

ผลของการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของ
ชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร

ศศิวิมล คงเถื่อน

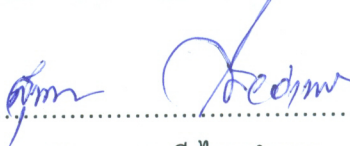
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

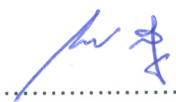
2560

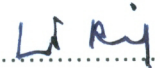
ผลของการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของ
ชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร
ศศิวิมล คงเถื่อน
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม

อาจารย์..........อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร.หลี่ เหมินเหลียง)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)

รองศาสตราจารย์..........ประธานกรรมการ
(ดร.สุพรรณ ไชยอำพร)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์..........กรรมการ
(ดร.คมพล สุวรรณกุล)

อาจารย์..........กรรมการ
(ดร.หลี่ เหมินเหลียง)

รองศาสตราจารย์..........คณบดี
(ดร.พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต)
กันยายน 2560

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์	ผลของการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของ ชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร
ชื่อผู้เขียน	นางสาวศศิวิมล คงเถื่อน
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การบริหารการพัฒนาสังคม)
ปีการศึกษา	2560

การศึกษาเรื่องผลของการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อ 1) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยว ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร 2) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟเพื่อสนองต่อการท่องเที่ยวและ 3) ศึกษาการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนบึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โดยการศึกษาครั้งนี้ใช้การศึกษาโดยการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ และกลุ่มเป้าหมายคือ กลุ่มแกนนำ ชาวบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ชาวบ้านทั่วไปในเขตพื้นที่ชุมชนและรวมไปถึงผู้ประกอบการทั้งหมด 10-15 คน

ผลการศึกษาพบว่า 1) การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นมีการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพบว่าการเปลี่ยนแปลงหนึ่งนั้นเป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นตัวเร่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ ทำให้ชุมชนมีการขยายอย่างต่อเนื่อง ระบบโครงสร้างพื้นฐานได้รับการพัฒนา ทางด้านเศรษฐกิจนั้นส่งผลให้รายได้ของประชาชนมีงานทำและมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น อีกทั้งยังส่งผลให้รายได้ของประชาชนเพิ่มขึ้นอีกด้วย ส่วนทางด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้นส่งผลให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบบึงสีไฟและประชาชนจังหวัดพิจิตรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมถึงมีความสะดวกสบายมากขึ้น ทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวบึงสีไฟเป็นจำนวนมาก เมื่อการท่องเที่ยวขยายตัวเข้าสู่ชุมชนบึงสีไฟมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนเกิดการขยายตัวของธุรกิจและบริการต่างๆ เพื่อเป็นการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มาเยือนบึงสีไฟ 3) ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนบึงสีไฟนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่แบบค่อยเป็นค่อยไป มิใช่แบบฉับพลัน จึงทำให้ชุมชนนั้นค่อยๆ ปรับตัวไปตาม

(4)

สภาพของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างลงตัว โดยคนในชุมชนนั้นต้องหาทางออกให้กับตนเองโดยการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการปรับตัวเพื่อที่จะให้เกิดความสมดุลภายในชุมชนท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงไป

ABSTRACT

Title of Thesis	The Impact of Tourism or Changes and Adaptation of Bungsifi Community, Phichit Province
Author	Miss Sasivimon Kongthuean
Degree	Master of Arts (Social Development Administration)
Year	2017

The study on “The Impact of Tourism or Changes and Adaptation of Bungsifi Community, Phichit Province” aimed at 1) examining economic, social and cultural changes after tourism development at, ThaLuang Sub-District, Mueng District, Pichit Province; 2) investigating factors that affected changes for tourism of Bung Sifi Community; and 3) examining adaptations of Bung Sifi Community for tourism development. This research was conducted by qualitative method.

The study revealed as follows. First, there were gradually economic, social and cultural changes in Bung Sifi. Second, the development of tourism was a key factor which encouraged many changes. Because of this, the community expanded continually. Its infrastructure was improved. The locals gained more incomes as they had jobs and alternative careers to do. The people residing around Bung Sifi and in Pichit Province had better living standards and more convenient ways of life. At this juncture, there was an increase in tourists paying a visit to Bung Sifi, so that many businesses and services in the community were expanded to meet tourists' needs. Third, as the changes of the community happened gradually – not immediately – the community itself could adapt appropriately. The locals could find their balance and choose their ways to adapt themselves with changing circumstances very well.

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์ของบุคคลหลายท่านซึ่งไม้อาจจะนำมากล่าวได้ทั้งหมด ซึ่งผู้มีพระคุณท่านแรกที่คุณศึกษาใคร่ขอขอบพระคุณคือ ท่านอาจารย์ หลี เหมินเหลียง ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้ความรู้ คำแนะนำตรวจทาน และแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่ทุกขั้นตอน เพื่อให้การเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ที่สุด และอาจารย์สุพรรณิ อาจารย์พีโก ที่สละเวลาให้คำแนะนำในการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้เนื่องานออกมาครบถ้วนและตรงตามประเด็นมากยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอขอบพระคุณชาวบ้านบึงสีไฟ เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐและเอกชน รวมไปถึงผู้ประกอบการบริเวณรอบบริเวณรอบ ๆ บึงสีไฟ และประชาชน พ่อ แม่ พี่น้องชาวจังหวัดพิจิตรทุกคน ที่เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นมาของบึงสีไฟแห่งนี้ ซึ่งทำให้ผู้เขียนได้มาซึ่งข้อมูลในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นไปตามขอบเขตในการศึกษาที่ตั้งไว้

สุดท้ายผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ และคุณแม่ที่ท่านช่วยสนับสนุนในด้านการศึกษาแก่ผู้เขียนมาตั้งแต่วัยเยาว์ ให้ความรัก ความเข้าใจ และเป็นกำลังใจที่สำคัญ ซึ่งทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ โดยหากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีประโยชน์ และคุณค่าทางการศึกษาอยู่บ้าง ผู้เขียนขอขอบคุณดีทั้งหมดแต่ท่านอาจารย์ และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน แต่หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความบกพร่องประการใดผู้เขียนขอน้อมรับความผิดพลาดไว้แต่เพียงผู้เดียว ขอขอบคุณทุกกำลังใจ ความรัก และความเมตตาที่มีต่อผู้เขียนทำให้ผู้เขียนมีแรงผลักดันให้ตัวเองทำสำเร็จในวันนี้

ศศิวิมล คงเถื่อน

กันยายน 2560

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(6)
สารบัญ	(7)
สารบัญตาราง	(9)
สารบัญภาพ	(10)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	3
1.3 ขอบเขตในการศึกษา	4
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 แนวคิด และทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 แนวคิดโลกาภิวัตน์	8
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม	22
2.3 แนวคิดการปรับตัวของชุมชน	32
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	38
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	46
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	59
3.1 วิธีการที่ใช้ในการศึกษา	59
3.2 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ	59
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	61
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	63
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	64
3.6 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา	65

บทที่ 4 ผลการศึกษา	66
4.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดพิจิตร	66
4.2 ประวัติบึงสีไฟ	69
4.3 ข้อมูลพื้นฐานชุมชนบึงสีไฟ	74
4.4 พัฒนาการบึงสีไฟ	80
4.5 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวที่บึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร	102
4.6 ข้อค้นพบจากการศึกษา	148
4.7 ข้อเสนอแนะ	155
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา	157
5.1 อภิปรายผลการศึกษา	166
5.2 ข้อเสนอแนะ	169
บรรณานุกรม	171
ภาคผนวก	173
ประวัติผู้เขียน	174

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่าง	60
3.2 แสดงประเด็นในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล	62
4.1 จำนวนประชากรของหมู่บ้านบึงสีไฟ	77
4.2 การประกอบอาชีพของหมู่บ้านบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร	78
4.3 ช่วงเวลาและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาบึงสีไฟ	100
4.4 การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟในแต่ละช่วงของ การพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ	146

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา	65
4.1 แสดงแผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดพิจิตร	67
4.2 ศาลเจ้าพ่อหลวงคู่กับศาลเจ้าพ่อทองคำ	80
4.3 สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร	83
4.4 รูปปั้นพญาชาละวัน	83
4.5 นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมรูปปั้นพญาชาละวัน	84
4.6 สถานที่แสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติ	85
4.7 บริเวณสถานที่แสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติ	86
4.8 อนุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี	87
4.9 ป้ายบอกระยะและภายในบอกระยะ จังหวัดพิจิตรและสภาพบอกระยะ	88
4.10 แสดงผังการปรับปรุงบึงสีไฟ	90
4.11 อุทยานบัวบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร	92
4.12 หอชมนก ภายในอุทยานบึงบัว จังหวัดพิจิตร	94
4.13 ป้ายสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตร	96
4.14 จักรยานน้ำ	96
4.15 ลานหาดทรายเทียม	97
4.16 การก่อสร้างประติมากรรมบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดพิจิตร	98
4.17 แสดงนาบัว	109
4.18 อุทยานบัวบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร	149
5.1 แสดงการพัฒนาบึงสีไฟ ช่วงที่ 1 (2500-2521)	159
5.2 แสดงการพัฒนาบึงสีไฟ ช่วงที่ 2 (2522-2545)	162
5.3 แสดงการพัฒนาบึงสีไฟ ช่วงที่ 3 (2546-ปัจจุบัน)	165

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวถือเป็นกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม รวมถึงสิ่งแวดล้อม โดยการท่องเที่ยวได้ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจของประเทศดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด (นรินทร์ชัย อัมสุทธิ, 2551) ส่งผลให้เกิดการจ้างงาน การกระจายรายได้ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนทั่วไป รวมถึงยังมีผลต่อการนำความเจริญไปสู่ภูมิภาคในด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดการพัฒนากการท่องเที่ยวขึ้นเพื่อสนองตอบตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ในบางครั้งการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจจะไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของชุมชนหรือสังคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ส่งผลกระทบต่อชุมชนหรือสังคมไม่ว่าจะเป็นผลกระทบทั้งทางบวกและผลกระทบทางลบ ดังนั้นชุมชนจึงต้องปรับตัวเพื่อให้เกิดความอยู่รอดและความสมดุลในสังคม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นไปอย่างรวดเร็วและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงขยายไปยังส่วนต่าง ๆ ของสังคมรวมถึงชุมชนด้วย ดังนั้นชุมชนจึงต้องมีการปรับตัว เพื่อให้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่เกิดขึ้น โดยการปรับตัวเองในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ ดังนั้นคนในสังคมหรือชุมชนต้องมีความเอาใจใส่และติดตาม รวมถึงเปิดรับข้อมูลใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น และนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมหรือชุมชนของตนเอง การแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ แล้วนำมาผสมผสานความเป็นท้องถิ่นเข้ากับชุมชนอย่างลงตัว โดยพยายามนำเอาบริบทของท้องถิ่นมาปรับใช้ให้มากที่สุด ในขณะที่ยังคงรักษาหลักการของชุมชนเอาไว้ การปรับตัวให้เข้ากับบริบทท้องถิ่นได้ดีจะต้องเข้าใจในค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี และมุมมองความคิดของคนกลุ่มนั้น ๆ จะไม่ยึดเพียงหลักการใดหลักการหนึ่ง และละทิ้งหลักการอื่น ๆ ไปในขณะที่ปรับเปลี่ยนตนเอง คือไม่ละเลยหลักการที่ดีงามของชุมชนเพื่อให้ชุมชนธำรงรักษาอยู่ต่อไปได้

สำหรับนโยบายด้านเศรษฐกิจนั้น รัฐบาลไทยได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยว จึงกำหนดแผนพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 4 จนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยว มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ดำเนินไปอย่างเหมาะสมกับกระแสของโลกและการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

เช่น สร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวและการส่งเสริมการตลาดให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวมถึงส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานให้มีการลงทุนในระดับต่าง ๆ เพื่อให้สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งยังส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน รวมถึงชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน ทำให้เกิดผลดีต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ประชาชนเกิดความตื่นตัวในการเดินทางมาท่องเที่ยวมากขึ้น ส่งผลต่อการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ให้พัฒนาตามไปด้วย แต่ในขณะที่การพัฒนาได้ดำเนินไปนั้น ยังมีบางสิ่งที่แผ่ผายกับการพัฒนา นั่นก็คือการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ขึ้นอยู่กับว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นจะเกิดขึ้นเร็วหรือช้า โดยการเปลี่ยนแปลงนั้นสามารถเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุทั้งทางด้านการเมือง การปกครองหรือการพัฒนาประเทศในรูปแบบต่าง ๆ โดยในที่นี้ผู้ศึกษาจะขอกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงที่มีสาเหตุหลักมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน ปัจจุบันการท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างมากโดยเฉพาะทางเศรษฐกิจ ที่ถือเป็นส่วนสำคัญที่นำรายได้มาสู่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างชาติ ทำให้มีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนต้องการที่จะเข้ามาพัฒนาการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของการอำนวยความสะดวก สถานที่ท่องเที่ยวหรือแม้กระทั่งการพัฒนาการท่องเที่ยวประเภทใหม่ ๆ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการมากยิ่งขึ้น (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554)

สำหรับจังหวัดพิจิตรนั้นถือเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก โดยจะเห็นได้ว่ามีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอยู่หลายที่ ไม่ว่าจะเป็น แหล่งท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์เมืองเก่า โดยแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดี คือ บึงสีไฟ มีคนกล่าวว่า “ถ้าใครมาพิจิตรแล้วไม่ได้มาเที่ยวบึงสีไฟ ถือว่ามาไม่ถึง” เป็นต้น บึงสีไฟเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาพักผ่อนหย่อนใจ ชมพระอาทิตย์ตกกลางบึงสีไฟในยามเย็น และสัมผัสกับบรรยากาศที่ร่มรื่น อากาศที่สดชื่นบริสุทธิ์ บึงสีไฟนับได้ว่าเป็นแหล่งน้ำหรือบึงน้ำจืดที่มีขนาดใหญ่ เป็นอันดับที่ 3 ของแหล่งน้ำจืดในประเทศไทย โดยมีเนื้อที่ประมาณ 5,000 กว่าไร่ ต่อมามีการสร้างสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมาชนขึ้นขึ้น เนื่องในมหามงคลสมัยพระราชพิธีเฉลิมพระชนมายุครบ 80 พรรษา ของพระศรีนครินทร์ราชบรมาชนใน พ.ศ. 2526 โดยจะมีการจัดแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติ เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานเฉลิมพระเกียรติและเป็นที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไป เป็นสถานศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ปลาน้ำจืดชนิดต่าง ๆ โดยในปัจจุบันบึงสีไฟได้มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบมากยิ่งขึ้น เพื่อรองรับและตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวมากที่สุด เช่น โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์บึงสีไฟ ภายใต้การพัฒนาอย่างยั่งยืน อุทยานบัวบึงสีไฟ โครงการออกแบบภูมิทัศน์และก่อสร้างอาคารบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ฯลฯ นอกจากนี้บึงสีไฟจะมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ การประมง การพักผ่อนหย่อนใจแล้ว ยังมีความสำคัญทางด้านการประกอบอาชีพของประชาชน

ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงหลายตำบลที่อาศัยน้ำในบึงสีไฟเพื่อใช้ประโยชน์ในการทำไร่ทำนา และใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ อีกด้วย

จะเห็นได้ว่าบึงสีไฟนั้นเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านการท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจ ส่งผลให้ชุมชนได้รับผลกระทบด้านสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ประกอบกับข้อจำกัดในการพัฒนาการท่องเที่ยวหลายประการที่อาจส่งผลต่อการพัฒนาในอนาคต เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีความหลากหลายโดดเด่นน่าสนใจ และมีประวัติการตั้งถิ่นฐานยาวนาน ซึ่งจะเห็นได้จากร่องรอยทางประวัติศาสตร์ ที่ปรากฏหลักฐานทางโบราณสถาน โบราณวัตถุมากมาย นอกจากนี้ยังมีตำนานที่มีการถ่ายทอดจากคนในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ ตำนานพญาชะวันที่เกี่ยวข้องเป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดพิจิตร รวมถึงนิทานท้องถิ่นอีกมากมาย ซึ่งสิ่งเหล่านี้เหมาะที่จะส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไปในอนาคตตามแผนพัฒนาจังหวัดที่ต้องการส่งเสริมให้จังหวัดพิจิตรเป็นแหล่งท่องเที่ยว ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาตั้งแต่เรื่องราวความเป็นมาของการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ และการเปลี่ยนแปลงรวมถึงการปรับตัวของชุมชนรอบบึงสีไฟ

จากที่ได้กล่าวมาในข้างต้นนั้นล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ศึกษาเกิดความสนใจและเลือกศึกษาชุมชนที่อยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวบึงสีไฟ โดยเลือกศึกษาในประเด็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทั้งในด้านบวกและด้านลบที่เกิดขึ้นหลังจากเกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การบริการ การท่องเที่ยว นโยบาย โครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว รวมถึงการเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวที่บึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟเพื่อสนองต่อการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนบึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร
- 3) เพื่อศึกษาการปรับตัวจากการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ในครั้งนี้ ผู้ศึกษามีขอบเขตในการศึกษาดังนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตด้านเนื้อหา โดยแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ผู้ศึกษามุ่งเน้นศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ที่ศึกษา คือ การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยจะศึกษาความเป็นมาของชุมชนตั้งแต่ก่อนที่จะมีการพัฒนาการท่องเที่ยวจนถึงปัจจุบันในรูปแบบของพัฒนาการ ได้แก่ พัฒนาการบึงสีไฟและพัฒนาการของชุมชน เป็นต้น เพื่อให้ทราบและเข้าใจถึงความเป็นมาของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น โดยจะแบ่งผลการศึกษาออกเป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้

ช่วงที่ 1 ช่วงก่อนการพัฒนา พ.ศ. 2500-2521 ในช่วงนี้จะทำให้เห็นถึงพัฒนาการเริ่มแรกของชุมชนที่มีความผูกพันกับบึงสีไฟอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ ที่มาของชุมชนดั้งเดิม วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ฯลฯ

ช่วงที่ 2 ช่วงการพัฒนา พ.ศ. 2522-2545 ซึ่งการพัฒนาในช่วงนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน โดยจะศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2522-2545 เพื่อต้องการให้เห็นถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร โดยในช่วงนี้ผู้ศึกษาจะศึกษาชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนาบึงสีไฟพร้อม ๆ กัน เพื่อให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟ ในมิติต่าง ๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยว

ช่วงที่ 3 ช่วงปัจจุบัน พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน เนื่องจากในช่วงนี้เป็นช่วงที่มีโครงการพัฒนาต่าง ๆ มากมาย ซึ่งโครงการส่วนใหญ่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นในช่วงที่ 2 และมีการปรับปรุงโครงการพัฒนาต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีกหลายโครงการ โดยการศึกษาในช่วงนี้จะทำให้ผู้ศึกษาทราบและเข้าใจถึงผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของชุมชนอย่างไร ซึ่งการแบ่งช่วงการศึกษาเช่นนี้จะทำให้ทราบและเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรอบบึงสีไฟ และการปรับตัวของชุมชนได้อย่างชัดเจน

ส่วนที่ 2 เป็นส่วนของข้อมูลที่ใช้ตอบวัตถุประสงค์ผู้ศึกษา คือ มุ่งศึกษาเกี่ยวกับผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โดยจะมุ่งศึกษาไปที่

1) การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่เป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น เมื่อการพัฒนาเข้ามาแล้วส่งผลต่อชุมชนโดยรอบบึงสีไฟทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง รวมถึงปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง และปัญหาอุปสรรคที่ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยจะศึกษาและเก็บข้อมูลจากชาวบ้านโดยตรงเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ โดยจะแบ่งการศึกษาในเรื่องการเปลี่ยนแปลงออกเป็นสามช่วง ได้แก่

ช่วงที่ 1 ช่วงก่อนการพัฒนา 2500-2521

ช่วงที่ 2 ช่วงการพัฒนา 2522-2545

ช่วงที่ 3 ช่วงปัจจุบัน พ.ศ.2546-ปัจจุบัน

2) การปรับตัวของชุมชน เราก็จะมุ่งประเด็นการพัฒนาการท่องเที่ยวไปที่ชาวบ้าน โดยศึกษาว่าเมื่อมีการพัฒนาเข้ามา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปทั้งด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และเขาสามารถดำรงชีวิตหรือปรับตัวอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนไปนี้ได้อย่างไร และการจัดการจากภายใน และภายนอก รวมถึงปัจจัยที่สนับสนุนและปัญหาอุปสรรคในการปรับตัวของชุมชน

ส่วนที่ 3 เป็นส่วนของการวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษา โดยการนำข้อมูลทั้งหมดที่ผู้ศึกษาเก็บรวบรวมได้มาทำการวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชน บึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร จากการที่ได้เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งที่เก็บจากเอกสารและจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาเรียบเรียงประกอบการวิเคราะห์ถึงการพัฒนาการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงชุมชนปรับตัวอย่างไรเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ได้

1.3.2 ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

การศึกษาเรื่อง ผลของการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร ในครั้งนี้ ผู้ศึกษามีขอบเขตด้านพื้นที่ชุมชนบึงสีไฟ หมู่ที่ 4 ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร เนื่องด้วยชุมชนรอบบึงสีไฟนั้นประกอบไปด้วย 9 หมู่บ้าน ใน 3 ตำบล คือ หมู่บ้านคลองคะเชนทร์ บ้านวังไม้ดัก ตำบลครองคะเชนทร์บ้านวัดขุ่น ท่าโพธิ์ หมู่ 5 และ 9 ตำบลเมืองเก่า บ้านบึงสีไฟ ท่ากระทุ้งตาดี และไผ่สีรุ้ง ตำบลท่าหลวง และเทศบาลเมือง ซึ่งเหตุผลสำคัญที่เลือกเพียงชุมชนบึงสีไฟเพียงชุมชนเดียว เนื่องจากผู้ศึกษามีความสนใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟ ที่มีการเปลี่ยนแปลงชัดเจนที่สุดและเป็นชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากนโยบายการพัฒนาบึงสีไฟในด้านต่าง ๆ มากที่สุด และยังเป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านการท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจ ทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบด้านสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านเบื้องต้นนั้นผู้

ศึกษาทราบว่าเดิมชุมชนที่อยู่รอบบึงสีไฟเหล่านี้มีวิถีการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย เช่น ในอดีตชาวบ้านมีความผูกพันกับบึงสีไฟเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการทำมาหากิน การประกอบอาชีพที่สัมพันธ์กับบึงสีไฟมาโดยตลอด แต่ในปัจจุบันชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในบึงสีไฟได้เช่นเคย ซึ่งบางส่วนอาจเป็นผลมาจากการพัฒนาบึงสีไฟที่มีข้อจำกัดในด้านการเข้าไปใช้ทรัพยากรได้ เช่น ห้ามไม่ให้ทำนาบัวในเขตบึงสีไฟ ซึ่งอาชีพทำนาบือนั้นถือเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณดังกล่าว โดยสาเหตุนี้ถือเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ เป็นต้น

จากข้อมูลที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น ถือเป็นสาเหตุหนึ่งที่ผู้ศึกษาเลือกศึกษาที่ชุมชนบึงสีไฟ หมู่ที่ 4 ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร เนื่องจากชุมชนบึงสีไฟนั้น ถือได้ว่าเป็นชุมชนหนึ่งที่เป็นผลมาจากการพัฒนาบึงสีไฟ ส่งผลให้ชุมชนบึงสีไฟเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนเกิดการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงเช่นนี้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นต้นเหตุที่ทำให้ผู้ศึกษาเลือกศึกษาเพียงชุมชนบึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง จังหวัดพิจิตร

1.3.3 ขอบเขตด้านเวลาที่ศึกษา

สำหรับขอบเขตด้านระยะเวลานั้นผู้ศึกษาได้แบ่งช่วงการศึกษาออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงก่อนการพัฒนา ช่วงการพัฒนา และช่วงปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

ช่วงที่ 1 เป็นช่วงก่อนการพัฒนา โดยจะศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2521 ซึ่งเป็นช่วงที่มีเพียงจังหวัดพิจิตรนั้นที่เข้าไปดูแล และยังไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรใดเข้าไปพัฒนาบึงสีไฟ ซึ่งในช่วงนี้จะทำให้เห็นถึงพัฒนาการเริ่มแรกของชุมชนที่มีความผูกพันกับบึงสีไฟอย่างเห็นได้ชัด ได้แก่ ที่มาของชุมชนดั้งเดิม วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ฯลฯ

ช่วงที่ 2 ช่วงการพัฒนา เป็นช่วงที่เริ่มมีหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ เข้ามาดูแล รวมถึงเข้ามาพัฒนาบึงสีไฟ ซึ่งในช่วงนี้เริ่มมีโครงการเกี่ยวกับการพัฒนาและการก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้นในบริเวณบึงสีไฟ ซึ่งการพัฒนาในช่วงนี้ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน โดยจะศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2522-2545 เพื่อต้องการให้เห็นถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร โดยในช่วงนี้ผู้ศึกษาจะศึกษาชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนาบึงสีไฟพร้อม ๆ กัน เพื่อให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟ ในมิติต่าง ๆ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยว

ช่วงที่ 3 คือช่วงปัจจุบัน พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน ซึ่งสาเหตุที่เลือกแบ่งช่วงการศึกษาเช่นนี้ เนื่องจากผู้ศึกษาต้องการทราบ และเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงที่ยังไม่ได้มีการพัฒนาบึงสีไฟ จนถึงช่วงที่เริ่มมีการพัฒนาเข้ามา ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร จนถึงการพัฒนาในช่วงปัจจุบัน เนื่องจากในช่วงนี้เป็นช่วงที่มีโครงการพัฒนาต่าง ๆ ทั้ง

โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์มากมาย ซึ่งโครงการส่วนใหญ่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นในช่วงที่ 2 และมีการปรับปรุงโครงการพัฒนาต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีกหลายโครงการ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร ว่าส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของชุมชนอย่างไร ซึ่งการแบ่งช่วงการศึกษาเช่นนี้จะทำให้ทราบ และเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรอบบึงสีไฟ และการปรับตัวของชุมชนได้อย่างชัดเจน

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟ ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนบึงสีไฟ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร
- 2) ทราบถึงปัจจัยหรือสาเหตุของการเปลี่ยนของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนบึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร
- 3) ทราบถึงการปรับตัวของชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร
- 4) เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาบึงสีไฟและเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคม ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ผลของการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร ในครั้งนี้ผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ เพื่อศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงและแนวทางในการปรับตัวของชุมชน ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่บึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โดยในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้มีการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่

- 2.1 แนวคิดโลกาภิวัตน์
 - 2.2 แนวคิดการเปลี่ยนแปลง
 - 2.3 แนวคิดการปรับตัวของชุมชน
 - 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
 - 2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- โดยมีละเอียดดังนี้

2.1 แนวคิดโลกาภิวัตน์

“โลกาภิวัตน์” (Globalization) เป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมทางสังคมศาสตร์เป็นคำสอนที่ผู้รู้ทางการจัดการนำไปสอน นักหนังสือพิมพ์ หรือนักการเมืองนำไปใช้ในวาระต่าง ๆ แต่สำหรับแวดวงวิชาการ การเมือง และธุรกิจ โลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดความรุนแรงมาตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เนื่องจากเป็นคำรวมที่มีความหมายแตกแขนงออกไปไม่หยุดหย่อน อีกทั้งมีความหมายแฝงและก่อให้เกิดความเข้าใจผิดอยู่ในตัว ฉะนั้น จึงไม่แปลกที่ทั้งมีคนคอยปกป้องแนวคิดโลกาภิวัตน์ และมีวาทะกรรมเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์แตกต่างกัน

2.1.1 ความหมายของโลกาภิวัตน์

Waters (1995: 2-4) อธิบายว่า คำที่มีมาก่อนคำว่า “โลกาภิวัตน์” คือ คำว่า “โลก” (Global) ซึ่งใช้มากกว่า 400 ปี แต่คำว่า “โลกาภิวัตน์” ที่ตรงกับคำในภาษาอังกฤษ 3 คำ คือ คำว่า “Globalization” “Globalize” และ “Globalizing” เพิ่งใช้กันในราวปี ค.ศ. 1960 ดังที่ระบุในรายงานในวารสาร “Economist” ฉบับที่ 4 เดือนเมษายน ค.ศ. 1959 ว่า “อิตาลีได้โควตาโลกาภิวัตน์ (Globalised Quota) นำเข้ารถยนต์เพิ่มขึ้น” ข้อเขียนในวารสาร “The Spectator” กล่าวว่า “ที่จริง โลกาภิวัตน์เป็นแนวคิดที่เอาแน่เอานอนไม่ได้เพราะเข้ามาสู่วงวิชาการอย่างสะเปะสะปะจนเมื่อประมาณกลางปี ค.ศ. 1980 จึงยอมรับกันว่ามีคำนี้ในทางวิชาการจากที่ปรากฏเป็นชื่อบทความมีมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1983) พอดตรวจสอบถึงเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1994 ก็พบว่า บัญชีรายชื่อหนังสือในห้องสมุดแห่งสภาองค์กรสหรัฐอเมริกา มีคำว่า “โลกาภิวัตน์” อยู่เพียง 34 หัวเรื่อง ยิ่งกว่านั้น ถ้าดูความหมายจากพจนานุกรม จะพบว่าพจนานุกรมให้ความหมาย “โลกาภิวัตน์” ไม่ค่อยเป็นประโยชน์ กล่าวคือ นิยามว่า “เป็นการปฏิบัติทั้งโลก” (To Render Global) หรือ “การกระทำของโลกาภิวัตน์” (The Act of Globalizing) แม้ตีขลุมเอาว่าคำนี้ หมายถึง การปฏิบัติกันทั่วโลกหรือการกระทำที่แพร่กระจายไปทั่วโลก แต่ก็อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดได้ว่าเป็นการกระทำโดยตั้งใจ เพราะหลายเรื่องก็กระทำโดยไม่ได้ตั้งใจและอยู่นอกเหนือจากการควบคุมของคนในโลก เช่น การก่อการร้าย เป็นต้น

McGrew (1992: 76) เสนอว่า การอธิบายอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับแนวคิดโลกาภิวัตน์ครั้งแรก ปรากฏในหนังสือของโมเดลสกี (Modelski) ชื่อ “The Principles of World Politics” ในปี ค.ศ. 1972 อย่างไรก็ตาม คำว่า “โลกาภิวัตน์” ได้รับความนิยมเมื่อประมาณกลางทศวรรษ 1980 เมื่อถูกนำมาใช้แทนคำว่า “กระแสนานาชาติ” (Internationalization) หรือคำว่า “กระแสข้ามชาติ” (Transnationalization) เนื่องจากเหมาะกับการอธิบายถึงเครือข่ายการมีปฏิสัมพันธ์ข้ามพรมแดนของคนที่เกิดขึ้นในเวลานั้น ทฤษฎีโลกาภิวัตน์ไม่ได้มีทฤษฎีเดียวมีหลายทฤษฎี อีกทั้งยังครอบคลุมสิ่งต่าง ๆ ที่หลากหลายทั้งการเปลี่ยนทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ฉะนั้น จึงไม่แปลกที่นักวิชาการแต่ละสาขาจะให้ความหมายคำว่า “โลกาภิวัตน์” แตกต่างกัน และก่อให้เกิดการถกเถียงกัน โดยเฉพาะประเด็นที่ว่าอะไรเป็นโลกาภิวัตน์ อะไรไม่เป็น (Hoogvelt, 1997: 14) ส่วนสาเหตุที่ต้องสนใจศึกษาโลกาภิวัตน์ก็เพราะต้องยอมรับความจริงว่าปัญหาและปรากฏการณ์หลาย ๆ อย่างในสังคมปัจจุบัน เป็นสิ่งที่ไม่สามารถศึกษาทำความเข้าใจได้ในระดับรัฐชาติ แต่ต้องทำความเข้าใจในมุมมองของกระบวนการที่ครอบคลุมและเชื่อมโยงทั่วโลก (วัฒนา สุกัณศีล, 2548: 12)

สำหรับคำนิยาม “โลกาภิวัตน์” ทางวิชาการมีหลายมุมมองมาก ขึ้นอยู่กับว่านักวิชาการแต่ละคนจะมีจุดเน้นทางใด ยกตัวอย่างเช่น

Vachani (2006: 1) เน้นการเชื่อมโยงระหว่างกัน นิยามว่า “โลกาภิวัตน์มีความหมายโดยนัยว่าเป็นการเชื่อมโยงระหว่างกัน เชื่อมโยงระหว่างทวีป ระหว่างคน บริษัท รัฐบาล

องค์กรที่ไม่ใช่ภาครัฐ (Non-Governmental Organizations) หรือ NGOs และสังคมโดยทั่วไป แสดงออกโดยการไหลเวียนที่ค่อนข้างกว้างและเป็นอิสระของการค้า เทคโนโลยี ความคิด และผู้คน โลกาภิวัตน์ได้สร้างผลประโยชน์และแรงกดดันหลายชนิดแก่ผู้มีส่วนได้เสียจำนวนมาก และได้เปลี่ยนแปลงบทบาทของรัฐบาล องค์กรระหว่างรัฐบาลและ NGOs ในการบริหารจัดการของโลก หลายชาติได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง แต่ก็มีส่วนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วย”

Teeple (2000: 9-10) เน้นการขยายตัวของทุน นิยามว่า “โลกาภิวัตน์เป็นการขัดแย้งกันเองที่ค่อย ๆ ปรากฏให้เห็นเรื่อย ๆ ระหว่างการขยายตัวของทุนกับการก่อตั้งการเมืองและสังคมของชาติ ที่เปิด ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ก่อนทศวรรษ 1970 ทุนขยายตัวในอาณาเขตของชาติ แต่หลังทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา ทุนขยายตัวใหญ่กว่าอาณาเขตของชาติมาก โลกาภิวัตน์จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงของกระบวนการสะสมทุนจากระดับชาติไปสู่ระดับที่เหนือกว่าชาติหรือระดับโลก โลกาภิวัตน์เป็นระบบที่ทำให้กำเนิดทุนด้วยตนเองระดับโลก หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นชัยชนะของระบบทุนนิยม (Triumph of Capitalism)”

Parkash and Hart (2000: 2-3) เน้นการบูรณาการทางเศรษฐกิจ นิยามว่า “โลกาภิวัตน์เป็นการบูรณาการข้ามชาติ (Transnational Integration) อาจเป็นแนวคิดระดับโลก ระดับประเทศ หรืออุตสาหกรรม หรือบริษัท ก็ได้ แต่โลกาภิวัตน์เป็นแนวคิดที่แตกต่างจากระดับนานาชาติ เพราะหากเป็นระดับนานาชาติ บริษัทผลิตสินค้าจากประเทศหนึ่งและส่งไปทั่วโลก เป็นอิสระจากกัน ทั้งในแง่ของการกระจาย แหล่งวัตถุดิบและการผลิตขึ้นกลางจากต่างประเทศ แต่ถ้าเป็นโลกาภิวัตน์จะเกิดการบูรณาการข้ามชาติโดยใช้ทรัพยากรของหลาย ๆ ชาติโดยบริษัทเดียว การกระจายสินค้าและการผลิตขึ้นต่าง ๆ เป็นอิสระน้อยกว่าระดับนานาชาติ ทำนองเดียวกัน ในระดับประเทศ ถ้าเป็นเศรษฐกิจระหว่างประเทศ การค้าและการลงทุนถูกกำกับโดยรัฐหรือสถาบันที่เหนือกว่ารัฐแต่จัดตั้งโดยรัฐ แต่ถ้าเป็นเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์จะเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายข้ามพรมแดน (Cross-Border Networks) หรือตามสายโซ่ของคุณค่า (Value-Chains) ส่วนใหญ่อยู่นอกเหนือการควบคุมของรัฐ เนื่องจากสัดส่วนการค้าข้ามพรมแดนมีความสำคัญมาก ดังนั้น เครือข่ายข้ามพรมแดนหรือตามสายโซ่ของคุณค่าดังกล่าวจึงเข้ามาแทนที่การจัดสรรทรัพยากรโดยระบบตลาด” ปรากฏ ฮาร์ต เห็นว่า โลกาภิวัตน์มีหลายมิติ ทั้งมิติเศรษฐกิจ (Economic) และมิติอื่นที่ไม่ใช่เศรษฐกิจ (Non-Economic)

Griffin and Khan (1992 quoted in Peters and Veltmeyer, 2004: 12) และ (Burbach and Robinson, 1999 quoted in Peters and Veltmeyer, 2004: 12) กล่าวถึง โลกาภิวัตน์ในแง่ของการหลุดจากการควบคุมของรัฐบาล อธิบายว่าโลกาภิวัตน์ หมายถึง “กระบวนการและแนวโน้มที่มีขอบเขตกว้างขวางและหลากหลาย เช่น การแปรรูป (Privatization) และการเปิดเสรี (Liberalization) ที่กำลังหลุดไปจากการควบคุมของรัฐบาล ซึ่งสะท้อนถึงระดับการพัฒนาทุนนิยมอีกระดับหนึ่งที่มีสถาบันใหม่ที่อยู่เหนือชาติข้ามแทนที่รัฐชาติ”

Gills (2000: 4) เน้นลักษณะสำคัญของอุดมการณ์เสรีนิยมใหม่ อธิบายว่าโลกาภิวัตน์มีความหมายกว้างจนกระทั่งหมายถึงอะไรก็ได้ แต่เมื่อหมายถึงแนวคิดโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจเสรีนิยมใหม่ (Neoliberal Economic Globalization) แล้ว โลกาภิวัตน์มีลักษณะสำคัญที่สามารถระบุได้ 4 ประการ ได้แก่

1) เป็นการปกป้องผลประโยชน์ของทุนและขยายกระบวนการสะสมทุนออกไปทั่วโลก

2) มีแนวโน้มที่ทำให้นโยบายและรูปของรัฐเป็นแบบเดียวกัน เพื่อเป็นเครื่องมือปกป้องทุนและสะสมทุนออกไปทั่วโลก โดยอาศัยอุดมการณ์การตลาด (Market Ideology)

3) ก่อตั้งและขยายอำนาจของสถาบันซึ่งเป็นชั้นอำนาจใหม่ที่อยู่เหนือรัฐขึ้นอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้รัฐแสดงออกในการเป็นเครื่องมือสะสมทุน

4) มีการแยกพลังทางสังคมที่ไม่เห็นด้วยออกไปจากการกำหนดนโยบายของรัฐเพื่อไม่ให้พลังดังกล่าวมีโอกาสให้ความรู้แก่ประชาชนและปกป้องรัฐเสรีนิยมใหม่ในการต่อสู้กับสังคม ดังนั้น บทบาทของรัฐจึงทำให้สังคมได้เรียนรู้เองว่ามีปัญหาความเสี่ยงที่เกิดจากทุน

Nassar (2005: 2-3) เน้นการบูรณาการหลายด้าน อธิบายว่า “โลกาภิวัตน์เป็นการบูรณาการความสนใจทางด้านตลาด การเมือง ค่านิยมและสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน การบูรณาการนี้ถูกขับเคลื่อนด้วยความปรารถนาทั้งด้านกำไรที่มากขึ้นและความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ หรืออนาคตที่ดีกว่าของโลกและคนที่อยู่อาศัย” นัสซาร์ อธิบายว่า โลกาภิวัตน์ทำให้คนมีความคิดเห็นต่างกัน ฝ่ายคัดค้านกล่าวว่าโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจจะทำให้คนรวบกับคนจนแตกต่างกันยิ่งขึ้น เกิดการสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมหรือการทำลายสิ่งแวดล้อม ส่วนรัฐบาลมักมองโลกาภิวัตน์เพียงหนทางที่ตัวเองจะอยู่รอด เพราะหากคัดค้านก็จะอยู่โดดเดี่ยวหรือประสบกับหายนะทางเศรษฐกิจ และมองว่าโลกาภิวัตน์ช่วยยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจ ส่วนสหภาพแรงงานกลัวโลกาภิวัตน์ เพราะโลกาภิวัตน์ผลักดันให้งานอยู่ในสถานที่ห่างไกลซึ่งมีค่าแรงถูกและใช้การกดขี่แทนการปกครองของสหภาพแรงงาน ด้านนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกลัวการผลิตสินค้าที่มุ่งเอาแต่กำไร โดยไม่สามารถควบคุมได้และเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมสำหรับนักลงทุนในตลาดการเงินและตลาดหุ้นสนับสนุนโลกาภิวัตน์ เพราะเป็นวิธีการที่ทำให้เกิดการเจริญเติบโตในระยะสั้น ส่วนทางด้านนักวิชาการมองกลาง ๆ และมองโลกาภิวัตน์ว่ามีหลายมิติ

จากที่กล่าวมาพอสรุปความได้ว่า โลกาภิวัตน์เป็นการหลอมรวมโลกหรือเชื่อมโยงโลกทำให้โลกเป็นใบเดียวหรือระบบเดียวกัน ซึ่งการหลอมรวมหรือเชื่อมโยงมีขนาดและความเร็วในอัตราเร่งกว่าที่เคยเป็นในสมัยก่อนมาก ส่วนทางด้านกระบวนการหลอมรวมหรือเชื่อมโยงนั้น โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่โลก ระบบเศรษฐกิจ และสังคม เป็นรูปแบบเดียวกัน บูรณาการและพึ่งพิงกัน ปัจจัยที่ทำให้โลกเล็กลง คือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การสื่อสาร และการขนส่ง การรวมพลังทางภูมิศาสตร์การเมืองและเทคโนโลยีเข้าด้วยกัน ผลที่เกิดขึ้นคือ ระบบสังคม

และการเมืองที่เคยเป็นระบบปิด ได้เปิดออกและอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลง (Tran, 2007: 491) โลกาภิวัตน์มีหลายมุมมอง อาจสรุปสั้น ๆ ได้ว่าโลกาภิวัตน์มี 5 มุมมอง ดังนี้ (Scholte, 2000: 15-16)

1) กระแสนานาชาติ (Internationalization) หมายถึง การใช้คำว่า “โลก” ขยายความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนของประเทศต่าง ๆ โลกาภิวัตน์จึงก่อให้เกิดการขยายตัวของการแลกเปลี่ยนระหว่างประเทศและการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ตามแนวคิดนี้จึงนิยามว่า โลกาภิวัตน์เป็นการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศที่มีขนาดใหญ่และกำลังขยายตัว ลักษณะของโลกาภิวัตน์ดังกล่าวยังเกิดขึ้นกับขบวนการสื่อสารระหว่างประเทศด้วย เช่น คน ข่าวสาร และความคิด

2) การเปิดเสรี (Liberalization) หมายถึง กระบวนการจัดข้อจำกัดของการเคลื่อนย้ายทุนระหว่างประเทศ เพื่อสร้างเศรษฐกิจโลกให้เป็นระบบเปิดหรือไร้พรมแดนโลกาภิวัตน์จึงเป็นคำที่ใช้อธิบายกระบวนการบูรณาการเศรษฐกิจระหว่างประเทศ หลักฐานที่พบในปัจจุบัน ได้แก่ การลดหรือยกเลิกอุปสรรคด้านกฎระเบียบทางการค้า ข้อจำกัดของการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การควบคุมทุนและหนังสือเดินทางสำหรับประชาชนของรัฐ

3) ความเป็นสากล (Universalization) หมายถึง การทำให้เป็นสากล โดยการรวมวัฒนธรรมบนพื้นโลกนี้ให้เป็นวัฒนธรรมของมนุษยชาติ โลกาภิวัตน์จึงเป็นกระบวนการกระจายสิ่งของและประสบการณ์แก่คนทุกมุมโลก เราสัมผัสโลกาภิวัตน์นี้ได้จากการกระทำร่วมกันจากกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ปฏิทิน รถยนต์ ภัตตาคารจีน การปลดปล่อยอาณานิคม การทำฟาร์มปศุสัตว์หรือกิจกรรมอื่น ๆ อีกจำนวนมาก

4) ความเป็นตะวันตก (Westernization) หรือความทันสมัย (Modernization) โดยเฉพาะในรูปแบบของความเป็นอเมริกัน (Americanized) หมายถึง หลักของภาวะทันสมัย ได้แก่ ทุนนิยม เหตุผลนิยม อุตสาหกรรมนิยม ระบบราชการนิยม แพร่กระจายไปทั่วโลก เมื่อแพร่ไปแล้วปกติจะทำลายวัฒนธรรมที่มีอยู่ก่อนและทำลายความสามารถกำหนดอนาคตตนเองของท้องถิ่น โลกาภิวัตน์ในแง่นี้จึงเหมือนการเป็นจักรวรรดินิยมของร้านแม็คโดนัลด์ ภาพยนตร์ฮอลลีวูด หรือสถานีโทรทัศน์ซีเอ็นเอ็น

5) การสลายเขตแดน (Deterritorialization) หรืออาจหมายถึงการมีเขตแดนที่ครอบคลุมโลกทั้งหมด (Supraterritoriality) หมายถึง โลกาภิวัตน์เข้ามำกำหนดรูปร่างทางภูมิศาสตร์ใหม่ จนพื้นที่ทางสังคมไม่มีรูปร่างอีกต่อไป ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ ระยะทาง หรือพรมแดน แนวคิดนี้จึงนิยามโลกาภิวัตน์ว่า เป็นกระบวนการกำหนดรูปร่างความสัมพันธ์ทางสังคมและการติดต่อกันใหม่

2.1.2 กระบวนการโลกาภิวัตน์

Savitch (2003: 19-21) อธิบายว่ากระบวนการโลกาภิวัตน์มีลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ

1) โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง ดำเนินการผ่านทางเครือข่ายระหว่างประเทศ ทั้งทางด้านการสื่อสาร การค้า สังคมวัฒนธรรม และการเมือง กระบวนการโลกาภิวัตน์มีลักษณะคล้ายตลาดที่มีขนาดใหญ่มาก ไม่มีใครควบคุมและไม่มียกเว้นใดกลุ่มหนึ่งเป็นผู้ดำเนินการ อย่างดีที่สุดนั้นโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่ปรับตัวได้เอง แต่อย่างร้ายแล้วโลกาภิวัตน์ทำให้รัฐอยู่ในภาวะล่อแหลมต่อการเสียสมดุล ผลลัพธ์ของโลกาภิวัตน์ไม่แน่นอนและยากที่คาดคะเน เหตุการณ์ของโลกาภิวัตน์ถูกกำหนดโดยแรงผลักดันหลายด้านที่เป็นอิสระจากกัน สำหรับส่วนประกอบของกิจกรรมของโลกาภิวัตน์มีมากมาย ถูกขับเคลื่อนโดยการปฏิวัติการขนส่งและการสื่อสาร ซึ่งย่อเวลาและระยะทางให้สั้นลง แต่สามารถถ่ายทอดข้ามชาติได้รวดเร็วและถูกลง เช่น ในปี ค.ศ. 1930 ค่าโทรศัพท์ทางไกล 3 นาที จากนิวยอร์กไปลอนดอน 300 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา แต่ปัจจุบันเสียไม่เกิน 3 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา หรือการเดินทางข้ามทวีปแอตแลนติกเมื่อก่อนเสียค่าใช้จ่ายหลายพันดอลลาร์สหรัฐอเมริกา แต่ปัจจุบันเสียไม่เกิน 250 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกา โลกาภิวัตน์สามารถสอดแทรกเข้าไปในสังคมต่าง ๆ ตั้งแต่สังคมอิสลามดั้งเดิมไปจนถึงหมู่บ้านชนเผ่า ข่าวสารทางอิเล็กทรอนิกส์ในปัจจุบันสามารถเข้าถึงได้ทุกแห่งด้วยโทรศัพท์เคลื่อนที่ การประกาศข่าวโทรทัศน์ของซีเอ็นเอ็น และอินเทอร์เน็ต

2) กระบวนการโลกาภิวัตน์ยังเกี่ยวข้องกับการบูรณาการเศรษฐกิจของชาติ ยิ่งเกิดภาวะโลกาภิวัตน์เท่าใด ก็ยิ่งเพิ่มมาตรฐานของโลกร่วมกัน เช่น ขึ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ หรือสิทธิบัตร ส่วนสินค้าและบริการก็ผลิตโดยเครือข่ายกิจกรรมที่ขยายขอบเขตของชาติออกไปทุกวันนี้นายกที่จะบ่งชี้ว่าผลิตภัณฑ์มีการผลิตต้นกำเนิดมาจากเครื่องจักรหรือชิ้นส่วนใด เช่น รถยนต์อาจผลิตแชสซีจากเม็กซิโก เครื่องไฟฟ้าจากเยอรมนี และเหล็กจากบราซิล

3) โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการทางการเมืองและเป็นการแสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ท้องถิ่น และสังคมทั่วโลก ผลที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ดังกล่าว คือ การเกิดองค์การพหุภาคีสนธิสัญญาก่อตั้งองค์การภูมิภาค หรือการเจรจาของโลกที่ไร้พรมแดน รัฐ ท้องถิ่น องค์การที่ไม่ใช่ภาครัฐ และผู้ใช้แรงงานทุกวันนี้ไม่ได้สนใจพรมแดนรัฐแบบเดิม แต่สนใจแรงกระตุ้นของความร่วมมือและการแข่งขันของโลก เช่น การค้า การเงิน หรืออัตราดอกเบี้ย ความร่วมมือที่เกิดขึ้นมากที่สุดเป็นความร่วมมือระหว่างรัฐชาติ เช่น สหภาพยุโรปสำหรับความร่วมมือของประเทศยุโรปตะวันตก หรือ NAFTA สำหรับความร่วมมือของสหรัฐอเมริกา แคนาดาและเม็กซิโก ASEAN สำหรับความร่วมมือของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และกลุ่มประเทศ Mancusor สำหรับความร่วมมือของประเทศบราซิล อาร์เจนตินา ปารากวัย และอุรุกวัย

4) โลกาภิวัตน์มีองค์ประกอบทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งสื่อถึงแนวความคิดของเป็นสังคมเปิด มีหลายชั่ว และหลายวัฒนธรรม คำเรียกทางวัฒนธรรมของผู้พหุและเชื้อชาติถูก

นำไปใช้สร้างพื้นที่ข้ามชาติทางด้านภาษา นิสัย และประเพณีโดยไม่สนใจภูมิศาสตร์ รวมทั้งเกิดชนชั้นใหม่ที่นิยมเรียกกันว่า “พวกยัปปี้” (Yuppies) หรือ “พวกหลังวัตถุนิยม” (Post Materialist) ซึ่งปฏิเสธหรือลดวัตถุนิยมซึ่งตรงกันข้ามกับพวกวัตถุนิยมที่นับถือเงินหรือสิ่งของเป็นสรณะชนชั้นใหม่เหล่านี้พบอยู่ในเมืองใหญ่ ๆ ในยุโรปและอเมริกาเหนือ ซึ่งมีผลต่อประชาธิปไตยของท้องถิ่น เพราะจะเป็นผู้มีความรู้ เป็นตัวของตัวเอง ปฏิเสธเมืองใหญ่ และนิยมท้องถิ่น

สรุปได้ว่า แนวคิดของกระบวนการโลกาภิวัตน์ที่ทุกคนเห็นตรงกัน คือ การพึ่งพิงกันเนื่องจากชาติ ท้องถิ่นและองค์กร การต้องพึ่งพิงกันอย่างไม่เคยคิดมาก่อน แต่การพึ่งพิงกันนี้ก็มีผลความเปราะบางพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น ในเวลาไม่กี่วินาที วิกฤติที่เกิดขึ้นกับธนาคารใหญ่แห่งหนึ่งอาจมีผลกระทบต่อสถานะการเงินของธนาคารอีกซีกโลกหนึ่ง หรือโรคที่ทำให้คนเจ็บป่วยเดินทางได้รวดเร็วรวมกับการเดินทางของสายการบิน เกิดได้กับทุกคนและประเทศทุกประเทศ หรือแม้แต่ความร่วมมือข้ามชีวิตก็อาจมีด้านลบที่เปราะบางอยู่ในนั้นด้วย การพึ่งพิงและเสริมกันเช่นนี้นำไปสู่การลงทุนร่วมกันของประเทศต่าง ๆ เช่น การค้นคว้าทางอวกาศ การวิจัยร่วมกันหลายชาติ และการเกิดบริษัทข้ามชาติ โดยมีการแลกเปลี่ยนกันทางการค้า เงินตราและการเงิน ซึ่งเป็นแกนกลางของกระบวนการโลกาภิวัตน์

2.1.3 สาเหตุและผลของโลกาภิวัตน์

แม้ว่าโลกาภิวัตน์มีความซับซ้อนและมีแนวคิดที่แข่งขันกันอย่างมาก ทั้งในแง่ของความหมาย รูปแบบ และการนำไปใช้ จนนักวิชาการบางคนเชื่อว่าเป็นมายาคติหรือกล่าวเกินจริงในแง่ของความเข้มข้นและผลกระทบของโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่มีการเสริมแรงหลายด้านร่วมกัน (Kothari, Minogue and Dejong, 2002: 17-19) สำหรับ Prakash and Hart, 1999: 4-11) มองว่าโลกาภิวัตน์เป็นทั้งสาเหตุและผล ซึ่งแยกอธิบายได้เป็น 2 ด้าน ดังนี้

2.1.3.1 สาเหตุของโลกาภิวัตน์

กรณีที่มองโลกาภิวัตน์เป็นเหตุ นั้น อาจกล่าวได้ว่า สาเหตุที่เกิดโลกาภิวัตน์มีด้วยกัน 4 สาเหตุหลัก ๆ ได้แก่

- 1) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี (Technological Change) นักวิชาการบางคนมองว่า กระบวนการโลกาภิวัตน์เป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีโทรคมนาคม ข้อมูลข่าวสารและการขนส่ง เทคโนโลยีเหล่านี้ช่วยให้กิจการธุรกิจสามารถย้ายถิ่นฐานและแยกกระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยแยกการผลิตแต่ละขั้นในสถานที่ต่าง ๆ ที่แตกต่างกันได้ นอกจากนี้ ระบบการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารที่กระทำได้อย่างรวดเร็ว ประกอบกับระบบการติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ไปสู่การย่นย่อเวลาและสถานที่ ทำให้นักธุรกิจสามารถติดต่อกันในระยะที่ห่างไกลได้ในเวลาที่เป็นจริง อีกทั้งความก้าวหน้าทางด้านการขนส่งช่วยให้การค้าระหว่างประเทศเคลื่อนย้ายสินค้าและบริการได้ถูกและรวดเร็ว

ยิ่งขึ้น เช่น การขนส่งสินค้าขนาดเล็กและมีน้ำหนักเบาทางเครื่องบินเจ็ตหรือจัมโบ้ในปัจจุบันเสียค่าขนส่งถูกกว่าการขนส่งทางเรือซึ่งเคยเป็นวิธีการของขนส่งที่ถูกที่สุดในอดีต ดังนั้นกระบวนการโลกาภิวัตน์จึงเป็นผลมาจากการขับเคลื่อนของเทคโนโลยีมากกว่าที่ใครตั้งใจให้เกิดตั้งแต่แรก

2) การแพร่กระจายของระบบตลาด (Spread of Market-Based Systems)

ระบบตลาดมีบทบาทสำคัญในแง่ที่เป็นตัวช่วยให้เทคโนโลยีแพร่ไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะแนวคิดของตลาดเสรี ซึ่งช่วยให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรและการแลกเปลี่ยน ทั้งภายในและระหว่างประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น การเข้าแทรกแซงเศรษฐกิจภายในของรัฐจึงถูกต่อต้านและมีการเรียกร้องให้ลดกฎระเบียบและแปรรูป เนื่องจากระบบราชการเต็มไปด้วยปัญหาคอร์รัปชันและไร้ประสิทธิภาพ ส่วนในระดับโลกก็เช่นเดียวกัน มีการเรียกร้องให้ลดอุปสรรคของการไหลเวียนของสินค้า บริการและเงินทุน อันเป็นผลให้นำไปสู่การจัดตั้งองค์การระดับโลก โดยเชื่อว่าเจ้าหน้าที่องค์การเหล่านั้นมีความสามารถและรับผิดชอบมากกว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่ก็ไม่เสมอไป เพราะเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเร็ว ๆ นี้ ปรากฏว่ามีการเรียกร้องให้ธนาคารโลกมีความรับผิดชอบและโปร่งใสมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การยอมรับนโยบายตลาดเสรีของโลก ก็สะท้อนให้เห็นว่าระบบเศรษฐกิจเสรีกลายเป็นระบบเศรษฐกิจของโลกไปแล้ว

3) เศรษฐกิจการเมืองภายในประเทศ (Domestic Political Economy)

ข้อนี้ หมายถึง บทบาทของตัวแสดงทางเศรษฐกิจการเมืองภายในประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นแรงผลักดันหลักที่อยู่เบื้องหลังกระบวนการโลกาภิวัตน์ อันได้แก่ ผู้ส่งออกบรรษัทข้ามชาติ และนักค้าเงินตราต่างประเทศ ซึ่งมีบทบาท 3 ด้าน ได้แก่ 1) กระตุ้นให้เศรษฐกิจภายในเป็นเศรษฐกิจระหว่างประเทศ โดยการเปิดเสรีการค้าและการลงทุน 2) ลดกฎระเบียบตลาดภายในประเทศ และ 3) เปิดเสรีตลาดการเงินภายในประเทศ โดยเฉพาะการลดกฎระเบียบและการแปรรูปกิจการสาธารณูปโภคและรัฐวิสาหกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทุนไหลเวียนข้ามชาติ ซึ่งมักเกิดในรูปของการควบรวมกิจการ เช่น มูลค่าการควบรวมกิจการในสหรัฐอเมริกาในช่วงหกเดือนแรกของปี ค.ศ. 1998 คาดว่าสูงถึง 910 พันล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกา เท่ากับมูลค่าของปี ค.ศ. 1997 ทั้งปี หรือประมาณสิบเท่าของปี ค.ศ. 1988 ทั้งปี ส่วนในอดีตการเป็นเจ้าของกิจการเหล่านี้ทำไม่ได้เพราะขัดกฎหมายและนโยบาย รวมทั้งถูกต่อต้านจากต่างชาติ ฉะนั้น เมื่อยกเลิกข้อจำกัดเหล่านี้แล้วก็เป็นผลให้เกิดการควบรวมและการเป็นพันธมิตรทางธุรกิจข้ามชาติมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม การผลักดันให้ลดกฎระเบียบนี้ต่างกันไปในแต่ละประเทศและแต่ละประเด็น เช่น ในทางการเงิน ความเป็นอิสระของธนาคารกลางเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดว่าจะเปิดเสรีทางการเงินมากน้อยเพียงใด หรือกรณีการคมนาคมของยุโรปตะวันตก มักอ้างกันว่าสภาพแรงงานเป็นปัจจัยสำคัญอันหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการลดกฎระเบียบ

4) ความเป็นปรปักษ์ระหว่างรัฐ (Inter-State Rivalry) เซอร์นี่ (Cerny, 1997: 251 quoted in Prakash and Hart, 2000: 14) กล่าวว่า “การเปลี่ยนรูปของรัฐชาติไปเป็นรัฐที่แข่งขัน (Competition State) เป็นหัวใจของโลกาภิวัตน์” หมายความว่ากระบวนการโลกาภิวัตน์อาจถูกกระตุ้นโดยการเป็นปรปักษ์ระหว่างรัฐซึ่งในที่นี้หมายถึงการแข่งขันกันเพื่อดึงดูดเงินทุนต่างประเทศเข้าประเทศตน การอธิบายว่าเทคโนโลยีและเศรษฐกิจการเมืองภายในประเทศเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดโลกาภิวัตน์นั้น ยังไม่ชัดเจนเท่ากับการอธิบายถึงนโยบายของรัฐที่ต้องการลดกฎระเบียบและเปิดเสรีทางการเงิน เพราะนโยบายเป็นข้อตกลงที่มีผลต่อการปฏิบัติโดยตรง เช่น สหรัฐอเมริกาเจรจาให้ญี่ปุ่นเลิกกีดกันสินค้าต่างประเทศในช่วงปี ค.ศ. 1989-1990 สำหรับจุดที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่มีผลต่อการลดกฎระเบียบและสร้างเสถียรภาพให้กับการเปิดเสรีทางการเงินของโลก ได้แก่ จุดแรก สหรัฐอเมริกาได้ยกเลิกภาษีการขายหุ้นต่างประเทศในปี ค.ศ. 1963 จุดที่สอง สหรัฐอเมริกาได้ยกเลิกอัตราดอกเบี้ยคงที่ของธนาคารกลางในต้นทศวรรษ 1970 จุดที่สาม สหรัฐอเมริกาได้เข้าไปช่วยเหลือเอกชนที่ก่อหนี้ต่างประเทศซึ่งนำไปสู่การเกิดวิกฤตหนี้ในทศวรรษ 1980 หรือกองทุนการเงินระหว่างประเทศและธนาคารโลกที่ได้รับการผลักดันจากสหรัฐอเมริกามีบังคับให้ประเทศกำลังพัฒนารับนโยบายลดกฎระเบียบและแปรรูปสาธารณูปโภค ซึ่งมีผลให้ดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศและเปิดตลาดภายในเพื่อนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ และจุดที่สี่ การนำอิเล็กทรอนิกส์ที่ทันสมัยเข้าไปใช้กับการค้าหุ้นแทนการเคาะกระดานในตลาดลอนดอนเมื่อปี ค.ศ. 1987 ทำให้ตลาดหุ้นทั่วโลกตื่นตัวและนำไปสู่การลดกฎระเบียบเพื่อให้ตลาดเงินมีการแข่งขันกันตลอด จนเป็นตัวอย่างให้ประเทศต่าง ๆ พยายามดึงดูดทุนให้เคลื่อนย้ายเข้าสู่ประเทศของตน นอกจากนี้ยังมีนโยบายการลดกฎระเบียบอื่น ๆ อีก เช่น บทบาทของ GATT ในการลดภาษีศุลกากรและการกีดกันการค้า ซึ่งนำมาสู่การค้าเสรีของโลก หรือบทบาทของเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ (The North American Free Trade Agreement) หรือ NAFTA ซึ่งเป็นข้อตกลงการค้าเสรีในกลุ่มประเทศอเมริกาเหนือ

2.1.3.2 ผลโลกาภิวัตน์

นอกจากโลกาภิวัตน์จะเป็นเหตุแล้ว โลกาภิวัตน์ยังเป็นผลด้วย ผลที่เกิดจากโลกาภิวัตน์มีหลายด้าน เช่น ผลต่อเทคโนโลยี เศรษฐกิจ การพัฒนา การปกครอง การเมือง สังคม วัฒนธรรม การอพยพ แรงงาน การท่องเที่ยว ความยากจนและความไม่เท่าเทียมกัน หรือแม้แต่การต่อต้านโลกาภิวัตน์ หรือการขายเรื่องโลกาภิวัตน์ที่เกินจริง (The Overselling of Globalization) (Stiglitz, 2005: 228-257)

สำหรับประเด็นทางการเมืองและวัฒนธรรม อาจกล่าวได้ว่าผลในทางการเมืองที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ คือ รัฐเข้าแทรกแซงสังคมได้น้อยลง เนื่องจากเกิดการลดกฎระเบียบ แปรรูป เปิดเสรี และมีการเปลี่ยนแปลงที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก รัฐชาติได้รับอิทธิพลจากโลกาภิวัตน์ จนกระทั่งต้องหันมาพิจารณาว่าบทบาทที่เหมาะสมของรัฐควรจะเป็นอย่างไร

โดยเฉพาะบทบาทในการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา เนื่องจากเห็นได้ชัดว่า โลกาภิวัตน์กำลังลดขอบเขตและอำนาจของรัฐบาลลง อย่างน้อยก็เปลี่ยนแปลงการตัดสินใจและการเลือกนโยบายของรัฐ แม้ว่ารัฐชาติจะมีความสำคัญอยู่ต่อไป แต่อำนาจของรัฐก็กำลังถูกประกบด้วยแรงกดดันจากทั้งข้างบนและข้างล่าง ซึ่งสร้างระบบการปกครองใหม่ให้มีหลายชั้นและซับซ้อนยิ่งขึ้น โลกสามารถเข้ามายุ่งเกี่ยวกับเครือข่ายของโลกได้มากกว่าเดิม ปัญหาที่ตามมา คือ จะมีกลไกอะไรให้ตัวแสดงของโลกมีความรับผิดชอบมากขึ้น และโครงสร้างของโลกที่จัดระเบียบใหม่นี้กำลังดำเนินไปเพื่อประโยชน์ของใคร เช่น กรณีที่องค์การการค้าโลก (WTO) ส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจ หรือ GATT ที่ต้องการให้แต่ละรัฐออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองการค้าเสรี ซึ่งนักวิชาการก็ได้ชี้ให้เห็นว่าบทบาทขององค์การที่เหนือรัฐนั้นถูกครอบงำหรือถูกวิ่งเต้นโดยบริษัทข้ามชาติมากขึ้น และมาตรการแต่ละอย่างประสบความสำเร็จต่างกัน

ส่วนผลในทางวัฒนธรรมที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ อาจกล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงทางอื่น ไม่ว่าจะเป็นด้านเทคโนโลยี การเมือง และเศรษฐกิจ อีกทั้งเกิดปฏิสัมพันธ์ที่ไม่เคยมีมาก่อนระหว่างคนในสังคมทั่วโลกตลอดจนเกิดขบวนการทางสังคมระดับโลก และการตระหนักในประเด็นและปัญหาของโลกร่วมกันมากขึ้น เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ความขัดแย้ง สงคราม และการอพยพ ซึ่งทั้งหมดนี้หมายความว่า กระแสการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสาร ทุน สินค้า มีความเร็ว ปริมาณและความเข้มข้นไปยังคนทั่วโลกโดยใช้เวลาเดินทางน้อยลงกว่าเดิม แต่อย่างไรก็ตาม ต้องเข้าใจว่าโลกาภิวัตน์มีกาวอย่างและผลกระทบต่อผู้คนและกลุ่มต่าง ๆ ในโลกแตกต่างกัน เช่น การเคลื่อนย้ายทุนจะเร็วมาก ขณะที่การเคลื่อนไหวของขบวนการแรงงานเสรีเป็นไปอย่างเชื่องช้าซึ่งแสดงให้เห็นว่าโลกาภิวัตน์กระจายผลประโยชน์ให้แก่คนไม่เท่ากัน เพราะยังมีการเปิดเสรีเท่าใด กลับยังมีการปิดกั้นผู้คนเท่านั้น ฉะนั้น โลกาภิวัตน์จึงไม่ได้มีเงื่อนไขเดียว หรือเป็นกระบวนการที่เป็นเส้นตรง หรือสุดท้ายแล้วจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมเสมอไป (Kothari, Minogue and Dejong, 2002: 19-21)

2.1.4 มิติพื้นฐานของโลกาภิวัตน์

โลกาภิวัตน์มีด้วยกันหลายมิติ สำหรับมิติพื้นฐานของโลกาภิวัตน์มี 3 มิติ ได้แก่ (Waters, 1995: 7-10)

1) เศรษฐกิจ (Economy) เป็นการจัดการทางสังคมเพื่อการผลิต การแลกเปลี่ยน การจัดสรรและบริโภคสินค้าและบริการ

2) การปกครอง (Polity) เป็นการจัดการทางสังคมเพื่อการรวมศูนย์และใช้อำนาจโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจบังคับและติดตามสอดส่อง เช่น การใช้กำลังทหาร ตำรวจ รวมไปถึงการแปลงอำนาจเหล่านี้เป็นอำนาจเชิงสถาบันที่ถูกต้องตามกฎหมายและการทูต เพื่อควบคุมประชากรและเขตแดน

3) วัฒนธรรม (Culture) เป็นการจัดการทางสังคมเพื่อการผลิต แลกเปลี่ยน และแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ที่สะท้อนข้อเท็จจริง ความรู้สึก ความหมาย ความเชื่อ ความชอบ รสนิยมและค่านิยมต่าง ๆ

นักวิชาการบางคน เช่น เวเบอร์ (Weber) และเบล (Bell) เห็นว่า มิติตั้งสามนี้เป็นมิติที่มีโครงสร้างเป็นอิสระจากกัน ความเห็นของเวเบอร์และเบล จึงตรงกันข้ามกับความเห็นของมาร์กซิสต์ (Marxist) และพาร์สันส์ (Parsons) ที่เห็นว่ามีมิติหนึ่งเหนือกว่ามิติอื่น กล่าวคือ มาร์กซิสต์เห็นว่า เศรษฐกิจเป็นมิติที่เหนือกว่ามิติอื่น ส่วนพาร์สันส์ เห็นว่า วัฒนธรรมเป็นมิติที่เหนือกว่ามิติอื่น อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของมิติทั้งสองนี้ขึ้นอยู่กับประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ของแต่ละแห่ง ไม่แน่ว่าจะไปว่ามิติใดมิติหนึ่งจะเหนือกว่ามิติอื่น เช่น รัสเซีย สมัยก่อนที่รัฐส่วนกลางมีอำนาจมาก อำนาจจึงเป็นตัวกำหนดเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ส่วนกรณีอื่นอาจมีการปกครองหรือวัฒนธรรมเป็นมิติที่เหนือกว่ามิติอื่น ก็อาจเป็นไปได้ โดยหลักทั่วไปแล้ว มิติพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ การปกครองและวัฒนธรรมที่กล่าวข้างต้นก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนกันในระดับโลกาภิวัตน์ เช่น มิติทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนกันทางวัฒนธรรมระหว่างรัฐกับโลกภายนอก เช่น การค้า การบริการ แรงงาน การครอบครองที่ดินและการสะสมทุน มิติทางการเมืองก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนกันทางการเมืองการปกครองระหว่างรัฐกับโลกภายนอก เช่น ความสนับสนุน ความมั่นคง การบังคับ การใช้อำนาจหน้าที่ การใช้กำลัง การติดตามสอดส่อง ความชอบธรรม และการเชื้อเพลิง และมิติทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนกันทางวัฒนธรรมหรือสัญลักษณ์ระหว่างรัฐกับโลกภายนอก เช่น การติดต่อสื่อสาร การเผยแพร่ผ่านสื่อสาธารณะ การแสดง การสอน การบอกเล่า การสืบสานประเพณี การเล่นละคร การบันเทิง การชวนเชื่อ การโฆษณา การสาธิต การสะสม ถ่ายโอน และแสดงข้อมูล ยิ่งกว่านั้นอิทธิพลของการแลกเปลี่ยนในมิติทั้งสามนี้อาจมีไม่เท่ากัน เช่น ในมิติเศรษฐกิจ อำนาจเศรษฐกิจของโลกภายนอกอาจมีอิทธิพลมากกว่ารัฐทำให้เศรษฐกิจภายนอกเป็นตัวกำหนดเศรษฐกิจของท้องถิ่น ขณะที่มิติการปกครอง อำนาจทางการเมืองของโลกภายนอกกับรัฐอาจมีเท่าเทียมกันทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนระดับนานาชาติ ส่วนมิติทางวัฒนธรรม อำนาจทางวัฒนธรรมของโลกภายนอกอาจมีอิทธิพลต่อรัฐน้อยกว่าภายใน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันในระดับโลก เพราะรัฐอาจรักษาวัฒนธรรมภายในไว้ได้และสามารถเผยแพร่ไปทั่วโลกได้ แต่ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับเหตุการณ์แต่ละเรื่องเป็นสำคัญ

2.1.5 ผลกระทบทางบวกของโลกาภิวัตน์

การศึกษาทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศส่วนใหญ่ สรุปว่า โลกมีเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันกันมากขึ้นเมื่อต้นทศวรรษ 1990 และเปิดตลาดเพื่อทำการค้าและลงทุนมากขึ้น ตลอดช่วง 50 ปีที่ผ่านมา การเปิดเสรีและการเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจจากรัฐควบคุมมาเป็นระบบตลาดนั้นไม่ได้มีประโยชน์เฉพาะประเทศที่ร่ำรวย แต่มีประโยชน์ต่อประเทศกำลังพัฒนาด้วย องค์การความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (The Organization for Economic

Cooperation and Development) หรือ OEPD ระบุว่า การเปิดประเทศทำให้ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น โดยเฉลี่ยเป็นสองเท่า ประเทศที่เปิดตลาดและร่วมทำการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศพัฒนาเร็วกว่าประเทศที่จำกัดการค้าและการตลาดไว้เฉพาะภายในประเทศ อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายใน (Gross Domestic Products) หรือ GDP สัมพันธ์ทางบวกกับความเจริญเติบโตของการส่งออก ประเทศที่เน้นตลาดภายนอกมีอัตราการเจริญเติบโตสูง การเปิดประเทศทำให้สัดส่วนการลงทุนสูง ดุลการชำระเงินดีขึ้น และภาคเอกชนมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่าประเทศที่เน้นตลาดภายใน แม้จะมีเสียงวิจารณ์ว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจนี้มองข้ามประเด็นทางสังคม แต่โดยภาพรวมแล้ว ตัวชี้วัดทางสังคมและคุณภาพชีวิตของประเทศกำลังพัฒนาในช่วงหลังศตวรรษที่ 20 ก็ได้รับการปรับปรุงเป็นอย่างมาก องค์การอาหารและยาแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Food and Agriculture Organization) หรือ FAO รายงานว่า ปี ค.ศ. 2000 ผลผลิตทางการเกษตรของโลกเพิ่มขึ้น 1.6 เท่าจากปี ค.ศ. 1950 ทั้งที่ปี ค.ศ. 1950 เป็นปีที่ประสบความสำเร็จในการผลิตและมีผลผลิตทางการเกษตรสูงที่สุดในรอบหนึ่งหมื่นปี ช่วงปี ค.ศ. 1970-2000 อัตราการตายของการก่อกองเกิดหนึ่งพันคนในอาฟริกาซบซาราแสดงจาก 132 เหลือ 92 ในเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิกลดลงจาก 77 เหลือ 35 ในเอเชียใต้ลดลงจาก 138 เหลือ 75 และในละตินอเมริกาและแคริบเบียนลดลงจาก 82 เหลือ 31 ทางด้านโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Development Programme) หรือ UNDP รายงานในเอกสารการพัฒนามนุษย์ว่า ตั้งแต่ปี 1990 เป็นต้นมา ประชากรจำนวน 800 ล้านคนได้ใช้น้ำสะอาด และจำนวน 750 ล้านคนมีความเป็นอยู่ที่ถูกสุขลักษณะ จำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาทั่วโลกเพิ่มขึ้นร้อยละ 80 ในปี ค.ศ. 1990 และเพิ่มขึ้นร้อยละ 84 ในปี ค.ศ. 1994 ประชากรที่อาศัยในประเทศต่าง ๆ ครึ่งหนึ่งของโลกอดอยากน้อยลงและกำลังดีขึ้นเรื่อย ๆ ประมาณ 81 ประเทศกำลังเปลี่ยนเป็นประชาธิปไตย 140 ประเทศจากทั้งหมดเกือบ 200 ประเทศของโลกมีการเลือกตั้งที่มีพรรคการเมืองหลายพรรค ผลการวิจัยปรากฏว่าความก้าวหน้าและอิสรภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งวัดจากการเปิดการค้า การยกเลิก การแทรกแซงเศรษฐกิจ ทรัพย์สิน และตัวชี้วัดอื่น มีความสัมพันธ์กันทางบวก ประเทศที่มีอิสรภาพทางเศรษฐกิจสูงจะมีรายได้ต่อหัวสูง ขณะที่ประเทศที่ไม่มีอิสรภาพทางเศรษฐกิจและปกครองโดยการกดขี่มีรายได้ต่อหัวต่ำ ส่วนการศึกษาของ OECD ระบุว่าเศรษฐกิจที่เปิดเสรีนำประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมมาสู่ประเทศ ประโยชน์ดังกล่าวได้แก่ (Rondinelli and Cheema, 2003: 4-6)

- 1) บุคคลมีอิสรภาพในการเลือกที่จะซื้อขายอะไร ในราคาใด จะหาปัจจัยการผลิตและลงทุนที่ไหน ต้องการทักษะประเภทใด
- 2) การค้าโลกเกิดประโยชน์เชิงเปรียบเทียบที่ทำให้บุคคลและธุรกิจเจริญรุ่งเรืองเนื่องจากสามารถใช้ทรัพยากรของตนได้ดีขึ้น
- 3) ผู้ที่ผลิตสินค้าและบริการที่ขายในตลาดต่างประเทศมีรายได้สูงขึ้น

- 4) บุคคลมีอิสรภาพในการเลือกที่จะเป็นผู้ชำนาญการและซื้อขายแลกเปลี่ยนในด้านต่าง ๆ ได้มากขึ้น
- 5) สินค้าและบริการมีจำนวนมากและราคาถูกลง
- 6) มีโอกาสกระจายความเสี่ยงและการลงทุนที่ทำให้ผลตอบแทนสูงสุด
- 7) เข้าถึงทุนในราคาที่ต่ำ
- 8) การจัดสรรทรัพยากรมีประสิทธิภาพและมีผลผลิตมากขึ้น
- 9) หน่วยผลิตมีโอกาสเข้าถึงแหล่งวัตถุดิบและปัจจัยการผลิตมากขึ้น
- 10) มีการถ่ายโอนเทคโนโลยีและความรู้ในการผลิตมากขึ้น

2.1.6 ผลกระทบทางลบของโลกาภิวัตน์

โลกาภิวัตน์ไม่ได้มีประโยชน์แก่ทุกประเทศ หรือมีแต่ประโยชน์โดยไม่มีโทษ เมื่อความล้มเหลวทางการตลาด (Market Failures) เกิดขึ้นภายในประเทศได้ ก็สามารถเกิดได้ระดับโลกาภิวัตน์ได้ เพราะในความเป็นจริง ตลาดไม่ได้ทำงานตามหลักการเสมอไป เมื่อใดที่ตลาดเบี่ยงเบนไปจากหลักการที่เกิดผลเสียต่อเศรษฐกิจและสังคม เช่น ราคาถูกบิดเบือนเพราะการโฆษณา หรือผู้ผลิตหรือผู้บริโภคอาจเข้าถึงข้อมูลไม่ทั่วถึงทำให้เกิดสินค้าผิดพลาด หรือเกิดการค้าที่ไม่เป็นธรรม ยิ่งกว่านั้น การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศยังอาจก่อให้เกิดวัฏจักรเศรษฐกิจ วิกฤติการเงิน เศรษฐกิจถดถอยหรือตกต่ำ ผลักใ้บางคนกลายเป็นคนยากจน ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ผลักดันให้บางคนกลายเป็นผู้เสียเปรียบ ไม่มีโอกาสร่วมหรือรับประโยชน์จากตลาด ประชากรบางกลุ่ม เช่น แรงงานไร้ฝีมือ คนพิการ ผู้สูงอายุ คนที่มีปัญหาสุขภาพ อาจมีรายได้ไม่เพียงพอ หน่วยผลิตที่เห็นแก่ตัวอาจเอาเปรียบจากการใช้ทรัพยากรร่วมกันหรือทิ้งของเสียทำลายสิ่งแวดล้อมโดยไม่คำนึงถึงสุขภาพหรือสวัสดิการ และไม่ชดเชยค่าเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม แต่ผลกระทบให้สังคม นอกจากความล้มเหลวทางการตลาดแล้ว ยังมี ความล้มเหลวทางนโยบาย (Policy Failures) ซึ่งเกิดจากรัฐบาลไม่ตั้งใจหรือไร้ความสามารถที่จะประกาศและใช้นโยบายที่ส่งเสริมและสนับสนุนระบบเศรษฐกิจที่มีประสิทธิผลและปกป้องประเทศจากปัญหาที่เกิดจากการเข้าร่วมกับการค้าของโลก ผลกระทบที่มาจากความล้มเหลวทางนโยบายอันหนึ่ง ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้อันเป็นผลให้เกิดความยากจนในอัตราที่สูง รายงานการพัฒนามนุษย์ของ UNDP ระบุว่าคนเกือบ 3 พันล้านคนมีรายได้ยากจนเชิงสัมพัทธ์ คือ มีรายได้ต่ำกว่า 2 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกาต่อวัน และคน 1.1 พันล้านคนมีรายได้ยากจนเชิงสัมบูรณ์ คือ มีรายได้ต่ำกว่า 1 ดอลลาร์สหรัฐอเมริกาต่อวัน ผลของความยากจนเชิงสัมบูรณ์ต่อสังคม คือ การทำลายล้างสังคม ในประเทศยากจนที่สุด เด็กร้อยละ 20 ตายตั้งแต่เกิด เกือบครึ่งหนึ่งที่อยู่รอดมีภาวะทุพโภชนาการ คนจำนวนมากในประเทศยากจนไม่มีน้ำสะอาดใช้ ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ถูกสุขลักษณะ ได้รับการสาธารณสุขพื้นฐาน หรือมีการศึกษาไม่เพียงพอ คนส่วนใหญ่ที่อาศัยในประเทศยากจนไม่มีโอกาสเข้าถึงตลาดที่มีประสิทธิผลหรือ

ได้รับประโยชน์จากตลาด แต่นักเศรษฐศาสตร์ธนาคารโลกเห็นว่าโลกาภิวัตน์ไม่ได้เป็นสาเหตุของความยากจนข้นแค้นโดยตรง “กระแสโลกาภิวัตน์ซึ่งเริ่มราวปี ค.ศ. 1980 จริง ๆ แล้วส่งเสริมความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและลดความยากจน” ธนาคารโลกเห็นว่าความยากจนไม่ได้มาจากโลกาภิวัตน์ แต่มาจากความล้มเหลวทางนโยบาย แนวทางแก้ไข คือ รัฐบาลต้องมีนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมในเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์และกระตุ้นให้ระบบตลาดเป็นประโยชน์ต่อคนจน โดยสร้างความเข้มแข็งให้กับคนจน จนกระทั่งคนจนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ให้บริการทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น การศึกษาสาธารณสุข น้ำดื่ม สิ่งอำนวยความสะดวกที่ถูกสุขลักษณะ และสร้างโครงสร้างพื้นฐานขยายวิสาหกิจขนาดเล็กและขนาดย่อม กระตุ้นให้เอกชนลงทุนสร้างงานและรายได้ ดังเช่นการขายตลาดต่างประเทศช่วยลดความยากจน เพราะเปิดโอกาสใหม่ ๆ ให้กับสินค้าและบริการทางการเกษตรและสินค้าอุตสาหกรรม การสร้างโครงสร้างพื้นฐานและให้ความรู้แก่คนจนในเมืองและชนบท ตลอดจนการบริหารประเทศที่มีประสิทธิภาพ รัฐบาลของประเทศเหล่านี้ได้ส่งเสริมให้เกิดทั้งความเจริญเติบโตและความเป็นธรรม (Growth and Equity) และลดความเหลื่อมล้ำระหว่างเพศ เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ และชนชั้นสังคม เพื่อลดความยากจนทั้งให้เชิงสัมพัทธ์และสัมบูรณ์ (Rondinelli and Cheema, 2003: 6-7)

โลกาภิวัตน์เป็นการเชื่อมโยงกันของโลก ซึ่งย่นย่อเวลาและสถานที่ ทำให้โลกเป็นใบเดียวกันและติดต่อกันได้สะดวก หรือเล็กลง โลกาภิวัตน์มีหลายมิติ มิติหลัก ๆ ได้แก่ มิติทางสังคม การปกครอง และวัฒนธรรม โลกาภิวัตน์มีความซับซ้อนและมีหลายแนวคิด สำหรับยุคปัจจุบันที่นักวิชาการให้ความสนใจนั้นเกิดขึ้นสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การแพร่กระจายของระบบตลาด เศรษฐกิจการเมืองภายในของประเทศมหาอำนาจ และการเป็นปรปักษ์ระหว่างรัฐหรือการแข่งขันหาเงินทุนข้าวของประเทศ ทางด้านผลกระทบของโลกาภิวัตน์มีหลายด้าน แต่ที่สำคัญ คือ ผลกระทบทางการเมืองและวัฒนธรรม ซึ่งทำให้รัฐมีอำนาจน้อยลง และวัฒนธรรมเปลี่ยนไปเป็นวัฒนธรรมระดับโลก ยิ่งกว่านั้น โลกาภิวัตน์ยังมีทั้งผลกระทบทางบวกและทางลบ ผลกระทบทางบวกส่วนใหญ่เป็นทางเศรษฐกิจ เช่น ด้านการผลิต ตลาด ทรัพยากรและเทคโนโลยีที่ดีขึ้น ส่งผลให้ประชาชนมีโอกาสเลือกบริโภคและมีรายได้มากขึ้น ส่วนผลกระทบทางลบเป็นปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ซึ่งเกิดจากนโยบายรัฐบาลที่ไม่ได้หาทางป้องกันเอาไว้ให้ดีพอ

โดยในการศึกษาในครั้งนี้ทางผู้ศึกษาได้นำแนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์มาใช้ในการศึกษาเพราะจะนำมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นการกระตุ้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจภายในชุมชน โดยการเข้ามาของโลกาภิวัตน์นั้นส่งผลให้ชุมชนได้รับผลกระทบในการพัฒนาจากโครงการของภาครัฐอีกด้วย

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

2.2.1 ความหมายของการเปลี่ยนแปลง

เมื่อกล่าวถึงการเปลี่ยนแปลง เป็นเรื่องเกี่ยวกับเวลาหรือขึ้นอยู่กับเวลาเสมอ การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องกล่าวถึง ระยะเวลาหนึ่งเปลี่ยนแปลงไปอีกระยะหนึ่ง เช่น วัน เดือน ปี ทางดาราศาสตร์ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปทุกปี เวลาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะกำหนดว่า จะเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปในเรื่องใดก็ตามที่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม สำหรับการเปลี่ยนแปลงในสังคมมนุษย์ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2535: 19-20)

การเปลี่ยนแปลง หมายถึง การกลายสภาพจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่ง ซึ่งต้องอาศัยกาลเวลา ในการเปลี่ยนแปลงจะเกิดกับสิ่งต่าง ๆ ตามธรรมชาติ ทั้งสิ่งที่เรียกว่า อินทรีย์วัตถุและอนินทรีย์วัตถุ ถ้าหากพิจารณาสังคมมนุษย์ จะพบว่า สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาไม่หยุดอยู่กับที่อย่างแท้จริง ทุกขณะเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นอย่างช้า ๆ ภายในขอบเขตที่จำกัดและไม่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคมในระยะสั้นแต่อย่างใด หรืออาจจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีขอบเขตกว้างขวาง และส่งผลกระทบต่อไปยังส่วนอื่น ๆ ของสังคม ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ ความเชื่อ และผลประโยชน์ของคนทั่วไปต้องถูกกระทบกระเทือน (เดิมศักดิ์ สุวรรณประทีป, 2521: 236)

การเปลี่ยนแปลง คือ การที่สิ่ง ๆ หนึ่งแปรเปลี่ยนสถานภาพที่เคยคงอยู่มาเป็นสถานภาพใหม่ โดยอาศัยองค์ประกอบด้านเวลาเป็นเครื่องกำหนด (ผจงจิตต์ อธิคมนันท์, 2531: 11) ดังนั้น ความหมายของการเปลี่ยนแปลง อาจจะกล่าวได้ว่า คือการที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้แปรสภาพจากที่เคยเป็นอยู่ มาเป็นสภาพใหม่ โดยมีองค์ประกอบของเวลาเป็นเครื่องกำหนด

การที่เข้าใจเรื่องการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น จะต้องเข้าใจธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งแตกต่างกันไปตามความเข้าใจของนักคิดต่าง ๆ เนื่องจากเป็นเรื่องของข้อสมมุติของการเปลี่ยนแปลงที่ต่างกัน การเข้าใจข้อสมมุติของการเปลี่ยนแปลงย่อมจะได้ทราบถึงสาเหตุและธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง

Nisbet (1969: 166-168 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2542: 30-31) กล่าวว่าไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์ได้มีข้อสมมุติที่ต่างกันไป ทำให้การเปลี่ยนแปลงมีความหมายแตกต่างกันตามข้อสมมุติต่าง ๆ ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องธรรมชาติ (Change is Natural) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่กล่าวถึงคนเราที่มีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา โดยมากนักศึกษามักจะอธิบายในรูปนี้

2) การเปลี่ยนแปลงเป็นอยู่ตลอดเวลา (Change is Immanent) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงนี้เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อันเนื่องมาจากมีปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น แต่ละสถาบันทางสังคมจะมีเหตุความจำเป็น และเหตุผลแห่งการเปลี่ยนแปลง

3) การเปลี่ยนแปลงเป็นการต่อเนื่อง (Change is Continuous) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่กล่าวถึงการผ่านขั้นตอนต่าง ๆ ของสังคมไปสู่ขั้นตอนที่สมบูรณ์กว่า และพัฒนาไปถึงขั้นตอนสุดท้าย

4) การเปลี่ยนแปลงเป็นแบบเดียวกัน (Change is Unidorm) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงนี้กล่าวถึงว่าทุกสังคมต้องผ่านขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงแบบเดียวกันหมด

5) การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งจำเป็น (Change is Necessary) เพื่อให้มนุษย์มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความเท่าเทียมกันในสังคม (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2536: 22-23)

จากการนิยามความหมายของคำว่าเปลี่ยนแปลงในข้างต้นนี้สามารถสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงคือ เหตุการณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งแปรสภาพจากที่เคยเป็นอยู่มาเป็นสภาพใหม่โดยมีระยะเวลาเป็นตัวกำหนด ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมบางอย่างนั้นอาจจะไม่มีความสำคัญจนถึงกับทำให้สังคมนั้นมีรูปแบบหรือโครงสร้างเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมหรืออาจเป็นเหตุที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหรือทำให้ระบบเดิมเปลี่ยนไปนั่นเอง

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ระบบเศรษฐกิจเป็นระบบพื้นฐานทางสังคมที่สำคัญระบบหนึ่ง เนื่องจากมนุษย์ต้องการนำบทความต้องการในด้านความหิวและการกระหายอันเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ ทำให้มนุษย์ต้องแสวงหาสิ่งของที่จะอำนวยความสะดวกแก่การดำรงชีวิต และหาอาหารเพื่อการบริโภค ความต้องการนี้ได้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงกับได้สร้างแบบแผนพฤติกรรมดังกล่าวมาเป็นกฎเกณฑ์ ขอบบังคับ ระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้ผลผลิตที่ได้มานั้น ใต้ให้ประโยชน์อย่างยุติธรรมแก่สมาชิกในสังคมมากที่สุด ดังนั้นหน้าที่ของระบบเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิต การแจกจ่าย การบริโภคและการแลกเปลี่ยน

สำหรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของเศรษฐกิจที่ทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ ระบบการผลิต การแจกจ่าย การบริโภค การแลกเปลี่ยน และหมายรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านอาชีพและวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจด้วย ในอดีตระบบเศรษฐกิจระดับชุมชน หมู่บ้าน เป็นระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม ทั้งในด้านการผลิต การเปลี่ยนแปลงการบริโภค และการแลกเปลี่ยนก็เพื่อใช้อุปโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น ต่อมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่แบบทุนนิยมผสมในลักษณะของเศรษฐกิจแบบเงินสดมากขึ้น กิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นในด้านกาถือครองที่ดิน รายได้ หนี้สิน อาชีพต่าง ๆ และการแลกเปลี่ยนแรงงานมีความสำคัญในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2535: 17-18)

นอกจากนี้ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2543: 78-79) ได้เสนอข้อสมมุติฐานที่ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจไว้ดังนี้

1) การที่รัฐบาลได้ลงทุนในการพัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่าง ๆ มากมายผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาดังกล่าว ทำให้หมู่บ้านที่เคยมีสภาพเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ และมีเศรษฐกิจแบบยังชีพ กลับมาเป็นหมู่บ้านที่เป็นการผลิตเพื่อการค้า ซึ่งต้องเข้าไปผูกพันกับราคาของสินค้าระดับประเทศ และระดับโลกมากขึ้น

2) การติดต่อพึ่งพาระหว่างสังคมเมืองและสังคมชนบทได้เพิ่มมากขึ้น สังคมเมืองได้พัฒนาไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จากชนบทมากขึ้น ทำให้อาชีพเกษตรกรรมอย่างเดียวได้กลายเป็นเจ้าของกิจการที่ไม่ใช่การเกษตรต่าง ๆ รวมทั้งเป็นกรรมกรในภาคอุตสาหกรรมต่าง ๆ คนรวยที่มีทุนทรัพย์มีแนวโน้มที่จะลงทุนในการขนส่งและการค้า กลายเป็นเกษตรกรและพ่อค้า หรือเป็นพ่อค้าอย่างเดียว

3) เมื่อการติดต่อระหว่างสังคมเมืองและสังคมมากขึ้นกว่าแต่ก่อน โดยเฉพาะการแพร่กระจายของระบบการค้า จะก่อให้เกิดการสะสมทุนทรัพย์ และเนื่องจากแต่ละคนสะสมได้ไม่เท่ากัน จึงก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน รูปแบบของทรัพย์สินที่สำคัญที่สุดคือ ที่ดิน ดังนั้นแบบแผนของการถือครองที่ดินอาจจะนำไปสู่การแบ่งชนชั้นทางเศรษฐกิจในหมู่บ้าน

4) สภาพนิเวศวิทยาของหมู่บ้านมีผลต่ออัตราของการปรับปรุงและพัฒนาในด้านอาชีพเกษตรกรรม ทั้งนี้เนื่องจากว่าสภาพสิ่งแวดล้อมในด้านภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านได้มีการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น ก็ส่งผลให้มีรายได้ดีขึ้น นำรายได้มาปรับปรุงความเป็นอยู่ต่าง ๆ ให้ดีขึ้น

2.2.3 แนวคิดการเกี่ยวกับเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ในบางครั้งนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาอธิบายความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและทางวัฒนธรรมว่ามีความแตกต่างกัน แต่บางครั้งก็ใช้ในความหมายเดียวกัน เพราะฉะนั้นจึงควรที่จะต้องเข้าใจความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมว่าเป็นอย่างไร

Fairchild (1955: 277) ได้ให้คำนิยามของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่า “เป็นลักษณะหนึ่งของกระบวนการ” แบบแผน หรือรูปแบบสังคมซึ่งมีการผันแปร มีการเปลี่ยนแปลง เป็นแนวคิดรวมหมายถึงผลของการเปลี่ยนแปลงทุกอย่างของกระบวนการทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจก้าวหน้าหรือล่าช้าก็ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียว หรือหลายทิศทาง อาจก่อให้เกิดประโยชน์หรือโทษก็ได้

Davis (1949: 622) ได้ให้ความหมายของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบสังคมนั้น คือ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม ได้แก่ ระเบียบ กฎเกณฑ์ แบบความสัมพันธ์ ตลอดจนสถานภาพ บทบาท อำนาจ หน้าที่ เป็นลักษณะความเกี่ยวข้องของพึ่งพา

อาศัยระหว่างบุคคล กลุ่ม และสถานภาพต่างๆในสังคมทางสังคมวิทยาสนใจการเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงในระบบสังคมที่มีผลกระทบกระเทือนความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคม และเกี่ยวข้องกับการปรับตัวของบุคคลต่าง ๆ และสถาบันต่าง ๆ ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

อดุลย์ ตันประยูร (2523: 90) ได้ให้คำจำกัดความ “การเปลี่ยนแปลงทางสังคม” ว่าหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสถาบันสังคม สมาชิกของสังคม และส่วนประกอบอื่น ๆ ของสังคม ซึ่งมีทั้งการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างและหน้าที่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้ บางครั้งก็เปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ สม่ำเสมอ และไม่มีผลกระทบกระเทือนต่อวิถีชีวิตของสมาชิกในสังคมนั้น ๆ

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศปรัชชา (2537) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นว่า เกิดจากการเชื่อมโยงของระบบเศรษฐกิจภายนอกประเทศ และการส่งเสริมสนับสนุนของรัฐในด้านการพัฒนาต่าง ๆ เช่น การขุดคลอง การชลประทาน ถนน ไฟฟ้า เพื่อเร่งผลผลิตตามนโยบายของรัฐบาลต้องการ

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2532) ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าหมายถึง การที่ระบบสังคม กระบวนการแบบอย่าง หรือรูปแบบทางสังคม เช่น ขนบธรรมเนียม ประเพณี ระบบครอบครัว ระบบการปกครองเปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นด้านใดก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีกว่า หรือถดถอย เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เป็นประโยชน์หรือโทษทั้งสิ้น

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ (2521: 16) ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตชาวบ้าน (Folkways) หรือจารีต (Mores) กฎหมาย ศาสนา สิ่งประดิษฐ์ และวัตถุอื่น ๆ ในวิถีชีวิตของประชาชนจากนิยามที่ยกมาข้างต้น จะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด การเปลี่ยนแปลงทางประชากร การเพิ่มของประชากรอย่างรวดเร็วอาจนำไปสู่การปรับเปลี่ยนระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมการย้ายถิ่นอาจนำไปสู่การแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางอย่างจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ เช่น การแพร่ขยายของสื่อมวลชนโดยเฉพาะวิทยุโทรทัศน์ อาจทำให้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวระหว่างพ่อมากับลูกใกล้ชิดกันน้อยลงเพราะวิทยุโทรทัศน์ แย่งเวลาเด็ก ๆ ไปนั่นเอง เหล่านี้เป็นต้น

สนิท สมัครการ (2525: 16) ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงแบบแผนของการดำเนินชีวิตของประชากรในแต่ละหมู่เหล่า อันได้แก่ การเปลี่ยนในธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย ความเชื่อ ค่านิยม เป็นต้น

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ (2521) สนิท สมัครการ (2525) และสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2525) ได้สรุปว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมองที่โครงสร้างและหน้าที่ของระบบสังคมที่ได้เปลี่ยนไป ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมองที่วิถีชีวิต ระเบียบ แบบแผนที่ได้เปลี่ยนไปจากเดิมเราอาจ

กล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นการศึกษาเรื่องของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมเรื่องเดียวกัน แต่มองได้สองแง่ เปรียบเสมือนกระดาษแผ่นเดียวมีอยู่สองหน้า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีผลต่อวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมก็มีผลต่อสังคมเช่นกัน ดังนั้นการศึกษาเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจึงสำคัญในเชิงวิเคราะห์ในรายละเอียดเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์และพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมมากขึ้น

การที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้นสามารถสรุปได้ คือ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของเศรษฐกิจที่ทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ การผลิต การบริโภค และยังหมายรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านอาชีพและวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจด้วย

ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้นมีความหมายใกล้เคียงกันมากจนในบางครั้งมีผู้ใช้ความหมายที่แทนกันได้ หรือใช้ควบคู่กันว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมการปรับสภาพให้เหมาะสมหรือเปลี่ยนแปลงเพื่อที่จะได้รับมือกับเหตุการณ์ความรุนแรงที่จะเกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างและหน้าที่ของสังคม รวมไปถึงระบบจารีตประเพณีต่าง ๆ ในสังคมนั้นๆ

2.2.4 ประเภทของการเปลี่ยนแปลง

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2536: 26) ได้จำแนกธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงออกเป็น 3 แบบ ได้แก่

1) การเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ (Evolution) เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป ผลของการเปลี่ยนแปลงไม่ส่งผลต่อความรู้สึกหรือวิถีชีวิตของคนมากนัก ส่วนใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ หรือไม่ได้ตั้งใจให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

2) การเปลี่ยนแปลงแบบพัฒนา (Development) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า โดยมีการกำหนดเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลง กำหนดปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดสิ่งใหม่ที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ ผลของการเปลี่ยนแปลงน่าจะเป็นที่ยอมรับของสังคมหากได้วางแผนตามความต้องการของกลุ่มชนนั้น

3) การเปลี่ยนแปลงแบบปฏิวัติ (Revolution) เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลันจากระบบหนึ่งไปสู่ระบบหนึ่ง โดยยกเลิกระบบเก่าอย่างสิ้นเชิงแล้วมีการจัดระบบใหม่และดำเนินการอย่างรวดเร็ว อาจมีการบังคับโดยใช้กำลัง การเปลี่ยนแปลงแบบนี้ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกและจิตใจของประชาชนส่วนใหญ่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมจะเริ่มต้นมาจากจุดๆหนั้น สามารถที่จะจำแนกตามประเภทของการเปลี่ยนแปลงจากแหล่งที่มาดังนี้ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535: 157-160)

(1) การเปลี่ยนแปลงจากภายใน เช่น จากการผลิตคิดค้นวิธีการผลิตใหม่ ๆ ขึ้นในสังคมนั้น จากการต่อสู้ขัดแย้งระหว่างกลุ่มในสังคมนั้น เป็นต้น

(2) การเปลี่ยนแปลงจากภายนอก เช่น การรับเอาเทคโนโลยีจากภายนอก การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งสามารถจำแนกตามแหล่งที่มาในระบบสังคมความขัดแย้งในสังคมอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้ในลักษณะต่อไปนี้

ก) การใช้อำนาจในสังคมบางครั้งมักก่อให้เกิดการต่อต้านผู้ที่เห็นว่าตนเป็นฝ่ายเสียเปรียบจะพยายามที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ

ข) กระบวนการขัดเกลาทางสังคม ทุกสังคมย่อมจะมีวัฒนธรรมย่อย โอกาสที่จะเลือกปฏิบัติตามแต่ละวัฒนธรรมมีมากจึงอาจนำไปสู่ความขัดแย้งได้

ค) ทุกสังคมมีกระบวนการที่แข่งขันและขัดแย้งกันภายในระหว่างกลุ่มสมาชิกในสังคมอยู่แล้ว

ง) ความเหลื่อมล้ำในสังคม ในด้านโอกาส ทรัพย์สิน ชนชั้น หากมีความแตกต่างที่เด่นชัดมากก็อาจก่อให้เกิดความรู้สึกที่ไม่เป็นธรรมก็จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงได้

จ) กลุ่มบุคคลที่ครอบครองผลประโยชน์อยู่แล้ว จะขัดขวางการเปลี่ยนแปลงมิให้เกิดขึ้นและจะนำไปสู่ความขัดแย้งและเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในอีกรูปแบบหนึ่ง จำแนกตามเจตจำนงและความรู้ของมนุษย์ ความรู้และเจตจำนงของมนุษย์ได้เข้ามามีบทบาทมากในการเปลี่ยนแปลง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) การเปลี่ยนแปลงแบบเป็นไปเองในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในสมัยก่อน ไม่มีการวางแผน ปลดปล่อยให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปโดยตัวของมันเอง และ 2) การเปลี่ยนแปลงตามแผน เป็นการที่มนุษย์ในสังคมซึ่งอาจเป็นสมาชิกที่ครองฐานะและอำนาจเป็นส่วนใหญ่ พยายามเข้ามามีส่วนในการกำหนดทิศทางอัตรา และขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลง ทำให้การเปลี่ยนแปลงถูกกำหนดไว้แล้วล่วงหน้า กล่าวโดยสรุปแล้ว การเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามธรรมชาติ คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อยเป็นค่อยไปตามกาลเวลาและอีกอย่างหนึ่ง คือ การเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์เป็นผู้ควบคุมการกระทำนั้น ๆ อาจจะเป็นไปอย่างรวดเร็วหรือช้าก็ได้

2.2.5 ลักษณะของการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละยุค แต่ละสมัยนั้นต้องใช้ระยะเวลาที่แตกต่างกัน กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงก็แตกต่างกันไป แต่เมื่อมาถึงยุคสมัยหนึ่งมีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างสังคมทำได้สะดวกขึ้น การเปลี่ยนแปลงจึงเกิดขึ้นบ่อยและเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ (ฟองพันธุ์ มณีรัตน์, 2521: 2-3) ได้กล่าวถึงลักษณะของการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในสังคมหนึ่งหรือในวัฒนธรรมหนึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วและสม่ำเสมอ

2) การเปลี่ยนแปลงนั้นมิได้เป็นไปชั่วครั้งชั่วคราว หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงแต่เฉพาะเรื่อง แต่การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นในลักษณะของลูกโซ่ คือมีผลต่อเนื่องกันไป

3) การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ และมีความสำคัญต่อสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงและผลที่เกิดขึ้นย่อมมีความสัมพันธ์กัน คือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่น ๆ ติดตามมาอีก

4) การเปลี่ยนแปลงสมัยปัจจุบัน เป็นผลมาจากการวางแผนการเอาไว้หรือเป็นผลที่เกิดจากการคิดประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ มากกว่าในสมัยก่อน

5) ความรู้ในทางเทคนิคและนโยบายต่าง ๆ ในสังคมแผ่ขยายออกไปอย่างรวดเร็วและมีมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันการเลิกใช้กระบวนการบางอย่างก็เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

6) การเปลี่ยนแปลงมีผลกระทบกระเทือนถึงประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลและการทำงานของสังคมอย่างกว้างขวาง ของทุกคนย่อมประสบกับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

สำหรับ Vago (1989 อ้างถึงใน นิเทศ ดินตะกุน, 2544) กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือ แนวความคิดที่เป็นกระบวนการการเปลี่ยนแปลงแบบไม่มีการวางแผน หรือมีการวางแผนอย่างมีคุณภาพ หรือการเปลี่ยนแปลงในปรากฏการณ์เกี่ยวกับสังคมในเชิงปริมาณ ซึ่งสามารถอธิบายเป็นลักษณะวิเคราะห์ส่วนประกอบที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันได้ 6 ลักษณะดังต่อไปนี้

1) เอกลักษณะของการเปลี่ยนแปลง หมายถึง ปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับสังคมที่มีลักษณะเฉพาะภายใต้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงในทางปฏิบัติที่เด่นชัด พฤติกรรม ทักษะคติ การมีปฏิสัมพันธ์กัน โครงสร้างอำนาจ อัตราเฉลี่ยของผลผลิต รูปแบบการใช้สิทธิออกเสียง การจัดลำดับชั้นทางสังคม

2) ระดับการเปลี่ยนแปลง ได้กล่าวถึงสถานที่ในระบบสังคม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ระดับการเปลี่ยนแปลงอาจจะถูกกำหนดเป็นบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน และสังคม

3) ช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลง หมายถึง ระยะเวลาที่ครอบคลุมรูปแบบการเปลี่ยนแปลง ช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงหมายถึง ปรากฏการณ์ของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นระยะยาวหรือสั้น

4) ทิศทางการเปลี่ยนแปลง อาจแสดงถึงการพัฒนาหรือการเสื่อมสลาย ความก้าวหน้า หรือถดถอยหมุนเวียนไปตามวิวัฒนาการที่เกิดขึ้นเป็นขั้นตอน หรือเป็นปฏิกิริยาตอบรับกับรูปแบบอื่น ๆ ทิศทางการเปลี่ยนแปลงอาจมีการขึ้นลงหรือผันแปรได้

5) ความสำคัญในการเปลี่ยนแปลงอาจจะมีพื้นฐานมาจากโครงสร้าง 3 ส่วนจากการเพิ่มหรือการเปลี่ยนแปลง

6) อัตราการเปลี่ยนแปลงอาจจะมีพื้นฐานมาจากมาตรวัด เช่น เร็วหรือช้า ต่อเนื่องหรือติดขัด ฯลฯ

2.2.6 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม อาจจะกล่าวได้อย่างกว้างๆ อยู่ 2 ปัจจัย คือ

ปัจจัยภายนอก เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นภายนอกชุมชน ซึ่งได้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม เช่น การสาธารณสุขโลก เมื่อรัฐบาลได้ดำเนินการพัฒนาโดยเร่งสร้างถนนหนทาง ไฟฟ้า โรงเรียน ทำให้ชุมชนชนบทได้รับการพัฒนาที่ดีขึ้น การแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้ เพราะว่าการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบทเป็นสิ่งที่เกิดและต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ความสัมพันธ์ระหว่างสังคมชนบทและสังคมเมืองมีอยู่อย่างมากระหว่างกันในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และการสื่อสารมวลชน มีอิทธิพลอย่างมากและรวดเร็วต่อชุมชนชนบท ที่จะทำให้ชาวชนบทได้รับข่าวสารต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ปัจจัยภายใน เป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในชุมชน ซึ่งส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้ ปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ปัจจัยทางนิเวศวิทยา ซึ่งได้แก่ สิ่งแวดล้อม ที่ตั้งของหมู่บ้าน ที่ดิน และอื่น ๆ ถ้าหากชุมชนตั้งอยู่ในสภาพนิเวศวิทยาที่ดีก็อาจจะพัฒนาชุมชนของตนให้ดีขึ้น ซึ่งทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยทางด้านบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคลหรือสมาชิกแต่ละคน ก็มีหน้าที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะว่าหากบุคคลรับการศึกษาสูง มีประสบการณ์ต่าง ๆ การท่องเที่ยว ก็อาจทำให้เกิดการยอมรับสิ่งใหม่่ง่ายกว่าบุคคลอื่น ๆ ตลอดจนความเป็นผู้นำของชุมชนที่มีความรู้ความสามารถอาจมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมได้เช่นกัน

2.2.7 กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นผลอย่างสำคัญจากกระบวนการความคิดของมนุษย์ซึ่งมีหลายกระบวนการดังนี้ (สนธยา พลศรี, 2533: 109-110)

1) การขอยืม (Borrowing) เป็นการยอมรับเอาเทคนิคแนวความคิดหรือวัตถุต่าง ๆ ของสังคมอื่นมา โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของสิ่งที่รับเอามาว่าใช้ได้หรือได้รับการยอมรับจากสังคมหรือไม่

2) นวัตกรรม (Innovation) หรือการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ หมายถึง ความคิดพฤติกรรมหรือสิ่งของซึ่งเป็นของใหม่ นวัตกรรมจะใช้คลุมทั้งหมดในเรื่องการเปลี่ยนแปลงและเกิดสิ่งใหม่ขึ้น รวมถึงการค้นพบและการประดิษฐ์ด้วย

3) การค้นพบ (Discovery) เป็นการค้นพบข้อเท็จจริงซึ่งไม่เคยรู้มาก่อนแม้ว่าจะมีอยู่มาแล้วทำให้ได้ความรู้ใหม่ เป็นการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับโลก การค้นพบเป็นการร่วมในความคิดของมนุษย์ในการพิสูจน์ค้นหาข้อเท็จจริง เมื่อนำความรู้ใหม่ ๆ มาใช้การเปลี่ยนแปลงก็จะตามมา

4) การประดิษฐ์ (Invention) ได้แก่ สิ่งที่เกิดขึ้นจากการรวมเอาเทคนิค วิธีการ หรือความคิดที่มีอยู่ก่อนและความรู้ในวัฒนธรรม เป็นการใช้ความรู้ที่มีอยู่แล้ว เพื่อประดิษฐ์สิ่งอื่นขึ้นมา

5) การกระจาย (Diffusion) การกระจายทางวัฒนธรรม หมายถึงการที่วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งกระจายไปสู่สังคมอื่น โดยทั่วไปแล้วการเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่จะมาจากการกระจายเผยแพร่ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อสังคมมีการติดต่อกัน เป็นกระบวนการที่มีทั้งการให้และการรับ

2.2.8 ผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม

ผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเป็นธรรมชาติของสังคมมนุษย์เมื่อ มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมย่อมส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมนั้น ๆ ทั้งสิ้น ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงนั้นได้มีอิทธิพลต่อโครงสร้างของระบบต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อาจเป็นผลกระทบในทางบวก คือไปในทิศทางของการพัฒนาหรือเป็นไปในทางลบ คือ ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ดังนี้

1) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ บทบาทการพัฒนาและการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในอดีตนั้นมีพื้นฐาน เนื่องมาจากการดำเนินงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่าง ๆ การดำเนินงานของรัฐบาลได้เน้นไปในการลงทุน เพื่อบูรณะและเสริมสร้างทุนขั้นพื้นฐานของประเทศ โดยเฉพาะทางด้านการสร้างเขื่อน ถนน และไฟฟ้า การเน้นหนักทางด้านนี้มาจากรากฐานของความเชื่อที่ว่า การเพิ่มกำลังการผลิต และประสิทธิภาพในการผลิตทั้งทางด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม จำเป็นต้องอาศัยทุนขั้นพื้นฐานจะช่วยให้เกิดการประหยัดจากภายนอกของกิจกรรมอื่น ๆ และช่วยลดต้นทุนการผลิตของกิจกรรมอื่น ๆ อีกด้วย

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ ได้รับการบริการโครงสร้างพื้นฐานและบริการพื้นฐานทางสังคมมากขึ้น ในระดับที่น่าพอใจ ทั้งในด้านปริมาณการใช้ไฟฟ้า น้ำประปา การคมนาคมขนส่ง การศึกษาและสาธารณสุขทำให้คนไทยมีรายได้ ฐานะความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่กิจกรรมและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจก็ยังคงกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ทำให้ช่องว่างระหว่างรายได้และความเหลื่อม

ล้าทางเศรษฐกิจมีมากขึ้นการมุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อสร้างความมั่งคั่งในด้านรายได้ ทำให้คนไทยและสังคมไทยมีความเป็นวัตถุนิยมมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาด้านพฤติกรรมของคนในสังคมคือการย่อหย่อนในศีลธรรม จริยธรรม ขาดระเบียบวินัย การเอารัดเอาเปรียบ ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมที่ฝังรากลึกของไทยเริ่มจางหายไปพร้อมกับการล่มสลายของสถาบันครอบครัวชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งมองข้ามการพัฒนาคุณภาพของความเป็นคนละเลยภูมิปัญญาและวิถีชีวิตความเป็นอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไทยการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในด้านการประกอบอาชีพ ที่คนส่วนใหญ่ต่างมุ่งหวังที่จะสร้างผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง เพื่อชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกที่ให้ความสำคัญทางด้านวัตถุ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงเป็นลำดับ ทั้งในด้านป่าไม้ถูกทำลาย อันเนื่องมาจากการทำลายเพื่อต้องการที่ดินทำกินและการป้อนเข้าสู่ระบบการผลิต ทางอุตสาหกรรมคุณภาพของแม่น้ำลำคลองเปลี่ยนแปลงจนไม่เหมาะกับการใช้ประโยชน์ การขยายตัวทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้เกิดสิ่งแวดล้อมตามมา เกษตรกรนำสารเคมีมาใช้ในทางการเกษตรมากขึ้น ทำให้คุณภาพของดินเสื่อมโทรม (มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2542: 172-179)

2) ผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงกิจกรรมทางเศรษฐกิจแต่ละขั้นจะมีผลกระทบต่อสังคมเป็นอย่างมาก ต่อไปนี้เป็นบางมิติซึ่งมีผลต่อสังคม

(1) เวลาในการทำงาน การเปลี่ยนแปลงกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากการเพาะปลูกเพื่อยังชีพและเก็บหาทรัพยากรธรรมชาติ ไปสู่การเพาะปลูกเพื่อการค้า จะต้องเพิ่มเวลาในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เวลาจะกลายเป็นทรัพยากรที่มีค่า ดังนั้นเวลาส่วนมากจะใช้ไปกับการทำงานทำให้กิจกรรมอื่น ๆ ลดน้อยลง

(2) วินัยในการทำงาน กิจกรรมที่เป็นการค้าจำเป็นต้องมีวินัยในการทำงาน มีความแตกต่างจากกิจกรรมเพื่อการยังชีพ ในสังคมที่มีกิจกรรมเพื่อการยังชีพนั้นเมื่อได้ผลผลิตที่พอกับการดำรงชีพแล้วก็จะหยุดทำงาน ซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมการพักผ่อนอย่างหนึ่ง แต่เมื่อเข้าสู่กิจกรรมการผลิตแบบการค้าจะต้องทำงานตลอดอย่างต่อเนื่องมีการวางแผนงาน ตารางเวลาทำงานที่แน่นอน เริ่มตั้งแต่การปลูก การใส่ปุ๋ย การพ่นยากันแมลงการตัดแต่ง การเก็บผลผลิต ทำให้เกษตรกรจะต้องมีวินัยในการทำงานมากขึ้น

(3) การเชื่อในความสามารถของตนเอง กิจกรรมเพื่อการยังชีพนั้นจะผูกพันอยู่กับอิทธิพลของธรรมชาติ กล่าวคือกิจกรรมต่าง ๆ จะปล่อยให้ธรรมชาติควบคุมสังคมจะผูกอยู่กับโชคชะตามากเกินไป ขาดการแก้ไขและการปรับปรุงปัญหาต่าง ๆ จึงเป็นเรื่องของธรรมชาติ แต่การทำกิจกรรมเศรษฐกิจแบบการค้าจะต้องรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง มิฉะนั้นแล้วจะไม่คุ้มกับการลงทุนที่สูง ทำให้ผู้คนเริ่มที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อหาทางออกแก่ตนเอง ดังนั้นพฤติกรรมของคนจะเปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก (ประเสริฐ

วิทยารัฐ, 2524: 8-11) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารคมนาคม และความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจส่งผลให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังส่งผลกระทบต่อระบบครอบครัวโดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวในเขตเมือง การที่สมาชิกของครอบครัวต้องออกไปทำงานนอกบ้านทั้งสามีและภรรยา ทำให้บทบาทของครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป หน้าที่ในการอบรมลูก ๆ ซึ่งเคยเป็นหน้าที่สำคัญของครอบครัวกลายเป็นหน้าที่ของทางโรงเรียนและสื่อมวลชน ความสัมพันธ์และความผูกพันระหว่างพ่อแม่ลูกลดน้อยลง ผลกระทบอีกประการหนึ่งคือการแยกกันอยู่หรือการทอดทิ้ง โดยเฉพาะชาวบ้านที่ต้องขายแรงงานยังถิ่นต้องปล่อยให้ลูกอยู่กับญาติ ทำให้มีปัญหา เด็กขาดความใกล้ชิดและไม่ได้รับความอบอุ่นจากพ่อแม่ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยขึ้น (จำนง อติพัฒนสิทธิ์, 2533: 97-99) การเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะมาจากปัจจัยใด ๆ ก็ตามย่อมที่จะส่งผลกระทบต่อสังคมนั้น ๆ ทั้งทางบวกและทางลบ ในด้านเศรษฐกิจนั้นก็จะส่งผลในด้านของอาชีพรายได้ การใช้จ่ายในการอุปโภคบริโภค ในด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้นก็จะส่งผลในเรื่องของวินัย ความเชื่อ ทศนคติในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น ถ้าเราศึกษาให้ลึกซึ้งกว่านี้ก็จะพบว่า มีอีกหลายอย่างที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

โดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลง ก็คือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของสังคมที่แปรสภาพจากที่เคยเป็นอยู่มาเป็นสภาพใหม่ โดยมีระยะเวลาเป็นเครื่องกำหนดการเปลี่ยนแปลงนั้น ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งทั้งสองระบบมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และวัฒนธรรมด้วย ดังนั้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม และวัฒนธรรมด้วย ดังนั้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจจึงต้องทำควบคู่กันไปกับการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม และนอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงนั้นยังมีรูปแบบและลักษณะที่แตกต่างกันไปตามความเหมาะสม หรือตามช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

2.3 แนวคิดการปรับตัวของชุมชน

2.3.1 ความหมายของการปรับตัว

บุศรา ลิขิตเจริญวานิช (2538) ได้กล่าวถึงการปรับตัวว่า การปรับตัวหมายถึงกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยบุคคลจะทำการใดอย่างหนึ่ง เพื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่รบกวนความผิดปกติทั้งที่อยู่ภายในและภายนอกตัวบุคคลเพื่อลดความตึงเครียดและให้บรรลุเป้าหมายของตน ทั้งนี้ยังช่วยให้ความต้องการที่จำเป็นต่อชีวิตได้รับการตอบสนอง การปรับตัวจึงนับได้ว่าเป็นความสามารถของบุคคล ในอันที่จะควรรักษาความสมดุลระหว่างภายในตนเองกับสิ่งแวดล้อม

นิภา นิธยาน (2530) กล่าวว่า การปรับตัวหมายถึง กระบวนการวิธีต่าง ๆ ที่คนเราใช้ในการปรับตัวให้เป็นไปตามความต้องการของตนเองในสภาพแวดล้อม ซึ่งบางครั้งส่งเสริม บางครั้งขัดขวางการปรับตัว หรือบางครั้งสร้างความทุกข์ทรมานแก่เรา กระบวนการปรับตัวนี้ เกิดจากความจริงที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการที่จำเป็นแก่ชีวิตมากมายหลายอย่าง ซึ่งเป็นผลจากแรงผลักดันภายนอก และภายในตัวมนุษย์ และเราอาจใช้วิธีการแบบต่าง ๆ ในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงความต้องการเหล่านี้ในภาวะแวดล้อมที่ปกติธรรมดา หรืออุปสรรคขัดขวางมากมายต่าง ๆ กันไป

Malm and Jamison (1987 อ้างถึงใน นิภา นิธยาน, 2530) กล่าวว่า การปรับตัวหมายถึง วิธีการที่คนเราปรับตัวให้เป็นไปตามความต้องการของตัวเอง ในสภาพแวดล้อมซึ่งบางครั้งส่งเสริม บางครั้งขัดขวาง และบางครั้งสร้างความทุกข์ทรมานแก่เรา กระบวนการปรับตัวนี้ เกิดขึ้นจากความจริงที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความต้องการและเราสามารถใช่วิธีการแบบต่าง ๆ ในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงความต้องการนั้น ๆ ในสภาวะแวดล้อมที่ปกติธรรมดา หรือมีอุปสรรคขัดขวางต่าง ๆ กันไป

กันยา สุวรรณแสง (2536) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวไว้ว่า การปรับตัว หมายถึง การปรับกายใจให้อยู่ในสังคมได้ในสภาวะแวดล้อม และสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมีความสุข

ลักขณา สิริวัฒน์ (2544) ได้ให้ความหมายของการปรับตัวไว้ว่า การปรับตัว คือ การที่บุคคลสามารถสร้างหรือขัดเกลากฎพฤติกรรมให้เข้ากับแบบแผนของสังคม หรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ให้สามารถบรรลุจุดหมายที่ต้องการ ทำให้มีชีวิตอยู่อย่างปกติสุขทั้งทางกายและจิตใจ ไม่เกิดผลเสียทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

ในส่วนพจนานุกรมทางพฤติกรรมศาสตร์ ได้ให้ความหมายของการปรับตัวว่า 1) การปรับตัวเป็นความสัมพันธ์ที่สอดคล้องระหว่างสภาพแวดล้อมกับความต้องการของตนเองทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ 2) เป็นการปรับ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่จำเป็น เพื่อสนองความต้องการและความพึงพอใจอย่างสูงสุด โดยสร้างความสัมพันธ์ที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

กมลรัตน์ หล้าสูงวงศ์ (2538) ได้ให้ความหมายว่า การปรับตัวเป็นกระบวนการที่บุคคลพยายามปรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านอารมณ์ ปัญหาด้านบุคลิกภาพ และปัญหาด้านความต้องการให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมจนเป็นสภาพการณ์ที่ตนสามารถอยู่ได้ในสังคม

สมนึก สุกุลหงส์โสภณ (2540) กล่าวว่า การปรับตัว คือ การที่บุคคลได้รับสิ่งเร้าต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมทำให้มีความต้องการในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นเพื่อรักษาสอดคล้องของตน การตอบสนองที่เกิดขึ้นนี้อาจเหมาะสม เรียกว่า ปรับตัวได้ หรือไม่เหมาะสม เรียกว่าปรับตัวไม่ได้ ขึ้นอยู่กับระดับของการปรับตัว

Darwin (1998 อ้างถึงใน นิภา นิธยาน, 2530) ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีวิวัฒนาการว่า สิ่งมีชีวิตต้องอาศัย การปรับตัวอยู่ตลอดเวลาจึงสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้คนเราจึงต้องปรับตัวอยู่

เสมอ การดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมทุกวันนี้จำเป็นจะต้องแสวงหาทางที่ตอบสนองความต้องการทั้งของตนเองและสังคมอยู่ตลอดเวลา ชีวิตของคนทุกคนย่อมเต็มไปด้วยความต้องการ เพื่อให้บรรลุผลตามความต้องการที่จำเป็นที่จะต้องแสวงหาทางเลือกที่เหมาะสม ทำให้สังคมแต่ละแห่งเกิดความแตกต่าง เกิดการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ คนก็จำเป็นต้องปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมให้ได้จะต้องเปลี่ยนพฤติกรรมหรือปฏิกิริยาต่อสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมในการปรับตัว ทั้งของปัจเจกชนหรือของชุมชนก็มีวิธีการและลักษณะที่แตกต่างกันออกไปทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับบุคคลและสภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์ที่กำลังเผชิญอยู่การศึกษาในเรื่องของการปรับตัวทางสังคมนั้น โดยทั่วไปการปรับตัวมักใช้ในความหมายของการปรับเปลี่ยนส่วนใดส่วนหนึ่งหรือหลายส่วน เพื่อให้ความสัมพันธ์ลงตัวทั้งทางด้านชีวภาพและการปรับตัวทางด้านสังคม วัฒนธรรม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมรอบตัวและแหล่งที่อยู่อาศัย โดยทั่วไปพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงเพื่อจัดระบบความสัมพันธ์ให้สอดคล้องกัน การปรับตัวของมนุษย์เพื่อให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมเป็นความสัมพันธ์ที่เหมาะสมมีคุณภาพ และการปรับสภาพแวดล้อมเพื่อให้เข้ากับสภาพของมนุษย์ (อมรา พงศาพิชญ์, 2545: 16)

ในสังคมไทยนั้นผลจากการพัฒนาที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น เพื่อลดปัญหาจากการพัฒนาจึงต้องหาทางออกที่เหมาะสมกับสังคมไทย โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่น เพื่อลดปัญหาจากการพัฒนาจึงต้องหาทางออกที่เหมาะสมกับสังคมไทย โดยเฉพาะชุมชนท้องถิ่นให้สามารถพึ่งตนเองได้ หลายชุมชนจึงต้องพยายามเรียนรู้คุณค่าที่มีอยู่ในชุมชนและปรับตัว เพื่อสร้างสรรค์พัฒนารูปแบบและวิธีการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของตน ในการปรับตัวนั้นต้องอาศัยองค์ประกอบ 2 ประการ คือ (สุวารี ศรีปฐนะ, 2541: 66)

1) มรดกทางภูมิปัญญาหรือความรู้ในชีวิตจริงที่มีอยู่ในชุมชนมาแต่ดั้งเดิมและสืบทอดเป็นประเพณี การเรียนรู้แก่คนรุ่นต่อ ๆ มาโดยลำดับ

2) การพัฒนาสมัยใหม่ที่เน้นให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนชุมชนที่สามารถนำองค์ประกอบทั้งสองมาประสานกัน เพื่อให้เกิดคุณค่าและถ่ายทอดให้เกิดการเรียนรู้แก่คนในชุมชน จนสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคนี้ได้ จึงเป็นชุมชนเข้มแข็ง ส่วนสังคมที่ขาดการปรับไม่สามารถประยุกต์ใช้องค์ประกอบทั้งสองอย่างเหมาะสมก็กลายเป็นชุมชนอ่อนแอพึ่งตนเองไม่ได้ความจำเป็นในเรื่องของการปรับตัวและการปรับเปลี่ยนแนวคิด ทัศนคติพื้นฐาน หรือการปฏิบัติในสังคมไทยเป็นเรื่องสำคัญ เนื่องจากในปัจจุบันสังคมไทยได้เปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากสังคมเกษตรกรรมเพื่อยังชีพมาเป็นสังคมเกษตรกรรมหรืออุตสาหกรรมเพื่อการค้า ซึ่งเป็นการเปลี่ยนจากระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพมาเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนี้ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างสังคมจากสังคมที่มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติมาเป็นสังคมที่มี

ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์และต่อมาเปลี่ยนเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับแลกเปลี่ยนด้วยเงินตราหรือเงื่อนไขอื่น ๆ

2.3.2 สาเหตุของการปรับตัว

นิภา นิธยาน (2530) กล่าวว่า การปรับตัวเกิดจากสาเหตุที่มนุษย์ต้องเผชิญกับแรงผลักดันที่มีอิทธิพลสำคัญกับการปรับตัว 2 ประการ คือ

1) แรงผลักดันภายนอก หรือข้อเรียกร้องอันเกิดจากสภาพแวดล้อม และแรงผลักดันที่ข้อเรียกร้องของสังคมหรือบุคคลที่มีความสัมพันธ์กัน

2) แรงผลักดันภายใน ซึ่งเป็นแรงกระตุ้นภายในตัวบุคคล ซึ่งเกิดจากสภาพทางสรีระ ได้แก่ ความต้องการสิ่งที่เป็นในการดำรงชีพ เช่น อาหาร น้ำ อากาศ ความอบอุ่น การพักผ่อนนอนหลับที่เพียงพอ อีกประการหนึ่งคือ จากประสบการณ์ทางสังคมที่บุคคลนั้นได้เรียนรู้ในอดีต หรือประสบการณ์ที่ผ่านมา เรียกอีกนัยหนึ่งว่า “เหตุจูงใจทางสังคม” ได้แก่ ความต้องการจะมีเพื่อนฝูง ความต้องการความรัก ความต้องการความสำเร็จ และการเป็นที่ยกย่องนับถือ ซึ่งแรงกระตุ้นภายในทั้งสองประการดังกล่าวนี้มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน ในการทำให้บุคคลเกิดความสุขหรือความทุกข์ตลอดจนในการกำหนดพฤติกรรมการปรับตัวของบุคคลด้วย

กันยา สุวรรณแสง (2533) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดการปรับตัวมีดังนี้

1) แรงขับและความต้องการ (Drive and Need) ในชีวิตของบุคคลมีความต้องการพื้นฐาน เช่น ความต้องการทางกาย (Physical Need) และความต้องการทางจิต (Psychological Need) ความต้องการทั้งสองนี้ ทำให้เกิดแรงขับ เช่น เกิดความหิว เป็นแรงขับให้มนุษย์ดิ้นรนแสวงหา เพื่อสนองความต้องการอยากของตน ถ้าเกิดอุปสรรคมาขัดขวางไม่สามารถบำบัดความอยากได้ ร่างกายก็จะแสดงพฤติกรรมออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้คลายความกระวนกระวาย อันเนื่องมาจากความอยาก พฤติกรรมที่แสดงออกมาเพื่อคลายความทรมานทรมานนี้เรียกว่า การปรับตัว

2) แรงกระตุ้นจากสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว หรือการที่มีสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้คนมีปัญหาในการปรับตัวให้ทันตามสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป มนุษย์ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของสังคม มีปัญหาเข้ามาแถมมาให้แก้ตลอดเวลา ถ้าแก้ได้ก็มีความสุข ถ้าแก้ไม่ได้ก็เกิดความคับข้องใจ กระวนกระวายใจ จึงหาทางปรับตัวโดยวิธีการต่าง ๆ

3) เจตคติ ความสนใจ จุดมุ่งหมายของตนเปลี่ยนแปลงไป จึงจำเป็นต้องปรับพฤติกรรม

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่กล่าวมานี้ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและการปรับตัวของชุมชนชนบทเป็นอย่างมาก คนในชุมชนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในเรื่องของ

การผลิตซึ่งในขณะนี้คนในชุมชนจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ซึ่งถือได้ว่าเป็นความจำเป็นอย่างมากด้วยเหตุผลที่ว่า (อมรา พงศาพิชญ์, 2545: 17)

1) การปรับตัวเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม
2) การค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมของตนเองจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อความคงอยู่ของสังคมนั้น ๆ

3) การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในระดับกลุ่มมากกว่าระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดทางวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากกลุ่มหนึ่งไปยังอีกกลุ่มหนึ่ง การปรับตัวจึงเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม

4) พฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ นอกจากนี้แล้วชุมชนยังต้องมีการปรับตัวเพื่อให้การดำรงอยู่ของชุมชน (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542: 113) ดังนี้

(1) เน้นการพัฒนาแบบกลุ่ม การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อความคงความเป็นชุมชนไว้

(2) ต้องเน้นการสร้างจิตสำนึกแบบชุมชนให้เกิดขึ้นด้วยการหันกลับไปเน้นเรื่องของประสบการณ์ร่วม เช่น ประวัติศาสตร์หมู่บ้าน วัฒนธรรมหมู่บ้าน เพื่อสร้างความรัก ความภาคภูมิใจและหวงแหนในวัฒนธรรมของตนเอง

(3) ต้องมีกระบวนการผลิตซ้ำหรือต่อยอดจิตสำนึกแบบชุมชนผ่านปัญญาชนท้องถิ่น เพื่อสืบทอดจิตสำนึกของชุมชนจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

(4) ต้องมีการรวมกลุ่มรวมตัวกันของชาวบ้านในรูปของการจัดองค์กร เช่น สหกรณ์ สมาพันธ์ เพื่อเป็นสื่อกลางในการติดต่อ ต่อกับสถาบันภายนอกชุมชน

(5) มีการประสานทางด้านวัฒนธรรมระหว่างหมู่บ้านกับหมู่บ้าน และระหว่างหมู่บ้านกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคมและต่างสังคม เพื่อสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

(6) ชุมชนจะต้องมีความ สัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติ ดูแลรักษาจะช่วยให้ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนไว้ได้ การปรับตัวของชุมชนนั้นสืบเนื่องมาจากการเรียนรู้ การประชุมสัมมนาการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ในโอกาสต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาดูงานในหมู่บ้านที่มีแหล่งเรียนรู้และประสบการณ์ที่เหมาะสมกับสภาพจริงของชาวบ้าน ทำให้ได้รับรู้ปัญหาของกันและกัน เกิดแนวคิดที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนผลผลิตซึ่งถือได้ว่าเป็นการจัดการ ทางด้านการผลิตและการตลาดร่วมกัน (สังคิต พิริยะรังสรรค์, 2538: 219)

ในเรื่องเดียวกันนี้ เสรี พงศ์พิศ (2536: 184) ได้ให้ความเห็นว่า การปรับตัวของชุมชนนั้นเกิดจากการพยายามคิดค้นเทคโนโลยีในการผลิตอย่างง่าย ๆ แบบพื้นบ้านและใช้ทุนน้อย

เพื่อให้เองโดยมุงลงด ความยากลำบากในการทำงาน ซึ่งวิธีทางนี้เป็นทางเลือกบนพื้นฐานของการรู้จักตนเองรู้จักสภาพความเป็นจริงของการสะสมทุนในครัวเรือน รู้จักระบบรองรับของธรรมชาติและสภาพนิเวศของชุมชน เมื่อเปรียบเทียบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ อาจจะล่าหลังแต่การปรับตัวในลักษณะนี้ทำให้ชุมชนสามารถที่ควบคุมทิศทางการเปลี่ยนแปลงได้

อมรา พงศาพิชญ์ (2545: 35) กล่าวว่า การปรับตัวเกิดจากการสนองตอบต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจนถึงจุดพอดีของคนในชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากความสัมพันธ์ของสังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมในขั้นตอนของพัฒนาการของมนุษย์ ทำให้เกิดแนวคิดในเรื่อง วัฒนธรรมพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดการสร้างสมความรู้และประสบการณ์เกิดเป็นภูมิปัญญา ถ่ายทอดจากอีกรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ความพอดีและสอดคล้องของวัฒนธรรม พื้นบ้าน และวิถีชาวบ้านต่อสภาพแวดล้อม จะอยู่จนกว่าจะมีวัฒนธรรมใหม่แปลกปลอมเข้ามา สมาชิกในสังคมจะตอบรับหรือปฏิเสธในลักษณะต่าง ๆ

สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวของชุมชนได้ว่า เมื่อคนเราอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ของสังคม ก็ย่อมที่จะต้องปรับตัวเพื่อให้ตนเองนั้นอยู่ในสังคมนั้นได้อย่างมีความสุข ซึ่งการปรับตัวนั้นก็ย่อมที่จะมีสาเหตุที่ทำให้คนเราต้องปรับเปลี่ยนตัวเองอยู่ตลอดเวลา สาเหตุหลักก็คือ แรงผลักดันจากภายนอกคือ ข้อเรียกร้องต่าง ๆ ของสังคมที่เราจะต้องปฏิบัติตามและอีกสาเหตุหนึ่งก็คือ แรงผลักดันจากภายในของบุคคลนั่นเองก็คือความต้องการต่าง ๆ ที่คนเรามีความอยากและต้องแสวงหาทางออก ซึ่งก็คือการปรับตัวเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านั้น ส่วนเทคนิคในการปรับตัวเพื่อผ่อนคลายความเครียดที่เกิดจากสถานการณ์ต่าง ๆ นั้นก็มีหลายวิธี การเลือกนำมาใช้นั้นก็ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลว่าแต่ละบุคคลนั้นมีพื้นฐาน และประสบการณ์เดิมอย่างไร แตกวิธีต่าง ๆ ที่นำมาใช้นั้นส่วนใหญ่จะมีประโยชน์ทั้งสิ้น เว้นเสียแต่ว่าจะนำมาใช้เป็นนิสัยประจำ ก็จะเป็นปัญหาที่เกิดการขัดแย้งตลอดเวลา เป็นการแก้ไขปัญหาที่ไม่ตรงจุด ซึ่งทำให้เจ้าของปัญหาต้องหาทางออกให้กับตนเองอยู่ตลอดเวลาไม่มีสิ้นสุด

การนำแนวคิดเกี่ยวกับการปรับตัวมาใช้ในการศึกษารั้ครั้งนี้ก็เพื่อที่จะกล่าวถึงการปรับตัวของคนในชุมชนเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นสาเหตุมาจากส่วนใดก็ตาม คนในชุมชนนั้นต้องหาทางออกให้กับตนเองโดยการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งการปรับตัวก็เพื่อที่จะให้เกิดความสมดุลระหว่างชุมชนกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนนั้นยั่งยืน จะเป็นการใช้การปรับตัวด้วยวิธีใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับคนในชุมชนจะเป็นผู้ที่เลือกรูปแบบของการปรับตัวเอง

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2.4.1 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

ความหมายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวว่า เป็นการเดินทางไปสถานที่ต่าง ๆ ด้วยความสมัครใจมิใช่เพื่อรับจ้าง แต่เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อความสนุกเพลิดเพลิน เพื่อการศึกษา ศาสนา กีฬา เพื่อติดต่อธุรกิจ ตลอดจนรวมถึงการประชุมสัมมนา และการเยี่ยมญาติพี่น้อง (ลายศรี หุณฑนะเสรี, 2534: 4) ความสำคัญของการท่องเที่ยวนั้นเป็นอุตสาหกรรมและสามารถนำเงินเข้าประเทศได้เป็นอันดับหนึ่งติดต่อกันมาเกือบทุกปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2530 ยกเว้นปี พ.ศ. 2534 ซึ่งสิ่งทอสามารถนำรายได้เป็นอันดับหนึ่ง เช่น ปี พ.ศ. 2536 มีรายได้จากการท่องเที่ยวประมาณ 143,921 ล้านบาท และปี พ.ศ. 2539 ซึ่งเป็นปีสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 มีรายได้ 200,000 ล้านบาท ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าย่อมจะมีบทบาทต่อประเทศไทยดังต่อไปนี้

1) ด้านเศรษฐกิจ

(1) การท่องเที่ยวทำให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศ เข้าประเทศเป็นจำนวนมากในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา การท่องเที่ยวมีรายได้ให้แก่ประเทศประมาณร้อยละ 16-19 ของมูลค่าสินค้าส่งออกทั้งหมด และมีค่าประมาณร้อยละ 50 ของรายรับในส่วนของการบริการทั้งหมดเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ในประเทศชาติ

(2) รายได้ที่ได้มาในรูปเงินตราต่างประเทศจากการท่องเที่ยว มีส่วนช่วยในการสร้างเสถียรภาพให้กับดุลยภาพของการชำระเงินได้

(3) รายได้จากการท่องเที่ยวจะกระจายไปสู่ประชากรอย่างกว้างขวาง เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดการจ้างงาน การท่องเที่ยวกระตุ้นให้เกิดการผลิต และนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เมื่อมีการใช้จ่ายเกิดขึ้นครั้งหนึ่ง จะก่อให้เกิดรายได้แก่คนบางกลุ่ม หรือกิจกรรมบางประเภท บุคคลหรือกิจกรรมที่ได้รับรายได้นี้จะนำรายได้ส่วนหนึ่งไปใช้จ่ายต่อไปเรื่อย ๆ ซึ่งยังผลกระทบต่อการกระตุ้นการผลิตอีก ซึ่งเรียกว่า Multiplier Effect

(4) การท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในการผลิตและการจำหน่าย เนื่องจากการท่องเที่ยวมิได้พึ่งดินฟ้าอากาศเป็นหลัก เช่นเดียวกับการเกษตร ผลผลิตที่นำเสนอต่อนักท่องเที่ยว ได้แก่ ความงดงามตามธรรมชาติ ความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัฒนธรรมของชาติ ในขณะที่จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นทุกปี อาจเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ กัน เช่น ความสะดวกรวดเร็วของการคมนาคม ค่าใช้จ่ายในการเดินทางถูกลง

2) ด้านสังคม

(1) การได้เดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่อื่นได้มีโอกาสพบปะหรือทำกิจกรรมร่วมกัน มีส่วนช่วยเสริมสร้างสัมพันธไมตรี ความเข้าใจอันดีต่อกัน ก็จะเป็นการลดช่องว่างทางสังคมของประชากรได้เป็นอย่างดี ความสงบสุขย่อมเกิดขึ้นในสังคม

(2) การท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ ก่อให้เกิดสันติภาพ ความเป็นมิตรไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน

(3) การท่องเที่ยวช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ช่วยขจัดปัญหาการล้นเกิน และการเคลื่อนย้ายเข้ามาหางานทำหรือเสี่ยงโชคในเมืองของประชาชนในชนบท

3) ด้านสุขภาพพลานามัยรวมทั้งสุขภาพจิต ด้วยการที่ได้มีโอกาสเดินทางมาพักผ่อนตามความพึงพอใจ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวชมธรรมชาติอันงดงาม การไปยิมนาสติกปลา หรือการได้เที่ยวชมความเจริญก้าวหน้าของเมืองใหญ่ ได้พบเห็นสิ่งที่ยังไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อนเลย ย่อมทำให้เกิดความเบิกบาน เกิดความสบายใจ จะช่วยบรรเทาความเหน็ดเหนื่อย เคร่งเครียดจากการทำงาน บุคคลที่ได้ท่องเที่ยวเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมบ้างเป็นครั้งคราว นักจิตวิทยากล่าวด้วยความมั่นใจว่า เวลา 2 สัปดาห์หรือ 1 เดือนนั้นจะต่อสภาพสมบูรณ์แห่งสุขภาพของเขาอีก 1 ปีหรือ 2 ปี ถ้าเขาได้ทำเช่นนั้นทุกปี สุขภาพจิตอันดีของเขาจะยืดเวลาออกไปอีกนาน และก็จะทำให้สุขภาพกายของเขาดีต่อไปอีกนานด้วย

4) ด้านการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้นเมื่อเกิดการท่องเที่ยวไปยังส่วนต่างๆ ของประเทศยังชนบทที่ห่างไกล ไปยังป่าเขาแม่น้ำลำธาร ก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น ทำให้เกิดการปรับปรุงสภาพแวดล้อม ทั้งรัฐบาลและภาคเอกชนร่วมมือกันในการรักษาสภาพต่าง ๆ ไว้ไม่ให้ถูกทำลายหรือเสื่อมโทรมไป ซึ่งโดยปกติเมื่อมีผู้คนจำนวนมากได้ไปสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมย่อมทำให้สิ่งแวดล้อมถูกทำลายไปบ้าง แต่ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว ก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงรักษาสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้ดีขึ้น

2.4.2 ประเภทของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยแบ่งตามความสำคัญ และสภาพแวดล้อม ได้ 12 ประเภท ดังนี้

1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Eco-Tourism) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะทางธรรมชาติที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น โดยอาจมีเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศที่เกี่ยวข้อง โดย การจัดการการท่องเที่ยวในแหล่งนั้น จะต้องมีการบูรณาการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องมีกิจกรรมที่ส่งเสริม ให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบ

นิเวศนั้น มีการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2) แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวิทยาการ (Arts and Sciences Educational Attraction Standard) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวหรือกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความสนใจพิเศษของนักท่องเที่ยว ซึ่งมีรูปแบบของการท่องเที่ยวที่ชัดเจนเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่ที่เกิดขึ้น แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้สามารถเพิ่มเติมได้อีกมากมายตามความนิยมของคนในแต่ละยุคสมัย เมื่อมีการระบุชี้ตัวกิจกรรมนั้น ๆ สามารถให้ความรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ปัจจุบันมีปรากฏอยู่หลาย ๆ แห่ง ตัวอย่าง เช่น พิพิธภัณฑ์เฉพาะทาง แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ อุทยานธรรมชาติและเทคโนโลยี และ MICE (Meeting and Incentives and Conventions and Exhibitions) เป็นต้น

3) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (Historical Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนา รวมถึงสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ กำแพงเมือง คูเมือง พิพิธภัณฑ์ วัด ศาสนสถาน และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม

4) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Natural Attraction) หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้อาจจะเป็นความงดงามตามสภาพธรรมชาติ ความแปลกตาของสภาพธรรมชาติ สัตว์ที่สำคัญทางธรณีวิทยาและภูมิศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์หรือเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ (Special Environmental Features) หรือสภาพแวดล้อมที่มีคุณค่าทางวิชาการก็ได้

5) แหล่งท่องเที่ยวเพื่อนันทนาการ (Recreational Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อการพักผ่อนและเสริมสร้างสุขภาพ ให้ความสนุกสนาน รื่นรมย์บันเทิง และการศึกษาค้นคว้า แม้ไม่มีความสำคัญในแง่ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม แต่มีลักษณะเป็นแหล่งท่องเที่ยวร่วมสมัย ตัวอย่างเช่น ยานบันเทิงหรือสถานบันเทิง สวนสัตว์ สวนสนุกและสวนสาธารณะลักษณะพิเศษ สวนสาธารณะ และสนามกีฬา

6) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ประกอบด้วย งานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดงศิลปวัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่า เป็นต้น ตัวอย่างของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยในประเภทนี้ ได้แก่ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก งานแสดงของช้างจังหวัดสุรินทร์ งานร่มบ่อสร้าง ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

7) แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ ในการจัดทำเกณฑ์มาตรฐานสำหรับแหล่งท่องเที่ยวพุร้อนธรรมชาติ มีจุดประสงค์เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำพุร้อน ธรรมชาติอย่างชัดเจน โดยเน้นในด้านการกำหนดมาตรฐานที่จำเป็นสำหรับการบริการต่าง ๆ เนื่องจากการท่องเที่ยวประเภทนี้จะต้องคำนึงถึงด้านความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เป็นสำคัญ และต้องไม่ส่งผลกระทบต่อ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากน้ำพุร้อน จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติประเภทหนึ่ง ซึ่งหากไม่มีการกำหนดมาตรฐานที่ชัดเจน การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวใด ๆ อาจส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำพุร้อนธรรมชาติได้ นอกจากนี้ การจัดทำเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพน้ำพุร้อนธรรมชาติ ยังมีเป้าหมายเพื่อให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของตน และยังสามารถใช้เป็นข้อมูลที่สำคัญเพื่อประกอบการตัดสินใจ ของนักท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ น้ำพุร้อนธรรมชาติของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

8) แหล่งท่องเที่ยวประเภทชายหาด (Beach Attraction) หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีชายหาดเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับ ธรรมชาติและอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นบริเวณชายหาด ได้แก่ การเล่นน้ำ การอาบแดด กีฬาทางน้ำ การนั่งพักผ่อน รับประทานอาหาร เป็นต้น

9) แหล่งท่องเที่ยวประเภทน้ำตก สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีน้ำตกเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติและอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งน้ำตก ได้แก่ การว่ายน้ำ การนั่งพักผ่อน รับประทานอาหาร การเดินสำรวจน้ำตก การล่องแก่งการดูนก และการตกปลา เป็นต้น

10) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทถ้ำ แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีถ้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับ ธรรมชาติและอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาหาความรู้เข้าไปด้วย ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ ได้แก่ การเข้าชมบรรยากาศและหินงอกหินย้อยภายในถ้ำ การศึกษาด้านโบราณคดีของมนุษย์ยุคต่าง ๆ ที่เคยอาศัยในถ้ำ การนมัสการพระพุทธรูป การให้อาหารสัตว์ การปิกนิกและรับประทานอาหาร เป็นต้น

11) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทเกาะ การประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวประเภท เกาะสามารถแบ่งได้เป็น 3 องค์ประกอบ ซึ่งมีจำนวนตัวชี้วัดทั้งหมด 47 ตัวชี้วัด โดยแต่ละตัวชี้วัดมีค่าคะแนนสูงสุดเท่ากับ 5 คะแนน จึงมีค่าคะแนนรวมทั้งสิ้น 235 คะแนน โดยการให้คะแนนจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบคุณค่าด้านการท่องเที่ยวและความเสี่ยงต่อการถูกทำลายมากที่สุด เนื่องจากเป็นแรงดึงดูดใจสำคัญสำหรับให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวชมแหล่ง ท่องเที่ยว ส่วนองค์ประกอบด้านการบริหารจัดการมีความสำคัญของคะแนนรองลงมา และองค์ประกอบด้านศักยภาพในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวมีความสำคัญของคะแนนน้อยที่สุด

12) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติประเภทแก่ง แหล่งท่องเที่ยวประเภทแก่ง หมายถึง สถานที่ที่เปิดใช้เพื่อการท่องเที่ยว โดยมีแก่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยือน และมีวัตถุประสงค์เพื่อความเพลิดเพลินและนันทนาการในรูปแบบที่ใกล้ชิดกับ ธรรมชาติ โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวหลัก ได้แก่ การล่องแก่ง การพายเรือ การพักผ่อน และการเดินป่า ซึ่งอาจเสริมกิจกรรมเพื่อการศึกษาธรรมชาติเข้าไปด้วย ได้แก่ การดูนก การสำรวจธรรมชาติ การศึกษาพันธุ์พืชต่าง ๆ เป็นต้น

2.4.3 ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้นำผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเข้ามาสู่ชุมชนท้องถิ่นและประเทศชาติอย่างมากมายมหาศาล แต่ในขณะเดียวกัน อุตสาหกรรมท่องเที่ยวก็ส่งผลกระทบต่อมนุษย์หลากหลายประการด้วยเช่นกัน ซึ่งมีทั้งผลกระทบด้านบวก และผลกระทบด้านลบ และจำแนกผลกระทบจากการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ด้านด้วยกัน คือ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบด้านสังคมวัฒนธรรม และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม โดย บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542) ได้อธิบายถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านเศรษฐกิจที่มีต่อคนในชุมชน ดังนี้

1) ผลกระทบด้านบวกของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

(1) การท่องเที่ยวช่วยสร้างอาชีพ และการจ้างงานแก่ชุมชนท้องถิ่น เพราะธุรกิจท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่ต้องใช้แรงงานมาก (Labour Intensive) จึงเปิดโอกาสเกิดการจ้างงานภายในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ยังช่วยกระตุ้นให้เกิดการคิดค้นนวัตกรรมที่ไร้ค่ามาประดิษฐ์เป็นสินค้าที่ระลึกจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว นับเป็นการสร้างอาชีพและการจ้างงานให้แก่ชุมชนเพิ่มมากขึ้น

(2) เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้าไปจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนเนื่องจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจการผลิตของชุมชนแต่ดั้งเดิมจะเป็นเศรษฐกิจการเกษตร ครั้นชุมชนท้องถิ่นเกิดการท่องเที่ยว จึงมีการลงทุนผลิตสินค้า และบริการทางการท่องเที่ยวเป็นสาเหตุให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของชุมชน จากเศรษฐกิจการเกษตรไปสู่เศรษฐกิจอุตสาหกรรมท่องเที่ยว จากนั้นเมื่อชุมชนท้องถิ่นได้

เปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจการผลิตแล้ว จึงทำให้เกิดขยายตัวของธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น เพื่อให้สามารถสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ

(3) เป็นการนำรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือ เมื่อชุมชนมีการสร้างอาชีพ และการจ้างงานจากการท่องเที่ยว ย่อมก่อให้เกิดรายได้สู่ชนบทท้องถิ่น เนื่องจากนักท่องเที่ยวได้นำเงินไปใช้จ่ายซื้อสินค้าและบริการท่องเที่ยวจากชุมชนท้องถิ่น ทำให้มีรายได้เข้าสู่ชุมชนท้องถิ่น

(4) เกิดการกระจายรายได้สู่ภูมิภาค กล่าวคือ เมื่อชุมชนท้องถิ่นมีรายได้จากการท่องเที่ยว ย่อมหมายถึงการกระจายรายได้สู่ภูมิภาค อันจะก่อให้เกิดการพัฒนาสร้างความสำเร็จแก่ชุมชนท้องถิ่นในภูมิภาค

(5) การท่องเที่ยวช่วยเพิ่มรายได้ต่อหัวของชุมชนท้องถิ่นอันเป็นเครื่องชี้สถานะทางเศรษฐกิจของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นว่ามีความกินดีอยู่ดีขึ้น

(6) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการกระตุ้นการผลิตด้านอื่น ๆ ของชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือ เมื่อชุมชนท้องถิ่นมีรายได้ต่อหัวของประชากรสูงขึ้นทำให้ประชาชนในชุมชนสามารถนำรายได้ไปใช้จ่ายมากขึ้น ก่อให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น กระตุ้นให้เกิดการผลิตด้านอื่น ๆ และนำทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากขึ้น

2) ผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านเศรษฐกิจ

(1) เกิดปัญหารายได้เป็นฤดูกาลแก่ชุมชนท้องถิ่น จึงก่อให้เกิดปัญหารายได้ที่ไม่สม่ำเสมอขึ้นตามฤดูกาลท่องเที่ยว โดยเฉพาะในช่วงฤดูท่องเที่ยวน้อย (Low Season) ก็จะมีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อยลงด้วย เป็นเหตุให้ชุมชนไม่สามารถพึ่งพารายได้จากการท่องเที่ยวเป็นหลักได้ เพราะจะมีความเสี่ยงสูง อีกทั้งเกิดปัญหาการว่างงานในช่วงนอกฤดูการท่องเที่ยวด้วย

(2) เกิดปัญหาคุณภาพของแรงงานในชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือ เมื่อชุมชนท้องถิ่นมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นย่อมต้องการแรงงานด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น เป็นเหตุให้เกิดการถ่ายเทแรงงานจากชุมชนอื่นเข้ามาทำงานในชุมชนท้องถิ่นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีแรงงานส่วนหนึ่งที่ด้อยคุณภาพเข้ามา ก่อให้เกิดผลเสียต่อการท่องเที่ยว โดยส่วนรวม อีกทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายในการพัฒนาคุณภาพแรงงานมากขึ้น

(3) เกิดปัญหาราคา และค่าครองชีพแก่ชุมชน กล่าวคือ เมื่อชุมชนท้องถิ่นมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นย่อมต้องการสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวมากขึ้น เพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นเหตุให้ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวถือโอกาสโก่งราคาสินค้าและบริการท่องเที่ยวให้สูงขึ้น เกิดภาวะเงินเฟ้อขึ้นในท้องถิ่น ทำให้ค่าครองชีพของชุมชนสูงขึ้นตาม นอกจากนี้ยังทำให้ราคาที่ดินของชุมชนท้องถิ่นเพิ่มสูงขึ้น เพราะแย่งกันประมูลซื้อที่ดินที่มีทำเลดีเหมาะสมกับการท่องเที่ยวยิ่งทำให้เกิดเงินเฟ้อมากขึ้น

(4) เกิดปัญหาการสั่งซื้อสินค้าจากต่างประเทศแก่ชุมชนเพราะความต้องการผลิตสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวมากขึ้น และเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

(5) ปัญหาการแย่งแย่งผลประโยชน์แก่ชุมชน นำมาซึ่งการแข่งขันในการผลิตและจำหน่ายสินค้าบริการทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เป็นเหตุให้เกิดการแย่งแย่งผลประโยชน์ขึ้นในหมู่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งอาจมีการตัดราคาและยอมขาดทุนซึ่งเป็นผลเสียต่อเศรษฐกิจโดยรวม

3) ผลกระทบด้านบวกของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสังคมวัฒนธรรม

(1) เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการประกอบอาชีพของชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือ เกิดธุรกิจท่องเที่ยวขึ้นเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่เปลี่ยนจากอาชีพการทำเกษตรเดิมมาสู่อาชีพด้านการท่องเที่ยว อันเป็นอาชีพหลักใหม่หรืออาชีพเสริม

(2) การท่องเที่ยวช่วยสร้างสรรค์ความเจริญทางสังคมแก่ชุมชน เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวให้บริการแก่นักท่องเที่ยวก่อให้เกิดการลงทุนทั้งภาครัฐและเอกชนในการสร้างสิ่งใหม่ ๆ ซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ความเจริญให้แก่สังคมในชุมชนท้องถิ่นด้วย

(3) ช่วยยกมาตรฐานการครองชีพของชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของชุมชนทำให้ประชาชนมีรายได้และอำนาจซื้อมากขึ้น ส่งผลให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นเป็นการช่วยยกมาตรฐานการครองชีพของชุมชนให้ดีขึ้น

(4) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสร้างสามัคคีให้แก่สังคม ในการร่วมมือพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวในชุมชนร่วมกันให้คงอยู่อย่างยั่งยืน เกิดความเข้มแข็งของชุมชน กระตุ้นความภาคภูมิใจ ความรักถิ่นฐาน

(5) การท่องเที่ยวช่วยป้องกันการอพยพย้ายถิ่นของคนในชุมชน กล่าวคือ เมื่อมีการท่องเที่ยวช่วยก่อให้เกิดการสร้างอาชีพและจ้างงานในชุมชน ซึ่งโดยธรรมชาติมนุษย์มักจะรักถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง เมื่อมีโอกาสประกอบอาชีพที่เหมาะสมในชุมชนของตนก็ไม่อยากย้ายถิ่นไปทำงานที่อื่น

(6) การท่องเที่ยวช่วยเสริมสร้างการศึกษาแก่ชุมชน กล่าวคือ เมื่อมีการท่องเที่ยวทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมีความต้องการด้านการศึกษาเพิ่มขึ้น เพื่อพัฒนาตัวเองให้มีความรู้ความสามารถและมีโลกทัศน์กว้างขวาง เพื่อนำไปใช้ประกอบอาชีพด้านการท่องเที่ยวและพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนให้ดีขึ้นต่อไป

(7) การท่องเที่ยวช่วยเสริมสร้างความปลอดภัยแก่ชุมชนท้องถิ่น เพราะการท่องเที่ยวมีความอ่อนไหวมาก นักท่องเที่ยวจะเลือกเดินทางท่องเที่ยวในชุมชนที่มีความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ดังนั้นชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงต้องเสริมสร้างให้มีความปลอดภัยเพียงพอ

(8) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชน ก่อให้เกิดความเข้าใจและยอมรับในคุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมของชุมชน

(9) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความรักความหวงแหน และความภาคภูมิใจในของวัฒนธรรมแก่ชุมชน เพราะวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นตัวดึงดูดใจที่สำคัญในการท่องเที่ยว

4) ผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสังคมวัฒนธรรม

(1) ปัญหาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมคนในชุมชน กล่าวคือ ชุมชนเคยมีความเป็นอยู่ในสังคมชนบทที่เรียบง่าย เมื่อการท่องเที่ยวเข้าไปย้อมเป็นเหตุให้คนในชุมชนเกิดความชื่นชมและเลียนแบบนักท่องเที่ยว จึงเกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมที่มีมาแต่ครั้งเดิม เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านการแต่งกายพื้นเมืองมาเป็นแบบสมัยใหม่ เกิดค่านิยมในการบริโภคสินค้าต่าง ๆ ใช้เครื่องจักรกลมาผลิตสินค้าพื้นเมืองแทนแรงงานมือ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้เป็นการทำลายเอกลักษณ์ของชุมชนอันเป็นเสน่ห์ที่เคยดึงดูดนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังเป็นการใช้ชีวิตอย่างฟุ้งเฟ้อ ไม่ประหยัดและสร้างปัญหาแก่สังคมในระยะยาว

(2) ปัญหาความผูกพันทางครอบครัว คือ เมื่อกลุ่มหนุ่มสาวมีงานทำในธุรกิจท่องเที่ยวซึ่งมีวันหยุดไม่แน่นอนทำให้ต้องห่างเหินจากครอบครัว และเมื่อมีรายได้ดีก็มักปลื้มตัวหนีจากความเข้มงวดทางสังคมของชุมชนท้องถิ่น

(3) เกิดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นเข้ามา เมื่อชุมชนมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น ย่อมทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นอื่นเข้ามาหางานทำ จึงสร้างปัญหาต่าง ๆ มากมายให้แก่ชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น ปัญหาที่อยู่อาศัย ปัญหาสาธารณสุข ปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอย เป็นต้น

5) ผลกระทบด้านบวกของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม

(1) การท่องเที่ยวช่วยสร้างความตระหนักถึงคุณค่าสิ่งแวดล้อมของชุมชน ท้องถิ่นก่อให้เกิดการกระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้าเยี่ยมชม

(2) การท่องเที่ยวช่วยรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนเพราะชุมชนเห็นคุณค่าสิ่งแวดล้อม จึงช่วยกันรักษาสภาพภูมิทัศน์ของสิ่งแวดล้อมในชุมชน และสามารถอาศัยรายได้จากการท่องเที่ยวมาใช้สนับสนุนการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชนด้วย

(3) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ในการร่วมมือร่วมใจกันพัฒนา และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น ช่วยกันรักษาความสะอาด ช่วยกันปลูกต้นไม้

6) ผลกระทบด้านลบของการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม

(1) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว และมลภาวะในชุมชน เช่น ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาอากาศเป็นพิษ ปัญหามลภาวะทางเสียง

(2) การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาทำลายภูมิทัศน์ของชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือ การสร้างอาคารและสิ่งปลูกสร้างขึ้นในชุมชนบางแห่งก่อให้เกิดปัญหาทำลายทัศนียภาพอันสวยงามของชุมชน บางแห่งก็มีลักษณะไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาความไม่เป็นระเบียบในการก่อสร้างอาคาร

(3) เกิดปัญหาความไม่พอเพียงของระบบสาธารณูปโภคของชุมชน เช่น น้ำเกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำดื่มน้ำใช้เป็นเหตุให้มีการเจาะน้ำบาดาลเพิ่มมากขึ้น ส่งผลต่อการทรุดตัวของทรัพยากรดินให้มากยิ่งขึ้นอีก

จากแนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบต่อชุมชนที่ได้กล่าวมา จะเห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้เกิดปรากฏการณ์ทั้งที่เป็นประโยชน์และโทษต่อชุมชน ซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนในแต่ละชุมชนนั้น ผู้ศึกษาเชื่อว่าจะมีรูปแบบและปรากฏการณ์ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งความแตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายปัจจัยที่มีความเชื่อมโยงกันอยู่ภายในบริบทของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เสรี วิชาเหลา และคณะ (2545) ได้ทำการศึกษา เรื่อง การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์ มีวัตถุประสงค์การศึกษาคือ 1) เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมาและบริบทของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ด 2) เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาภาคสนาม ผู้ศึกษาได้กำหนดใช้แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานเป็นส่วนประกอบการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดจากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาทำการจัดระเบียบและวิเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเป็นเหตุเป็นผลและนำเสนอในลักษณะของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ด จังหวัดนครสวรรค์สามารถสรุปได้ คือ จากการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันวิถีชีวิตของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ซึ่งมีแบบแผนการดำเนินชีวิตเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น โดยมีปัจจัย 2 ประการที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ด คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ การขยายตัวของประชากรชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดมีการขยายตัวของประชากรสูงเห็นได้จากการตั้งถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้น การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ การประกอบอาชีพมีปริมาณลดลงเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน ความเป็นเมืองเคลื่อนเข้าสู่ชุมชน ทำให้ชุมชนบึงบอระเพ็ดเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

โดยเฉพาะทางด้านสังคมและวัฒนธรรม การใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติซึ่งในปัจจุบันใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในบริเวณบึงบอระเพ็ดอย่างฟุ่มเฟือยโดยที่ไม่รู้ตัว และขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่ามากที่สุด นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงจิตสำนึกและความตระหนักของประชากรในชุมชนในเรื่องของการจัดการใช้ทรัพยากรอย่างไม่เหมาะสมเพื่อตอบสนองธุรกิจของตน ปัจจัยที่สอง คือ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การหลั่งไหลของวัฒนธรรมซึ่งเป็นการยอมรับวัฒนธรรมจากนอกชุมชนให้เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทำให้การดำเนินชีวิตจริงของคนในชุมชนเปลี่ยนไป การหลั่งไหลทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนโดยการรับเอาเทคโนโลยีจากภายนอกทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนไปส่งผลต่อการประกอบอาชีพ ที่ต้องใช้ต้นทุนการผลิตสูง แต่ราคาผลผลิตต่ำ ไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน นอกจากนี้องค์กรภาครัฐได้เข้ามามีส่วนในการพัฒนาวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ สิ่งสาธารณูปโภคต่าง ๆ ประชาชนรอบบึงบอระเพ็ดมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

จากการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เปลี่ยนไปจากเดิม คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดที่ในอดีตปัจจัยภายในเป็นตัวแรงที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ด แต่ในปัจจุบันปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่สำคัญของชุมชนรอบบึงบอระเพ็ดเป็นปัจจัยภายนอก ซึ่งก็คือ การหลั่งไหลทางวัฒนธรรมจากภายนอก เป็นต้น

รัชชัช มานิตย์ (2550) ได้ทำการศึกษา เรื่อง ผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อชุมชนท้องถิ่น: กรณีศึกษาตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาพัฒนาการการท่องเที่ยว วิถีชีวิตชุมชนก่อนและหลังการส่งเสริมการท่องเที่ยวอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ประเด็นความขัดแย้ง และผลกระทบที่มีต่อชุมชนทางด้านสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการลดปัญหาผลกระทบ และหาแนวทางจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชน

ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้ การท่องเที่ยวของอำเภอปายมีพัฒนาการควบคู่มากับการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเข้าสู่อำเภอปาย ด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงามและวัฒนธรรมที่โดดเด่นทำให้นักท่องเที่ยวเริ่มสนใจเข้ามาท่องเที่ยว รัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้แหล่งท่องเที่ยวอำเภอปายเริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งเป็นช่วงที่มีการดำเนินการกันเองโดยชาวบ้านในชุมชน ต่อมาเริ่มมีผู้ประกอบการจากภายนอกเข้ามาลงทุนบ้างแต่ก็ไม่มากนัก หลังจากปี พ.ศ. 2540 การท่องเที่ยวอำเภอปายได้เข้าสู่ธุรกิจการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง กระบวนการพัฒนาชุมชนถูกกระตุ้นจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวปายเติบโตสุดขีด ส่งผลให้สถานการณ์การท่องเที่ยวอำเภอปาย มีแนวโน้มว่าการท่องเที่ยวของอำเภอปายจะเป็นไปในทางลบมากขึ้น

ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชน พบว่า ช่วงแรกชุมชนป่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ ต่อมาในช่วงหลังปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา การเปลี่ยนแปลงส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวได้เป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ชุมชนมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ระบบโครงสร้างพื้นฐานได้รับการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจประชาชนมีงานทำและทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น ด้านสังคมและวัฒนธรรม กิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจะไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางสังคมของชุมชนโดยตรงแต่กระแสวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามากับการท่องเที่ยวมีส่วนทำให้สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนป่ามีการเปลี่ยนแปลงไป

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่งผลให้ชุมชนได้รับผลกระทบทางด้านกายภาพมากที่สุด การใช้ที่ดิน อาคารและสิ่งก่อสร้าง เกิดความแออัด ไม่เป็นระเบียบ ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมชุมชนโดยรวม การเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วส่งผลให้ระบบโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ไม่สามารถรองรับได้ การเพิ่มขึ้นของขยะมูลฝอย น้ำเสีย มลพิษทางอากาศ เสี่ยงต้งรบกวนส่งผลกระทบต่อทางด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน การท่องเที่ยวส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนดีขึ้น แต่การกระจายรายได้ยังไม่ทั่วถึง และคนบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว การไหลบ่าเข้ามาของวัฒนธรรมต่างถิ่น ส่งผลให้ ลักษณะการบริโภค การแต่งกาย ภาษา ค่านิยมและความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนเริ่มเสื่อมถอยลง เกิดปัญหาสังคม ปัญหายาเสพติด ปัญหาลักทรัพย์ และปัญหาความแตกแยกภายในชุมชน

นอกจากนี้ ยังมีการเสนอแนวทางในการลดปัญหาผลกระทบทางลบสามารถสรุปได้คือ ปัญหาผลกระทบส่วนใหญ่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนไม่อาจแก้ไขได้ด้วยการสร้างความตระหนักของชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่ควรที่จะมีการเรียนรู้ในแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวจากชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและการรักษาความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม และสร้างความตระหนักแก่สังคมในการส่งเสริมสิทธิชุมชนในการกำหนดแนวทางการพัฒนา รวมถึงการส่งเสริมให้ผู้คนในสังคมมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น ท่องเที่ยวด้วยความรับผิดชอบ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนต่อไป

จากผลการศึกษาจะช่วยเป็นส่วนเติมเต็มในงานวิจัยที่ผู้ศึกษาจะศึกษาในส่วนของการเสนอแนะแนวทางในการลดปัญหาผลกระทบทางลบที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่อาจจะมิได้เกิดขึ้นโดยชุมชน นอกจากนี้นงานวิจัยเรื่องนี้ยังทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจถึงพัฒนาการของการท่องเที่ยวที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงอย่างชัดเจน ได้แก่ ช่วงก่อนการพัฒนา ช่วงที่รัฐเข้ามาสนับสนุนส่งเสริม และช่วงที่การท่องเที่ยวเข้ามาทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงจนนำไปสู่การเติบโตสูงสุด และผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งประเด็นนี้สามารถนำมาเป็นตัวอย่างในการศึกษาได้เป็นอย่างดี

จารุภา ศิริสุวรรณนท์ (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ

- 1) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
- 2) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
- 3) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

เลือกกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป อาศัยอยู่ในชุมชนมอญเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยเป็นการศึกษาและเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

จากผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรีนั้น เปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป คือ ค่อย ๆ เปลี่ยนจากวิถีชีวิตเรียบง่าย ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในชุมชน ศึกษาอยู่ในชุมชน ความผูกพันในครอบครัวและชุมชนจึงมีมาก เปลี่ยนมาเป็นการออกไปประกอบอาชีพและศึกษาต่อในชุมชนเมือง ทำให้ความผูกพันในครอบครัวและชุมชนลดลง ส่งผลให้ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมประเพณีที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เปลี่ยนเป็นหน้าที่ต้องปฏิบัติ

นอกจากนี้ งานวิจัยเล่มนี้ยังศึกษาถึงตัวแปรที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมชุมชนมอญ เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรีนี้ พบว่าปัจจัยด้านนโยบายพัฒนาของรัฐและปัจจัยด้านประชากรเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ซึ่งจากผลการศึกษานี้จะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่สามารถสรุปได้ 2 ประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก เป็นความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการในการพัฒนาชุมชนโดยมีภาครัฐเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรม

ประเด็นที่สอง เป็นความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่ต้องการให้คนในชุมชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ได้แก่ ความใกล้ชิดสนิทสนม ความเคารพต่อผู้ใหญ่ในบ้าน และหมู่บ้าน คนในชุมชนควรให้ความร่วมมือ และมีความสามัคคีกันในการพัฒนาชุมชนมากขึ้น ควรรักษาความสะอาดในชุมชน

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่านโยบายด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวนั้นมีความน่าสนใจอย่างยิ่งต่อการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เนื่องจากในงานวิจัยเล่มนี้ได้ให้มุมมองที่แตกต่าง โดยเฉพาะข้อเสนอแนะที่ถือเป็นแนวทางในการศึกษากับผู้สนใจ นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความเข้าใจในมิติของผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว มากยิ่งขึ้น

สุจิต บุตรประเสริฐ (2533) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว: การศึกษาเฉพาะกรณีบ้านเรณูนคร จังหวัดนครพนม โดยในการศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่เป็นผลมาจากการ

พัฒนาการท่องเที่ยวของบ้านเรณู ตำบลเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม จากปี 2525-2529 ซึ่งการศึกษาเรื่องนี้ได้มีความน่าสนใจและได้ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในหมู่บ้าน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการประกอบอาชีพ ส่งผลให้ระดับรายได้ต่อปีเพิ่มขึ้น และการพัฒนาการท่องเที่ยวก็มีประโยชน์อย่างมากต่อการทำให้เกิดงานหัตถกรรมที่กำลังจะหายไป กลายมาเป็นของที่ระลึกของบ้านเรณูนคร จังหวัดนครพนมแทน และยังก่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ชนบทได้อีกด้วย นอกจากงานวิจัยเรื่องนี้จะทำให้ผู้ศึกษาเห็นมุมมองที่แตกต่างแล้วยังเป็นส่วนที่ช่วยเติมเต็มในการศึกษาเรื่องผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

นรินทร์ชัย อัมสุทธ์ (2551) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนอัมพวา 2) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาพความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนอัมพวาที่มีผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนอัมพวา ผลการวิจัย สามารถสรุปได้ดังนี้

1) ผลกระทบของการท่องเที่ยวทางด้านเศรษฐกิจ สรุปได้คือ เมื่อตลาดน้ำอัมพวาได้รับการฟื้นฟูให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ของการค้าขายของชุมชนบ้านเรือนริมคลอง ได้มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ทำให้ตลาดน้ำอัมพวาเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วไป เมื่อนักท่องเที่ยวเกิดความสนใจจึงทำให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวที่ตลาดน้ำอัมพวาเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลให้เศรษฐกิจของชุมชนอัมพวาเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ จากเดิมเป็นแบบเกษตรกรรมเปลี่ยนไปเป็นแบบเศรษฐกิจธุรกิจเพื่อรองรับการบริการด้านการท่องเที่ยว เกิดการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยว เกิดการสร้างสรรค้อาชีพ การสร้างงาน ทาให้ลดภาระการว่างงานส่งผลให้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น ยกกระดับมาตรฐานค่าครองชีพ ส่วนผลกระทบด้านลบ คือ การกระจายรายได้ไม่ทั่วถึง และปัญหาค่าครองชีพสูง เป็นต้น

2) ผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านสังคม สรุปได้คือ เมื่อตลาดน้ำอัมพวาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนอัมพวา คือ ชาวชุมชน อัมพวาจากเดิมที่ไม่ได้รับแขกต่างถิ่นก็กลับมาสนใจในเรื่องของการท่องเที่ยว การบริการนักท่องเที่ยว สำหรับผลกระทบด้านบวก ได้แก่ การสร้างสรรคความเจริญทางสังคมด้านสาธารณูปโภค ป้องกันการอพยพย้ายถิ่นฐานของคนในชุมชน เกิดการสร้างควมสามัคคีแก่คนในชุมชน ส่วนผลกระทบด้านลบ ได้แก่ การลักทรัพย์และการโจรกรรมรถยนต์ ปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน รวมถึงปัญหาความแออัดที่เกิดขึ้นในพื้นที่บริเวณตลาดน้ำอัมพวา เช่น ที่จอดรถไม่เพียงพอ เป็นต้น

3) ผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านความเป็นอยู่ สรุปได้คือ เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวเป็นจำนวนมาก การดำเนินชีวิต การทำงานก็เปลี่ยนไป มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งผู้ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยว ต้องทำงานหนักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงเกิดผลกระทบในด้านความเป็นอยู่ในทางบวก ได้แก่ ชาวบ้านมีความกังวลเกี่ยวกับภาวะทางการเงินลดลง การเปลี่ยนแปลงวันทำงานเป็น 3 วัน หยุด 4 วัน ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่มีความพอใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น เกิดการอนุรักษ์และเผยแพร่ทรัพยากรชุมชน ส่วนในทางลบ ได้แก่ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายหายไป เกิดความเร่งรีบในการดำเนินชีวิต ความเอื้ออาทรที่เคยมีต่อกันลดลง เป็นต้น

4) ผลกระทบของการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อม สรุปได้คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมในชุมชน ผลกระทบทางบวก ได้แก่ มีการพัฒนาและปรับปรุงด้านสิ่งแวดล้อมชุมชน ตระหนักในคุณค่าและเกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่วนผลกระทบด้านลบ เกิดมลพิษจากรถยนต์และเรือ เกิดปัญหาขยะและทำให้หิ้งหอยถูกรบกวนจากกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น

จากผลการวิจัย เรื่อง“ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม”นั้น ทำให้เกิดความเข้าใจในมิติของผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งงานวิจัยเรื่องนี้สามารถนำมาพัฒนาและเป็นส่วนเติมเต็มให้กับการศึกษาเรื่องผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สันติ แสงเจริญ (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลกระทบจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่อแรงงานท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูงจังหวัดกาญจนบุรี โดยในการศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการดำเนินโครงการทางด้านการท่องเที่ยว ซึ่งผลจากการพัฒนาประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด 2) เพื่อศึกษาผลกระทบจากโครงการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวต่อแรงงานในด้านของรายได้และการจ้างงาน 3) เพื่อศึกษาผลกระทบจากโครงการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวต่อชุมชนในด้านของการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร และการปรับตัวทางวัฒนธรรม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ ศึกษาภาคสนามโดยใช้แบบสอบถามกับประชากรกลุ่มเป้าหมายและการสัมภาษณ์ในเชิงลึกกับหัวหน้าหน่วยพัฒนาและส่งเสริมชาวบ้านรวมถึงเจ้าหน้าที่ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในโครงการในพื้นที่

ผลการศึกษาพบว่า ผลการดำเนินโครงการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว “โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูง” พบว่าการดำเนินโครงการดังกล่าวได้สร้างประโยชน์ที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายในระดับที่น่าพอใจ โดยมีเงื่อนไขในเรื่องของการสนับสนุนต่อเนื่องในระยะยาวก็จะเป็นการดำเนินงานที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งการดำเนินโครงการสามารถทำ

ให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีกิจกรรมเพิ่มมากขึ้นและเชื่อมโยงผลประโยชน์ต่อชาวเขาได้เป็น
 อย่างดี ส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อแรงงานท้องถิ่นด้านการทำงานและรายได้จากภาพรวมพบว่า
 ชาวเขาเห็นว่าประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินงานในแง่ของการจ้างงานและมีโอกาสในการ
 ทำงานเป็นไปในด้านที่ดีและเกิดความพอใจต่อการมีงานทำและรายได้ที่ได้รับ สุดท้ายคือ
 ผลกระทบต่อชุมชน พบว่าชาวเขามีส่วนร่วมค่อนข้างสูงในเรื่องของการจัดการ
 ทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น แต่อยู่ภายใต้การดูแลควบคุมของรัฐ กิจกรรม
 การท่องเที่ยวไม่ได้ส่งผลกระทบในด้านลบต่อ ทรัพยากรทางธรรมชาติ รวมถึงวัฒนธรรม
 ประเพณี นอกจากนี้ชาวเขายังคงรูปแบบการดำเนินชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้
 ค่อนข้างมาก

จากผลการศึกษาข้างต้นจะเห็นได้ว่า“โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่
 สูง” นั้นถือได้ว่าเป็นผลการศึกษาที่มีความน่าสนใจและมีประโยชน์ต่อการศึกษาได้เป็นอย่างดี
 ซึ่งจากการศึกษาในครั้งนี้ได้ทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน เนื่องจากการศึกษาเรื่อง
 ผลกระทบของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่อแรงงานท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการส่งเสริม
 การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บนพื้นที่สูง จังหวัดกาญจนบุรีนั้นเป็นการศึกษาเชิงปริมาณซึ่งจะทำให้
 มีมิติหรือมุมมองที่เจาะลึก และหากมีผู้ที่สนใจที่จะศึกษาในเรื่องนี้ให้มีมุมมองที่มีความ
 หลากหลายมากขึ้น ก็อาจจะให้การวิจัยเชิงคุณภาพก็จะส่งผลให้ผู้ศึกษาได้ในมิติที่หลากหลาย
 ขึ้น

สไบทอง กันนะ (2556) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการเปลี่ยนแปลง
 แปลงการใช้ที่ดินเชิงท่องเที่ยว อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา
 1) สาเหตุการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเชิงท่องเที่ยวอำเภอสวนผึ้งจังหวัดราชบุรี
 2) ผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเชิงท่องเที่ยว อำเภอสวนผึ้ง
 จังหวัดราชบุรี 3) แนวทางในการควบคุมผลกระทบสิ่งแวดล้อมและแนวทางการใช้ประโยชน์
 ที่ดินให้เหมาะสม โดยงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ การ
 สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews) กับผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders)
 ในพื้นที่ ร่วมกับการศึกษาเอกสาร (Documentary Research)

ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเชิงท่องเที่ยว
 อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี มีสาเหตุมาจากการเพิ่มขึ้นของสถานประกอบการที่พักตากอากาศ
 จากปัจจัยดังนี้ 1) มีสภาพอากาศคล้ายภาคเหนือ และธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ 2) ตั้งอยู่ใกล้
 กรุงเทพฯ และ 3) การเปิดให้เช่าพื้นที่อย่างเป็นทางการของสำนักงานธนารักษ์พื้นที่ราชบุรี
 นอกจากนี้จากการศึกษานโยบายภาครัฐพบว่า จังหวัดราชบุรีมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว
 แต่ขาดนโยบายส่งเสริมด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม ขาดการส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวที่
 ชัดเจน ขาดมาตรการในการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน และขาดหน่วยงานเข้ามาดูแล
 รับผิดชอบอย่างชัดเจน ส่งผลให้เกิดผลกระทบสิ่งแวดล้อมในแต่ละด้านดังนี้ 1) ด้านทรัพยากร

กายภาพ ส่งผลกระทบต่อปริมาณน้ำในแหล่งน้ำผิวดินซึ่งมีปริมาณลดลงและมีการสร้างฝายกั้นน้ำทำให้ความสามารถในการระบายน้ำลดลง 2) ด้านทรัพยากรชีวภาพ ส่งผลกระทบต่อจำนวนของความหลากหลายทางชีวภาพบนบก ทรัพยากรป่าไม้พืชพรรณและสัตว์ป่าเฉพาะถิ่นมีจำนวนลดลง 3) ด้านคุณค่าการใช้ประโยชน์มนุษย์ ส่งผลกระทบต่อการใช้ที่ดินเนื่องจากทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเกิดปัญหาขาดแคลนน้ำเพื่อนำมาใช้เพิ่มขึ้น ส่วนระบบสาธารณูปโภคส่ง ผลกระทบต่อปริมาณไฟฟ้าเนื่องจากมีความต้องการใช้ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นแต่กำลังการผลิตไฟฟ้าเท่าเดิม เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำประปาเพิ่มมากขึ้น มีปริมาณขยะและสิ่งปฏิกูลเพิ่มขึ้น และมีการจราจรติดขัดในช่วงเทศกาล 4) ด้านคุณภาพชีวิต ส่งผลกระทบต่อด้านบริการสาธารณสุขจากการที่มีอุบัติเหตุเพิ่มมากขึ้น แต่ส่งผลกระทบทางบวกต่อเศรษฐกิจ/สังคมเนื่องจากประชาชนมีอาชีพที่มั่นคงและมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่เพิ่มขึ้น

ข้อเสนอแนะในการควบคุมผลกระทบสิ่งแวดล้อมและแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมกับอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี แบ่งออกเป็น 1) ภาครัฐ ควรแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับสิทธิการครอบครองที่ดิน มีการออกกฎหมายในการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินให้ชัดเจน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการออกกฎระเบียบ ข้อบังคับ 2) ผู้ประกอบการที่พักตากอากาศควรพัฒนาสถานประกอบการที่พักตากอากาศให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่มีคุณภาพได้มาตรฐานใส่ใจสิ่งแวดล้อม 3) ประชาชนควรให้ความใส่ใจแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น มีการสร้างเครือข่ายประชาชนเพื่อดูแลสิ่งแวดล้อม พัฒนาการทำการเกษตรกรรมให้เกิดความยั่งยืน และ 4) นักท่องเที่ยวควรเลือกท่องเที่ยวหรือพักในสถานประกอบการที่พักตากอากาศที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ปฏิบัติตามกฎหมายของสถานที่ท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัด

กิตติวดี สีดา, ดุษฎี อายุวัฒน์ และ มณีมัย ทองอยู่ (2550) ได้ทำการศึกษา เรื่องครอบครัววัยรุ่นชนบทอีสานในยุคโลกาภิวัตน์ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษา 1) บทบาทครอบครัววัยรุ่นชนบทอีสานในยุคโลกาภิวัตน์ 2) ปัจจัยที่กำหนดบทบาทครอบครัววัยรุ่นชนบทอีสานในยุคโลกาภิวัตน์ ใช้การศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับ กลุ่มผู้รู้ในชุมชน กลุ่มครอบครัววัยรุ่น และกลุ่มพ่อแม่หรือผู้ปกครอง

ผลการศึกษา พบว่า ครอบครัววัยรุ่นชนบทอีสานในยุคโลกาภิวัตน์ ทำบทบาทความเป็นบิดา มารดา ได้ไม่สมบูรณ์นัก ทั้งด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านจิตวิทยา เป็นผลมาจาก การมีครอบครัวที่ยังไม่มีความพร้อม โดยพบว่า แรงจูงใจที่นำมาสู่การแต่งงานสร้างครอบครัว ส่วนใหญ่เพราะฝ่ายหญิงตั้งครรภ์ก่อนแต่งงาน ซึ่งปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการทำบทบาทของครอบครัววัยรุ่น คือ 1) การสนับสนุนจากครอบครัวของพ่อแม่ หากครอบครัวไหนที่มีพ่อแม่ให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน ที่อยู่อาศัย ทำให้วัยรุ่นไม่ต้องทำงานหนักมาก มีเวลาเลี้ยงดูบุตร แต่การที่พ่อแม่ของวัยรุ่นไม่ไว้วางใจในตัววัยรุ่น พยายามที่จะเลี้ยงดูหลานแทนวัยรุ่น เป็นผลทำให้วัยรุ่นทั้งชายหญิง เกิดความเคยชิน และผลกระทบจากการเลี้ยงดูบุตรให้กับพ่อ

และแม่ 2) ลักษณะการอยู่อาศัยของครอบครัว โดยพบว่า ครอบครัววัยรุ่นที่อาศัยอยู่กับครอบครัวของพ่อแม่ฝ่ายหญิงทำบทบาทได้น้อยกว่าครอบครัววัยรุ่นที่อาศัยอยู่กับครอบครัวของฝ่ายชาย เนื่องจากไม่มีความกดดันเรื่องการเป็นสะใภ้ที่ดี และต้องเคารพญาติฝ่ายสามี 3) ความคาดหวังในอนาคตของพ่อแม่ที่มีต่อวัยรุ่น มีผลต่อการทำบทบาทของครอบครัววัยรุ่น กล่าวคือ ครอบครัวของวัยรุ่นที่พ่อแม่คาดหวังในเรื่องการศึกษา การงาน และครอบครัว มีความพยายามที่จะเป็นบิดาและมารดาที่ดี มากกว่าครอบครัววัยรุ่นที่พ่อกับแม่ไม่ได้แสดงความคาดหวังในตัวบุตร

เบญญาภา เศรษฐัตต์ (2554) ได้ทำการศึกษา เรื่อง ทูทางสังคมกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: กรณีศึกษาตลาดคลองสวนร้อยปี อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทูทางสังคมที่ปรากฏในชุมชน 2) ศึกษากระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และ 3) ศึกษาบทบาทของทูทางสังคมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในชุมชนตลาดคลองสวนร้อยปี อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนตลาดคลองสวนร้อยปีมีทูทางสังคมที่เด่นชัดที่สุด คือ “ความไว้วางใจ” ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เนื่องจากคนในชุมชนตลาดคลองสวนมีความสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี เหมือนพี่เหมือนน้อง เนื่องจากอาศัยอยู่ในชุมชนมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ รองลงมา คือ “การรักษากฎ ระเบียบข้อบังคับ” ร่วมกันของคนในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมของชุมชน อันดับ 3 คือ “การมีทรัพยากรบุคคลที่เข้มแข็ง”ซึ่งมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชนกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนตลาดคลองสวนนั้น อาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเข้ามาช่วยในการดำเนินการ ได้แก่ 1) วางแผนและตัดสินใจให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในชุมชน อันเกิดขึ้นจากการที่ผู้นำชุมชนต้องการแก้ไขปัญหาความซบเซาของตลาดคลองสวน 2) ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนตลาดคลองสวน โดยเริ่มต้นจากการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อเป็นตัวแทนของกลุ่มในการดำเนินกิจกรรม มีการประชุมหารือร่วมกันระหว่างคนในชุมชน เดือนละ 2 ครั้ง และสร้างความร่วมมือแบบเครือข่ายกับกลุ่มและองค์กร ทั้งภายในและภายนอกชุมชน 3) คนในชุมชนได้รับผลประโยชน์หลังจากการท่องเที่ยวเชิง 4) อนุรักษ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม และ 5) มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนประสบการณ์และถอดบทเรียนที่ผ่านมาระหว่างสมาชิกชุมชน การประชุมที่จัดขึ้นในชุมชนมีรูปแบบที่เรียบง่าย ไม่เป็นทางการ และร่วมลงมติในประเด็นที่จะต้องตัดสินใจร่วมกัน ทูทางสังคมมีบทบาทต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชน 3 ลักษณะ คือ 1) ส่งเสริมให้เกิดการแบ่งปันข้อมูลแก่จริงระหว่างสมาชิกชุมชน 2) ส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และ 3) สมาชิกชุมชนเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนข้อเสนอแนะสำคัญจากการศึกษา คือ ควรพัฒนาศักยภาพผู้นำท้องถิ่น โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่มีแววความเป็นผู้นำให้

ตระหนักถึงความสำคัญของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เพื่อรับช่วงการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนแห่งนี้ให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

ธีระพงศ์ โพธิ์มัน (2553) ทำการศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่กรณีศึกษาวัดเชียงทองและปริมณฑล หลวงพระบาง สปป.ลาว มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษากระบวนการผลิตสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่ท่องเที่ยวในวัดเชียงทองและเมืองหลวงพระบาง 2) เพื่อศึกษาบทบาทของตัวแสดงที่เกี่ยวข้องกับการสร้างพื้นที่ดังกล่าว และ 3) เพื่อศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่กายภาพ พื้นที่ทางความคิดและพื้นที่ทางสังคมในวัดเชียงทองและเมืองหลวงพระบางที่เกิดจากอิทธิพลของการท่องเที่ยว

จากผลของการศึกษาพบว่า พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนาของจังหวัดเชียงทองถูกผลิตสร้างขึ้นมาตามแนวคิดภูมิศาสตร์จักรวาลครอบคลุมไปบนความเชื่อเรื่องผี เช่นเดียวกับวัดอื่นๆอีกจำนวนมากในเมืองศูนย์กลางทางอำนาจนี้ ซึ่งได้กลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ไปด้วย กระบวนการผลิตสร้างพื้นที่ของวัดและเมืองจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก พื้นที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอดตามการเข้ามาแทรกแซงของตัวแสดงในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่จุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ลาวโดยมีตัวแสดงหลักไม่มากและซับซ้อน หลังจากการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองประเทศความหมายของวัดถูกสร้างให้สัมพันธ์กับรัฐชาติสมัยใหม่และอุดมการณ์สังคมนิยม

กระบวนการผลิตสร้างพื้นที่ท่องเที่ยวเริ่มต้นจากการถูกขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกที่ทำให้ความหมายของพื้นที่ถูกเปลี่ยนแปลงไปอย่างพลิกฝ่ามือ ด้วยอาจและจากการควบคุมจากตัวแสดงต่างแดนในขณะที่พื้นที่ทางกายภาพของวัดและเมืองถูกควบคุมให้ตรึงอยู่กับที่ มันได้ดึงดูดให้กลุ่มทุนจากทั่วโลกไหลบ่าเข้ามาตามแรงการโหยหาอดีตของนักท่องเที่ยว ที่จึงถูกพัฒนาไปอย่างก้าวกระโดด กระบวนการดังกล่าวไม่เพียงผลิตสร้างเฉพาะสินค้าที่เป็น “สัญลักษณ์” เพื่อการบริโภคด้วยสายตาเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงภูมิทัศน์หรือเครื่องหมายอื่นๆที่สัมผัสได้ด้วยรูป รส กลิ่น เสียงและการสัมผัส

อรรถพล สาตุ้ม (2548) ได้ทำการศึกษา เรื่อง ผลกระทบของการพัฒนาและโลกาภิวัตน์ต่อทรัพยากรธรรมชาติในแม่น้ำโขงตอนบน: การหายไปของปลา การศึกษารั้วนี้มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ 1) ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชายแดน เพื่อการพัฒนาในลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน 2) ศึกษาถึงผลกระทบของการพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์ ที่มีผลต่อสภาวะธรรมชาติของแม่น้ำโขงตอนบน 3) ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรปลาที่มีผลต่อวิถีชีวิตของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขง 4) ศึกษาถึงทางเลือกของการพัฒนาที่จะช่วยให้เกิดการ พัฒนาแบบยั่งยืนต่อทรัพยากรธรรมชาติและชุมชน วิธีการศึกษาโดยการเก็บข้อมูลเอกสาร และ ข้อมูลภาคสนาม มุ่งเน้นไปที่กลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบของการพัฒนาและโลกาภิวัตน์ในพื้นที่ หมู่บ้านหาดไคร้ อำเภอยางทอง จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย กับบ้านป่าอ้อย ห้วยทราย แขวงบ่อแก้ว สปป.ลาว

ผลการศึกษาพบว่าจากประวัติศาสตร์โลกทัศน์ทางระบบนิเวศในศรัทธาผีแม่น้ำโขง และ คติจักรวาลไตรภูมิ สิทธิชุมชนของสองชุมชนฝั่งแม่น้ำโขงต่อการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติถูก เปลี่ยนเบียดขับออกจากชุมชน พัฒนาตามบริบทแนวคิดวิทยาศาสตร์และอาณานิคม จนกระทั่ง การเปลี่ยนแปลงของพรมแดนสยาม และประเทศไทย ในช่วงหลังสงครามเย็นได้เปิดประตู การค้า สืบทอดเศรษฐกิจทับซ้อนด้วยผลประโยชน์ของนิยามการพัฒนาในการสร้างเชื่อมกับ ระเบิดเกาะแก่ง เพื่อการเดินเรือสินค้าในยุคโลกาภิวัตน์เป็นสาเหตุผลกระทบต่อการหายไปของ ปลา

นับตั้งแต่ปัจจัยภายนอก-ภายในทางประวัติศาสตร์ของพัฒนาการนำเข้าแนวคิดศิวิไลซ์ และ วิทยาศาสตร์ ที่เชื่อว่าควบคุมธรรมชาติได้สู่ชุมชนสองฝั่งแม่น้ำโขงในบริบทของวาท กรรมกร พัฒนาและโลกาภิวัตน์ของสืบทอดเศรษฐกิจ สาเหตุของผลกระทบระบบนิเวศภายใต้ โครงสร้าง ทางเศรษฐกิจ ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงและพึ่งพิงเศรษฐกิจจากภายนอกของการ ท่องเที่ยว อีกทั้งการหายไปของปลาและเศรษฐกิจในชุมชน โดยเหตุผลของชาวประมง ต้องการ จับปลาตาม คุณค่า ตลาด มากกว่าความเชื่อในธรรมชาติ ดังนั้น การหายไปของปลา และ ผลกระทบของการ เปลี่ยนแปลงกระแสน้ำจากเขื่อนในจีนกับลาว เรือสินค้าและการระเบิดเกาะ แก่งหินแม่น้ำโขง ทำให้ ขาดแคลนเศรษฐกิจในชุมชนเกษตรและปิดกั้นติดต่อธรรมชาติ ปัญหา ทั้งหมดผูกพันกับวิถีชีวิต-ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน แต่ชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการ เมืองในการกำหนดนโยบายการ พัฒนาประเทศและนโยบายต่างประเทศของไทย ซึ่งชุมชนใน ประเทศไทยมีสิทธิชุมชนมากกว่า ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ผลกระทบที่เด่นชัดจำนวนพันธุ์ปลาที่จับได้จำนวนลดลง และความขัดแย้งกันภายใน ชุมชน เพราะวาทกรรมของรัฐ ต่อนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้ชุมชนมีลักษณะไม่ประทับใจ เอ็น จีโอ ไม่รวมตัวกัน และเหตุผลสำคัญชัดเจน ผลกระทบจำนวนการจับปลาลดลง และความ ขัดแย้ง ในชุมชน ดังนั้น ทำให้ชุมชนพยายามนิยามความหมายของการพัฒนาและการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ด้วยตัวชุมชนเอง ซึ่งการจะช่วงชิงอำนาจต่อรองทางสิทธิชุมชนต้องรวมตัวกันสาม ฝ่าย เพราะปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเป็นเรื่องยิ่งใหญ่ที่ต้องร่วมมือดูแลรักษา

สำหรับข้อเสนอแนะจากการศึกษาพบว่า รัฐบาลไทยควรสนับสนุนการมีส่วนร่วมของ ชุมชนเกี่ยวข้องตามรัฐธรรมนูญ และสิทธิชุมชน ชุมชนนับถือทรัพยากรธรรมชาติในโลกทัศน์ ทางประวัติศาสตร์

อย่างไรก็ตามรัฐบาลในโครงการสืบทอดเศรษฐกิจหรืออนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงหก ประเทศ ควรคำนึงถึงผลกระทบระยะยาวทางด้านสิ่งแวดล้อมและเสริมสร้างโลกทัศน์ทาง ประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

นอกจากนี้ น้ำเพชร ซาเทพ (2553) ได้ทำการศึกษา เรื่อง พัฒนาการทางพื้นที่ของโครง สร้างการค้าและการปรับตัวของธุรกิจค้าปลีกล้านเมืองภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์: กรณีศึกษา เทศบาลตำบลต้นเปา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อ

ศึกษาพัฒนาการทางพื้นที่และโครงสร้างการค้าปลีกและบริการตั้งแต่ ก่อนปี พ.ศ. 2530 จนถึง ปี พ.ศ. 2552 2) เพื่อวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการค้าปลีกและบริการ และ 3) เพื่อศึกษาการปรับตัวของธุรกิจค้าปลีกและบริการภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร การแปลภาพถ่ายทางอากาศและภาพถ่ายดาวเทียม การสำรวจภาคสนามเครื่องมือบอกตำแหน่งพิกัดโลก และจากแบบสอบถามผู้ประกอบการค้าปลีกและบริการ เทคนิคที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ การวิเคราะห์ถั้มคะแนน โปรแกรมวิเคราะห์เชิงสถิติ และระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

ผลการศึกษา พบว่า ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2530 การค้าและบริการส่วนใหญ่สัมพันธ์กับการท่องเที่ยวธุรกิจค้าปลีกและบริการเป็นธุรกิจดั้งเดิมที่มีขนาดเล็ก มีลักษณะเป็นกิ่งที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีทำเลที่ตั้งภายในหมู่บ้านและจำหน่ายสินค้าระดับต่ำ ช่วงปี พ.ศ. 2530-พ.ศ. 2545 การค้าและบริการเริ่มเติบโตขึ้น เกิดตลาดอู๋หาซึ่งเป็นจุดดึงดูดให้ธุรกิจค้าปลีกและบริการอื่น ๆ เลือกทำเลที่ตั้งในบริเวณใกล้เคียงตลาด ได้แก่ บริเวณสองฟากของถนนสายเชียงใหม่-สันกำแพง (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1006) ธุรกิจค้าปลีกและบริการส่วนใหญ่ยังคงเป็นธุรกิจดั้งเดิมที่มีขนาดเล็ก ทั้งที่อยู่ในรูปแบบของร้านค้ากิ่งที่อยู่อาศัยและห้องเช่าขนาดเล็กที่จำหน่ายทั้งสินค้าระดับกลาง และระดับต่ำ ต่อมาช่วงปี พ.ศ. 2546-พ.ศ. 2552 มีตลาดแห่งใหม่เกิดขึ้น ได้แก่ ตลาดศรียนต์ และห้างโลตัส ทำเลที่ตั้งที่สำคัญของธุรกิจค้าปลีกและบริการและเป็นที่ต้องการมากที่สุด คือ ทำเลที่ตั้งบริเวณฟากถนนสายเชียงใหม่-สันกำแพง เกิดธุรกิจค้าปลีกและบริการทั้งแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่ที่จำหน่ายสินค้าและให้บริการทั้งระดับต่ำและระดับกลาง ผสมผสานกันไป โดยเฉพาะธุรกิจค้าปลีกและบริการสมัยใหม่ที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นธุรกิจที่เน้นให้บริการเฉพาะอย่างหรือจำหน่ายสินค้าเฉพาะประเภทปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อโครงสร้างการค้าและการขยายตัวของธุรกิจค้าปลีกและบริการในช่วงที่ 1 ได้แก่ การท่องเที่ยวและปัจจัยทางด้านที่อยู่อาศัย ในช่วงที่ 2 ได้แก่ การขยายตัวของที่อยู่อาศัย การขยายตัวของอุตสาหกรรม และการเพิ่มขึ้นของประชากร และช่วงที่ 3 ได้แก่ การสร้างและการปรับปรุงเส้นทางคมนาคมขนส่ง กระแสโลกาภิวัตน์ และนโยบายการพัฒนาของรัฐ

ธุรกิจค้าปลีกและบริการในเขตเทศบาลตำบลต้นเปาในปีพ.ศ. 2552 มีจำนวนทั้งหมด 239 ร้าน เป็นธุรกิจแบบดั้งเดิมจำนวน 136 ร้าน และธุรกิจค้าสมัยใหม่ จำนวน 103 ร้าน ซึ่งรูปแบบโครงสร้างการค้าปลีกประกอบด้วย 1) ศูนย์กลางการค้าตามหัวมุมถนนและศูนย์กลางการค้าในละแวกที่อยู่อาศัย 2) เขตการค้าแบบแถบตามแนวเส้นทางคมนาคมที่มุ่งเข้าสู่ตัวเมืองเชียงใหม่และตัวเมืองดอยสะเก็ด และ 3) เขตการค้าเฉพาะของร้านค้าหัตถกรรมและธนาคาร รูปแบบโครงสร้างการค้าปลีกภายในเทศบาลตำบลต้นเปาไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับทำเลที่ตั้ง จำนวน ขนาด บทบาทหน้าที่ของธุรกิจค้าปลีกและบริการรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนนโยบายรัฐในอนาคตการปรับตัวของธุรกิจค้าปลีกและบริการภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ มีทั้งการปรับตัวทาง

กายภาพ และการปรับตัวทางโครงสร้างธุรกิจ ธุรกิจค้าปลีกและบริการดั้งเดิมและสมัยใหม่ส่วนใหญ่มีการปรับตัวในทิศทางเดียวกันคือ ด้านกายภาพ เช่น การปรับปรุงร้านค้าให้ทันสมัย และเป็นที่ดึงดูด มีการปรับหรือขยายพื้นที่ร้านค้า รวมถึงการปรับเวลาเปิด-ปิดร้าน ในส่วนของโครงสร้างมีการปรับราคาสินค้า การเพิ่มประเภทสินค้า เพิ่มการบริการ และการจ้างแรงงานเพิ่ม การปรับตัวที่เกิดขึ้นมีทั้งการปรับตัวชั่วคราวและถาวร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจ ปัญหาเงื่อนไขหรือข้อจำกัดอื่น ๆ ตลอดจนการบริหารจัดการและนโยบายของธุรกิจในช่วงเวลานั้น ๆ

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 วิธีการที่ใช้ในการศึกษา

3.1.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องทางตรงเป็นหลัก เช่น ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้สูงอายุในชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน และข้อมูลลำดับรองได้จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องทางอ้อม เช่น นักท่องเที่ยว ประชาชนในหมู่บ้าน เป็นต้นโดยเน้นการทำความเข้าใจในการให้ข้อมูลเพื่อประโยชน์ในการศึกษาของการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนการสังเกตพฤติกรรมขณะให้ข้อมูลในระหว่างการสัมภาษณ์จากบุคคลที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

3.1.2 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Interview)

การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในวงเล็ก ๆ ขนาด 5-10 คน โดยมีผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อรับฟังความคิดเห็นเกี่ยวกับการตีความตลอดจนทราบปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนด้วย

3.2 กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ

ในการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ ตำบลในเมืองอำเภอเมืองจังหวัดพิจิตรทางผู้ศึกษาได้มีการกำหนดกลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญดังต่อไปนี้

1) กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่มีช่วงอายุระหว่าง 30-60 ปีซึ่งกลุ่มคนในช่วงนี้ คือ กลุ่มวัยกลางคนซึ่งถือว่าข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ของกลุ่มคนวัยกลางคนนี้จะ เป็นข้อมูลที่คาบเกี่ยวระหว่างช่วงวัยหนุ่มสาวกับช่วงวัยกลางคนซึ่งข้อมูลก็อาจจะมีความเก่าและใหม่ปะปนกันซึ่งจากการสัมภาษณ์คนกลุ่มดังกล่าวจะทำให้ได้ข้อมูลในส่วนของปัจจุบัน

และข้อมูลในอดีต บางส่วนอาจจะได้มุมมองใหม่ ๆ และมีความแตกต่างหลากหลายมากขึ้น สามารถนำมาใช้ในส่วนของการตอบวัตถุประสงค์และวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างครบถ้วน

2) กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่มีช่วงอายุระหว่าง 60 ปีขึ้นไปซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มผู้สูงอายุและถือได้ว่าข้อมูลที่ได้จากกลุ่มผู้สูงอายุนี้ชุดของข้อมูลก็จะมีความเป็นอดีตคือยังมีการรู้เรื่องราวของประวัติชุมชนบึงสีไฟเกี่ยวกับการเข้ามาอยู่อาศัยความเป็นมาของชุมชนในอดีตสภาพความเป็นอยู่ในอดีตของชาวบ้านชุมชนบึงสีไฟซึ่งข้อมูลที่ได้จากกลุ่มคนในช่วงนี้จะช่วยให้สามารถมองเห็นภาพของชุมชนบึงสีไฟในอดีต

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูล/ แหล่งข้อมูล	คำอธิบาย	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่าง
สมาชิกเทศบาลเมือง พิจิตร และผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน	การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Interview) โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในวงเล็ก ๆ ขนาด 5-10 คน โดยมีผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนา ท้องถิ่น	10-13
ผู้ใหญ่บ้าน และแกน นำชุมชน	ในส่วนของกลุ่มผู้นำชุมชนในหมู่บ้านทางผู้ศึกษาได้ กำหนดไว้ให้เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญของลักษณะบริบท ของชุมชนเพื่อเชื่อมโยงในการอธิบาย ปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน ที่เกิด จากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว	10
ปราชญ์ชุมชน หรือ ผู้สูงอายุในชุมชนที่มี บทบาทสำคัญใน ชุมชน	ในการเก็บข้อมูลปราชญ์ชุมชน หรือผู้สูงอายุใน ชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนเพื่อการบอกเล่า เรื่องราวของชุมชน ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ก่อนมีการท่องเที่ยวและสาเหตุของการเปลี่ยนแปลง สำหรับผู้ให้ข้อมูลในส่วนของผู้ประกอบการทางผู้ ศึกษาได้แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ผู้ประกอบการด้าน	5
ผู้ประกอบการ	ร้านอาหาร และผู้ประกอบการที่พัก	5
รวม		33

หมายเหตุ: กำหนดไว้เบื้องต้นสำหรับใช้เป็นแนวทางในการศึกษา อาจมีการเปลี่ยนแปลงตาม
ความเหมาะสม

นอกจากการแบ่งช่วงอายุในช่วงต้นนั้นแสดงให้เห็นว่าในการศึกษารังนี้ยังมีวิธีการศึกษาโดยการเลือกตัวแทนของชาวบ้านหรือผู้นำชุมชนมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ผู้ศึกษาเลือกใช้ในการสัมภาษณ์และสัมภาษณ์ตัวแทนจากหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟจังหวัดพิจิตรเนื่องจากจะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความหลากหลายในกลุ่มของผู้ถูกสัมภาษณ์และข้อมูลที่จะนำมาใช้ตอบวัตถุประสงค์ในการศึกษามากขึ้นและเพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายได้หลากหลายจึงเป็นเหตุผลที่ผู้วิจัยได้แบ่งช่วงอายุดังกล่าวขึ้น

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบของการสัมภาษณ์ในครั้งนี้ทางผู้ศึกษาใช้การสัมภาษณ์ 2 แบบ ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง และ 2) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างดังนี้

1) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างเป็นการพูดคุยกันธรรมดาแต่ผู้ศึกษาในขณะที่ทำการสัมภาษณ์นั้นจะไม่มีกรอบบันทึกทั้งนี้เพื่อให้การสัมภาษณ์เป็นธรรมชาติมากที่สุดให้เหมือนกับเป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั่ว ๆ ไปจะทำให้ข้อมูลและการพูดคุยเป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกอึดอัดในขณะที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์จะได้รับรู้อารมณ์ความรู้สึกจากการสนทนาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยใช้การจดจำและบันทึกย่อลงในกระดาษเฉพาะหัวข้อที่สำคัญแล้วจึงนำมาเรียบเรียงใหม่เป็นบันทึกฉบับสมบูรณ์ในภายหลังในส่วนนี้จะถามข้อมูลพื้นฐานของชุมชนในประเด็นข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเช่นประวัติหมู่บ้านที่ตั้งและอาณาเขตสภาพภูมิประเทศสาธารณูปโภค

2) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยที่ผู้ศึกษาได้มีการตั้งคำถามไว้ล่วงหน้าแล้วมีประเด็นคำถามตามวัตถุประสงค์เตรียมไว้แล้วถามในเชิงเจาะลึกมีการบันทึกเสียงจดบันทึกถ้ายูปรวมถึงการถ้อยคำต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถตอบตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้อย่างครบถ้วนโดยจะมุ่งคำถามที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดจากการพัฒนาบึงสีไฟเพื่อให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนผลกระทบทั้งด้านบวกและผลกระทบด้านลบของการพัฒนาบึงสีไฟจังหวัดพิจิตรวิถีชีวิตการประกอบอาชีพรายได้รวมถึงการปรับตัวของคนที่อยู่ในชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงว่ามีการปรับตัวอย่างไรให้สามารถดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้

3) การสังเกต (Observation) ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยจะไม่เข้าร่วมในกิจกรรมบางอย่าง แต่จะใช้วิธีการสังเกต เช่น สภาพความเป็นอยู่ของคนภายในชุมชนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในกิจกรรมที่เป็นส่วนร่วม รวมทั้งการสื่อสารของแต่ละบุคคล วิธีการนี้ใช้ทุกขณะที่มีโอกาสเข้าไปในชุมชนทั้งนี้เพื่อให้ทราบข้อมูลอย่างละเอียด

ลึกซึ้งมากขึ้นเพราะข้อมูลบางอย่างคนในชุมชนจะสื่อสารด้วยคำพูดที่อาจเข้าใจยากจะต้องใช้วิธีการสังเกตถึงจะได้ข้อมูลที่แท้จริง การบันทึกข้อมูลในส่วนนี้จะใช้การจดจำและบันทึกย่อ

ตารางที่ 3.2 แสดงประเด็นในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล/แหล่งข้อมูล	ประเด็นการสัมภาษณ์
สมาชิกเทศบาลเมืองพิจิตร และ ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน	- ความเป็นมาของชุมชน - กระบวนการพัฒนาบึงสีไฟ - การพัฒนาบึงสีไฟเพื่อรองรับการท่องเที่ยว - วิถีชีวิตของชุมชนบึงสีไฟในปัจจุบัน - ผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยว - การปรับตัวของชุมชนในบริบทการเปลี่ยนแปลง - การจัดการกับผลกระทบ และปัญหาของชุมชน - ฯลฯ
ผู้ใหญ่บ้าน	- ความเป็นมาของชุมชน - วิถีชีวิต/การประกอบอาชีพของคนในชุมชน - ความคิดเห็นในการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยว - การปรับตัวของชุมชน/สภาพปัญหาของชุมชน - ข้อเสนอแนะ - ฯลฯ
ปราชญ์ชุมชน หรือผู้สูงอายุในชุมชน	- ความเป็นมาของชุมชน - สาเหตุของการเปลี่ยนแปลง - ความคิดเห็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว - การปรับตัวของชุมชนในบริบทของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

หมายเหตุ: ประเด็นมีการกำหนดไว้แบบคร่าว ๆ เน้นการสนทนาแบบธรรมชาติ รูปแบบของคำถามอาจมีการเปลี่ยนแปลงตามความเหมาะสม

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 การรวบรวมจากเอกสาร

การเก็บรวบรวมเอกสารนั้น ทางผู้ศึกษาได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับประเด็นที่ศึกษา คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร อันได้แก่ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวจะส่งผลให้ผู้ศึกษาสามารถนำเอาแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและช่วยในการศึกษาภาคสนาม โดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้มีการศึกษาข้อมูลเอกสารขั้นต้นและเอกสารรอง อาทิเช่น บทความ เอกสารทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ รวมไปถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายเพื่อให้ครอบคลุมกับเนื้อหาที่ผู้ศึกษาต้องการอย่างครบถ้วน รวมไปถึงข้อมูลจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยว

3.4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามนั้นผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเกี่ยวกับนโยบายหรือแผนในการพัฒนาจังหวัดพิจิตรให้เป็นเมืองท่องเที่ยว รวมถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนเกี่ยวกับเรื่องราวความเป็นมาของบึงสีไฟในมุมมองของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนจริง ๆ กับการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ กรณีศึกษาชุมชนบึงสีไฟตำบลในเมือง อำเภอเมืองจังหวัดพิจิตรซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวให้จังหวัดพิจิตรเป็นเมืองท่องเที่ยวตามแผนหรือนโยบายต่าง ๆ

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้นทางผู้ศึกษาจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเลือกตัวแทนของชาวบ้านหรือผู้นำชุมชนมาเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ผู้ศึกษาเลือกใช้ในการสัมภาษณ์เนื่องจากในการศึกษาเรื่องนี้มีความจำเป็นที่จะต้องเลือกกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ขึ้นมาในแต่ละช่วงอายุเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่หลากหลายและแท้จริงเพื่อให้ทราบข้อมูลตั้งแต่ประวัติความเป็นมาของการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้เข้าใจถึงพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ส่งผลให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงจนนำมาสู่การปรับตัวของชุมชนในที่สุด

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากได้เก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นที่ใช้ในการศึกษาและได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลแล้วในการศึกษานี้มีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1) วิเคราะห์ข้อมูลตามเอกสาร (Documentary Analysis) โดยผู้ศึกษาทำการศึกษาวิเคราะห์จากข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งข้อมูลเหล่านี้ได้แก่ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดพิจิตรสถานที่ท่องเที่ยวในพิจิตรข้อมูลทางด้านกฎหมายนโยบายของรัฐที่เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งข้อมูลเหล่านี้ผู้ศึกษาจะนำมาศึกษาประกอบการพิจารณาถึงแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟจังหวัดพิจิตรว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เพียงไรกับบริบทของชุมชนบึงสีไฟ

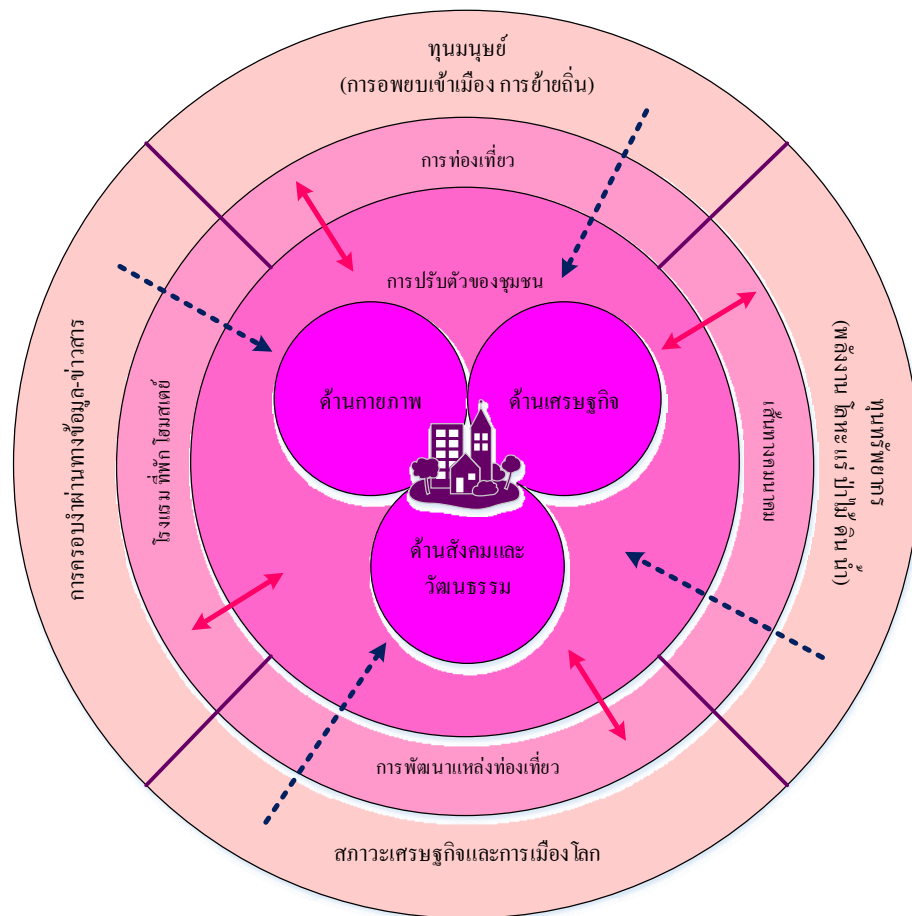
2) วิเคราะห์หลังจากการรวบรวมข้อมูลภาคสนามเรียบร้อยแล้วได้มีการตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องของข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและแบบสอบถามนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาวิเคราะห์ โดยจะเริ่มตั้งแต่การศึกษาพัฒนาการท่องเที่ยวและสถานภาพการท่องเที่ยวซึ่งจะทำการศึกษาและวิเคราะห์จากข้อมูลที่แสดงให้เห็นพัฒนาการการท่องเที่ยวในพื้นที่โดยจะอธิบายเชิงพรรณนาจากข้อมูลที่ได้ศึกษาจากเอกสารตำราทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจดหมายเหตุบันทึกต่าง ๆ ข้อมูลที่ปรากฏบนแผนที่ประเภทต่าง ๆ ที่รวบรวมจากหน่วยงานราชการในท้องถิ่นห้องสมุดและวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและสังเกตการณ์รวมถึงแบบสอบถามผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่นและยังได้ศึกษารวมไปถึงบริบทของชุมชนท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาการท่องเที่ยวของพื้นที่ศึกษาทั้งบริบทด้านภูมิศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมรวมถึงวิถีชีวิตซึ่งพิจารณาจากข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ทั้งทางด้านกายภาพเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมทั้งข้อมูลทางด้านองค์ประกอบทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติทางสังคมและวัฒนธรรมสถานภาพการท่องเที่ยวรูปแบบการการท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ รวมไปถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษาซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะถูกนำมาสร้างเป็นข้อมูลพื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ศึกษาโดยการนำเสนอผลการวิเคราะห์ในเชิงการอธิบายความสัมพันธ์ในการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ

นอกจากนี้ยังศึกษาถึงผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบที่มีต่อชุมชนทางด้านสภาพแวดล้อมเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมโดยผู้ศึกษาจะทำการศึกษาโดยการวิเคราะห์ข้อมูลของชุมชนไปพร้อมกับการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ประชาชนผู้ให้ข้อมูลเป็นหลักสัมภาษณ์เจาะลึกและการสนทนากลุ่มโดยจะทำการวิเคราะห์เชิงเหตุผลที่สัมพันธ์กันเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชนที่เกิดขึ้นในด้านสภาพแวดล้อมเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมทั้งปัญหาที่เกิดจากการบริหารจัดการการท่องเที่ยวนโยบายการ

ส่งเสริมการท่องเที่ยวการจัดการการท่องเที่ยวของหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ศึกษาทั้งจากภาครัฐและเอกชนที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นต้น

3.6 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง ผลของการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟจังหวัดพิจิตรในครั้งนี้ผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนทางด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมเมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวที่บึงสีไฟตำบลท่าหลวงอำเภอเมืองจังหวัดพิจิตร 2) เพื่อศึกษาการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวกรณีศึกษาชุมชนบึงสีไฟตำบลท่าหลวงอำเภอเมืองจังหวัดพิจิตร โดยในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้วางกรอบแนวคิดในการศึกษาไว้ดังนี้

ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 4

ผลการศึกษา

4.1 ข้อมูลทั่วไปของจังหวัดพิจิตร

“พิจิตร” แปลว่า “งาม” เมื่อกล่าวถึงเมืองพิจิตรจึงหมายถึงเมืองงาม เมืองที่มีเสน่ห์ประทับใจ นอกจากนี้ยังเป็นเมืองที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ คือ เป็นที่ประสูติของพระเจ้าเสือ หรือ “พระศรีสรรเพชญ์ที่ 8” พระเจ้าแผ่นดินแห่งกรุงศรีอยุธยาและเป็นเมืองที่ให้กำเนิดนักปราชญ์ราชบัณฑิต คือ พระโหราธิบดี บิดาของศรีปราชญ์

จังหวัดพิจิตรเป็นจังหวัดเก่าแก่มาจกจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย มีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี เชื่อกันว่าเจ้ากาญจนาภุมาร (พระยาโคตรบอง) โอรสพระยาโคตมเทวราช เป็นผู้สร้างเมือง เหนือฝั่งแม่น้ำน่านในปี พ.ศ. 1601 เดิมมีหลายชื่อ คือ เมืองสระหลวง เมืองโอชะบุรี เมืองชัยบรรและเมืองปากยม ดินแดนอันเป็นเขตจังหวัดพิจิตรอยู่ในที่ราบลุ่มตอนใต้ของภาคเหนือในดินแดนสุวรรณภูมิบริเวณนี้เป็นบริเวณที่ลำนํายมและลำนําน่านไหลผ่าน ลักษณะพิเศษของดินแดนจังหวัดพิจิตรเดิมเต็มไปด้วยห้วย หนอง คลอง บึง พื้นดินจังหวัดพิจิตร เป็นดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเกษตร เพราะเป็นดินตะกอนที่เกิดจากน้ำท่วมทับถมทุกปีมีปลาชุกชุม

ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา เมื่อเปลี่ยนการปกครองเป็นแบบจตุสดมภ์และแบ่งหัวเมืองออกเป็นหัวเมือง เอก โท ตรี จัตวา เมืองพิจิตรมีฐานะเป็นเมืองตรี มีความสำคัญทางทหารและการปกครองมาก ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ทรงพระราชนิพนธ์คำกลอนเรื่อง “ไกรทอง” โดยใช้เมืองพิจิตรเป็นแหล่งกำเนิดของเรื่องราว เนื่องจากเมืองพิจิตร เป็นเมืองที่มีแหล่งน้ำมากมายและมีกระชุกชุมนั่นเอง ในปี พ.ศ. 2435 กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้นำรูปแบบการปกครองระบบ เทศาภิบาลมาใช้และได้จัดตั้งมณฑลพิษณุโลก เป็นมณฑลแรกประกอบด้วย 5 เมือง คือ เมืองพิษณุโลก เมืองพิจัย เมืองสวรรคโลก เมืองสุโขทัย และเมืองพิจิตร

ภาพที่ 4.1 แสดงแผนที่ท่องเที่ยวจังหวัดพิจิตร
แหล่งที่มา: สำนักงานจังหวัดพิจิตร, 2555.

4.1.1 ที่ตั้งอาณาเขต

จังหวัดพิจิตรอยู่ในบริเวณภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทย ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 15 องศา 50 ลิปดา กับ 16 องศา และเส้นแวงที่ 99 องศา กับ 150 องศา 45 ลิปดาตะวันออก มีเนื้อที่ประมาณ 4,531.013 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,831,883 ไร่ มีความกว้างประมาณ 72 กิโลเมตร ความยาวประมาณ 77 กิโลเมตร อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ โดยทางรถยนต์ประมาณ 346 กิโลเมตร และรถไฟระยะทางประมาณ 351 กิโลเมตร

4.1.2 อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอบางระกำ และอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอชุมแสง และอำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอไทรยางง จังหวัดกำแพงเพชร และอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์

4.1.3 การปกครอง

จังหวัดพิจิตรแบ่งการปกครองออกเป็น 12 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอตะพานหิน อำเภอบางมูลนาก อำเภอโพธิ์ประทับช้าง อำเภอโพทะเล อำเภอสามง่าม อำเภอวังทรายพูน อำเภอทับคล้อ อำเภอสามโก้ อำเภอตะพานหิน และอำเภอวังทรายพูน

4.1.4 ลักษณะภูมิประเทศ

โดยทั่วไปของจังหวัดพิจิตรเป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำยม และแม่น้ำน่านไหลผ่าน ทั้ง 2 สาย ไหลผ่านจังหวัดเกือบเป็นลักษณะเส้นขนานจากทิศเหนือสู่ทิศใต้ โดยมีแม่น้ำพิจิตร (แม่น้ำเดิม) อยู่ระหว่างกลาง ความยาวของแม่น้ำน่านที่ไหลผ่านจังหวัดมีระยะทาง 97 กิโลเมตร และความยาวของแม่น้ำยมที่ไหลผ่านจังหวัดมีระยะประมาณ 128 กิโลเมตร

แหล่งน้ำธรรมชาติ จังหวัดพิจิตรมีแม่น้ำที่สำคัญไหลผ่าน 3 สายได้แก่

1) แม่น้ำน่าน มีต้นน้ำจากดอยภูแวในทิวเขาหลวงพระบาง ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอบัว จังหวัดน่าน แม่น้ำน่านไหลผ่านที่ตั้งตัวจังหวัดพิจิตร อำเภอตะพานหิน อำเภอบางมูลนาก และลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยาที่จังหวัดนครสวรรค์ มีความยาวทั้งสิ้น 97 กิโลเมตร มีพื้นที่ในลุ่มน้ำน่านประมาณ 2,602 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,626,250 ไร่

2) แม่น้ำยม มีต้นกำเนิดในขุนยวมทิวเขาผืนน้ำ ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอปาง จังหวัดเชียงราย แม่น้ำยมไหลผ่านเข้าจังหวัดพิจิตรที่อำเภอสามง่าม อำเภอโพธิ์ประทับช้าง และอำเภอโพทะเล โดยไหลไปบรรจบกับแม่น้ำน่านที่บ้านเกยชัย อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ มีความยาวทั้งสิ้น 124 กิโลเมตร มีพื้นที่ในลุ่มน้ำน่านประมาณ 2,046 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 1,278,750 ไร่

3) แม่น้ำพิจิตร คือทางเดินเก่าของแม่น้ำน่าน ต้นกำเนิดของแม่น้ำพิจิตรนั้นไหลแยกจากแม่น้ำน่านที่บ้านวังกระดี่ทอง ในท้องที่อำเภอเมืองพิจิตร มีทิศทางการไหลของน้ำอยู่ในแนวเหนือ-ใต้ สภาพลำน้ำแคบเคี้ยว บางแห่งร่องน้ำตื้นเขินและแห้งในฤดูแล้ง เนื่องจากมีฝายกั้นน้ำไว้เป็นช่วง ๆ เพื่อสูบน้ำขึ้นมาใช้ทำสวนผลไม้ต่าง ๆ โดยเฉพาะส้มโอในเขตโพธิ์ประทับช้าง

การประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นภาคการผลิตหลัก รองลงมาได้แก่ อุตสาหกรรม การค้าส่ง การค้าปลีก และการบริการ ผลผลิตสำคัญได้แก่ ข้าวโพด ถั่วเขียว และการประมง

4.2 ประวัติบึงสีไฟ

บึงสีไฟเป็นบึงน้ำขนาดใหญ่ที่เป็นแหล่งอาศัยของนกน้ำจำนวนมาก และเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แพร่พันธุ์ของสัตว์น้ำเป็นพื้นที่รองรับน้ำในฤดูน้ำหลาก เป็นแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคและบริโภคและการเกษตรในฤดูแล้ง เป็นแหล่งทำการประมง และใช้ประโยชน์จากผลผลิตตามธรรมชาติ ยังมีการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยรอบในลักษณะที่เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำคือ พื้นที่นาข้าว นาบัว ที่ลุ่มน้ำขังและพื้นที่น้ำชุมชนมีรายได้จากการทำงบประมาณ 200-300 บาท ต่อคน จากการเกษตรเฉลี่ยปีละ 30,000 บาท นอกจากนี้บึงสีไฟยังมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โดยในสมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ได้เสด็จครองราชย์ ณ จังหวัดพิษณุโลก ทรงเห็นว่าจังหวัดพิจิตรเป็นพื้นที่ลุ่มซึ่งเต็มไปด้วยลุ่มน้ำ ล้ำคลอง โดยเฉพาะบึงสีไฟที่มีน้ำขังตลอดปี จึงเรียกเมืองพิจิตรว่า “โอฆบุรี” แปลว่า ห้วงน้ำ และยังเป็นสถานที่ดำเนินเรื่องในพระราชนิพนธ์คำกลอนในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เรื่องไกรทอง

ในปี พ.ศ. 521 กรมประมงได้จัดตั้งสถานีประมงน้ำจืดเพื่อเพาะพันธุ์ปลา และจังหวัดพิจิตรได้สร้างศาลาบึงสีไฟให้ประชาชนได้พักผ่อนหย่อนใจ จึงนับว่าบึงสีไฟเป็นสัญลักษณ์แห่งแรกของจังหวัดพิจิตร นอกจากนี้ยังมีสถานที่น่าสนใจอีก ได้แก่ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ พิจิตรนับเป็นสวนสมเด็จพระเจ้าแห่งแรกของประเทศไทย สร้างโดยจังหวัดพิจิตรร่วมกับกรมการศึกษานอกโรงเรียน เมื่อปี พ.ศ. 2527 สถานแสดงพันธุ์ปลาน้ำจืด รูปปั้นพญาลาวัน บ่อจระเข้มีเนื้อที่ 170 ไร่ ริมบึงสีไฟมีสะพานทอดลงน้ำสู่ศาลาใหญ่ที่จัดไว้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ รอบบึงจัดตกแต่งเป็นสวนหย่อมมีทั้งไม้ดอกและไม้ใหญ่ รวมทั้งทางเดินโดยรอบ ๆ บึงอีกด้วย

จากการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของบึงสีไฟนั้น ผู้ศึกษาพบว่า บึงสีไฟเป็นบึงที่เกิดจากการกระทำของลำน้ำน่าน เนื่องจากแม่น้ำมีตะกอนมากตลอดเวลา และในช่วงฤดูน้ำหลาก กระแสน้ำไหลเชี่ยวมักจะไหลตัดตรงไปมาไม่คดเคี้ยวไปตามลำน้ำ ทำให้เกิดทะเลสาบรูปแอกในขณะเดียวกันน้ำที่ล้นฝั่งจะทำให้เกิดการทับถมของตะกอนริมฝั่งแม่น้ำ ก่อให้เกิดเป็นคันดินธรรมชาติ ซึ่งถัดจากคันดินธรรมชาติออกไป และบริเวณรอบ ๆ ทะเลสาบรูปแอก มักเป็นพื้นที่ราบน้ำท่วมถึง พื้นที่ที่ทางฝั่งออกมาจึงมีระดับน้ำต่ำกว่าเพราะประกอบด้วยตะกอนละเอียดประเภทดินเหนียว เมื่อเกิดน้ำท่วมบริเวณคันดินธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำ อาจกัดเซาะแนวคันดินเป็นร่องจนน้ำไหลเข้ามาถึงบริเวณที่ลุ่มนั้นอีก ทำให้เกิดคันดินธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำนั้นถูกกัดเซาะพังทลายกลายเป็นร่องน้ำเข้าสู่บึงสีไฟ แต่ปัจจุบันร่องน้ำดังกล่าวได้ถูกปิดกั้นลงอาจเนื่องมาจากคันดินธรรมชาติที่ทับถมตัวสูงขึ้น ซึ่งสถานีประมงจังหวัดพิจิตรและประชาชนได้ปลูกสิ่งก่อสร้างรูก้ำเข้าไปในคลองน้ำ ทำให้บึงสีไฟขาดการเชื่อมกับลำน้ำน่านจนกลายเป็นบึงแบบปิด และประกอบกับการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ ทางเหนือของแม่น้ำน่าน จังหวัดอุตรดิตถ์ ทำให้ปริมาณน้ำในลำคลองลดลง เมื่อปริมาณสูงกว่าน้ำลดน้อยลง ทำให้คันดินธรรมชาติที่อยู่ริมฝั่ง

แม่น้ำอยู่สูงกว่าลำน้ำมากกลายเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้ตัวคันดินธรรมชาติที่อยู่ริมลำน้ำทำหน้าที่เป็นพนังกั้นขวางการไหลของน้ำลำน้ำกับตัวบึงสีไฟ ทำให้บึงสีไฟกลายเป็นบึงปิดในที่สุด

4.2.1 สภาพภูมิศาสตร์

บึงสีไฟตั้งอยู่อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร โดยมีอาณาเขตติดต่อกัน โดยทางทิศเหนือติดกับตำบลคลองคะเชนทร์ถึงเขตเทศบาลเมืองพิจิตร ทางทิศใต้ติดกับตำบลท่าหลวงถึงตำบลเมืองเก่า ส่วนทิศตะวันออกติดกับตำบลท่าหลวงถึงเขตเทศบาลเมืองพิจิตร และทางด้านทิศตะวันตกติดกับตำบลเมืองเก่าถึงตำบลโรงช้าง

บึงสีไฟเป็นแหล่งน้ำที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่สามของประเทศไทย ซึ่งจากเดิมบึงสีไฟเคยมีพื้นที่กว้างใหญ่ถึง 12,000 ไร่ ปัจจุบันมีสภาพดินเลนบางส่วน และมีการบุกรุกพื้นที่ ทำให้เหลือพื้นที่เพียง 5,300 ไร่เศษ และพื้นที่รับน้ำของบึงสีไฟห่างจากแนวถนนรอบบึง 1 กิโลเมตร ร้อยละ 80 ของพื้นที่ทั้งหมด เป็นพื้นที่น้ำและเกาะ (ส่วนที่พืชโผล่พ้นน้ำขึ้นปกคลุม) หรือประมาณ 4,252 ไร่ และส่วนที่เป็นพื้นดินรอบ ๆ บึงสีไฟอีกประมาณ 1,137 ไร่ ในส่วนที่ดินเป็นส่วนราชการ วัด โรงเรียนในพื้นที่ประมาณ 374 ไร่ และพื้นที่ส่วนอีกประมาณ 743 ไร่

4.2.2 สภาพเศรษฐกิจและสังคม

สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวที่อาศัยอยู่รอบบึงสีไฟ อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ซึ่งจากการศึกษาสามารถสรุปจำนวนหมู่บ้านรอบพื้นที่บึงสีไฟ จำนวนครัวเรือนและจำนวนประชากรรวม ได้ดังต่อไปนี้

1) พื้นที่รอบบึงสีไฟประกอบไปด้วย 9 หมู่บ้าน ใน 3 ตำบล คือ หมู่บ้านคลองคะเชนทร์ บ้านวังไม้ดัก ตำบลคลองคะเชนทร์ บ้านวัดขุน ท่าโพธิ์ หมู่ 5 และ 9 ตำบลเมืองเก่า บ้านบึงสีไฟ ท่ากระทุ้ง วัดาดี และไผ่สีรุ้ง ตำบลท่าหลวง และอีก 1 เทศบาลเมือง โดยจากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบบึงสีไฟส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และรองลงมาคือ การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนรอบบึงสีไฟยังประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รวมถึงรับราชการอีกด้วย

2) พื้นที่ของหมู่บ้าน และพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งพื้นที่ของหมู่บ้านที่อยู่รอบบึงสีไฟ ยกเว้นส่วนที่เป็นเทศบาลเมืองพิจิตร นั้นพบว่ามีพื้นที่ของหมู่บ้านรวมเท่ากับ 16,294 ไร่ โดยพื้นที่ของหมู่ 5 บ้านท่าโพธิ์ ตำบลเมืองเก่ามากที่สุด คือ 4,000 ไร่ และหมู่บ้านไผ่สีรุ้ง ตำบลท่าหลวง มีพื้นที่น้อยที่สุดเพียง 141 ไร่ เท่านั้น

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ที่อยู่รอบบึงสีไฟ พบว่าในพื้นที่ทั้ง 9 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่ทำการเกษตรถึง 12,961 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 79.5 โดยเป็นพื้นที่ทำนาถึง 11,268 ไร่ หรือเท่ากับร้อยละ 69.2 ของพื้นที่ทั้งหมด หรือร้อยละ 86.9 ของพื้นที่เกษตรทั้งหมด ที่เหลืออีก

ประมาณร้อยละ 13.1 ของพื้นที่เกษตรเป็นพื้นที่ของการทำสวนผลไม้เป็นส่วนใหญ่ พิจารณาจากพื้นที่ ทำนาแล้ว อาจสรุปได้ว่า อาชีพการทำนาเป็นอาชีพหลักของครัวเรือนที่ อาศัยอยู่รอบบึงสีไฟ พื้นที่ทำนาเฉลี่ยต่อครัวเรือนอยู่ในช่วง 10.68 – 62.5 ไร่ต่อครัวเรือนทั้งนี้ครัวเรือนเกือบทั้งหมด ทำนา 2 ครั้งต่อปี ยกเว้นครัวเรือนของบ้านไผ่สีรุ้งเท่านั้น ที่ส่วนใหญ่ ทำนาครั้งเดียว การใช้ปัจจัยการผลิต ปุ๋ยและสารเคมีในการเกษตรในการทำนา

3) การทำการเกษตรอื่น ๆ ของครัวเรือนและการรับจ้าง

นอกจากการทำนาแล้ว ครัวเรือนส่วนหนึ่ง ทำการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ สุกร และโค กระบือ เพื่อขาย ซึ่งทำให้ครัวเรือนดังกล่าวมีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากขึ้นอยู่กับประเภทของสัตว์เลี้ยง ถ้าเป็นไก่ รายได้ที่ได้รับจะน้อยกว่า สุกรหรือ โคกระบือ

จากข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ พบว่า ในปี 2546 มีเพียงครัวเรือนของบ้านท่ากระทุ้ ตำบลท่าหลวง เพียง 4 ครัวเรือนเท่านั้น ที่ทำเกษตรในฤดูแล้ง ทั้งนี้เนื่องจาก น้ำสำหรับการเกษตรในพื้นที่ 9 หมู่บ้านในฤดูแล้งมีไม่เพียงพอ

อาชีพที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของครัวเรือนของพื้นที่ 9 หมู่บ้านรอบบึงสีไฟ คือการรับจ้าง พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่จะรับจ้างในสาขาบริการ ซึ่งอาชีพรับจ้างดังกล่าวให้รายได้กับครัวเรือนอยู่ในระดับดีมาก เมื่อเทียบกับรายได้ที่ได้จากการทำนา ทำให้ชาวบ้านหันมาประกอบอาชีพนี้มากขึ้น

4) แหล่งเงินทุนของการประกอบอาชีพของครัวเรือน

แหล่งเงินทุนของครัวเรือนมีหลายแห่ง และครัวเรือน 1 ครัวเรือนอาจจะกู้ยืมเงินจากหลายแหล่ง เช่น เป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์หรือกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท เป็นสมาชิกของธนาคารเพื่อการเกษตร

สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมส่วนรวมของชุมชน ทั้ง 9 หมู่บ้านนั้น มีการทำเวทีประชาคม ซึ่งนับว่าประชาชนให้ความสนใจกับความเป็นไปของหมู่บ้านในระดับที่สูงพอสมควร รวมถึงในเรื่องของการประชุมร่วมกับการพัฒนาบึงสีไฟบ้างในบางชุมชน เช่น หมู่บ้านบึงสีไฟ หมู่ที่ 4 และหมู่บ้านท่ากระทุ้ หมู่ 5 ตำบลท่าหลวง (จากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านทั้งสองหมู่บ้าน คือ หมู่บ้านกระทุ้ และหมู่บ้านบึงสีไฟ) อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของชาวบ้านหรือชุมชน ก็ไม่สามารถหาข้อสรุปได้มากนักเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในลักษณะอื่น ๆ

4.2.3 สถานที่พักผ่อน/สันทนาการ

บึงสีไฟเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่เป็นอันดับสามของประเทศ เดิมมีเนื้อที่ประมาณ 12,000 ไร่ ปัจจุบันเหลือประมาณ 5,000 ไร่ ลักษณะของบึงกลมคล้ายกระทะแต่รีไปทางตะวันตกเล็กน้อย ปัจจุบันกรมประมงได้จัดตั้งสถานประมงน้ำจืดใช้เป็นที่เพาะพันธุ์ปลาเมื่อปี พ.ศ. 2521 และจังหวัดพิจิตรได้สร้างศาลาบึงสีไฟขึ้น โดยศาลาจะยื่นลงไปกลางน้ำ ใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ

4.2.3.1 สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร

สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตรจัดสร้างขึ้นเพื่อ เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เนื่องในโอกาสพระชนมายุครบ 80 พรรษา เมื่อปี พ.ศ. 2527 เป็นแห่งที่ 8 ใน 12 แห่งทั่วประเทศ ภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร มีทัศนียภาพที่งดงาม ประกอบด้วยบึงสีไฟ ศาลาพักผ่อนกลางบึงสีไฟ และน้ำพุที่สวยงาม มีรูปปั้นพญาลาวัน สถานแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติ ประชาชนใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้เป็นอย่างดี

4.2.3.2 พระราชานุสรณ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (สมเด็จพระย่า)

มูลนิธิสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร กำหนดให้จัดสร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทั้งนี้เพื่อระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์มีต่อมูลนิธิฯ และพสกนิกรชาวไทย จังหวัดพิจิตรจึงได้สร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีขึ้น โดยได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ณ บริเวณเนินไม้หอมภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร และได้ัญเชิญพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มาประดิษฐาน ณ บริเวณ เนินไม้หอม เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2545 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จแทนพระองค์เป็นประธานฯ เปิดพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร

4.2.3.3 สถานแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติ

สถานแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติสร้างขึ้นบริเวณด้านในของบึงสีไฟ ลักษณะอาคารเป็นรูปดาว 9 แฉก ยื่นลงไปในบึงสีไฟ ภายในประกอบด้วยตู้แสดงพันธุ์ปลาแปลก ๆ มากกว่า 20 ชนิด บริเวณส่วนกลางของอาคารยังทำเป็นช่องสำหรับชมปลาในบึงสีไฟ ซึ่งผู้ไปเที่ยวชมสามารถเห็นปลาชนิดต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน สร้างขึ้นราวปี พ.ศ. 2530

4.2.3.4 รูปปั้นพญาลาวัน

รูปปั้นพญาลาวันเป็นรูปปั้นจะเข้ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยมีความหมายประมาณ 38 เมตร กว้าง 6 เมตร สูง 5 เมตร (วัดช่องกลางลำตัว) ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าบึงสีไฟมีลักษณะเด่น และงดงามมาก ภายในรูปปั้นพญาลาวัน ได้สร้างเป็นห้องประชุมขนาดเล็ก ซึ่งบรรจุคนได้ 30-40 คน สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2530

4.2.3.5 จักรยานน้ำ

ภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร จะมีทั้งพื้นที่ดิน และพื้นที่น้ำ และเทศบาลเมืองพิจิตรจัดให้มีจักรยานน้ำเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งจะได้ทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลินอีกประการหนึ่งด้วย

4.2.3.6 ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว

ศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวจัดตั้งขึ้นภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร โดยวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ภายในศูนย์ฯ จะมีแผนที่แสดงแหล่ง

ท่องเที่ยวภายในจังหวัดพิจิตร ตลอดจนเส้นทางเดินรถ รายละเอียดแผนผัง โดยเทศบาลเมืองพิจิตรได้จัดเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวก

4.2.3.7 สวนอาหารภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร

สวนอาหารภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร จัดสร้างขึ้นโดยจังหวัดพิจิตรและได้มอบให้เทศบาลเมืองพิจิตรเป็นผู้ดูแลโดยเน้นอาหารสด ราคาประหยัด และห้องน้ำสะอาด ปัจจุบันได้ให้เอกชนเช่าดำเนินการ

4.2.3.8 บ่อจระเข้

ในบริเวณบึงสีไฟยังมีบ่อจระเข้ถึง 2 บ่อ คือ บ่อเก่า และบ่อใหม่ ปัจจุบันบ่อจระเข้เก่าซึ่งมีขนาดเล็กได้ถูกยกเลิกการใช้งานและมีการสร้างบ่อจระเข้ที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาแทน

4.2.3.9 สนามเปตอง

เทศบาลเมืองพิจิตรได้จัดสร้างสนามเปตองที่มีมาตรฐาน และรองรับการแข่งขันระดับจังหวัด ทั้งยังมีสนามกีฬาอเนกประสงค์ในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งเด็ก – เยาวชนสามารถใช้สำหรับฝึกซ้อมและเล่นเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

4.2.3.10 สวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตร

เทศบาลเมืองพิจิตรจัดสร้างขึ้นเพื่อ เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสเจริญพระชนมพรรษา 5 รอบ โดยใช้งบประมาณ 47 ล้านบาท สวนสิริกิติ์เป็นศูนย์รวมพันธุ์ไม้นานาชนิด อันมีค่าทางเศรษฐกิจ และเป็นแหล่งศึกษาทางธรรมชาติที่ดีเยี่ยม เทศบาลเมืองพิจิตรในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีส่วนในการดูแล บึงสีไฟ มีแนวคิดที่จะพัฒนาบึงสีไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าตื่นตาตื่นใจแก่ผู้มาเยือนควบคู่ไปกับการรักษาระบบนิเวศที่มีอยู่เดิมให้มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นการปรับปรุงพื้นที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์และรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง

โดยเทศบาลเมืองพิจิตรได้ทำการปรับปรุงสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พิจิตรที่อยู่ภายในบึงสีไฟ เมื่อปีพ.ศ. 2550 โดยคงต้นไม้เดิมในพื้นที่ไว้และเลือกต้นไม้ใหม่เข้ามาปลูกเสริมเพื่อคงสภาพสวนตามธรรมชาติและได้พัฒนาปรับปรุงส่วนต่าง ๆ ของสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตร เพื่อดึงดูดประชาชนให้เข้ามาท่องเที่ยวพักผ่อน ได้แก่

1) ลำธาร/ฝายน้ำล้น มีลักษณะลำธารเป็นหินเรียงตามธรรมชาติ มีความยาวลัดเลาะไปตามลำธาร/ฝายน้ำล้น ซึ่งมีความยาวลัดเลาะไปตามสภาพสวน ที่ระดับตกแตงต้นไม้ร่มรื่น

2) หาดทรายเทียม เป็นลานหาดทรายขาวละเอียด กว้างขวาง มีที่นั่งริมหาดทรายเทียมเหมาะแก่การพักผ่อนทั้งส่วนตัวและครอบครัวในการนั่งชมพระอาทิตย์ตกยามเย็นจนเป็นที่กล่าวขานกันว่า พระอาทิตย์ตกน้ำที่บึงสีไฟเป็นบรรยากาศที่สวยงามไม่แพ้ที่ใดในประเทศไทย ทำให้มีประชาชนพาครอบครัวมานั่งพักผ่อนริมหาดทรายเทียมจำนวนมาก

3) อ่างน้ำตกเด็ก เป็นลานน้ำตกและน้ำพุต้น ๆ ไม่ลึกมากนัก ผู้ปกครองสามารถนำบุตรหลานไปเล่นน้ำในอ่างน้ำพุได้เป็นลานพักผ่อนอีกจุดหนึ่งสำหรับสานรักสานสัมพันธ์ในครอบครัว

4) อ่างน้ำพุ/ลานกิจกรรม เป็นลานน้ำพุทรงหมวก สวยงาม เมื่อผ่านประตูเข้าไปในส่วนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตร จะได้รับไอเย็นจากละอองน้ำพุ ยามค่ำคืนมีการประดับแสงไฟสวยงามแปลกตา

5) อาคารน้ำตกจำลอง เป็นอาคารที่มีการพัฒนาออกแบบการใช้ระบบพลังงานแสงอาทิตย์ ในการผลิตพลังงาน ใช้กับเครื่องสูบน้ำภายในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตร จำนวนถึง 10 เครื่องโดยใช้สำหรับสูบน้ำขึ้นไปบนอาคารแล้วปล่อยลงมาเป็นน้ำตก เป็นการช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายและกระแสไฟฟ้า และสนับสนุนนโยบายภาครัฐในเรื่องการรณรงค์ใช้พลังงานสะอาดพลังงานทดแทนภายในอาคารมีหอประชุมสำหรับจัดการอบรมสัมมนาได้เป็นอย่างดี มีสระแช่สี่เหลี่ยม มีภาพประติมากรรมหุ่นตุ๊กตา เรื่องตำนานพญาลาลวัน ตุ๊กตาแสดงพันธุ์ปลาที่สวยงามและบ่อสระแช่

6) กล้องส่องทางไกล เป็นกล้องส่องทางไกลแบบหยอดเหรียญสามารถชมทิวทัศน์บริเวณบึงสีไฟ นกน้ำ นานาชนิด และพันธุ์บัวพื้นถิ่นที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

7) สวนสาธารณะ มีลักษณะเป็นสวนไม้ดอกไม้ประดับ มีพันธุ์ไม้หลากหลายที่สวยงาม มีภาพประติมากรรมการเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ ในอดีต เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจแก่ผู้ท่องเที่ยวและประชาชนที่มาออกกำลังกาย

4.3 ข้อมูลพื้นฐานชุมชนบึงสีไฟ

สภาพเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวที่อาศัยอยู่รอบบึงสีไฟ อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ซึ่งจากการศึกษาสามารถสรุปจำนวนหมู่บ้านรอบพื้นที่บึงสีไฟ จำนวนครัวเรือนและจำนวนประชากรรวมนั้น พบว่า ในพื้นที่รอบบึงสีไฟประกอบไปด้วย 9 หมู่บ้าน ใน 3 ตำบล คือ หมู่บ้านคลองคะเชนทร์ บ้านวังไม้ดัก ตำบลครองคะเชนทร์บ้านวัดขนุน ท่าโพธิ์ หมู่ 5 และ 9 ตำบลเมืองเก่า บ้านบึงสีไฟ ท่ากระทุ้งตาดี และไผ่สีรุ้ง ตำบลท่าหลวง และอีก 1 เทศบาลเมือง โดยจากการศึกษา พบว่า ชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบบึงสีไฟส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักและรองลงมาคือ การเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนรอบบึงสีไฟยังประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รวมถึงข้าราชการด้วย เนื่องจากโครงสร้างทางการผลิตของจังหวัดพิจิตรนั้นนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีโครงสร้างหลักอยู่ที่ อาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในนามของ “พิจิตรดินแดนแห่งการผลิตแปรรูป และการค้าข้าวชั้นนำของประเทศ (Rice City Estate)” จะสังเกตได้อย่างชัดเจนว่าจังหวัดพิจิตรมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำหลายสายไหลผ่าน มี

ลักษณะภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การเกษตรและแหล่งผลิตอาหารของประเทศไทยเป็นอย่างมาก ประชาชนมีวัฒนธรรมทางการเกษตร โดยเฉพาะการปลูกข้าวมาช้านานประกอบกับเป็นแหล่งนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือตอนล่าง นับว่าเป็นจุดแข็งของจังหวัดพิจิตร (ข้อมูลเอกสาร จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตร) ส่วนพื้นที่ของหมู่บ้านและพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งพื้นที่ของหมู่บ้านที่อยู่รอบบึงสีไฟ ยกเว้นส่วนที่เป็นเทศบาลเมืองพิจิตร นั้นพบว่าพื้นที่ของหมู่บ้านรวมเท่ากับ 16,294 ไร่ โดยพื้นที่ของ บ้านท่าโพธิ์ ตำบลเมืองเก่ามากที่สุด คือ 4,000 ไร่ และหมู่บ้านไผ่สีรุ้ง ตำบลท่าหลวง มีพื้นที่น้อยที่สุดเพียง 141 ไร่ เท่านั้น

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ที่อยู่รอบบึงสีไฟ พบว่า ในพื้นที่รอบบึงสีไฟนั้นมีทั้งหมด 9 หมู่บ้าน เป็นพื้นที่ทำการเกษตรถึง 12,961 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 79.5 โดยเป็นพื้นที่ทำนาถึง 11,268 ไร่ หรือเท่ากับร้อยละ 69.2 ของพื้นที่ทั้งหมด หรือร้อยละ 86.9 ของพื้นที่เกษตรทั้งหมด ที่เหลืออีกประมาณร้อยละ 13.1 ของพื้นที่เกษตรเป็นพื้นที่ของการทำสวนผลไม้เป็นส่วนใหญ่ พิจารณาจากพื้นที่ ทำนาแล้ว อาจสรุปได้ว่า อาชีพการทำนาเป็นอาชีพหลักของครัวเรือนที่อาศัยอยู่รอบบึงสีไฟ พื้นที่ทำนาเฉลี่ยต่อครัวเรือนอยู่ในช่วง 10.68-62.5 ไร่ต่อครัวเรือนทั้งนี้ ครัวเรือนเกือบทั้งหมด ทำนา 2 ครั้งต่อปี ยกเว้นครัวเรือนของบ้านไผ่สีรุ้งเท่านั้น ที่ส่วนใหญ่ ทำนาครั้งเดียว นอกจากการทำนาแล้ว ครัวเรือนส่วนหนึ่ง ยังทำการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ สุกร และ โค กระบือ เพื่อขาย ซึ่งทำให้ครัวเรือนดังกล่าวมีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์เพิ่มมากขึ้น เนื่องจากขึ้นอยู่ กับประเภทของสัตว์เลี้ยง ถ้าเป็นไก่ รายได้ที่ได้รับจะน้อยกว่า สุกรหรือโคกระบือ และอาชีพที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชุมชนรอบบึงสีไฟ คือการรับจ้างทั่วไป พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่จะรับจ้าง ในสาขาบริการ ซึ่งอาชีพรับจ้างดังกล่าวให้รายได้กับครัวเรือนอยู่ในระดับดีมาก เมื่อเทียบกับ รายได้ที่ได้จากการทำนา ทำให้ชาวบ้านหันมาประกอบอาชีพนี้มากขึ้น เนื่องจากในช่วงหลังเกิด การขยายตัวทางด้านธุรกิจและบริการเป็นจำนวนมากและเกิดการพัฒนาสาธารณูปโภค รวมถึง การคมนาคมขนส่งขึ้น เพื่อสนองตอบต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในหลายพื้นที่ท่องเที่ยวของ จังหวัดพิจิตร โดยเฉพาะการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ จ.พิจิตร

1) ความเป็นมาของชุมชนบึงสีไฟ หมู่ 4 ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

หมู่บ้านบึงสีไฟ หมู่ 4 ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ตั้งอยู่ติดกับเทศบาลเมืองจังหวัดพิจิตร อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 1 กิโลเมตร มีบึงขนาดใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อยู่ในบริเวณบ้านบึงสีไฟจะมีความผูกพันกับบึงสีไฟเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นการอยู่อาศัย การประกอบอาชีพ แม้แต่วิถีการดำเนินชีวิตล้วนมีความผูกพันกันระหว่างชาวบ้านกับบึงสีไฟสภาพพื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบลุ่มเนิน การตั้งของชุมชนส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ริมบึงสีไฟ ด้วยสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่จึงมีความเหมาะสมในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย เช่นเลี้ยงสัตว์ ทำสวนทำไร่ ทำนา เนื่องจากสภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชนรอบบึงสีไฟ ส่วนใหญ่จะอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ภายในบึง

สี่ไฟร่วมกัน สำหรับการประกอบอาชีพของชาวบ้านในปัจจุบันของชาวบ้านหมู่บ้านบึงสี่ไฟส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย รับราชการ และประกอบอาชีพเกษตรกรรม

สภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนบึงสี่ไฟในอดีตนั้นเต็มไปด้วยความเรียบง่าย ดำรงวิถีชีวิตแบบพอเพียง และมีความสัมพันธ์กับบึงสี่ไฟอย่างชัดเจน เนื่องจากบึงสี่ไฟมีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรต่าง ๆ ชาวบ้านในชุมชนจึงมีลักษณะความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ซึ่งจะสังเกตได้ว่าชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนบึงสี่ไฟนั้นมีความผูกพันกับบึงสี่ไฟอย่างเห็นได้ชัด ทั้งการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับบึงสี่ไฟ เป็นต้น

บึงสี่ไฟจะมีสัตว์น้ำมากมายหลายชนิด เช่น จระเข้ ปลาสร้อย ปลาหมอโค้ว ปลาช่อน ปลาดุก ปลาชะโด และปลาอีกหลากหลายชนิด เป็นที่พักอาศัยในบริเวณบึงสี่ไฟ นอกจากสัตว์น้ำแล้วยังมีประเภทนกนานาชนิด ได้แก่ นกเป็ดน้ำ นกไถ่น้ำ นกอีโก้ นกอีดำ นกกระสา ยังมีนกอื่น ๆ อีกหลากหลายชนิด

ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้อพยพมาจากหมู่บ้านใกล้เคียง อีกส่วนหนึ่งได้อพยพมาจากบ้านบางราย อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนาบัว ทำนาข้าว หาปลา และอาชีพรับจ้าง อาชีพหลัก ทำนาบัว อาชีพรอง คือ หาปลาขาย ครอบครัวทั้งหมดในหมู่บ้านมี 38 ครอบครัว (หรือ 38 หลังคาเรือน) ครอบครัวหนึ่งจะมีเรือพายขนาดบรรจุ 1-2 คน ครอบครัวละ 1-2 ลำ

สำหรับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบึงสี่ไฟนั้นเป็นแบบเป็นกันเอง มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ไม่มีกฎระเบียบตายตัว พึ่งพาอาศัยกันอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน วัดเป็นศูนย์รวมใจและสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกันได้เป็นอย่างดี ซึ่งถือเป็นสถาบันที่ทำให้เกิดการจัดระเบียบความสัมพันธ์ เกิดความสมดุล ส่งผลให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนี้ยังมีแหล่งที่มีความสัมพันธ์กับบึงสี่ไฟไม่แพ้กัน ซึ่งคำว่าแหล่งหมายถึงวัดพืชต่าง ๆ เช่น ผักตบชวา บอน อ้อย สามเหลี่ยม ยังมีวัดพืชอื่น ๆ อีกหลายชนิดมันสะสมอยู่บนผิวน้ำ เมื่อนานวันวัดพืชเหล่านั้นจะรวมตัวกันปีแล้วปีเล่า เมื่อสะสมรวมกันหลายปี มันจะเริ่มเป็นแหล่งขนาดเล็ก เวลาลมพัดจะลอยไปลอยมาตามธรรมชาติ เมื่อยิ่งนานปีทำให้แหล่งดังกล่าวมีความหนาขึ้น จะมีต้นอ้อ ต้นบอน ต้นสามเหลี่ยม ต้นส่นขึ้นบนแหล่ง จนกระทั่งสามารถขึ้นไปในอนฝั่งแดดตอนเช้า ถ้าชาวบ้านพายเรือตอนเช้าแดดเริ่มส่องแสง จะพายเรือใกล้แหล่งนั้นไม่ได้ เนื่องจากจระเข้อาจจะกระโจนมาที่เรือของเราได้ และนกกระสาใหญ่ไซ้ตามป่าอ้อมมองดูสวยงาม มันเป็นภาพแห่งความทรงจำสืบทอดต่อไปยังลูกหลาน

ต่อมาเมื่อมีการสร้างถนน ทำให้การคมนาคมที่เคยใช้การเดินทางโดยทางเท้า หรือใช้ล้อใช้เกวียนนั้นเปลี่ยนไป และการสร้างบ้านเรือนในระยะต่อมาจากการที่ชาวบ้านค่อย ๆ ย้ายขึ้นมาอยู่บริเวณรอบบึงสี่ไฟ แต่ก็ยังคงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายเช่นเดิม ซึ่งในขณะนั้นก็ยังมีความที่ยังอาศัยอยู่ในบึงสี่ไฟอีกหลายหลังคาเรือน จึงทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานที่ลักษณะของกลุ่มบ้านเรือนที่สร้างขึ้นตามเส้นทางถนนเพิ่มมากขึ้น

สำหรับการก่อตั้งหมู่บ้านของชุมชนบึงสีไฟนั้น จากการศึกษาพบว่าชุมชนบึงสีไฟก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2444 หรือเมื่อประมาณ 200 ปีโดยมีผู้ก่อตั้ง คือ นายมาก นายติด นายม่อม นายเฟื่อง และนายโต ซึ่งได้ย้ายมาจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน คือ นายณัฐรัชชัย เพ็ชรอำไพ

2) ลักษณะทางกายภาพ หมู่บ้านบึงสีไฟ หมู่ที่ 4 ตำบลท่าหลวง จังหวัดพิจิตร

เนื้อที่ของหมู่บ้านหรือชุมชนนั้นมีทั้งหมด 1,200 ไร่เศษ โดยทางทิศเหนือติดกับเทศบาลเมืองพิจิตร ทางทิศใต้ติดกับหมู่ 5 บ้านท่ากระทุ้ ทางด้านทิศตะวันออกติดกับหมู่ 8 บ้านวังตาดี ตำบลท่าหลวง และทางทิศตะวันตกติดกับตำบลเมืองเก่า

3) ประชากรของชุมชน

จำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรจากสถิติขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าหลวง จังหวัดพิจิตรนั้นพบว่า มีจำนวนทั้งสิ้น 915 คน ชาย 420 คน หญิง 531 คน และมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 256 ครัวเรือน และจากการสอบถามข้อมูลจากผู้ใหญ่บ้านบึงสีไฟ พบว่ามีประชากรอาศัยอยู่จริงทั้งหมด 552 คน ชาย 224 คน หญิง 328 คน มีครัวเรือนทั้งหมด 227 ครัวเรือน

ตารางที่ 4.1 จำนวนประชากรของหมู่บ้านบึงสีไฟ

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร		รวม	จำนวนครัวเรือน
		ชาย	หญิง		
1	บ้านน้ำหัก	634	658	1,292	389
2	บ้านบึงตะโกน	385	393	778	242
3	บ้านบึงช้าง	141	134	275	67
4	บ้านบึงสีไฟ	467	516	983	411
5	บ้านท่ากระทุ้	348	346	694	194
6	บ้านคลองคู้	331	303	634	184
7	บ้านน้ำหัก	191	160	351	104
8	บ้านวังตาดี	462	459	921	352
9	บ้านท่าหลวง	98	87	185	51
10	บ้านไผ่สีรุ้ง	132	143	275	60
รวม		3,189	3,199	6,388	2,054

แหล่งที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลท่าหลวง จังหวัดพิจิตร, 2556.

4) การประกอบอาชีพ

สำหรับการประกอบอาชีพในช่วงแรกจะเป็นการผลิตเพื่อยังชีพเท่านั้น ซึ่งปัจจัยในการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในด้านต่าง ๆ ความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ ในอดีตแรงงานที่สำคัญในการทำเกษตรกรรมเป็นสมาชิกในครอบครัว ดังนั้นระบบเศรษฐกิจของชุมชนจะเป็นไปในลักษณะการประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีวิต โดยชาวบ้านจะแลกเปลี่ยนผลผลิตแบบพึ่งพาอาศัยกัน ต่อมาเมื่อชาวบ้านเริ่มย้ายที่อยู่อาศัยขึ้นมายู่ข้างบนหรือบริเวณรอบบึงสีไฟ ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเพิ่มมากขึ้น คือ ทำสวนทำไร่ และนำเอาผลผลิตของตนมาขายในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างรายได้และกระจายรายได้ของคนในชุมชน

ตารางที่ 4.2 การประกอบอาชีพของหมู่บ้านบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร

การประกอบอาชีพ	จำนวนครัวเรือน
อาชีพทำไร่/ทำนา	20
อาชีพทำสวน	15
อาชีพเลี้ยงสัตว์	24
อาชีพประมง	10
อาชีพงานบริการ	5
อาชีพรับจ้าง	192
ทำงานประจำ/รับราชการ	104
อาชีพค้าขาย	115
อาชีพว่างงาน	20
อาชีพอื่น ๆ	47
รวม	505

แหล่งที่มา: องค์การบริหารส่วนตำบลท่าหลวง จังหวัดพิจิตร, 2556.

5) สภาพความเป็นอยู่

สำหรับด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น เนื่องด้วยสภาพพื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบลุ่มเนิน การตั้งของชุมชนส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ริมบึงสีไฟ ด้วยสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่จึงมีความเหมาะสมในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย เช่น เลี้ยงสัตว์ ทำสวนทำไร่ ทำนา เนื่องจากสภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชนรอบบึงสีไฟ ส่วนใหญ่จะอาศัย

ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในบึงสีไฟร่วมกัน ทำให้เกิดวัฒนธรรมด้านความเชื่อที่มีความสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณบึงสีไฟ ซึ่งสามารถสรุปความเชื่อของชาวบ้านได้ดังนี้

เจ้าพ่อหลวงตุ้ จากคำบอกเล่าของคุณตาโทน โกณิม (อดีตผู้ใหญ่บ้าน บ้านท่ากระทุ้คนที่สอง ปัจจุบันอายุ 96 ปี, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2558) และคุณลุงประสิทธิ์ นิ่มพัด (อดีตผู้ใหญ่บ้าน บ้านท่ากระทุ้คนที่สอง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2558) ได้กล่าวว่า เจ้าพ่อหลวงตุ้ เป็นสิ่งที่ชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบบึงสีไฟเคารพนับถือ ซึ่งคุณตาโทน เล่าว่า ตั้งแต่คุณตาจำความได้ก็เห็นเจ้าพ่อหลวงตุ้แล้ว แต่ไม่มีใครรู้ว่ามีความเป็นมาดั้งเดิมอย่างไร หรือเจ้าพ่อหลวงตุ้เป็นใครมาจากไหน แต่คุณตาเล่าว่าเวลาชาวบ้านจะไปทำงานหรือเข้าหาปลาในบึงสีไฟ หรือเข้าไปใช้ประโยชน์ภายในบึงสีไฟ ชาวบ้านก็จะขอพรจากเจ้าพ่อหลวงตุ้ทุกครั้ง เพื่อเป็นการเสริมสิริมงคล และเป็นเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น วันนี้ลูกจะออกไปหาปลาก็ขอให้ลูกได้ปลาเยอะ ๆ หรือขอให้ลูกปลอดภัยจากสัตว์ร้ายต่าง ๆ เป็นต้น แต่ถ้าใครไปดูถูกหรือลบหลู่เจ้าพ่อหลวงตุ้ก็จะมีอันเป็นไปทุกราย จากการบอกเล่าของคุณลุงประสิทธิ์ นิ่มพัด จากความเชื่อที่มีต่อเจ้าพ่อหลวงตุ้ ส่งผลให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณบึงสีไฟให้ความเคารพนับถือเจ้าพ่อหลวงตุ้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 4.2 ศาลเจ้าพ่อหลวงคู่กับศาลเจ้าพ่อทองคำ
แหล่งที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

4.4 พัฒนาการบึงสีไฟ

จากการศึกษาการพัฒนาบึงสีไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประจำจังหวัดพิจิตร จากที่ผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณบึงสีไฟนั้น พบว่า บึงสีไฟเปรียบเสมือน “ปอด” ของชาวอำเภอเมืองพิจิตร (นิภา อมรางกูร, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2558) เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่อยู่กลางจังหวัดพิจิตรและมีความสัมพันธ์กับชาวพิจิตรมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งยังมีการพัฒนาบึงสีไฟเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประจำจังหวัดพิจิตร โดยผู้ศึกษาสามารถเก็บรวบรวมและสรุปการพัฒนาบึงสีไฟออกเป็น 3 ช่วงดังต่อไปนี้

4.4.1 การพัฒนาบึงสีไฟ ช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521

การศึกษการพัฒนาบึงสีไฟในช่วงที่ 1 นั้นถือได้ว่าเป็นการพัฒนาในระยะแรก โดยผู้ศึกษาสามารถสรุปได้ว่า บึงสีไฟเป็นแหล่งน้ำที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับสามของประเทศไทย ซึ่งจากเดิมบึงสีไฟเคยมีพื้นที่กว้างใหญ่ถึง 12,000 ไร่ ปัจจุบันมีสภาพตื้นเขินบางส่วน และมีการบุกรุกพื้นที่ ทำให้เหลือพื้นที่เพียง 5,300 ไร่เศษ ลักษณะของบึงสีไฟคล้ายกระทะ แต่รีไปทางทิศตะวันตกเล็กน้อย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีนกน้ำอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก รวมถึงยังเป็นแหล่งแพร่พันธุ์ของสัตว์น้ำนานาชนิด นอกจากนั้นยังเป็นพื้นที่รองรับน้ำในฤดูน้ำหลาก เป็นแหล่งน้ำ

สำหรับอุปโภค บริโภค และการเกษตรในฤดูแล้ง เป็นแหล่งทำการประมงและใช้ประโยชน์จากผลผลิตที่ได้ตามธรรมชาติของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณรอบบึงสีไฟ เนื่องจากบึงสีไฟมีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรต่าง ๆ ชาวบ้านในชุมชนรอบบึงสีไฟจึงมีลักษณะความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย จะสังเกตได้ว่าชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนบึงสีไฟนั้นมีความผูกพันกับบึงสีไฟทั้งการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับบึงสีไฟ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบึงสีไฟนั้นเป็นแบบเป็นกันเองมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ไม่มีกฎระเบียบตายตัว ฟังพวากศัยกันอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2521 กรมประมงได้จัดตั้งสถานีประมงน้ำจืดเพื่อเพาะพันธุ์ปลาและทางจังหวัดพิจิตร รวมถึงประชาชนชาวพิจิตรได้ร่วมกันสร้างศาลาบึงสีไฟเพื่อใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนที่แวะหรือเดินทางผ่านมา โดยศาลาบึงสีไฟนี้จะสร้างยื่นลงไปกลางบึงสีไฟ ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์แห่งแรกของการพัฒนาบึงสีไฟของจังหวัดพิจิตร

จากการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของบึงสีไฟนั้น ผู้ศึกษาพบว่า บึงสีไฟเป็นบึงที่เกิดจากการกระทำของลำน้ำน่าน เนื่องจากแม่น้ำมีตะกอนมากตลอดเวลา และในช่วงฤดูน้ำหลาก กระแสน้ำไหลเชี่ยวมักจะไหลตัดตรงไปมาไม่คดเคี้ยวไปตามลำน้ำ ทำให้เกิดทะเลสาบรูปแอก ในขณะที่เดียวกันน้ำที่ล้นฝั่งจะทำให้เกิดการทับถมของตะกอนริมฝั่งแม่น้ำ ก่อให้เกิดเป็นคันดินธรรมชาติ ซึ่งถัดจากคันดินธรรมชาติออกไป และบริเวณรอบ ๆ ทะเลสาบรูปแอก มักเป็นพื้นที่รับน้ำท่วมถึง ทำให้พื้นที่ที่ห่างฝั่งออกมาจึงมีระดับน้ำต่ำกว่าเพราะประกอบด้วยตะกอนละเอียดประเภทดินเหนียว เมื่อเกิดน้ำท่วมบริเวณคันดินธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำ อาจกัดเซาะแนวคันดินเป็นร่องจนน้ำไหลเข้ามาถึงบริเวณที่ลุ่มนั้นอีก ทำให้เกิดคันดินธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำน่านถูกกัดเซาะพังทลายกลายเป็นร่องน้ำเข้าสู่บึงสีไฟ แต่ในปัจจุบันร่องน้ำดังกล่าวได้ถูกปิดกั้นลงอาจเนื่องมาจากคันดินธรรมชาติที่ทับถมตัวสูงขึ้น จึงส่งผลให้ประชาชนที่อยู่บริเวณนั้นและที่อพยพมาได้ปลูกสิ่งก่อสร้างรุกเข้าไปในคลองน้ำ ทำให้บึงสีไฟขาดการเชื่อมต่อกับลำน้ำน่านจนกลายเป็นบึงแบบปิด และประกอบกับการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ ทางเหนือของแม่น้ำน่าน จังหวัดอุตรดิตถ์ ทำให้ปริมาณน้ำในคลองลดลง เมื่อปริมาณสูงกว่าน้ำลดน้อยลง ทำให้คันดินธรรมชาติที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำอยู่สูงกว่าลำน้ำมาก จนกลายเป็นสภาพของบึงสีไฟ ปัจจุบันมีคันดินและถนนล้อมรอบ จึงกลายเป็นระบบนิเวศน้ำจืดแบบปิด มีลักษณะคล้ายบ่อขนาดใหญ่ เนื่องจากคันดินและแนวถนนปิดกั้นการไหลบ่าของมวลน้ำจากบริเวณโดยรอบ และแยกส่วนบึงที่เหลือนอกจากที่รับน้ำท่วมที่เชื่อมติดต่อกับบึง มีซากวัชพืชทับถมเป็นจำนวนมาก

สำหรับการท่องเที่ยวบึงสีไฟในช่วงที่ 1 การพัฒนาบึงสีไฟตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2521 นั้น จากการสัมภาษณ์ภา อมรรางกูร ได้กล่าวว่า

การพัฒนาการทองเที่ยวบึงสีไฟในช่วงแรกนั้นยังไม่เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป แต่ประชาชนทั่วไปหรือผู้ที่ผ่านไปมาก็มักจะแวะเพื่อพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น และในช่วงแรกนั้นยังไม่มีร้านขายของบริเวณบึงสีไฟ และที่สำคัญบึงสีไฟในขณะนั้นยังเป็นเพียงบึงกว้าง ๆ ที่เต็มไปด้วยวัชพืช และผักตบชวาลอยอยู่อย่างหนาแน่น (นิภา อมรางกูร, สัมภาษณ์, 12 มีนาคม 2558)

ทั้งนี้อาจจะเป็นผลมาจากความต้องการที่จะรักษาระบบนิเวศน์ของบึงสีไฟจังหวัดพิจิตรไว้หรือในช่วงนี้อาจจะยังไม่มีแผนการกำจัดผักตบชวาและวัชพืชน้ำ โดยจากการศึกษานั้นยังไม่ทราบถึงสาเหตุที่แน่นอนเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการจัดการบึงสีไฟในช่วงที่ 1 การพัฒนาบึงสีไฟตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2521

4.4.2 การพัฒนาบึงสีไฟ ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2524-2545

สำหรับการพัฒนาช่วงที่ 2 คือ ช่วงของการพัฒนาตั้งแต่ พ.ศ. 2524-2545 สำหรับการพัฒนาบึงสีไฟในช่วงที่ 2 จากการศึกษาการพัฒนาบึงสีไฟนั้น พบว่า ในช่วงที่ 2 นี้ได้มีการพัฒนาบึงสีไฟเกิดขึ้นอย่างมากมาย จากการสัมภาษณ์ลงประสิทธิ์เกี่ยวกับการพัฒนาบึงสีไฟที่ผ่านมาในฐานะประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณรอบบึงสีไฟ (ประสิทธิ์ นิ่มพัต, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2558) โดยได้กล่าวว่า การพัฒนาบึงสีไฟนั้น เดิมองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตรเป็นผู้ดูแลบึงสีไฟอยู่ ต่อมาองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตร ได้กระจายอำนาจการพัฒนาบางส่วนให้กับเทศบาล กรมประมงจังหวัดพิจิตร และการทองเที่ยวจังหวัดพิจิตร พัฒนาร่วมกัน ในช่วงนี้มีการสร้างถนนล้อมรอบบึงสีไฟ เพื่อป้องกันการบุกล้างทางป่าของชาวบ้านบริเวณรอบบึงสีไฟ และมีการกำหนดพื้นที่บึงสีไฟอย่างเป็นสัดส่วนเพื่อความสะดวกต่อการจัดการและพัฒนาบึงสีไฟ และมีการกำหนดพื้นที่บึงสีไฟอย่างเป็นสัดส่วนเพื่อความสะดวกต่อการจัดการและพัฒนาบึงสีไฟ นอกจากนี้ยังมีการจัดสร้างเขื่อนริมบึงยาว 371 เมตร และสร้างน้ำพุกลางบึงสีไฟ เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับประชาชนที่แวะมาเที่ยวชมบึงสีไฟ

ต่อมาเทศบาลเมืองพิจิตรได้เข้ามาพัฒนาบึงสีไฟอย่างเต็มที่ คือ เริ่มจากการสร้างสวนศรีนครินทร์พิจิตร เมื่อปี พ.ศ. 2527 ซึ่งสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตรจัดสร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เนื่องในวโรกาสพระชนมายุครบ 80 พรรษา สร้างขึ้นเป็นแห่งที่ 8 ใน 12 แห่งทั่วประเทศ โดยภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร มีทัศนียภาพที่งดงาม ประกอบด้วยบึงสีไฟ ศาลาพักผ่อนกลางบึงสีไฟ และน้ำพุที่สวยงาม มีรูปแบบพญาลงวัน สถานแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติ ประชาชนใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 4.3 สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร
แหล่งที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 4.4 รูปปั้นพญาชาละวัน
แหล่งที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

สำหรับรูปปั้นพญาละวันนั้นเป็นรูปปั้นจระเข้ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยมีความยาวประมาณ 38 ม. กว้าง 6 ม. สูง 5 ม. (วัดช่องกลางลำตัว) ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าบึงสีไฟ มีลักษณะเด่น และงดงามมาก ภายในรูปปั้นพญาละวันได้สร้างเป็นห้องประชุมขนาดเล็ก ซึ่งบรรจุคนได้ 30-40 คน สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2530

ภาพที่ 4.5 นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมรูปปั้นพญาละวัน
แหล่งที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

ต่อมากรมประมงจังหวัดพิจิตรได้สร้างสถานแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติขึ้นร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตร เมื่อ พ.ศ. 2530 เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนพรรษาห้วงรอบ ซึ่งตรงกับโครงการปีท่องเที่ยวไทย ปี 2530 เป็นมหามงคลเฉลิมฉลองในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระชนมายุครบ 60 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2530 และพิธีรัชมิ่งคลาภิเษกในวันพุธที่ 2 กรกฎาคม 2530 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยโดยการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Visit Thailand Year) โดยมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อร่วมเฉลิมฉลองพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพิธีมหามงคลเฉลิมฉลองในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระชนมายุครบ 60 พรรษา และพิธีรัชมิ่งคลาภิเษกเพื่อเผยแพร่และประชาสัมพันธ์งานพระราชพิธีต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ภาพที่ 4.6 สถานแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติ
แหล่งที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

โดยบริเวณด้านในของบึงสีไฟลักษณะอาคารเป็นรูปดาว 9 แฉก ยื่นลงไปบึงสีไฟภายในประกอบด้วยตู้แสดงพันธุ์ปลาแปลก ๆ มากมาย บริเวณส่วนกลางของอาคารยังทำเป็นช่องสำหรับชมปลาในบึงสีไฟ ซึ่งผู้ไปเที่ยวชมสามารถเห็นปลาชนิดต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน

จากการสัมภาษณ์พี่นัย (เจ้าหน้าที่อยู่ที่ศาลาเก้าเหลี่ยม หรือสถานแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติ เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557) ได้กล่าวว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาเที่ยวบึงสีไฟจะต้องแวะชมพันธุ์ปลาน้ำจืดสายพันธุ์ต่าง ๆ และให้อาหารปลาบริเวณกลางบึงเป็นจำนวนมาก และในปัจจุบันมีกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสปล่อยปลาลงสู่บึง เพื่อเป็นการขยายพันธุ์ปลาสายพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นที่ที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจอีกที่หนึ่ง (นัย, สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2557)

ภาพที่ 4.7 บริเวณสถานแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติ
แหล่งที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี (สมเด็จพระย่ามูลนิธิสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร) กำหนดให้จัดสร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทั้งนี้เพื่อระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์มีต่อมูลนิธิฯ และประชาชนจังหวัดพิจิตรจึงได้สร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีขึ้น โดยได้ประกอบพิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ณ บริเวณเนินไม้หอมภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร และได้ัญเชิญพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มาประดิษฐาน ณ บริเวณเนินไม้หอม เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2545 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จแทนพระองค์เป็นประธานฯ เปิดพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร

ภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร จะมีทั้งพื้นที่ดิน และพื้นที่น้ำ และเทศบาลเมืองพิจิตรจัดให้มีจักรยานน้ำเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งจะได้ทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลินอีกประการหนึ่งด้วย และเทศบาลเมืองพิจิตรได้จัดสร้างสนามเปตองที่มีมาตรฐาน และรองรับการแข่งขันระดับจังหวัด ทั้งยังมีสนามกีฬาอเนกประสงค์ในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งเด็ก-เยาวชนสามารถใช้สำหรับฝึกซ้อมและเล่นเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ นอกจากนี้ ยังมีการสร้างสวนอาหารภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร ซึ่งสวนอาหารภายในสวนสมเด็จพระศรี

นครินทร์พิจิตรจัดสร้างขึ้นโดยจังหวัดพิจิตร และได้มอบให้เทศบาลเมืองพิจิตรเป็นผู้ดูแล โดยเน้นอาหารสด สะอาด ราคาประหยัด และห้องน้ำสะอาด ปัจจุบันได้ให้เอกชนเช่าดำเนินการแทน

ภาพที่ 4.8 อนุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
แหล่งที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

ต่อมาได้สร้างศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวจัดตั้งขึ้นภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร โดยวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ภายในศูนย์ฯ จะมีแผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวภายในจังหวัดพิจิตร ตลอดจนเส้นทางเดินรถ รายละเอียดแผนผัง โดยเทศบาลเมืองพิจิตรได้จัดเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกต่าง ๆ และสร้างศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมืองจังหวัดพิจิตร ซึ่งตั้งอยู่บริเวณบึงสีไฟ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการนำสินค้าของชุมชนหรือสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์มาจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้อีกด้วย

ในขณะนั้นทางจังหวัดพิจิตรได้สร้างบ่อจระเข้ขึ้น เพื่อแทนสัญลักษณ์ประจำจังหวัดพิจิตรและเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยส่วนหนึ่ง และต่อมาได้มีการสร้างบ่อจระเข้ขึ้นมาอีกบ่อหนึ่งบ่อซึ่งมีขนาดใหญ่กว่าและประชาชนที่มาเที่ยวชมสามารถเดินเข้าไปชมภายในบ่อได้ เนื่องจากทางจังหวัดได้ออกแบบกรงเหล็กแบบพิเศษ

ภาพที่ 4.9 บัวบ่อจระเข้และภายในบ่อจระเข้ จังหวัดพิจิตรและสภาพบ่อจระเข้
แหล่งที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

สำหรับการพัฒนาในช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545 นั้น จะเห็นได้ว่า บึงสีไฟนั้นเริ่มมีการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมและมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบมากยิ่งขึ้น เพื่อรองรับและตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวอย่างมาก นอกจากบึงสีไฟจะมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ การพักผ่อนหย่อนใจ รวมถึงประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวแล้ว ยังมีความสำคัญทางด้านการประกอบอาชีพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงหลายตำบลที่อาศัยน้ำในบึงสีไฟเพื่อใช้ประโยชน์ในการทำไร่ทำนาและใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ แก่ประชาชน ที่อาศัยอยู่บริเวณรอบบึงสีไฟ เช่นการนำผลผลิตที่มีในชุมชนออกมาวางจำหน่ายบริเวณบึงสีไฟ อาทิ สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ บัวอ่อน รากบัว เมล็ดบัวอบแห้ง ข้าวโพดต้ม ถั่วต้ม รวมถึงการขายอาหารสำหรับเลี้ยงปลา เป็นต้น

4.4.3 การพัฒนาบึงสีไฟ ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2546 – ปัจจุบัน

สำหรับในปัจจุบัน การพัฒนาบึงสีไฟส่วนใหญ่จะเป็นการปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในบึงสีไฟ ซึ่งจากการสัมภาษณ์ ผอ.นิภา ได้กล่าวว่า

ส่วนใหญ่เทศบาลจะมีหน้าที่ปรับปรุงภูมิทัศน์ในส่วนที่เทศบาลรับผิดชอบ เช่น สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร ศาลากลางบึงและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ นอกจากการทำงานของเทศบาลแล้วทางจังหวัดพิจิตร ได้มีการสร้างและปรับปรุงภูมิทัศน์ และอื่น ๆ (นิภา อมรางกูร, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2558)

ในปี พ.ศ. 2547 อดีตนายกรัชมุนตรี ทักษิณ ชินวัตร ได้ให้คำแนะนำและสั่งการเกี่ยวกับการพัฒนาบึงสีไฟจังหวัดพิจิตร เมื่อวันที่ 18 เมษายน พ.ศ. 2547 ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาบึงสีไฟ เพื่อให้สามารถพัฒนาอย่างยั่งยืนและได้รับประโยชน์อย่างคุ้มค่า รวมทั้งเป็น

แหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่สามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้ ทางจังหวัดพิจิตรจึงได้มอบหมายให้ศูนย์วิจัยสิ่งแวดล้อมมหาวิทยาลัยนเรศวร ทำการศึกษาและจัดทำแผนแม่บทเพื่อการพัฒนาบึงสีไฟ โดยคำนึงถึงประโยชน์ด้านต่าง ๆ และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นและสามารถเชื่อมโยงกับนโยบายจังหวัดพิจิตร กลุ่มจังหวัด และประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นแผนแม่บทการพัฒนาบึงสีไฟ ซึ่งรวบรวมข้อมูลพื้นฐานและโครงการจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อเสนอแนวความคิดและยุทธศาสตร์ รวมทั้งเป็นแนวทางการจัดทำโครงการพัฒนาพื้นที่ในรายละเอียดของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและท้องถิ่นให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยคำนึงถึงลักษณะทางภูมิศาสตร์ อุทกวิทยา สิ่งแวดล้อมและสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน และสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยว สังคม เศรษฐกิจ สินค้าพื้นเมือง การประมงและการเกษตร ทั้งเป็นแผนการอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของบริเวณพื้นที่บึงสีไฟ

จากการรวบรวมนโยบาย แผนงานโครงการพัฒนาของหน่วยงานราชการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับบึงสีไฟ และการจัดทำเวทีประชาคม คณะผู้ศึกษาจึงได้สรุปแผนแม่บทพัฒนาบึงสีไฟออกมาเป็น 6 แผนงาน จำนวน 36 โครงการ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) แผนงานปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์และอาคาร ประกอบด้วยโครงการจำนวน 6 โครงการ เป็นแผนงานที่เน้นการจัดการสภาพพื้นที่ในบึงสีไฟ การปรับแต่งสภาพภูมิทัศน์และอาคารในส่วนต่าง ๆ ให้มีความสวยงาม สามารถใช้ประโยชน์ได้เต็มที่ เช่น โครงการออกแบบและก่อสร้างภูมิสัญลักษณ์: หอชมเมือง โครงการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตพื้นที่บึงสีไฟ เพื่อควบคุมการใช้ที่ดินให้เป็นระเบียบง่ายต่อการจัดการ

2) แผนงานการอนุรักษ์และรักษาระบบนิเวศ ประกอบด้วยโครงการ 11 โครงการ ที่มุ่งเน้นเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรต่าง ๆ และรักษาระบบนิเวศของบึงสีไฟให้คงสภาพตามธรรมชาติ และเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่คงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำ และพันธุ์พืช เช่น โครงการปลูกจิตสำนึกให้เห็นความสำคัญของบึงสีไฟ โครงการสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โครงการสร้างประตูระบายน้ำเพื่อเพิ่มปริมาณและพืชน้ำในบึงสีไฟ เป็นต้น

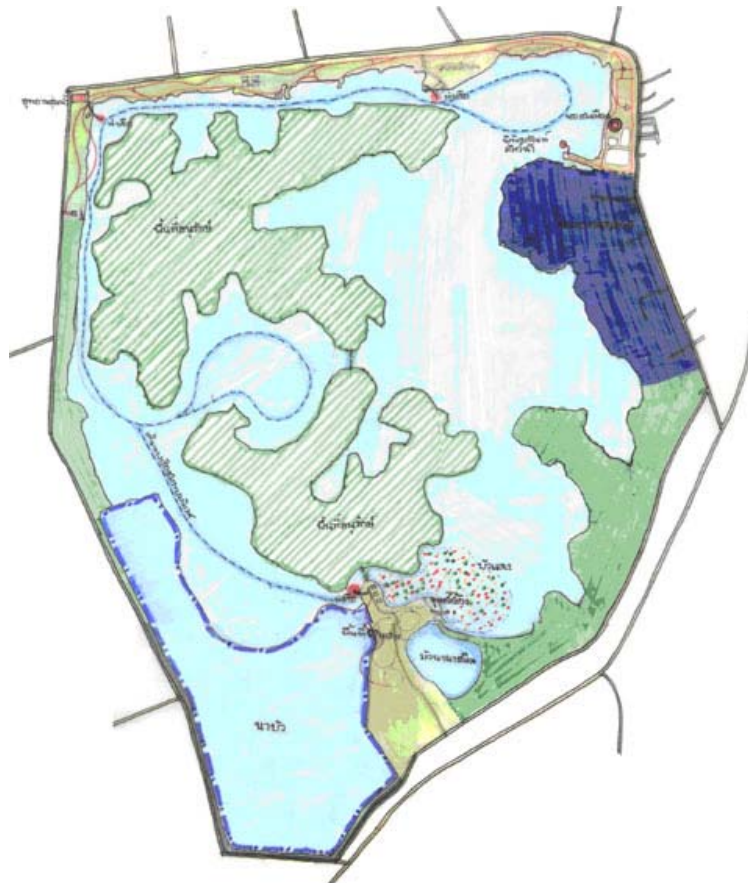
3) แผนงานส่งเสริมการประกอบอาชีพ ประกอบด้วยโครงการจำนวน 4 โครงการ เป็นแผนงานที่เน้นเรื่องการประกอบอาชีพของประชาชน เพื่อสร้างอาชีพ เสริมรายได้แก่ประชาชนโดยกำหนดเขตการประกอบอาชีพในพื้นที่บึงสีไฟอย่างชัดเจนเพื่อง่ายต่อการควบคุมและการจัดการ โดยจะดำเนินการส่งเสริมโครงการปรับปรุงพื้นที่เกษตร (นาบัว) โครงการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและโครงการอบรมการจัดทำของที่ระลึก เป็นต้น

4) แผนงานส่งเสริมการท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ ประกอบด้วยโครงการ 10 โครงการ เป็นแผนงานที่เน้นเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน รวมทั้ง การส่งเสริมและ

ประชาสัมพันธุ์ให้พื้นที่บึงสีไฟเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวอย่างกว้างขวาง เช่น โครงการออกแบบท่าเรือและเส้นทางเดินเรือ โครงการปรับปรุงสวนสุขภาพ เพื่อเป็นสถานที่ออกกำลังกายและพักผ่อนหย่อนใจ โครงการวางแผนออกแบบและจัดสร้างร้านจำหน่ายอาหารปลาและปรับปรุงร้านจำหน่ายของที่ระลึก เพื่อเสริมสร้างรายได้แก่ประชาชนในพื้นที่

5) แผนงานพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ประกอบด้วยโครงการจำนวน 5 โครงการ เป็นแผนงานซึ่งเน้นไปที่การสร้างสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเพื่อเป็นโครงสร้างพื้นฐานในการดำเนินแผนงานอื่น ๆ ต่อไป เช่น โครงการจัดระบบไฟฟ้าและระบบสื่อสาร โครงการปรับปรุงและก่อสร้างที่จอดรถ เป็นต้น ทั้งนี้ผลจากการจัดทำเวทีประชาคมได้มีการเพิ่มเติมโครงการระบบรักษาความปลอดภัย ขึ้นมาอีก 1 โครงการ

6) แผนจัดระบบองค์การบริหารจัดการบึงสีไฟ เป็นแผนงานที่เพิ่มเติมมาจากการจัดเวทีประชาคม

ภาพที่ 4.10 แสดงผังการปรับปรุงบึงสีไฟ

แหล่งที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

จากผลการอภิปรายกลุ่มย่อยของแผนงานพัฒนาระบบสาธารณูปโภคสาธารณูปการ ผู้เข้าร่วมอภิปรายได้เสนอให้มีการจัดทำแผนจัดระบบองค์กรบริหารจัดการบึงสีไฟ เพื่อให้มีหน่วยงานราชการในการบริหารจัดการพื้นที่บึงสีไฟอย่างชัดเจน และเป็นองค์กรกลางซึ่งทำหน้าที่ประสานงานกับทุกฝ่ายอย่างบูรณาการ ทั้งนี้ ได้เสนอโครงการศึกษาความเหมาะสมของผู้รับผิดชอบบึงสีไฟ ขึ้นมา 1 โครงการผลการจัดลำดับความสำคัญ คณะผู้ศึกษาได้แบ่งโครงการออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1) โครงการก่อสร้างที่ต้องใช้งบประมาณในการลงทุนสูง โดยพิจารณาจากการจัดลำดับความสำคัญการให้คะแนนตัวแปรในด้านต่าง ๆ ทั้ง 5 ด้าน โดยลำดับความสำคัญของ 5 โครงการแรก ได้แก่

- (1) โครงการสวนพฤกษศาสตร์ประเภทพืชน้ำ
- (2) โครงการระบบรักษาความปลอดภัย
- (3) โครงการก่อสร้างประตูระบายน้ำเพื่อรักษาระดับน้ำ
- (4) โครงการออกแบบและก่อสร้างหอชมเมือง
- (5) โครงการปรับปรุงสวนสุขภาพ

2) โครงการที่ใช้งบประมาณในการลงทุนต่ำ โดยพิจารณาการจัดลำดับความสำคัญจากความชื่นชอบของประชาชน โดยลำดับความสำคัญของ 5 โครงการแรก ได้แก่

- (1) โครงการปลูกจิตสำนึกให้เห็นความสำคัญของบึงสีไฟ
- (2) โครงการวางแผนควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดิน
- (3) โครงการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์บึงสีไฟและแหล่งโบราณสถาน
- (4) โครงการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในเขตพื้นที่บึงสีไฟ และ
- (5) โครงการปรับปรุงคลองส่งน้ำเข้าบึงสีไฟ

โดยในปี พ.ศ. 2552 มีการจัดโครงการอบรมมัคคุเทศก์น้อย จังหวัดพิจิตร ซึ่งการอบรมมัคคุเทศก์น้อย จังหวัดพิจิตร จัดขึ้นระหว่างวันที่ 14-15 กรกฎาคม 2552 ณ ศูนย์บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยว พื้นที่ชุ่มน้ำ บึงสีไฟ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดพิจิตร (นายสมชัย หทยะตันติ) ให้เกียรติมาเป็นประธานพิธีเปิดและมอบเกียรติบัตรให้ผู้เข้าร่วมอบรม โดยมีเด็กชายเดวิด โตะ เข้าร่วมในการอบรมอาสาสมัครนำเที่ยวมัคคุเทศก์น้อยจังหวัดพิจิตร ปี 2552 ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) เพื่อฝึกทักษะให้เยาวชนในจังหวัดพิจิตรได้นำไปใช้ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวในฐานะเป็นเจ้าบ้านที่ดี

2) เพื่อฝึกเยาวชนในจังหวัดพิจิตรให้มีความรู้ ทักษะ การเป็นมัคคุเทศก์อาสาของจังหวัดพิจิตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) เพื่อสร้างเสริมความรู้ ทักษะนิสัยในการบริการ ด้าน Service Mind หรือหัวใจบริการ

ในการอบรมอาสาสมัครนำเที่ยวมัคคุเทศก์น้อย จังหวัดพิจิตร ปี 2552 ในครั้งนี้ใช้กลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียน นักศึกษาในสถานศึกษาที่มีแหล่งท่องเที่ยว ในจังหวัดพิจิตรและสถานศึกษาที่ให้การสนับสนุนเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย คือ โรงเรียนอนุบาลท่าหลวงสระเระห์, โรงเรียนบ้านเมืองเก่า, โรงเรียนบึงสีไฟ, โรงเรียนวัดเขารูปช้าง, โรงเรียนอนุบาลโพธิ์ประทับช้าง โดยโครงการนี้เป็นโครงการที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาในระยะที่สองของการศึกษา

ต่อมาในปี พ.ศ. 2553 ได้มีการจัดทำโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์บึงสีไฟ “อุทยานบัว” จังหวัดพิจิตรเป็นโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “บึงสีไฟ” จังหวัดพิจิตร ระยะที่ 1 จากการสัมภาษณ์ พี่น้อย (เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดพิจิตร เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557) ได้กล่าวว่า บึงสีไฟเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ 1 ใน 8 ของพื้นที่ชุ่มน้ำภาคเหนือที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ ซึ่งมีสภาพทางธรรมชาติที่หลากหลายและเป็นแหล่งน้ำที่มีความเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตของพืชน้ำ โดยเฉพาะ “บัว” โดยในปัจจุบันมีบัวหลากหลายพันธุ์ในพื้นที่ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญประการหนึ่งของพื้นที่ ที่เราสามารถนำมาพัฒนาโครงการและส่งเสริมกิจกรรมที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ได้ สำหรับหน่วยงานที่เข้ามาพัฒนาและจัดทำโครงการนี้ได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การกีฬาแห่งประเทศไทย (น้อย, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2557)

ภาพที่ 4.11 อุทยานบัวบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร
แหล่งที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

นอกจากนี้ยังกล่าวอีกว่า “อุทยานบัว” เป็นโครงการที่มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ส่งเสริมศักยภาพของพื้นที่ในการเป็นแหล่งเพาะพันธุ์บัวหลากหลายชนิด โดยมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาให้เป็นแหล่งศึกษาและวิจัยทางชีวภาพของบัวสายพันธุ์ต่าง ๆ ทั้งชนิดพันธุ์ในประเทศและต่างประเทศ อีกทั้งยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจและให้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมแก่นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะนักเรียน นักศึกษาที่มีความสนใจ สามารถนำความรู้เกี่ยวกับพันธุ์บัวชนิดต่าง ๆ ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย ซึ่งการพัฒนาโครงการนี้จะสอดคล้องกับกิจกรรมศึกษาพันธุ์สัตว์น้ำที่พิพิธภัณฑ์สัตว์น้ำตลอดจนกิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ ซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญของบึงสีไฟต่อเมืองพิจิตรในปัจจุบัน นายสุพล ศรีพันธุ์ อธิบดีกรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา กล่าวว่า การพัฒนาบึงสีไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น กรมการท่องเที่ยวดำเนินการเป็นเพียงระยะแรก ตามแผนพัฒนา 3 ปีงบประมาณ เนื่องจากตระหนักเห็นความสำคัญของบึงสีไฟ

นายสุวิทย์ วัชรโรทยางกูร ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจิตร กล่าวว่าจังหวัดพิจิตร และกรมการท่องเที่ยว ได้ทุ่มงบประมาณกว่า 50 ล้านบาท ในการเนรมิต “อุทยานบัวบึงสีไฟ” ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และศึกษาทางธรรมชาติแห่งใหม่ของ จ.พิจิตร ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของบึงสีไฟ ออกแบบและก่อสร้างโดยสวนนงนุช มาตั้งแต่ปี 2552 จนถึงขณะนี้เสร็จสมบูรณ์ และเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมได้แล้วภายในอุทยานบัว ประกอบด้วย อาคารนิทรรศการบัว 3 หลัง เป็นแหล่งรวบรวมและแสดงองค์ความรู้เกี่ยวกับบัวที่มีอยู่ในประเทศไทย และสายพันธุ์ของบัวภายในบึงสีไฟ มีอาคารสำนักงานและวิจัย และพื้นที่แปลงบัวในบึงสีไฟซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถนั่งเรือชมบึงบัว ชมวิถีชีวิตคนทำนาบัว หรือเดินชมตามทางเดินยกระดับได้เช่นกัน หรือจะเลือกพักผ่อนที่สวนสาธารณะ ซึ่งได้มีการรวบรวมบัวสายพันธุ์ต่าง ๆ มาปลูกไว้ในอ่างบัวให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชม นอกจากนี้ยังมีหอคอยสูงสำหรับชมวิวทิวทัศน์ของบึงสีไฟที่เป็นท้องน้ำและจะได้เห็นนกนานาชนิดที่อาศัยอยู่โดยรอบบริเวณบึงสีไฟ และมีแนวทางการพัฒนาพื้นที่โครงการ ประมาณ 300 ไร่ ทางด้านทิศใต้ของบึงสีไฟ บริเวณที่ตั้งอาคาร 4 หลังในปัจจุบัน ซึ่งภายในอุทยานบัวนั้นประกอบไปด้วย

ส่วนแรก อาคารนิทรรศการบัว ภายในจะมีส่วนที่ใช้จัดแสดงบัวสายพันธุ์ต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีการอธิบายการเพาะพันธุ์บัวในบึงสีไฟ มีการแปรรูปบัวเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ โดยจัดแสดงทั้งในลักษณะของแผ่นป้ายข้อมูล การแสดงทางจอคอมพิวเตอร์ หุ่นจำลอง พื้นที่บึงสีไฟ (Model) ได้แก่ ห้องแสดงวิถีทัศน์ พื้นที่จำหน่ายพันธุ์บัวและผลิตภัณฑ์แปรรูปจากบัว

ส่วนที่สอง อาคารสำนักงานและวิจัย เป็นอาคาร 3 หลังที่มีอยู่เดิมเป็นอาคารสำนักงานและวิจัย และยังมีหอคอยสูงบันได 49 ชั้น สำหรับชมวิวทิวทัศน์ของท้องน้ำบึงสีไฟในมุมกว้างสุดตา และนกนานาชนิดที่อาศัยอยู่โดยรอบบึงสีไฟ หรือแพสนุ่ ขนาดใหญ่ที่เคลื่อนไป

ตามกระแสลม รวมทั้งสะพานที่สร้างยื่นไปในบึงสีไฟเพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินไปตามสะพานเพื่อชมบัวแดงที่ขึ้นในบึงสีไฟได้อย่างใกล้ชิดถึงความงดงามทางธรรมชาติ

ส่วนที่สาม ส่วนจัดภูมิทัศน์ภายนอกอาคาร ประกอบด้วย ลานอุทยานบัวและซุ้มทางเดินจัดแสดงบัวพันธุ์ต่าง ๆ ในกระถาง เรือนเพาะเลี้ยง (อนุบาลบัว) ลานนั่งเล่นและตกปลา บริเวณริมบึงด้านหน้าโครงการ ลานกิจกรรมและจัดนิทรรศการภายนอกอาคาร ต่อเนื่องกับอาคารนิทรรศการ ลานพักผ่อนริมน้ำและทางเดินริมน้ำ สำหรับพักผ่อนและให้อาหารปลา ประภาคารชมทิวทัศน์ ท่าเทียบเรือ ซุ้มขายอาหารและเครื่องดื่ม สนามเด็กเล่น สนามหญ้าและพื้นที่ปิกนิก ลานจอดรถยนต์ พื้นที่แปลงบัวในบึงสีไฟ ประกอบด้วย พื้นที่แปลงบัวสายพันธุ์ต่าง ๆ เส้นทางพายเรือ ชมนาบัวและภูมิทัศน์บึงสีไฟ และพื้นที่แปลงทดลองเพาะพันธุ์บัว เป็นต้น

ภาพที่ 4.12 หอชมนก ภายในอุทยานบึงบัว จังหวัดพิจิตร

แหล่งที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

จากการที่ได้สัมภาษณ์ผู้น้อย (เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยวจังหวัดพิจิตร เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557) ยังกล่าวถึง โครงการพัฒนาเส้นทางจักรยานและทางเดินออกกำลังกาย และโครงการรถไฟฟ้า เพื่อบริการนักท่องเที่ยว ที่เป็นโครงการที่กำลังจะดำเนินโครงการพัฒนาบึงสีไฟต่อไป เนื่องจากในปัจจุบัน พื้นที่บึงสีไฟบริเวณด้านหน้าที่ต่อเนื่องมาจาก ถนนบึงสีไฟ เป็นแหล่งชุมชนซึ่งมีประชาชนอยู่อาศัยจำนวนมาก และยังเป็นที่ตั้งสถาบันการศึกษาและสถาบันราชการ ดังนั้น การพัฒนาเส้นทางจักรยานและทางเดินออกกำลังกายจึงเป็นโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน มีความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์ที่ดิน และสร้างความหลากหลาย

ให้แก่กิจกรรมนันทนาการบริเวณด้านหน้าบึงสีไฟในปัจจุบัน โดยจะพัฒนาในส่วนของพื้นที่ทางด้านทิศเหนือของบึงสีไฟ เส้นทางตั้งแต่เขตพื้นที่ของเทศบาลเมืองพิจิตรไปจนถึงบริเวณศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โครงการอุทยานระบบนิเวศในพื้นที่ชุ่มน้ำบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร และจะพัฒนาเส้นทางจักรยานและทางเดินออกกำลังกาย โดยมีความกว้าง 2 เมตร เป็นระยะทาง 1,350 เมตร (น้อย, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2557)

ส่วนโครงการรถไฟฟ้าเพื่อบริการนักท่องเที่ยว จะบริการนักท่องเที่ยวพื้นที่บริเวณเมืองพิจิตร มีแหล่งประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญหลายพื้นที่ ได้แก่ วัดท่าหลวง วัดเขารูปช้าง อุทยานเมืองเก่า ศาลหลักเมือง เป็นต้น ซึ่งนอกจากจะเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนแล้วยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่หลากหลายได้

แนวทางการพัฒนาโครงการรถไฟฟ้าเพื่อบริการนักท่องเที่ยว มีจุดมุ่งหมายที่จะใช้รถไฟฟ้าเชื่อมโยงสถานที่สำคัญต่าง ๆ เหล่านี้ โดยมีบึงสีไฟซึ่งมีความพร้อมในด้านพื้นที่เป็นจุดเริ่มต้นของเส้นทางสายวัฒนธรรมดังกล่าว เพื่อพัฒนาเส้นทางรถไฟฟ้าเชื่อมโยงพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญของเมืองพิจิตร โดยใช้บึงสีไฟเป็นจุดเริ่มต้นการเดินทาง

ในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า สภาพของบึงสีไฟนั้นที่จากเดิมมีสภาพที่สวยงาม เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจนั้น ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ หรืออุทกภัย เมื่อปี พ.ศ. 2554 จึงทำให้สภาพของบึงสีไฟในปัจจุบันนั้นมีสภาพเสื่อมโทรมอย่างมาก จึงทำให้ในปัจจุบันทางหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องต่าง ๆ กำลังเร่งพัฒนาบึงสีไฟอยู่

เทศบาลเมืองพิจิตรจัดสร้างสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตรขึ้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสเจริญพระชนพรรษา 5 รอบ โดยใช้งบประมาณ 47 ล้านบาท สวนสิริกิติ์เป็นศูนย์รวมพันธุ์ไม้นานาชนิด อันมีค่าทางเศรษฐกิจ และเป็นแหล่งศึกษาทางธรรมชาติที่ดีเยี่ยม เทศบาลเมืองพิจิตรในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีส่วนการดูแลบึงสีไฟ มีแนวคิดที่จะพัฒนาบึงสีไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าตื่นตาตื่นใจแก่ผู้มาเยือนควบคู่ไปกับการรักษาระบบนิเวศที่มีอยู่เดิมให้มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นการปรับปรุงพื้นที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ และรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง

โดยเทศบาลเมืองพิจิตรได้ทำการปรับปรุงสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตรที่อยู่ภายในบึงสีไฟ เมื่อปี พ.ศ. 2550 โดยคงต้นไม้เดิมในพื้นที่ไว้และเลือกต้นไม้ใหม่เข้ามาปลูกเสริม เพื่อคงสภาพสวนตามธรรมชาติและได้พัฒนาปรับปรุงส่วนต่าง ๆ ของสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตรเพื่อดึงดูดประชาชน ให้เข้ามาท่องเที่ยวพักผ่อน ภายในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตรประกอบไปด้วย ลำธาร/ฝายน้ำล้น เป็นลำธารเรียงหินตามธรรมชาติมีความยาวลัดเลาะไปตามสภาพสวน ที่ประดับตกแต่งต้นไม้ร่มรื่น หาดทรายเทียม ซึ่งเป็นลานหาดทรายขาวละเอียดกว้างขวาง มีที่นั่งริมหาดทรายเทียม เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ ทั้งส่วนตัวและครอบครัว เพื่อนั่งชมพระอาทิตย์ตกยามเย็น จนเป็นที่กล่าวขานกันว่า พระอาทิตย์ตกน้ำที่บึงสี

ไฟเป็นบรรยากาศที่สวยงามไม่แพ้ที่ใดในประเทศไทย ทำให้มีประชาชนเป็นจำนวนมากพากัน
ครอบครัวมานั่งพักผ่อนริมหาดทรายเทียม

ภาพที่ 4.13 ป้ายสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตร
แหล่งที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

ภาพที่ 4.14 จักรยานน้ำ
แหล่งที่มา: มาเรีย ณ ไกลบ้าน, 2556.

นอกจากนี้ยังมีอ่างน้ำตกเด็กเป็นลานน้ำตกและน้ำพุต้น ๆ ไม่ลึกมากนัก ผู้ปกครองสามารถนำบุตรหลานไปเล่นน้ำในอ่างน้ำพุได้เป็นลานพักผ่อนอีกจุดหนึ่งสำหรับลานรักสานสัมพันธ์ในครอบครัว, อ่างน้ำพุ/ลานกิจกรรม เป็นลานน้ำพุทรงหมวก สวยงาม เมื่อผ่านประตูเข้าไปในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตร จะได้รับไอเย็นจากละอองน้ำพุ ยามค่ำคืนมีการประดับไฟสวยงามแปลกตา

ภาพที่ 4.15 ลานหาดทรายเทียม

แหล่งที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

นอกจากนี้ยังมีอาคารน้ำตกจำลอง ซึ่งเป็นอาคารที่มีการพัฒนาออกแบบการใช้ระบบพลังงานแสงอาทิตย์ ในการผลิตพลังงานใช้กับเครื่องสูบน้ำภายในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตร จำนวนถึง 10 เครื่องโดยใช้สำหรับสูบน้ำขึ้นไปบนอาคารแล้วปล่อยลงมาเป็นน้ำตก เป็นการช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายกระแสไฟฟ้า และสนับสนุนนโยบายภาครัฐในเรื่องการรณรงค์ใช้พลังงานสะอาด พลังงานทดแทนภายในอาคารมีหอประชุมสำหรับจัดการอบรมสัมมนาได้เป็นอย่างดี มีสระเข้เสียงหาย มีภาพประติมากรรมหุ่นดำ เรื่องตำนานพญาชาลวัน ตู้แสดงพันธุ์ปลาที่สวยงามและบ่อจระเข้, กล้องส่องทางไกลเป็นกล้องส่องทางไกลแบบหยอดเหรียญสามารถชมทิวทัศน์บริเวณบึงสีไฟ นกน้ำ นานาชนิด และพันธุ์บัวพันธุ์ถิ่นที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและในส่วนของสวนสาธารณะ เป็นสวนไม้ดอกไม้ประดับ มีพันธุ์ไม้หลากหลายที่สวยงาม มีภาพประติมากรรมการเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ ในอดีต เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจแก่ผู้ท่องเที่ยวและประชาชนที่มาออกกำลังกาย

โดยในขณะนี้ ทางสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และ บริษัท คิวบิค สเปส จำกัด ได้ดำเนินการทำโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์และก่อสร้างประติมากรรม ภูมิสัญลักษณ์ ระยะที่ 2 ภายใต้โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ “บึงสีไฟ” จังหวัดพิจิตร โดยดำเนินการต่อจากระยะที่ 2 ในบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดพิจิตร

บึงสีไฟนั้นถือได้ว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของพิจิตรและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจเหมาะสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจของผู้ที่แวะมาเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวบึงสีไฟ เป็นแหล่งเรียนรู้ทางระบบนิเวศ โดยในปัจจุบันบึงสีไฟได้มีการจัดการที่เป็นระบบมากยิ่งขึ้น เพื่อรองรับและตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวมากที่สุด เช่น โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์บึงสีไฟภายใต้การพัฒนาอย่างยั่งยืน, อุทยานบัวบึงสีไฟ โครงการออกแบบภูมิทัศน์และก่อสร้างอาคารบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ฯลฯ นอกจากนี้บึงสีไฟจะมีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ยังมีความสำคัญทางด้านการประกอบอาชีพของประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงหลายตำบลที่อาศัยน้ำในบึงสีไฟเพื่อใช้ประโยชน์ในการทำไร่ทำนาและใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ อีกด้วย

ภาพที่ 4.16 การก่อสร้างประติมากรรมบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ จังหวัดพิจิตร
แหล่งที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

หลังจากนั้นกรมประมงให้บึงสีไฟเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดที่สำคัญของประเทศ ทั้งนี้บึงสีไฟถือเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านการท่องเที่ยวที่มีความน่าสนใจ ส่งผลให้ชุมชนบึงสีไฟเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ประกอบกับข้อจำกัดในการพัฒนาการท่องเที่ยวหลายประการที่อาจส่งผลต่อการพัฒนาในอนาคต เนื่องจากในช่วงหลังเกิดการขยายตัวทางด้านธุรกิจและบริการเป็นจำนวนมากและเกิดการพัฒนาศาธารณูปโภค รวมถึงการคมนาคมขนส่งขึ้น เพื่อสนองตอบต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในหลายพื้นที่ท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตร โดยเฉพาะการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ จ.พิจิตร จากการศึกษาพบว่าทางจังหวัดพิจิตรได้มีการพัฒนาบึงสีไฟอย่างต่อเนื่อง และการพัฒนาบึงสีไฟดังกล่าวนี้เป็นที่มาของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรอบบึงสีไฟในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยในการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตรนี้ ผู้ศึกษาสามารถอธิบายโดยการแบ่งตามวัตถุประสงค์ได้ 2 ประเด็น คือ เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวที่บึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร และเพื่อศึกษาการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.3 ช่วงเวลาและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาบึงสีไฟ

ช่วงเวลา (ปี พ.ศ.)	สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาบึงสีไฟ
ช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521	
พ.ศ. 2521	- กรมประมงได้จัดตั้งสถานีประมงน้ำจืดเพื่อเพาะพันธุ์ปลา - สร้างศาลาบึงสีไฟ เพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน และถือว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งแรกของการพัฒนาบึงสีไฟของจังหวัดพิจิตร
ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2524-2545	
พ.ศ. 2527	- เดิมองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตร เป็นผู้ดูแลบึงสีไฟต่อมาได้มีการกระจายอำนาจการพัฒนาบางส่วนให้กับเทศบาลกรมประมง และการท่องเที่ยวจังหวัดพิจิตรให้มีการพัฒนาร่วมกัน
พ.ศ. 2530	- มีการสร้างถนนล้อมรอบบึงสีไฟ เพื่อป้องกันการบุกรุกถางป่าของชาวบ้านบริเวณรอบบึงสีไฟ - มีการกำหนดพื้นที่บึงสีไฟอย่างเป็นสัดส่วนเพื่อสะดวกต่อการจัดการและการพัฒนาบึงสีไฟ - มีการสร้างเขื่อนริมบึงสีไฟขึ้นโดยมีความยาว 371 เมตร - สร้างน้ำพุกลางบึงสีไฟ
พ.ศ. 2540	- สร้างสวนศรีนครินทร์พิจิตร จัดสร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เนื่องในโอกาสพระชนมายุครบ 80 พรรษา สร้างขึ้นเป็นแห่งที่ 8 ใน 12 แห่งทั่วประเทศ - สร้างรูปปั้นพญาชาละวันที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าบึงสีไฟภายในรูปปั้นสร้างเป็นห้องประชุมขนาดเล็ก บรรจุคนได้ 30-40 คน - กรมประมงจังหวัดพิจิตรได้สร้างสถานแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในปี่มหามงคลเฉลิมพระชนพรรษาห้ารอบ โดยมีลักษณะอาคารเป็นรูปดาว 9 แฉกยื่นลงไปภายในบึงสีไฟ

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ช่วงเวลา (ปี พ.ศ.)	สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาบึงสีไฟ
พ.ศ. 2540 (ต่อ)	- จัดสร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนีบริเวณเนินไม้หอมภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร
พ.ศ. 2545	- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเสด็จแทนพระองค์เป็นประธานเปิดพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร - สร้างบ่อจระเข้ เพื่อเป็นสัญลักษณ์ประจำบึงสีไฟจังหวัดพิจิตร
ช่วงที่ 3 2546-ปัจจุบัน	
พ.ศ. 2547	- อดีตนายกรัชมন্ত্রী ทักษิณ ชินวัตร ได้ให้คำแนะนำและสั่งการเกี่ยวกับการพัฒนาบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร เพื่อให้สามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน และได้รับประโยชน์อย่างคุ้มค่ารวมทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่สามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้ ออกมาเป็น 6 แผนงาน จำนวน 36 โครงการ (รายละเอียดตามเล่มรายงาน)
พ.ศ. 2550	- ปรับปรุงสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตรที่อยู่ภายในบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร - มีการจัดโครงการอบรมมัคคุเทศน์น้อย จังหวัดพิจิตร
พ.ศ. 2553	- ได้มีการจัดทำโดยการปรับปรุงภูมิทัศน์บึงสีไฟ “อุทยานบัว” จังหวัดพิจิตรเป็นโครงการการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ - โครงการรถไฟฟ้าเพื่อบริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่บริเวณตัวเมืองจังหวัดพิจิตร

4.5 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวที่บึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

จากการศึกษา พบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนบึงสีไฟนั้นมีการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยการเปลี่ยนแปลงส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ชุมชนมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว ระบบโครงสร้างพื้นฐานได้รับการพัฒนา ทางด้านเศรษฐกิจนั้นส่งผลให้ประชาชนมีงานทำและมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น อีกทั้งยังส่งผลให้รายได้ของประชาชนเพิ่มขึ้นอีกด้วย ส่วนทางด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้นส่งผลให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบบึงสีไฟและประชาชนจังหวัดพิจิตรโดยรวมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมถึงมีความสะดวกสบายเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาในส่วนของระบบโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม จึงทำให้ชุมชนมีความสะดวกสบายมากขึ้น และเป็นการสร้างพื้นฐานที่จะพัฒนาต่อไปในอนาคตการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนโดยตรงแต่กระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เข้ามาพร้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวมีส่วนทำให้สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบึงสีไฟมีการเปลี่ยนแปลงไป

การพัฒนาการท่องเที่ยวได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนคือได้รับผลกระทบทางกายภาพมากที่สุด การใช้ที่ดิน อาคารและสิ่งก่อสร้าง การปลูกสร้างบ้านขึ้นใหม่ เกิดความแออัดไม่เป็นระเบียบส่งผลต่อสภาพแวดล้อมโดยรวม การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรอย่างรวดเร็วส่งผลให้ระบบโครงสร้างพื้นฐานที่มีอยู่ไม่สามารถรองรับได้ ส่งผลให้เกิดขยะมูลฝอย น้ำเสีย มลพิษทางอากาศต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นในชุมชนบึงสีไฟ แต่ทั้งนี้การส่งเสริมการท่องเที่ยวยังส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนดีขึ้น ส่งผลให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น แต่การกระจายรายได้นั้นยังถือได้ว่าเป็นการกระจายรายได้ที่ไม่ทั่วถึง เนื่องจากมีเพียงประชาชนบางกลุ่มเท่านั้นที่ได้รับผลประโยชน์จากการส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวดังกล่าวนี้ได้กลายเป็นตัวเร่งที่สำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมทั้งในเชิงลบและเชิงบวกต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การไหลบ่าทางวัฒนธรรมส่งผลให้เกิดการบริโภค ค่านิยม ความเชื่อต่าง ๆ ของชุมชนเริ่มเสื่อมถอย และเกิดปัญหาทางสังคม ปัญหายาเสพติด ลักทรัพย์ ฯลฯ โดยการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นนี้ได้ส่งผลให้ชุมชนบึงสีไฟเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในด้านต่าง ๆ นี้ทั้งในทางตรงและทางอ้อมต่อชุมชนบึงสีไฟนั้น โดยทางชุมชนบึงสีไฟได้รับเอาสิ่งที่ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เหล่านี้มาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อดำรงชีวิตในสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ได้เป็นอย่างดี

สำหรับการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตรนั้นผู้ศึกษาได้แบ่งช่วงการศึกษาออกเป็น 3 ช่วงเพื่อให้เกิดความเข้าใจและง่ายต่อการศึกษา โดยจะแบ่งเป็นช่วงที่ 1 ช่วงก่อนการพัฒนาบึงสีไฟ โดยจะศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2521 สำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวในช่วงนั้นไม่ได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านที่อยู่ในชุมชนบึงสีไฟ เนื่องจากการสร้างศาลาบึงสีไฟไว้เพื่อให้ประชาชนมาแวะพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น มิได้วัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวแต่อย่างใด และชาวบ้านก็ยังสามารถดำรงวิถีชีวิตอยู่ในชุมชนบึงสีไฟได้อย่างปกติ ส่วนในช่วงที่ 2 คือช่วงการพัฒนาจะศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2522-2545 โดยใช้ช่วงนี้บึงสีไฟมีการพัฒนาอย่างมาก หน้าที่ในการพัฒนาและดูแลบึงสีไฟจากเดิมนั้นทางจังหวัดพิจิตรจะเป็นผู้ดูแลบึงสีไฟทั้งหมด ต่อมาได้ให้เทศบาลและหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาพัฒนาบึงสีไฟร่วมกัน ต่อมาได้มีการบัญญัติพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยปี 2522 และในปี 2523 ซึ่งเป็นปีเฉลิมฉลองพระเกียรติพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เนื่องในวโรกาสครบ 80 พรรษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพิจิตร รวมถึงแนวทางในการบริการทางการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นผลให้เกิดการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวบึงสีไฟ อีกทั้งยังมีการบรรจุแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เป็นครั้งแรก และทางบึงสีไฟมีนโยบายการสร้างถนนรอบบึงสีไฟเพื่อป้องกันการบุกรุกถางป่าของชาวบ้านบริเวณนั้นและมีการกำหนดพื้นที่บึงสีไฟอย่างชัดเจน สุดท้ายช่วงที่ 3 คือช่วงปัจจุบัน พ.ศ. 2546 - ปัจจุบันการส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงนี้ส่วนใหญ่จะเป็นการปรับปรุงภูมิทัศน์บึงสีไฟเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวบึงสีไฟจากหน่วยงานต่าง ๆ

จากที่กล่าวมาในแต่ละช่วงนั้นผู้ศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมในแต่ละช่วงของการส่งเสริมการท่องเที่ยวบึงสีไฟ ผู้ศึกษาสามารถอธิบายผลการศึกษาดังต่อไปนี้

4.5.1.1 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521

สำหรับการศึกษาในช่วงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2500-2521) นั้น พบว่า หมู่บ้านบึงสีไฟ หมู่ 4 ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ตั้งอยู่ติดกับเทศบาลเมืองจังหวัดพิจิตร อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 1 กิโลเมตร มีบึงขนาดใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยว คือ บึงสีไฟ ที่ก่อตั้งหมู่บ้านของชุมชนบึงสีไฟนั้น จากการศึกษาพบว่าชุมชนบึงสีไฟก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2444 สาหรับความเป็นมาของชาวบ้านชุมชนบึงสีไฟในอดีตนั้นพบว่าชาวบ้านที่อยู่บริเวณบึงสีไฟนั้นบางส่วนได้อพยพ หรือย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดต่าง ๆ เช่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพชรบุรี พิษณุโลก แต่ส่วนใหญ่ชาวบ้านที่เป็นจังหวัดพิจิตรที่ได้อพยพมาจากหมู่บ้านใกล้เคียง อีกส่วนหนึ่งได้อพยพมาจากบ้านบางราย อำเภอโพทะเล จังหวัดพิจิตร ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำนาบัว ทำนาข้าว หาปลา และ

อาชีพรับจ้าง อาชีพหลัก ทำนาบัว อาชีพรองคือหาปลาขาย ครอบครัวทั้งหมดในหมู่บ้านมี 38 ครอบครัว ซึ่งครอบครัวหนึ่งจะมีเรือพายขนาดบรรจุ 1-2 คน ครอบครัวละ 1-2 ลำ ในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อยู่ในบริเวณบ้านบึงสีไฟจะมีความผูกพันกับบึงสีไฟเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการอยู่อาศัย การประกอบอาชีพ แม้แต่วิถีการดำเนินชีวิตล้วนมีความผูกพันกันระหว่างชาวบ้านกับบึงสีไฟสภาพพื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบลุ่มเนิน การตั้งถิ่นฐานของชุมชนส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ริมบึง ด้วยสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่จึงมีความเหมาะสมในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย เช่นเลี้ยงสัตว์ ทำสวนทำไร่ ทำนา เนื่องจากสภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชนรอบบึงสีไฟ ส่วนใหญ่จะอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ภายในบึงสีไฟร่วมกัน สำหรับการประกอบอาชีพของชาวบ้านในปัจจุบันของชาวบ้านหมู่บ้านบึงสีไฟส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง ค้าขาย รับราชการ และประกอบอาชีพเกษตรกรรม จากการสัมภาษณ์ดาโชน เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2558 ได้เล่าถึงความเป็นมาของชาวบ้านชุมชนบึงสีไฟในอดีตว่า

ลู่ประสิทธิ์ อธิบายต่อว่า แหลมทอง คือ ทำน้ำหรือทำเรือเก่าที่เกิดจากการเดินทางลงไปกินน้ำในบึงของสัตว์ต่าง ๆ ทำให้เกิดเป็นเนินดินเป็นบริเวณกว้าง ซึ่งเนินดินนี้ชาวบ้านเรียกว่าทำน้ำหรือทำเรือ ซึ่งมีทั้งหมด 3 ทำ ด้วยกัน ได้แก่ ทำเรือแหลมทอง ทำเรือแหลมโลง และอ่าวชุมนุ้มเจ็ก (ประสิทธิ์ นุ่มพัด, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2558)

ในอดีตนั้นชาวบ้านไม่ได้อาศัยอยู่อย่างแออัดเหมือนในปัจจุบัน โดยในอดีตนั้นจะมีลักษณะการตั้งถิ่นฐานตามที่แหล่งน้ำและอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เดิมชาวบ้านจะอาศัยอยู่ในแหลมทอง คือบริเวณข้างในบึงสีไฟ ในขณะนั้นคุณตาเล่าว่าเท่าที่คุณตาจำได้มีบ้านที่อยู่ข้างบนเพียง 2 หลังคาเรือนเท่านั้น เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในบึงแทบทั้งสิ้นข้างบนหรือบริเวณริมบึงเป็นป่ารกมีสัตว์ป่าเป็นจำนวนมาก เช่น เก้ง กวาง เสือ ช้าง จระเข้ และอีกมากมาย และยังเล่าต่อว่าเวลาที่อาศัยอยู่ในบึงนั้นเมื่อถึงช่วงที่น้ำขึ้นก็ต้องย้ายขึ้นมาอยู่บนแหลมทอง แต่เมื่อน้ำลงก็ย้ายกลับลงไปอยู่ในบึงเช่นเดิมโดยในขณะนั้นมีบ้านเรือนที่อาศัยอยู่ในบึงประมาณ 40-50 หลังคาเรือน ชาวบ้านมีอาชีพทำนาบัว และหาปลาเป็นหลัก (โชน โกจิณ, สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2558)

คุณต่าย ได้เล่าถึงการเดินทางคมนาคมในอดีตว่า การเดินทางในอดีตนั้นชาวบ้านจะใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางเป็นหลักเพราะในสมัยนั้นยังไม่มีถนน ถ้าจะเดินทางบกก็ต้องเดินทางกันเป็นกลุ่มโดยเดินตามล่อยเท้าสัตว์หรือทางล่อเกวียน เนื่องจากเมื่อก่อนนั้นยังไม่มีไฟฟ้า อีกทั้งยังมีสัตว์ร้ายเป็นจำนวนมาก จึงทำให้ต้องเดินทางไปเป็นหมู่คณะเพื่อป้องกันสัตว์ร้ายที่อาจเข้ามาทำร้ายได้ (ต่าย (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 11 มกราคม 2558)

จากการที่ได้สัมภาษณ์ถึงความเป็นมาของชาวบ้านบ้านบึงสีไฟนั้นแสดงให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนบึงสีไฟในอดีตนั้นเต็มไปด้วยความเรียบง่าย ดำรงชีวิตแบบพอเพียงและมีความสัมพันธ์กับบึงสีไฟอย่างชัดเจน เนื่องจากบึงสีไฟมีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรต่าง ๆ ชาวบ้านในชุมชนจึงมีลักษณะความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ซึ่งจะสังเกตได้ว่าชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนบึงสีไฟนั้นมีความผูกพันกับบึงสีไฟอย่างเห็นได้ชัด ทั้งการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับบึงสีไฟ เป็นต้น

คุณตาโหนดได้เล่าถึงที่มาของบึงสีไฟว่าทำไมเรียกบึงแห่งนี้ว่าบึงสีไฟ โดยกล่าวว่า จากสภาพความเป็นอยู่ที่ไม่มีไฟฟ้าใช้มีตากับยายคนหนึ่งนั่งสีฝอยอยู่ในบึงสีไฟที่เงียบและมีดสนิท ทำให้มีประกายที่เกิดจากการสีกันของไม้ขึ้น ทำให้ผู้คนที่ผ่านมาผ่านไปผ่านมา เรียกบึงแห่งนี้ว่า “บึงสีไฟ” (โหนด โจดิม, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2558)

คุณลุงประเทืองได้เล่าถึง ความหลากหลายของสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบึง ว่าบึงสีไฟนั้นมีสัตว์น้ำมากมายหลายชนิด เช่นจระเข้ ปลาช่อน ปลาหมอแก้ว ปลาช่อน ปลาตุ๊ก ปลาชะโด และปลาอีกหลายชนิดที่พักอาศัยในบริเวณบึงสีไฟ นอกจากสัตว์น้ำแล้ว ยังมีประเภทนกนานาชนิด ได้แก่ นกเป็ดน้ำ นกไก่อ้น นกอีโก้ง นกอีดำ นกกระสา ยังมีนกอื่น ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งทรัพยากรเชิงนิเวศได้อย่างชัดเจน (ประเทือง (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2558)

สำหรับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบึงสีไฟนั้นเป็นแบบเป็นกันเอง มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ไม่มีกฎระเบียบตายตัว พึ่งพาอาศัยกันอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน วัตถุประสงค์ร่วมกัน และสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกันได้เป็นอย่างดี ซึ่งถือเป็นสถาบันที่ทำให้เกิดการจัดระเบียบความสัมพันธ์ เกิดความสมดุล ส่งผลให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนี้ยังมีแหล่งที่มีความสัมพันธ์กับบึงสีไฟเช่นกัน

คุณลุงประสิทธิ์ ได้อธิบายแพสnun ว่าเป็นแพที่เกิดจากการทับถมของพีชที่อยู่
ในบึงเป็นจำนวนมาก เช่น ผักตบชวา บอน อ้อย สามเหลี่ยม ยังมีวัชพืชนอื่น ๆ
อีกหลายชนิดมันสะสมอยู่บนผิวน้ำเมื่อนานวันวัชพืชนเหล่านั้นจะรวมตัวกัน เมื่อ
สะสมรวมกันหลายปี มันจะเริ่มเป็นแพสนุนขนาดเล็ก เวลาลมพัดจะลอยไปลอย
มาตามธรรมชาติ เมื่อยิ่งนานปีทำให้แพสนุนดังกล่าวมีความหนาขึ้น จะมีต้นอ้อ
ต้นบอน ต้นสามเหลี่ยม ต้นสนุนขึ้นบนแพสนุน จนจะเข้าสามารถขึ้นไปนอนฝั่ง
แดดตอนเช้า ถ้าชาวบ้านพายเรือตอนเช้าแดดเริ่มส่องแสง จะพายเรือใกล้แพ
สนุนักไม่ได้ เนื่องจากจะเข้าจะกระโจนมาที่เรือของเราได้ และยังมีนก
กระสาใหญ่ไซตามป่าอ้อมมองดูสวยงามสะอาดตา (ประสิทธิ์ นัมพัต, สัมภาษณ์,
12 มกราคม 2558)

สำหรับการประกอบอาชีพในช่วงแรกจะเป็นการผลิตเพื่อยังชีพเท่านั้น ซึ่งปัจจัยในการ
ผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในด้านต่าง ๆ
ความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ ในอดีตแรงงานที่สำคัญในการทำเกษตรกรรมเป็นสมาชิกใน
ครอบครัว เนื่องด้วยชุมชนบึงสีไฟนั้นอยู่ในบริเวณที่มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ชาวบ้านส่วนใหญ่
ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ อาชีพหาปลาและทำนาบัวเป็นอาชีพหลัก ลักษณะการผลิตส่วน
ใหญ่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพเป็นหลัก การประกอบอาชีพยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ซึ่ง
น้ำเป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลิตเป็นอย่างมาก ในช่วงแรกนั้นชาวบ้านชุมชนบึงสีไฟยังไม่มี
การปลูกข้าวและทำสวน ดังนั้นระบบเศรษฐกิจของชุมชนจะเป็นไปในลักษณะการประกอบอาชีพ
เพื่อการดำรงชีวิต โดยชาวบ้านจะแลกเปลี่ยนผลผลิตแบบพึ่งพาอาศัยกัน

ต่อมาเมื่อชาวบ้านเริ่มย้ายขึ้นมาอาศัยอยู่บริเวณรอบบึงสีไฟ เริ่มขึ้นมาจากป่าดงพง
เพื่อใช้พื้นที่ในการอยู่อาศัยรวมถึงเริ่มมีการทำการเกษตรนอกเหนือจากอาชีพทำนาบัว เช่น ทำ
นาข้าว ทำไร่ ทำสวน เป็นต้น สำหรับการทำไร่ทำนานั้น ทำให้ชาวบ้านชุมชนบึงสีไฟนั้น
สามารถทำนาข้าวได้ตลอดทั้งปี เนื่องจากอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำขนาดใหญ่ การทำนาในช่วงแรกนั้น
อาศัยแรงงานคนและสัตว์เป็นหลัก นอกจากอาชีพทำนาแล้วยังมีชาวบ้านอีกหลายครอบครัวที่
ปลูกพืชไร่ เช่น ถั่วลิสง พริกชี้หนู พริกชี้ฟ้า มะเขือ กะเพรา แตงกวา ฯลฯ และต่อมาเริ่มมีการ
เลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ได้แก่ เป็ด ไก่ ซึ่งเป็นสัตว์ที่นิยมเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือนต่าง ๆ
และสัตว์ที่เลี้ยงไว้สำหรับใช้งาน ได้แก่ วัว ควาย เลี้ยงไว้เพื่อใช้ในการทำไร่ทำนา ใช้เป็น
ยานพาหนะ

ส่วนการคมนาคมในอดีตของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนบึงสีไฟนั้น ส่วนใหญ่จะใช้การ
เดินทางในทางน้ำโดยใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทางเพื่อแลกเปลี่ยนอาหารข้าวของเครื่องใช้
เป็นหลัก โดยเรือที่ใช้ในขณะนั้น ได้แก่ เรือพาย เรือแจว เรือถ่อ เป็นต้น เนื่องจากในอดีตบึงสี
ไฟกับแม่น้ำพิจิตรเชื่อมต่อถึงกัน โดยจากการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของบึงสีไฟทาง

กายภาพนั้น พบว่า บึงสีไฟเป็นบึงที่เกิดจากการกระทำของแม่น้ำน่าน จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูล ประวัติเมืองพิจิตร ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตร ได้กล่าวว่า บึงสีไฟเป็นบึงที่เกิดจากการกระทำของแม่น้ำน่าน เนื่องจากแม่น้ำมีตะกอนมากตลอดเวลา และในช่วงฤดูน้ำหลาก กระแสน้ำไหลเชี่ยวทำให้ไหลตัดตรงไปมาคดเคี้ยวไปตามลำน้ำ ทำให้เกิดเป็นทะเลสาบรูปแอก และในขณะเดียวกันน้ำที่ล้นฝั่งจะทำให้เกิดการทับถมของตะกอนริมฝั่งแม่น้ำ ก่อให้เกิดเป็นคันดินธรรมชาติ ซึ่งถัดจากคันดินธรรมชาติออกไป และบริเวณรอบ ๆ ทะเลสาบรูปแอก มักเป็นพื้นที่ราบ น้ำท่วมถึง พื้นที่ที่ห่างฝั่งออกมาจึงมีระดับน้ำต่ำกว่า เพราะประกอบด้วยตะกอนละเอียดประเภทดินเหนียว เมื่อเกิดน้ำท่วมบริเวณคันดินธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำกัดเซาะแนวคันดินเป็นร่องจนน้ำไหลเข้ามาถึงบริเวณที่ลุ่มนั้นอีก ทำให้เกิดคันดินธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำน่านถูกกัดเซาะพังทลายกลายเป็นร่องน้ำเข้าสู่บึงสีไฟ แต่ในปัจจุบันร่องน้ำดังกล่าวได้ถูกปิดกั้นลงอาจเนื่องมาจากคันดินธรรมชาติที่ทับถมตัวสูงขึ้น ซึ่งสถานีประมงจังหวัดพิจิตรและประชาชนได้ปลูกสิ่งก่อสร้างรูกำเข้าไปในคลองน้ำ ทำให้บึงสีไฟขาดการเชื่อมต่อกับลำน้ำน่านจนกลายเป็นบึงแบบปิด และประกอบกับการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ ทางเหนือของแม่น้ำน่าน จังหวัดอุตรดิตถ์ ทำให้ปริมาณน้ำในลำคลองลดลง เมื่อปริมาณสูงกว่าน้ำลดน้อยลง ทำให้คันดินธรรมชาติที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำอยู่สูงกว่าลำน้ำมาก กลายเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้ตัวคันดินธรรมชาติที่อยู่ริมแม่น้ำทำหน้าที่เป็นพนังกั้นขวางการไหลของน้ำน่านกับตัวบึงสีไฟ ทำให้น้ำไหลเข้าบึงสีไฟน้อยลง จนทำให้ในที่สุดบึงสีไฟกลายเป็นบึงแบบปิดอย่างที่เห็นในปัจจุบัน (องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตร, 2551)

สำหรับการคมนาคมทางบกนั้น ในอดีตยังไม่เป็นที่นิยมเนื่องจาก บริเวณรอบบึงสีไฟนั้นเป็นป่าหนาทึบ และกลั้วสัตว์ป่ามาทำร้ายทำให้ต้องเดินทางเป็นหมู่คณะ และจะเดินทางตามรอยเท้าสัตว์ หรือที่เรียกว่าเดินทางตามทางลัดทางเกวียนนั่นเอง จึงเป็นสาเหตุทำให้ชาวบ้านจึงไม่นิยมคมนาคมทางบกเท่าที่ควรต่อมาเมื่อเริ่มมีการสร้างถนน (ถนนลูกรัง) ทำให้การคมนาคมที่เคยใช้การเดินทางโดยเรือ ค่อย ๆ ลดลง อีกทั้งการสร้างบ้านเรือนในระยะต่อมาจากการที่ชาวบ้านค่อย ๆ ย้ายขึ้นมาอยู่บริเวณรอบบึงสีไฟ แต่ก็ยังคงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายเช่นเดิม ซึ่งในขณะนั้นก็ยังมีความที่ยังอาศัยอยู่ในบึงสีไฟอีกหลายหลังคาเรือน จึงทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานที่ลักษณะของกลุ่มบ้านเรือนที่สร้างขนานไปตามเส้นทางถนนเพิ่มมากขึ้น และเมื่อชาวบ้านเริ่มย้ายที่อยู่อาศัยขึ้นมาอยู่ข้างบนหรือบริเวณรอบบึงสีไฟ ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเพิ่มมากขึ้น คือทำสวนทำไร่ และนำเอาผลผลิตของตนเองมาขายในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างรายได้และกระจายรายได้ของคนในชุมชนและมีการกระจายผลผลิตไปยังชุมชนใกล้เคียง จากการสัมภาษณ์ยายป๋อง เล่าว่า “เมื่อก่อนอาศัยอยู่ในบึงสีไฟ ปลูกบ้านอยู่ที่นั่น ทำนาบัว และหาปลาเป็นหลัก เพื่อความอยู่รอด และไม่ต้องไปแข่งขันกับใคร อยู่แบบเรียบง่าย” (ยายป๋อง (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2558)

สำหรับสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนนั้น เนื่องด้วยสภาพพื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบลุ่มเนิน การตั้งของชุมชนส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ริมบึงสีไฟ ด้วยสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่จึงมีความเหมาะสมในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย เช่น เลี้ยงสัตว์ ทำสวนทำไร่ ทำนา เนื่องจากสภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชนรอบบึงสีไฟ ส่วนใหญ่จะอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ภายในบึงสีไฟร่วมกัน ทำให้เกิดวัฒนธรรมด้านความเชื่อที่มีความสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณรอบบึงสีไฟ ได้แก่ เจ้าพ่อหลวงตุ้ จากคำบอกเล่าของคุณตาโทน โกฉิม (อดีตผู้ใหญ่บ้าน บ้านท่ากระทุ้งคนที่สอง ปัจจุบันอายุ 96 ปี, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2558) และคุณลุงประสิทธิ์ นิ่มพัด (อดีตผู้ใหญ่บ้าน บ้านท่ากระทุ้งคนที่สอง, สัมภาษณ์, 21 เมษายน 2558) ได้เจ้าพ่อหลวงตุ้และเจ้าพ่อทองดำว่า

เจ้าพ่อหลวงตุ้และเจ้าพ่อทองดำเป็นสิ่งที่ชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบบึงสีไฟเคารพนับถือ ซึ่งคุณตาโทนเล่าว่า ตั้งแต่ตาจำความได้ก็เห็นศาลเจ้าพ่อหลวงตุ้และศาลเจ้าพ่อทองดำอยู่คู่กันแล้ว แต่ไม่มีใครรู้ว่ามีความเป็นมาดั้งเดิมอย่างไร หรือเจ้าพ่อหลวงตุ้และเจ้าพ่อทองดำเป็นใครมาจากไหน แต่คุณตาเล่าว่าเวลาชาวบ้านจะไปทำงานหรือเข้าไปหาปลาในบึงสีไฟ หรือเข้าไปใช้ประโยชน์ภายในบึงสีไฟ ชาวบ้านก็จะขอพรจากเจ้าพ่อหลวงตุ้และเจ้าพ่อทองดำทุกครั้ง เพื่อเป็นการเสริมสิริมงคล และเป็นเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น วันนี้ลูกจะออกไปหาปลาขอให้ลูกได้ปลาเยอะ ๆ หรือขอให้ลูกปลอดภัยจากสัตว์ร้ายต่าง ๆ เป็นต้น แต่ถ้าหากใครไปดูถูกหรือลบหลู่เจ้าพ่อหลวงตุ้ก็จะมีอันเป็นไปทุกราย (โทน โกฉิม และประสิทธิ์ นิ่มพัด, สัมภาษณ์, 10 กุมภาพันธ์ 2558)

ภาพที่ 4.17 แสดงนาบัว

แหล่งที่มา: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย

จากที่ได้กล่าวมาในข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบบึงสีไฟและชาวจังหวัดพิจิตรให้ความเคารพนับถือมาตั้งแต่ในอดีต และถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านที่ชาวบ้านยึดถือและไม่รบกวน อีกทั้งยังสามารถส่งผลให้ชาวบ้านสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนและสังคมได้อย่างปกติสุขตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

บึงสีไฟถือได้ว่าเป็นบึงธรรมชาติที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ของประเทศรองจากบึงบอระเพ็ดและกว๊านพะเยา และเป็นพื้นที่ที่มีนกน้ำอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก รวมถึงยังเป็นแหล่งแพร่พันธุ์ของสัตว์น้ำนานาชนิด นอกจากนั้นยังเป็นพื้นที่รองรับน้ำในฤดูน้ำหลาก เป็นแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค และการเกษตรในฤดูแล้ง เป็นแหล่งทำการประมงและใช้ประโยชน์จากผลผลิตตามธรรมชาติ โดยมีประกาศที่ 304/2495 ลงวันที่ 22 กันยายน 2495 กำหนดให้บึงสีไฟเป็นที่จับสัตว์น้ำสำหรับการประมงและการปลูกบัว (ข้อมูลจากการท่องเที่ยวจังหวัดพิจิตร) โดยสภาพในปัจจุบันนั้นหลังจากมีการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ปิดกั้นลำน้ำน่านไหลเข้าสู่บึงสีไฟปริมาณน้อยลง ส่งผลให้พื้นที่บึงสีไฟดินเลนประชาชนได้เข้าไปจับจองที่ดินทำการเกษตร และปรากฏเอกสารสิทธิตามระเบียบกฎหมายที่ดินเป็นจำนวนมาก โดยมีสาเหตุคือ ภายหลังจากที่มีการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ปิดกั้นลำน้ำน่านไหลเข้าสู่บึงสีไฟปริมาณน้อยลง ส่งผลให้พื้นที่บึงสีไฟดินเลนประชาชนได้เข้าไปจับจองที่ดินทำการเกษตรรวมถึงที่อยู่อาศัย และปรากฏเอกสารสิทธิตามระเบียบกฎหมายที่ดินเป็นจำนวนมาก จากการสัมภาษณ์นายชนะ ได้กล่าวว่า

เมื่อก่อนบึงสีไฟมีอาณาเขตกว้างใหญ่มาก และพื้นที่ในส่วนต่าง ๆ ของพิจิตร ส่วนใหญ่นั้นเป็นเขตบึงสีไฟแทบทั้งสิ้น แต่เนื่องจากพื้นที่บึงสีไฟมีปริมาณน้ำ ลดลงจึงทำให้ชาวบ้านเริ่มบุกกรุกเขตบึงเข้ามาเรื่อย ๆ จนทำให้อาณาเขตบึง เหลือเพียงเท่าที่เห็นในปัจจุบันเท่านั้น (ชนะ (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2558)

เมื่อปี พ.ศ. 2521 กรมประมงได้จัดตั้งสถานีประมงน้ำจืด เพื่อเพาะพันธุ์ปลาและทาง จังหวัดพิจิตร รวมถึงประชาชนชาวพิจิตรได้ร่วมกันทำการขุดลอกบริเวณที่ดินเขินและนาดินที่ ขุดลอกนั้นมาถมเป็นคันดินรอบบึงในบางส่วนประมาณ 7 กิโลเมตร และได้ร่วมกันสร้างศาลา กลางบึงสีไฟ หรือที่รู้จักกันดีว่า “ศาลาบึงสีไฟ” โดยสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ของประชาชนที่แวะหรือเดินทางผ่านมา โดยศาลาบึงสีไฟนี้จะสร้างยื่นลงไปกลางบึงสีไฟ ซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์แห่งแรกของจังหวัดพิจิตร และเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดการพัฒนาและส่งเสริม การท่องเที่ยวที่สำคัญของบึงสีไฟ เพื่อให้แหล่งน้ำขนาดใหญ่ของจังหวัดพิจิตรกลายมาเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพิจิตร (ชนะ นามสมมติ, สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2558) และใน ขณะเดียวกันกรมประมงได้ทำการบูรณะบึงสีไฟโดยการสร้างคันดินขึ้นโดยรอบ เพื่อป้องกันการ บุกกรุกพื้นที่บึงสีไฟ และต่อมาในปี พ.ศ. 2534 ได้มีการรังวัดปักแนวเขตและออกเป็นหนังสือ สำคัญที่หลวงโดยกรมเจ้าท่าเป็นผู้ดูแลรักษา ซึ่งมีเนื้อที่รวม 5390 ไร่เศษ (ศูนย์วิจัยและพัฒนา ประมงน้ำจืด จังหวัดพิจิตร, 2538) และหลังจากที่ได้มีการจัดตั้งสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดพิจิตร เมื่อปี พ.ศ. 2521 แล้วได้ทำการกำจัดวัชพืชในบริเวณบึงสีไฟมาโดยตลอด โดยใช้ทั้งกำลังคน และเครื่องจักรกลในการกำจัดวัชพืชน้ำ และเนื่องจากบึงสีไฟเป็นแหล่งน้ำที่อยู่ในสภาพตื้นเขิน มีวัชพืชอยู่ทั่วไปและมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว กรมประมงจึงทำการขุดลอกและปรับปรุงให้ เป็นแหล่งน้ำของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบบึงสีไฟสามารถใช้น้ำเพื่อการเกษตรกรรม การประมง เพื่ออุปโภค บริโภค อีกทั้งยังเป็นการฟื้นฟูบึงสีไฟ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัด พิจิตรต่อไป

ในส่วนของนโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวนั้นจากการศึกษาพบว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย ได้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2467 โดยพระเจ้าบรม วงศ์เธอกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ได้จัดตั้งแผนกโฆษณาเพื่อประชาสัมพันธ์ประเทศไทย แต่ไม่ได้รับงบประมาณจากรัฐบาล จนกระทั่ง พ.ศ. 2479 กระทรวงพาณิชย์และคมนาคม วางแผนและกำหนดวัตถุประสงค์ของอุตสาหกรรมในประเทศไทยไว้ 3 ประการ (วรรณ วลัยวานิช, 2546: 13-14) คือ งานโฆษณาชักชวนนักท่องเที่ยว งานรับนักท่องเที่ยว และงานบำรุงสถานที่ ท่องเที่ยวและที่พักโดยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีได้ให้ความหมายแก่ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทย และมีการจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (อ.ส.ท.) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยังไม่ได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-3 (พ.ศ. 2504-2519) การส่งเสริมการท่องเที่ยวดำเนินการตามนโยบายของผู้นำรัฐบาลในแต่ละสมัย โดยในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มุ่งส่งเสริมและเผยแพร่ให้มียุทธการท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในประเทศไทย ทำให้ประเทศไทยเป็นที่รู้จักของชาวต่างประเทศ ต่อมาในสมัยของจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี ได้ดำเนินนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเช่นเดียวกับสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในปี พ.ศ. 2518 รัฐบาลภายใต้การนำของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมทย์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2518 (วรรณ วรชวานิช, 2546) มีใจความบางตอนดังนี้

จะดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง เพราะการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างงานให้คนทำได้มากอย่างและหลายแขนง ทั้งนี้โดยยกฐานะและบทบาทตลอดจนความรับผิดชอบขององค์การในการสร้างงานอาชีพของประชาชนในชนบท โดยมอบหมายให้ดำเนินการปรับปรุงบริการและพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวในต่างจังหวัด เป้าหมายของการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามแนวดังกล่าว ไม่เพียงแต่จะขยายงานอาชีพของประชาชนเท่านั้น แต่จะมุ่งไปที่การแสวงหาเงินตราต่างประเทศ เพื่อรักษาดุลการชำระเงินไว้มิให้ต้องเสียเปรียบอีกด้วย

โดยในขณะนั้นองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น ซึ่งอาจจะมีการร่วมกันจัดทำแผนงานการท่องเที่ยวของประเทศ และได้รับการบรรจุเข้าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) เป็นต้นมา ซึ่งถือเป็นก้าวแรกของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงนโยบายของรัฐบาลที่เกี่ยวกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวตามแนวคิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาตินั้น สามารถสรุปได้คือ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) จากการที่องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ร่วมมือกับบริษัทที่ปรึกษาเนเธอร์แลนด์ ได้จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ โดยการกำหนดแผนและลำดับความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยว กำหนดแนวทางและมาตรการในการพัฒนาการท่องเที่ยวออกเป็น 3 แนวทางใหญ่ ได้แก่ การบำรุงรักษาและพัฒนาการท่องเที่ยว ดำเนินการศึกษาและวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั่วประเทศให้มีสภาพสวยงาม มีลักษณะเด่นโดดเด่นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อม และขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น การพัฒนาบริการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน เป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น การส่งเสริมการท่องเที่ยว ชักจูงให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาเที่ยวในประเทศไทย ให้ความสำคัญในการเพิ่มรายได้

ในรูปเงินตราต่างประเทศจากการท่องเที่ยวให้สูงขึ้น เพื่อช่วยลดภาวะการขาดดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ โดยกำหนดเป้าหมายให้มีนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเพิ่มขึ้น

จากผลการศึกษาการพัฒนาบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตรตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ในการพัฒนาช่วงที่ 1 นั้นเป็นเพียงนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตรเท่านั้น เนื่องจากในช่วงนี้ทางจังหวัดพิจิตรพัฒนาบึงสีไฟให้เป็นเพียงสถานที่เพื่อพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนที่ผ่านไปเท่านั้น มิได้เป็นการพัฒนาบึงสีไฟเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างเช่นในปัจจุบัน และถือได้ว่าเป็นช่วงเริ่มต้นของการพัฒนาในเรื่องต่าง ๆ ทำให้ชุมชนและสังคมมีความสะดวกสบายจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนมากขึ้นตามลำดับ มีงานทำมีรายได้จากการประกอบอาชีพมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการชาวบ้านก็ยังคงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไว้เช่นเดิม

4.5.1.2 ปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้ชุมชนบึงสีไฟเกิดการเปลี่ยนแปลงในช่วงที่ 1

(พ.ศ. 2500-2521)

1) ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม

การจัดการสภาพแวดล้อมรอบบึงสีไฟเป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์และธรรมชาติ โดยการบุกรุกและครอบครองพื้นที่ทำกิน และแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติ หลังจากมีการสร้างเขื่อนสิริกิติ์ปิดกั้นลำน้ำน่านไหลเข้าสู่บึงสีไฟปริมาณน้อยลง ส่งผลให้พื้นที่บึงสีไฟตื้นเขินประชาชนได้เข้าไปจับจองที่ดินทำการเกษตรรวมถึงที่อยู่อาศัย และปรากฏเอกสารสิทธิตามระเบียบกฎหมายที่ดินเป็นจำนวนมาก ทำให้ทางจังหวัดเข้ามาแก้ไขปัญหาที่ดินทับซ้อนเหล่านี้

รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของการไหลเวียนของแหล่งน้ำที่ลดน้อยลงเนื่องจากบึงสีไฟเคยเป็นพื้นที่รับน้ำในฤดูน้ำหลาก หรือที่เรียกว่า แก้มลิง แต่ในปัจจุบันบึงสีไฟกลายเป็นบึงแบบปิดมีสภาพไม่ต่างจากสระน้ำขนาดใหญ่ ทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพเริ่มลดลง อีกทั้งยังเกิดวัชพืชน้ำเป็นจำนวนมาก ซึ่งต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมากในการกำจัดวัชพืชที่ทับถมทำให้บึงสีไฟเกิดการตื้นเขิน แต่อย่างไรก็ตามทางหน่วยงานต่าง ๆ ได้เข้ามาแก้ไขปัญหาเหล่านี้อยู่ตลอดเวลา

2) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพของชาวบ้านชุมชนบึงสีไฟนั้นพบว่าในช่วงแรกจะเป็นการผลิตเพื่อยังชีพเท่านั้น ซึ่งปัจจัยในการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในด้านต่าง ๆ ความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ ในอดีตแรงงานที่สำคัญในการทำเกษตรกรรมเป็นสมาชิกในครอบครัว ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจของชุมชนจะเป็นไปในลักษณะการประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีวิต โดยชาวบ้านจะแลกเปลี่ยนผลผลิตแบบพึ่งพาอาศัยกัน ต่อมาเมื่อชาวบ้านเริ่มย้ายที่อยู่อาศัยขึ้นมายู่ข้างบนหรือบริเวณรอบบึงสีไฟ ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเพิ่มมากขึ้น คือ การทำการเกษตร การทำนาข้าว นาบัวหรือพืชต่าง ๆ ทำสวน

ทำไร่ และนำเอาผลผลิตของตนมาขายภายในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างรายได้และกระจายรายได้ของคนในชุมชน

3) ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม

(1) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมและสิ่งอำนวยความสะดวก ในช่วงนี้ทางจังหวัดพิจิตรได้มีการพัฒนาในด้านโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมอย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นประโยชน์ของประชาชน โครงการพัฒนาการคมนาคมขนส่ง โครงการพัฒนาระบบประปา โครงการพัฒนาระบบไฟฟ้า โครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เพียงพอของการบริการและรองรับความต้องการที่จะมีสูงขึ้นของประชาชน ส่งผลให้ชุมชนมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น รวมถึงมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอีกด้วย ทั้งนี้ชุมชนบึงสีไฟอยู่ติดกับตัวเมือง หรืออยู่ในตัวเมืองก็ได้ ทำให้ชุมชนบึงสีไฟได้รับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง

(2) นโยบายการสร้างถนนรอบบึงสีไฟ สำหรับนโยบายการสร้างถนนรอบบึงสีไฟเพื่อป้องกันการบุกรุกข้างทางป่าของชาวบ้านบริเวณนั้นกรมประมงได้ทำการบูรณะบึงสีไฟโดยการสร้างคันดินขึ้นโดยรอบ เพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่บึงสีไฟและต่อมาในปี พ.ศ. 2534 ได้มีการรังวัดปักแนวเขตและออกเป็นหนังสือสำคัญที่หลวงโดยกรมเจ้าท่าเป็นผู้ดูแลรักษา ซึ่งมีเนื้อที่รวม 5390 ไร่เศษ (กรมประมงจังหวัดพิจิตร, 2538) และหลังจากที่ได้มีการจัดตั้งสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดพิจิตรเมื่อปี พ.ศ. 2521 แล้วได้ทำการกำจัดวัชพืชในบริเวณบึงสีไฟมาโดยตลอด โดยใช้ทั้งกำลังคนและเครื่องจักรกลในการกำจัดวัชพืชน้ำ เพื่อให้เกิดทัศนียภาพที่สวยงามของบึงสีไฟและสามารถพัฒนาบึงสีไฟให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตรต่อไป

4) ปัจจัยด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟในช่วงที่ 1 นั้น ต้องกล่าวก่อนว่า ในช่วงนี้บึงสีไฟยังไม่ใช่ที่รู้จักของประชาชนทั่วไป และยังไม่มียุทธศาสตร์หรือองค์กรใดเข้าไปพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง แต่เป็นเพียงการเริ่มต้นที่จะพัฒนาบึงสีไฟเพื่อเป็นเพียงสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น ซึ่งตรงกับการสัมภาษณ์ภา อมรางกูร ผู้อำนวยการกองวิชาการและแผนงาน เทศบาลเมืองพิจิตร ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟในช่วงนี้ว่า

การทองเที่ยวในช่วงนี้นั้น ได้กล่าวว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟในช่วงแรกนั้นยังไม่เป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป แต่ประชาชนทั่วไปหรือผู้ที่ผ่านไปมาก็มักจะแวะเพื่อพักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น และในช่วงแรกนั้นยังไม่มีร้านอาหารของบริเวณบึงสีไฟ และที่สำคัญบึงสีไฟในขณะนั้นยังเป็นเพียงบึงกว้าง ๆ ที่เต็มไปด้วยวัชพืช และผักตบชวาลอยอยู่อย่างหนาแน่น (นิภา อมรางกูร, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2558)

โดยจากการศึกษาของผู้ศึกษานั้นยังไม่ทราบสาเหตุที่แน่นอนเกี่ยวกับการระบบการจัดการของบึงสีไฟในช่วงที่ 1 ตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2521 อีกทั้งยังส่งผลให้ในช่วงนี้ยังชุมชนบึงสีไฟไม่มีการเปลี่ยนแปลงในไปในเชิงของการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟดังกล่าว

4.5.1.3 การปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ ช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521

จากการศึกษาเรื่อง การทองเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร ในส่วนของการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521 นั้นจากการศึกษาพบว่า การปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตรที่เกิดขึ้นนั้นล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นผลมาจากการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านการทองเที่ยวและการพัฒนาโครงสร้างทางสังคมในส่วนต่าง ๆ ส่งผลให้ชุมชนบึงสีไฟนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงไปทั้งในด้านบวกและด้านลบ ซึ่งผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ชุมชนเกิดการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเช่นนี้ โดยการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521 ผู้ศึกษาขออธิบายดังต่อไปนี้

สำหรับการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการทองเที่ยวในช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521 นั้นต้องกล่าวก่อนว่าการพัฒนาบึงสีไฟในช่วงนั้น ยังไม่มีการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมอย่างที่ได้อ้างไปในช่วงต้นแล้ว ว่าบึงสีไฟยังเป็นเพียงบึงน้ำขนาดใหญ่ที่เต็มไปด้วยวัชพืชอย่างหนาแน่น ทั้งผักตบชวา จอก ต้นพวง และอีกมากมาย เนื่องจากการพัฒนาทองเที่ยวในช่วงที่ 1 นั้น ต้องกล่าวว่าในช่วงนี้บึงสีไฟยังไม่ค่อยเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป และยังไม่มีความหมายหรือองค์กรใดเข้าไปพัฒนาและส่งเสริมการทองเที่ยวอย่างจริงจัง แต่เป็นเพียงการเริ่มต้นที่จะพัฒนาเพื่อเป็นเพียงสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น จึงทำให้ชุมชนบึงสีไฟนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในช่วงนี้ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมเท่านั้น ส่งผลให้ชุมชนมีความสะดวกสบายจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนมากขึ้นตามลำดับ ประชาชนมีงานทำ มีรายได้จากการประกอบอาชีพมากขึ้น

ในส่วนของวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านในชุมชนบึงสีไฟในช่วง พ.ศ. 2500-2521 นั้นเนื่องจากบึงสีไฟมีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรต่าง ๆ ชาวบ้านในชุมชนจึงมีลักษณะความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย จะสังเกตได้ว่าชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนบึงสีไฟนั้นมีความผูกพันกับบึงสีไฟทั้งการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับบึงสีไฟความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบึงสีไฟนั้นเป็นแบบเป็นกันเอง มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ไม่มีกฎระเบียบตายตัว พี่พวอาศัยกันอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน วัดเป็นศูนย์กลางรวมใจ และสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้เป็นอย่างดี ซึ่งถือเป็นสถาบันที่ทำให้เกิดการจัดระเบียบความสัมพันธ์เกิดความสมดุล ส่งผลให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และในช่วง พ.ศ. 2500-2521 นั้นแรงงานที่สำคัญในการทำเกษตรกรรมเป็นสมาชิกในครอบครัวเนื่องด้วยชุมชนบึงสีไฟนั้นอยู่ในบริเวณที่มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ อาชีพหาปลาและทำนาบัวเป็นอาชีพหลัก ลักษณะการผลิตส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพเป็นหลัก การประกอบอาชีพยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ซึ่งนับเป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลิตเป็นอย่างมาก อีกทั้งการสร้างบ้านเรือนในระยะต่อมาจากการที่ชาวบ้านค่อย ๆ ย้ายขึ้นมาอยู่บริเวณรอบบึงสีไฟ แต่ก็ยังคงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายเช่นเดิม ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพมากขึ้น คือ เลี้ยงสัตว์ ทำสวนทำไร่ ทำนาและนำเอาผลผลิตของตนเองมาขายในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างรายได้และการกระจายรายได้ของคนในชุมชนและยังมีการกระจายรายได้ไปยังชุมชนใกล้เคียง โดยผู้ศึกษาขออธิบายการปรับตัวในช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521 ดังนี้

1) การปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ ช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521 ทางด้านเศรษฐกิจ

ในอดีตนั้นรูปแบบการผลิตยังคงเป็นแบบเดิม คือ อาศัยแรงงานคนและสัตว์เป็นหลัก สำหรับการปรับตัวในช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521 นั้น ชุมชนยังมิได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อการท่องเที่ยว แต่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ ซึ่งลักษณะการผลิตส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพเป็นหลัก การประกอบอาชีพยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนาบัว ทำนาข้าว หาปลา และอาชีพรับจ้าง อาชีพหลัก ทำนาบัว อาชีพรองคือหาปลาขาย ครอบครัวทั้งหมดในหมู่บ้านมี 38 ครอบครัว (หรือ 38 หลังคาเรือน) ครอบครัวหนึ่งจะมีเรือพายขนาดบรรจุ 1-2 คน ครอบครัวละ 1-2 ลำ ในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่ที่อยู่ในบริเวณบ้านบึงสีไฟจะมีความผูกพันกับบึงสีไฟเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการอยู่อาศัย การประกอบอาชีพ แม้แต่วิถีการดำเนินชีวิตล้วนมีความผูกพันกันระหว่างชาวบ้านกับบึงสีไฟสภาพพื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบลุ่มเนิน การตั้งชุมชนส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ริมบึง ด้วยสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่จึงมีความเหมาะสมในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย เช่น เลี้ยงสัตว์ ทำสวนทำไร่ ทำนา เนื่องจากสภาพวิถีชีวิตของคนในชุมชนรอบบึงสีไฟ ส่วนใหญ่จะอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ภายในบึงสีไฟร่วมกัน

จากที่ได้กล่าวมานั้นสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนบึงสีไฟในอดีตนั้นเต็มไปด้วยความเรียบง่าย ดำรงวิถีชีวิตแบบพอเพียง และมีความสัมพันธ์กับบึงสีไฟอย่างชัดเจน เนื่องจากบึงสีไฟมีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรต่าง ๆ ชาวบ้านในชุมชนจึงมีลักษณะความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ซึ่งจะสังเกตได้ว่าชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนบึงสีไฟนั้นมีความผูกพันกับบึงสีไฟอย่างเห็นได้ชัด ทั้งการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับบึงสีไฟ ดังนั้นระบบเศรษฐกิจของชุมชนจะเป็นไปในลักษณะการประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตโดยชาวบ้านจะแลกเปลี่ยนผลผลิตกับแบบพึ่งพาอาศัยกัน

เมื่อมีการสร้างถนน ทำให้การคมนาคมที่เคยใช้การเดินทางโดยเท้า หรือใช้ล้อใช้เกวียน เปลี่ยนไป และการสร้างบ้านเรือนในระยะต่อมาจากการที่ชาวบ้านค่อย ๆ ย้ายขึ้นมาอยู่บริเวณรอบบึงสีไฟ แต่ก็ยังคงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายเช่นเดิม ซึ่งในขณะนั้นก็ยังมีชาวบ้านเรือนที่สร้างขนานไปตามเส้นทางถนนเพิ่มมากขึ้น และเมื่อชาวบ้านเริ่มย้ายที่อาศัยขึ้นมาอยู่ข้างบนหรือบริเวณรอบบึงสีไฟ ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเพิ่มมากขึ้น คือ ทำสวนทำไร่ และนำเอาผลผลิตของตนเองมาขายในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างรายได้และกระจายรายได้ของคนในชุมชน

2) การปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ ช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521 ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

ในช่วงนี้บึงสีไฟยังไม่ค่อยเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป และยังไม่มีความสนใจหรือองค์กรใดเข้าไปพัฒนาหรือส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง แต่เป็นเพียงการเริ่มต้นที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น จึงไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนมากนัก ทำให้ชุมชนบึงสีไฟนั้นแทบจะไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงก็ได้ แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่นั้นเป็นผลมาจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมที่เป็นนโยบายการพัฒนาสังคมในช่วงนั้น ส่งผลให้ชาวบ้านเริ่มมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีความสะดวกสบายมากขึ้นนั่นเอง

สำหรับความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบึงสีไฟนั้นเป็นแบบเป็นกันเอง มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ไม่มีกฎระเบียบตายตัว พึ่งพาอาศัยกันอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน วัตถุประสงค์ร่วมใจ และสร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอันเดียวกันได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

โดยชาวบ้านในชุมชนนั้นศรัทธาเจ้าพ่อหลวงตุ้มและเจ้าพ่อทองคำอย่างมาก เนื่องจากเป็นสิ่งที่ชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบบึงสีไฟเคารพนับถือ จากการสัมภาษณ์คุณตาที่อาศัยอยู่ในชุมชน ได้เล่าว่า เวลาชาวบ้านจะไปทำงานหรือเข้าไปหาปลาในบึงสีไฟ หรือเข้าไปใช้ประโยชน์ภายในบึงสีไฟ ชาวบ้านก็จะขอพรจากเจ้าพ่อหลวงตุ้มทุกครั้ง เพื่อเป็นการเสริมสิริมงคลและเป็นเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่นวันนี้ลูกจะออกไปหาปลาก็ขอให้ลูกได้ปลาเยอะ ๆ หรือขอให้ลูกปลอดภัยจากสัตว์ร้ายต่าง ๆ เป็นต้น แต่ถ้าหากใครไปดูถูกหรือลบหลู่เจ้าพ่อ

หลวงตุ้ก็จะมีอันเป็นไปทุกราย จากการบอกเล่าของคุณลุงประสิทธิ์ นิมพัทธ์ จากความเชื่อที่มีต่อเจ้าพ่อหลวงตุ้ส่งผลให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณบึงสีไฟให้ความเคารพนับถือเจ้าพ่อหลวงตุ้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

จากที่ได้กล่าวมาในข้างต้นนั้น ชุมชนยังมิได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต เพื่อการท่องเที่ยวแต่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ ซึ่งลักษณะการผลิตส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพเป็นหลัก การประกอบอาชีพยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ โดยในช่วงการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521 นี้ บึงสีไฟยังไม่ใช่ที่รู้จักของประชาชนทั่วไปและยังไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรใดเข้าไปพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง แต่เป็นเพียงการเริ่มต้นที่จะพัฒนาบึงสีไฟเพื่อเป็นเพียงสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น จึงทำให้ชุมชนบึงสีไฟนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในช่วงนี้ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนมากขึ้นตามลำดับ ประชาชนมีงานทำ มีรายได้จากการประกอบอาชีพมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ยังคงมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไว้เช่นเดิม

4.5.1.4 ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ในช่วงนี้ยังมิได้มีการพัฒนาบึงสีไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตรอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม จึงทำให้ชุมชนบึงสีไฟนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในช่วงนี้ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมเท่านั้น จึงทำให้มีปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาในด้านการจัดการวัชพืชน้ำที่มีอยู่ในบึงสีไฟเป็นจำนวนมาก เนื่องจากบึงสีไฟนั้นเป็นบึงน้ำจืดขนาดใหญ่ที่มีน้ำกักเก็บอยู่ตลอดเวลา บริเวณก้นบึงเต็มไปด้วยซากพืชเน่าเปื่อยทับถมกันเป็นเวลานาน ซึ่งวัชพืชเหล่านี้ทำให้เกิดสี และกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์ของน้ำในแหล่งน้ำได้และยังทำให้แหล่งน้ำเสื่อมโทรมอีกด้วย รวมถึงยังส่งผลกระทบต่อจำนวนประชากรสัตว์น้ำและสัตว์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณบึงสีไฟลดลงอีกด้วย แต่ทั้งนี้การทับถมของซากพืชที่เน่าเปื่อยก็ส่งผลดีต่อระบบนิเวศของบึงสีไฟมีความซับซ้อนและมีคุณค่าทางธรรมชาติด้วย

ในส่วนของการจัดการพื้นที่โดยรอบบึงสีไฟและสภาพแวดล้อมในปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านภูมิทัศน์ และสภาพพื้นที่ ประกอบกับการบุกรุกพื้นที่บึงสีไฟของชาวบ้านอันเนื่องมาจากสภาพน้ำภายในบึงตื้นเขินจากการทับถมของวัชพืชน้ำภายในบึงสีไฟ

อีกทั้งการจัดการบริเวณพื้นที่แหล่งน้ำ วัชพืชน้ำเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการนำน้ำจากแหล่งน้ำมาใช้เพราะขัดขวางทางน้ำการไหลของน้ำ การสูญเสียออกซิเจน ทั้งนี้ทางชุมชนเองได้เข้ามาให้ความร่วมมือในการจัดการแหล่งน้ำ ซึ่งแสดงถึงการมีจิตสำนึกของชุมชนเกิดการอนุรักษ์และจัดการน้ำอย่างมีระบบ เพราะการจัดการน้ำนั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องที่คุณคนควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ในช่วงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521 ยังไม่มีการพัฒนาบึงสีไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตรอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากในการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟในช่วงที่ 1 นั้น ต้องกล่าวก่อนว่าในช่วงนี้บึงสีไฟยังไม่ค่อยเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป และยังไม่มีความหมายหรือองค์กรใดเข้าไปพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง แต่เป็นเพียงการเริ่มต้นที่จะพัฒนาบึงสีไฟเพื่อเป็นเพียงสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น จึงทำให้ชุมชนบึงสีไฟนี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในช่วงนี้ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม เท่านั้น ส่งผลให้ชุมชนบึงสีไฟและสังคมมีความสะดวกสบายจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนมากขึ้นตามลำดับ ประชาชนมีงานทำ มีรายได้จากการประกอบอาชีพมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม การชาวบ้านก็ยังคงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไว้เช่นเดิม การพัฒนาบึงสีไฟในช่วงนี้ถือได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาบึงสีไฟเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวในช่วงการพัฒนาบึงสีไฟใน พ.ศ. 2522-2545 ซึ่งเป็นช่วงที่มีการพัฒนาบึงสีไฟเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างจริงจังโดยหน่วยงานและองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนในการพัฒนาบึงสีไฟในช่วงนี้ และการพัฒนาบึงสีไฟดังกล่าวนี้ยังส่งผลให้ชุมชนบึงสีไฟเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในด้านต่าง ๆ อีกทั้งยังทำให้ชุมชนต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ โดยผู้ศึกษาจะขออธิบายต่อไปในการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟใน พ.ศ. 2522-2545

4.5.2 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ

ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545

จากที่ได้กล่าวไว้ใน การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟ พ.ศ. 2500-2521 พบว่า การพัฒนาบึงสีไฟในช่วงแรกนั้นเป็นเพียงการพัฒนาบึงสีไฟเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนทั่วไปเท่านั้นมิได้พัฒนาบึงสีไฟเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งยังไม่ค่อยเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป และไม่มีหน่วยงานหรือองค์กรใดเข้าไปพัฒนาและส่งเสริมการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง แต่สำหรับในช่วงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟในช่วง พ.ศ. 2522-2545 นี้ บึงสีไฟมีการพัฒนาอย่างมาก และมีการจัดการในส่วนของการรับผิดชอบ ในการพัฒนาและดูแลบึงสีไฟจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่เป็นระบบ ซึ่งจากเดิมนั้นทางจังหวัดพิจิตรจะเป็นผู้ดูแลบึงสีไฟทั้งหมด ต่อมาได้ให้เทศบาลและหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาพัฒนาบึงสีไฟร่วมกัน โดยในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น และได้รับการบรรจุเข้าในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) และมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยปี 2522 เป็นครั้งแรก และเมื่อ พ.ศ. 2530 เป็นปีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในปี่มหามงคล

เฉลิมพระชนพรรษาหรรษา ซึ่งตรงกับโครงการปีท่องเที่ยวไทย ปี 2530 และพิธีรัชมังคลาภิเษก ในวันที่ 2 กรกฎาคม 2530 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยโดยการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี ประกาศให้เป็น “ปีท่องเที่ยวไทย” (Visit Thailand Year) ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพิจิตร รวมถึงแนวทางในการบริการทางการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นผลให้เกิดการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวบึงสีไฟจังหวัดพิจิตร โดยในช่วงนี้ พบว่าการเปลี่ยนแปลงของชุมชนนั้น เกิดจากหลายสาเหตุล้วนเป็นผลมาจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบึงสีไฟแทบทั้งสิ้น และเป็นการพัฒนาที่เชื่อมต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟ ในช่วงที่ 1 ที่ถือเป็นการวางพื้นฐานเพื่อพัฒนาบึงสีไฟต่อไป โดยผู้ศึกษาขออธิบายผลการศึกษการเปลี่ยนแปลงชุมชนบึงสีไฟ พ.ศ. 2522-2545 ดังต่อไปนี้

4.5.2.1 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟที่เป็นผลมาจากการพัฒนาท่องเที่ยวบึงสีไฟ

สำหรับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟที่เป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟในช่วงที่ 2 นั้น จากการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟนั้น พบว่าการเปลี่ยนแปลงของชุมชนนั้น เกิดจากหลายสาเหตุ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวของทางจังหวัดพิจิตรและที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาออกเหนือจากการท่องเที่ยวที่นำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ เช่นด้านเทคโนโลยี การสื่อสาร การคมนาคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย และที่ทำการ รวมถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ที่ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยว เนื่องจากเมื่อในสังคมมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ย่อมส่งผลให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างแน่นอน ทั้งในด้านของสภาพแวดล้อม การใช้ประโยชน์จากที่ดิน การประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น เนื่องจากประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกในครอบครัว จึงทำให้ชาวบ้านต้องประกอบอาชีพเสริมในช่วงที่ว่างจากการทำงาน โดยผู้ศึกษาขออธิบายความเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟ ดังต่อไปนี้

ในส่วนของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) ที่คาบเกี่ยวระหว่างการพัฒนาบึงสีไฟในช่วงที่ 1 และช่วงที่ 2 นั้น อาจกล่าวได้ว่า องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ โดยการกำหนดแผนและลำดับความสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยว กำหนดแนวทางและมาตรการในการพัฒนาการท่องเที่ยวออกเป็น 3 แนวทางใหญ่ คือ 1) แนวทางการบำรุงรักษาและพัฒนาการท่องเที่ยว ดำเนินการศึกษาและวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ทั่วประเทศให้มีสภาพสวยงาม มีลักษณะเด่นโดยเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อม และขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น 2) แนวทางการพัฒนาบริการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน เป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น 3) แนวทางการส่งเสริมการ

ท่องเที่ยว ชักจูงให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาเที่ยวในประเทศไทย ให้มีความสำคัญในการเพิ่มรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศจากการท่องเที่ยวให้สูงขึ้น เพื่อช่วยลดสภาวะขาดดุลการชำระเงินระหว่างประเทศโดยกำหนดเป้าหมายให้มีนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเพิ่มขึ้น

ในช่วงระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เพื่อยกฐานะเป็นนิติบุคคลเพื่อความสะดวกในการดำเนินงานและประสานงานด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้ทางจังหวัดพิจิตรได้ใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ในการดำเนินการด้านนโยบายเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบึงสีไฟและพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตรอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากการดำเนินการด้านนโยบายการพัฒนาบึงสีไฟในด้านต่าง ๆ เช่นการขุดลอกบึงสีไฟในช่วงเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 รวมถึงการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี 2522 ที่ได้บัญญัติไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 เป็นครั้งแรก ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ล้วนเป็นสาเหตุหนึ่งที่เป็นตัวผลักดันให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพิจิตร

ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวมีความคล้ายคลึงกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวฉบับที่ 4 คือ มุ่งในการส่งเสริมและชักจูงให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเดินทางมาสู่ประเทศไทยมากขึ้น พักนานวันขึ้นและใช้จ่ายมากขึ้น ชักจูงและส่งเสริมให้คนไทยท่องเที่ยวในประเทศไทยมากขึ้น สร้างความมั่นใจและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 ยังกำหนดมาตรการในการบำรุงรักษาและพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยปรับปรุงพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพื่อให้การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถแข่งขันกับประเทศอื่น ๆ ได้ โดยในช่วงนี้ทางจังหวัดพิจิตรได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในจังหวัดพิจิตร รวมถึงพัฒนาบึงสีไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของพิจิตรตามหลักแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 คือ การพัฒนาบึงสีไฟที่จากเดิมองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตรเป็นผู้ดูแลบึงสีไฟอยู่ ต่อมาองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตรได้กระจายอำนาจการพัฒนาบางส่วนให้กับเทศบาล กรมประมงจังหวัดพิจิตร และการท่องเที่ยวจังหวัดพิจิตรพัฒนาร่วมกัน ต่อมาเทศบาล กรมประมงจังหวัดพิจิตร และการท่องเที่ยวจังหวัดพิจิตรพัฒนาร่วมกัน ต่อมาเทศบาลได้เข้ามาพัฒนาบึงสีไฟอย่างเต็มที่ คือ เริ่มจากการสร้างสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตรเมื่อปี พ.ศ. 2527 ซึ่งสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตรจัดสร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เนื่องในวโรกาสพระชนมายุครบ 80 พรรษา สร้างขึ้นเป็นแห่งที่ 8 ใน 12 แห่งทั่วประเทศ โดยภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตรมีทัศนียภาพที่งดงาม เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะรูปปั้นพญาชาละวันนั้นเป็นรูปปั้นจระเข้ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยมีความยาว

ประมาณ 38 เมตร กว้าง 6 เมตร สูง 5 เมตร ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าบึงสีไฟ มีลักษณะเด่น และงดงามมาก ภายในรูปปั้นพญาละวันได้สร้างเป็นห้องประชุมขนาดเล็ก ซึ่งบรรจุคนได้ 30-40 คน ซึ่งเป็นจุดสนใจของประชาชนที่มาเที่ยวจังหวัดพิจิตร ซึ่งเคยมีคนกล่าวว่า “ถ้าใครมาเที่ยว จังหวัดพิจิตรแล้วไม่ได้มาเที่ยวบึงสีไฟถือว่ามาไม่ถึง” เนื่องจากภายในบึงสีไฟนั้นมีรูปปั้นจระเข้ ขนาดใหญ่ ซึ่งนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบึงสีไฟมักจะมาถ่ายรูปคู่กับรูปปั้นจระเข้ที่ถือเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดพิจิตร

ในปี พ.ศ. 2528 กรมประมงได้สร้างสถานแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร สร้างเสร็จเมื่อปี 30 เพื่อเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เนื่องในปี่มหามงคลเฉลิมพระชนพรรษา 5 รอบซึ่งตรงกับปีการ ท่องเที่ยวไทยปี 30 เป็นปี่มหามงคลเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระชนมายุครบ 60 พรรษา และพิธีรัชม้งคลาภิเษก การท่องเที่ยวโดยการอนุมัติคณะรัฐมนตรี ประกาศให้เป็น “ปีท่องเที่ยวไทย” (Visit Thailand Year) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมเฉลิมฉลอง พระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพิธีมหามงคลเฉลิมฉลองในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัวทรงพระชนมายุครบ 60 พรรษา และพิธีรัชม้งคลาภิเษกเพื่อเผยแพร่และ ประชาสัมพันธ์งานพระราชพิธีต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ทำให้เป็นผลดีต่อการท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตร และการท่องเที่ยวบึงสีไฟ เนื่องจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงนี้ทำให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวต่อการเดินทาง ท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้เกิด การลงทุนค้าขายสินค้าประเภทต่าง ๆ เป็นจำนวนมากเพื่อสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยว ที่มาเที่ยวบึงสีไฟ เช่น การซื้อของที่ระลึกที่เป็นของท้องถิ่นเอง และที่สำคัญการจัดการ ท่องเที่ยวขึ้นนี้ได้สร้างรายได้ให้กับทางจังหวัดพิจิตรและชุมชนท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก และยัง ทำให้แหล่งท่องเที่ยวบึงสีไฟเป็นที่รู้จักและเป็นที่สนใจของประชาชนทั่วไปที่แวะมาเที่ยวชมอีก ด้วย อีกทั้งยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้จำนวนประชากรของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เกิดการ กว้านซื้อที่ดินโดยนายทุนหรือกลุ่มผู้มีอิทธิพลเป็นจำนวนมากในบริเวณรอบบึงสีไฟ ทำให้การ พัฒนาบึงสีไฟในช่วงนี้ มีนโยบายหรือโครงการต่าง ๆ เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่น การสร้าง ถนนรอบบึงสีไฟเพื่อป้องกันการบุกล้างถางป่าของชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบบึงสีไฟ และมีการ กำหนดพื้นที่การใช้ประโยชน์จากบึงสีไฟอย่างชัดเจนโดยแบ่งเป็น 3 โซน ได้แก่ โซนที่ 1 ห้าม จับปลา โซนที่ 2 จับได้บางฤดูกาล และโซนที่ 3 สามารถจับปลาได้ เป็นต้น สาเหตุที่กำหนดก็ เพื่อความสะดวกต่อการจัดการและพัฒนาบึงสีไฟ จากการที่สัมภาษณ์ชาวบ้านที่อยู่บริเวณนั้น ทำให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เนื่องจากการสร้างถนนรอบบึงสีไฟนั้นส่งผลกระทบต่อชุมชนที่อยู่ รอบบึงสีไฟอย่างมากเนื่องจากรัฐบาลได้ขับไล่ชาวบ้านออกจากบึงสีไฟ ซึ่งเป็นที่ที่ชาวบ้านใช้เป็น แหล่งที่อยู่อาศัยและทำมาหากิน และที่สำคัญคือถ้าชาวบ้านย้ายออกไป ชาวบ้านก็จะไม่มีที่

อยู่อาศัยเนื่องจากอาศัยอยู่ที่นี้มาตั้งแต่บรรพบุรุษแล้ว ทำให้เกิดความขัดแย้งกันอยู่หลายปี จากการสัมภาษณ์คุณลุงวิเชียร (นามสมมติ) ได้กล่าวถึงปัญหาในการสร้างถนนรอบบึงสีไฟว่า

ในช่วงที่มีนโยบายการสร้างถนนรอบบึงสีไฟนั้น เป็นผลมาจากการบุกรุกพื้นที่บึงสีไฟ แต่ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นพื้นที่ที่ชาวบ้านอาศัยอยู่และทำมาหากินมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษอยู่ ๆ ก็จะมาไล่ชาวบ้านออก ทำให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ที่นี่ไม่พอใจ โดยในขณะนั้นมีเพียงไม่กี่หลังคาเรือนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่จะสร้างถนนเนื่องจากชาวบ้านเหล่านี้ไม่มีที่อยู่อาศัยและที่ทำกินที่อื่น ถ้าไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่บึงสีไฟแล้วจะให้ไปอยู่ที่ไหน และคุณลุงประสิทธิ์ยังบอกอีกว่า ความจริงแล้วนโยบายการสร้างถนนรอบบึงสีไฟเส้นที่เป็นนโยบายของผู้มีอิทธิพลในจังหวัดพิจิตร เพื่อที่จะนำพื้นที่ที่ชาวบ้านเคยอยู่อาศัยไปสร้างเป็นรีสอร์ท หรือบ้านพักของตนเอง ซึ่งในปัจจุบันพื้นที่นี้ก็คือ พื้นที่บริเวณอุทยานบึงบัว จังหวัดพิจิตรนั่นเอง ซึ่งเหตุการณ์ครั้งนั้นทำให้เกิดความขัดแย้งกันระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานภาครัฐเพราะชาวบ้านไม่ยอมออกจากพื้นที่ทำให้ชาวบ้านและผู้ใหญ่บ้านที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในขณะนั้นต้องไปนอนในโรงพักอยู่หลายวัน และในที่สุดผู้มีอิทธิพลของจังหวัดพิจิตรรู้ว่ายังไล่ชาวบ้านก็ไม่ยอมออกจากพื้นที่แน่นอน ทำให้ทางภาครัฐต้องสร้างถนนขึ้นใหม่อีกเส้น คือ ต้องกินพื้นที่บริเวณบึงสีไฟเข้าไปแทนการตัดถนนในส่วนที่มีชาวบ้านอาศัยอยู่ประมาณ 6 หลังคาเรือน (ลุงวิเชียร (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 22 เมษายน 2558)

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นคำกล่าวจากเสียงของชาวบ้านที่ไม่มีอำนาจ ทำให้ถูกผู้ที่มีอิทธิพลข่มขู่และแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว เพราะการท่องเที่ยวมีผลนำไปสู่การแก่งแย่งผลประโยชน์กันของผู้ประกอบการ และการท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดการแข่งขันในรูปแบบต่าง ๆ อีกทั้งพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวนี้ยังเป็นทีสนใจของผู้ประกอบการที่ต้องการเข้ามาลงทุน ดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้นแต่ก็เป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น โดยปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อชุมชนบึงสีไฟเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อชุมชนที่อาศัยอยู่รอบบึงสีไฟซึ่งประกอบไปด้วย 3 ตำบลด้วยกัน

นอกจากนี้การกำหนดโซนในการใช้ประโยชน์ของบึงสีไฟนั้น ส่งผลกระทบทั้งในเชิงบวก คือ การกำหนดโซนในการใช้ประโยชน์ในบึงสีไฟนั้นมีข้อดีในการง่ายต่อการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติรวมถึงสัตว์น้ำนานาชนิดที่อาศัยอยู่ในบึงสีไฟ อีกทั้งยังง่ายต่อการควบคุมและการทำงานของหน่วยงานที่เข้ามารับผิดชอบ แต่อย่างไรก็ตามการกำหนดโซนในการใช้ประโยชน์ในบึงสีไฟนั้นก็ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณรอบบึงสีไฟ เนื่องจากชาวบ้านเหล่านี้ต่างก็เข้าใจตรงกันว่าบึงเหล่านี้เปรียบเสมือนปากท้องของชาวบ้าน เพราะเป็นทั้งที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร รวมถึงการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชาวบ้านเคยปฏิบัติมาตั้งแต่ในอดีต ซึ่งการที่ทางผู้ที่เข้ามาดูแลในส่วนนี้จะกำหนดหรือต้องการที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนี้ ควรที่จะมีการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทต่าง ๆ ของสังคม โดยเฉพาะในตัวชุมชนให้

เกิดความเข้าใจก่อนที่จะลงมือปฏิบัติหน้าที่ และควรอยู่บนพื้นฐานของหลักความเป็นจริง เป็นต้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 เป็นช่วงที่การท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตรเป็นที่รู้จักของประชาชนอย่างแพร่หลาย ถึงแม้ว่าในช่วงนี้จะเป็นช่วงที่เศรษฐกิจของประเทศไทยกำลังประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 แต่ก็มิได้ทำการท่องเที่ยวบึงสีไฟนั้นก็มิ้นักท่องเที่ยวลดลงเนื่องจากนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมบึงสีไฟส่วนใหญ่จะเป็นนักท่องเที่ยวที่อยู่ในพื้นที่หรือในจังหวัดใกล้เคียงจึงทำให้การท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตรนั้นได้รับผลกระทบค่อนข้างน้อย โดยในช่วงนี้ทางมูลนิธิสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตรได้ร่วมกันสร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เพื่อระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์ทรงมีต่อมูลนิธิฯ และเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2545 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จแทนพระองค์เป็นประธานในพิธีเปิดพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ณ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร โดยภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร จะมีทั้งพื้นที่ดินและพื้นที่น้ำ โดยเทศบาลเมืองพิจิตรจัดให้มีจักรยานน้ำเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งจะได้ทั้งความสนุกสนานเพลิดเพลินอีกประการหนึ่งด้วย และได้จัดสร้างสนามเปตองที่มีมาตรฐานและรองรับการแข่งขันระดับจังหวัด ทั้งยังมีสนามกีฬาอเนกประสงค์ในบริเวณใกล้เคียง ซึ่งเด็กเยาวชน สามารถใช้สำหรับฝึกซ้อมและเล่นเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์

นอกจากนี้ยังมีการสร้างสวนอาหารภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร ซึ่งสวนอาหารภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร จัดสร้างขึ้นโดยจังหวัดพิจิตร และได้มอบให้เทศบาลเมืองพิจิตรเป็นผู้ดูแล โดยเน้นอาหารสด สะอาด ราคาประหยัด ห้องน้ำสะอาด และได้สร้างศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวจัดตั้งขึ้นภายในสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตรโดยวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังได้จัดเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกและสร้างศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมืองจังหวัดพิจิตร ซึ่งตั้งอยู่บริเวณบึงสีไฟ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการนำสินค้าของชุมชน หรือสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชนต่าง ๆ มาจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้ โดยผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านนำมาขาย ได้แก่ ผ้าทอ เครื่องจักรสาน เมล็ดบัวสด และอบแห้ง มะขามแก้ว สีสรร ส้มโอหวาน และอื่น ๆ และนอกจากสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แล้วยังมีสินค้าที่ชาวบ้านนำมาขายอีก เช่น ผักปลอดสารพิษ สายบัว ผักบัว รากบัว ข้าวโพดต้ม ถั่วต้ม รวมถึงอาชีพการขายอาหารปลา ซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบึงสีไฟ เนื่องจากบึงสีไฟนั้นเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาที่สำคัญของไทย โดยมีกรมประมงรับผิดชอบในส่วนนี้ ทำให้ในบึงสีไฟมีพันธุ์ปลาน้ำจืดอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และสร้างความตื่นตาตื่นใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่า ในช่วงที่บึงสีไฟนั้นมีการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตามภายหลังจากการใช้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวมาเป็นนโยบายใน

การพัฒนาของจังหวัดพิจิตรมาระยะหนึ่ง เมื่อการท่องเที่ยวได้ขยายตัวเข้าสู่ชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการขยายตัวของสถานประกอบการค้าต่าง ๆ รวมถึงด้านบริการมีเพิ่มขึ้น ซึ่งจะมีการก่อสร้างที่อยู่อาศัย ร้านค้าขนาดเล็กเป็นจำนวนมาก ร้านจำหน่ายของที่ระลึก และร้านอาหารเพิ่มมากขึ้น แต่การขยายตัวในด้านอุตสาหกรรมแทบจะไม่มี การเปลี่ยนแปลง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ นั้นมีทั้งผลกระทบในทางบวกและผลกระทบทางลบทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ชุมชนบึงสีไฟนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปมิใช่แบบฉับพลัน จึงทำให้ชุมชนนั้นค่อย ๆ ปรับตัวไปตามสภาพของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างลงตัว และถ้าหากจะพิจารณาถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยว นอกจากประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ คือ ทำให้เกิดการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้น ประชากรในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ธุรกิจการคมนาคมขนส่งดีขึ้น ทนสมัยขึ้น ดุลการชำระเงินดีขึ้น การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการปรับปรุงทางด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา สาธารณูปโภคต่าง ๆ การท่องเที่ยวช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี สังคมและปัญหาเศรษฐกิจ ตลอดจนการดำรงชีวิตของท้องถิ่นอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี การท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน ทำให้ชุมชนและประเทศมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยอาศัยทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยไม่ส่งผลกระทบหรือทำลายทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ อีกทั้งรายได้ที่ได้มาจากการท่องเที่ยวนั้นจะกระจายไปสู่ประชาชนทุกระดับ และกระจายไปสู่ธุรกิจด้านต่าง ๆ ตั้งแต่ร้านขายของที่ระลึกไปจนถึงร้านค้าต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการที่มีต่อชุมชน ทำให้ชุมชนและประเทศมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยอาศัยทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยไม่ส่งผลกระทบหรือทำลายทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ อีกทั้งรายได้ที่ได้มาจากการท่องเที่ยวนั้นจะกระจายไปสู่ประชาชนทุกระดับ และกระจายไปสู่ธุรกิจด้านต่าง ๆ ตั้งแต่ร้านขายของที่ระลึกไปจนถึงร้านค้าต่าง ๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการที่มีคุณภาพของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาที่มีคุณธรรม สามารถพัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟในช่วงนี้จากการสัมภาษณ์และจากข้อมูลอ้างอิงต่าง ๆ พบว่าการพัฒนาบึงสีไฟในช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545 ส่งผลกระทบต่อชุมชนบึงสีไฟอย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย และที่ทำกิน รวมถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรที่ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ เมื่อในสังคมมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ย่อมส่งผลให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างแน่นอน ทั้งในด้านของสภาพแวดล้อม การใช้ประโยชน์จากที่ดิน การประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น เนื่องจากประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกในครอบครัว จึงทำให้ชาวบ้านต้องประกอบอาชีพเสริมในช่วงที่ว่างจากการทำงาน ดังนี้

การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร เมื่อในสังคมมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนด้านต่าง ๆ ซึ่งจากการศึกษาชุมชนบึงสีไฟในอดีต มีบ้านเพียงไม่กี่หลังคาเรือน เมื่อเวลาผ่านไปครัวเรือนต่าง ๆ ได้เพิ่มจำนวนและขยายตัวออกไปเรื่อย ๆ จากจำนวนเพียงไม่กี่หลังคาเรือนก็เป็นร้อยหลังคาเรือน โดยในขณะนี้ชุมชนบึงสีไฟมีจำนวนครัวเรือนกว่า 400 หลังคาเรือน และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยภายในและภายนอกที่เป็นตัวเร่งการสร้างบ้านเรือนในเขตชุมชนบึงสีไฟที่มีทั้งความสะดวกสบายทำให้ในปัจจุบันที่ดินบริเวณรอบบึงสีไฟมีราคาสูงขึ้นจากที่เดิมหลายเท่า

จากการที่จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเพิ่มขึ้น จึงเป็นเหตุให้มีการประกอบอาชีพใหม่ ๆ เพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากการพัฒนาในด้านการศึกษาทำให้ชาวบ้านส่งบุตรหลานไปศึกษาต่อยังที่ต่าง ๆ และรับเอาวัฒนธรรม รวมถึงการประกอบอาชีพในรูปแบบใหม่ ๆ เข้ามาพัฒนาชุมชนบึงสีไฟ และเพื่อเป็นรายได้เสริมจากรายได้ในอาชีพเกษตรกรรมที่มีอยู่เดิม ทั้งนี้เพื่อให้เพียงพอต่อสมาชิกในครัวเรือน

จากที่กล่าวมาเป็นลักษณะของการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ ที่ในอดีตมีรูปแบบการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว คืออาชีพทำนาข้าว นาบัว และประมงเป็นหลัก ต่อมาเมื่อเริ่มมีการส่งบุตรหลานไปศึกษาไปเรียนมากขึ้น และกลับมาพัฒนาชุมชนรวมถึงรับเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ กลับมาด้วย ทำให้เกิดอาชีพใหม่ ๆ ขึ้น แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ลุงช่วย ได้เล่าว่า “เมื่อสมัยก่อนไม่นิยมส่งบุตรหลานไปเรียน แต่ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาเข้ามาเริ่มมีโครงการส่งเสริมการศึกษาเข้ามาทำให้เริ่มมีการส่งบุตรหลานไปเรียนยังต่าง ๆ เพื่อจะได้กลับมาพัฒนาชุมชนต่อไป” (ลุงช่วย (นามสมมติ, สัมภาษณ์, 20 เมษายน 2558)

ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น รวมถึงสมาชิกใหม่เข้ามาจึงจำเป็นต้องมีการสร้างบ้านใหม่ เพื่อรองรับจำนวนสมาชิกและรองรับความต้องการของสมาชิกในชุมชนที่มีเพิ่มขึ้นเช่นกัน

ในส่วนการเปลี่ยนแปลงทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้นเนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนบึงสีไฟเป็นชุมชนที่อยู่ติดกับบึงสีไฟ มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับบึงสีไฟมาตั้งแต่อดีต ทั้งนี้บึงสีไฟเป็นแหล่งน้ำที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับสามของประเทศไทย เดิมมีพื้นที่ถึง 12,000 ไร่ ปัจจุบันมีสภาพตื้นเขินและบางส่วนมีการบุกรุกพื้นที่เพื่อเป็นที่อยู่อาศัย ทำให้ในปัจจุบันเหลือพื้นที่เพียง 5,000 ไร่ บึงสีไฟเป็นแหล่งน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์อย่างมาก ใช้อบรมรับน้ำในช่วงฤดูน้ำหลากเป็นแหล่งน้ำสำหรับใช้อุปโภคบริโภค และการเกษตรในฤดูแล้ง เป็นแหล่งทำการประมงและใช้ประโยชน์จากผลผลิตตามธรรมชาติ โดยบึงสีไฟนั้นเกิดจากการกระทำของลำน้ำนาน เนื่องจากแม่น้ำมีตะกอนมากตลอดเวลา และในฤดูน้ำหลากกระแสน้ำไหลเชี่ยว ทำให้เกิดทะเลสาบรูปแฉก ในขณะเดียวกันน้ำที่ล้นฝั่งจะทำให้เกิดการทับถมของตะกอนริมฝั่งแม่น้ำก่อให้เกิดเป็นคันดิน

ธรรมชาติ และที่ราบน้ำท่วมถึง เมื่อเกิดน้ำท่วมบริเวณที่ลุ่มอีกทำให้เกิดคันดินธรรมชาติริมฝั่งแม่น้ำนานถูกกัดเซาะพังทลายกลายเป็นร่องน้ำเข้าสู่บึงสีไฟ แต่ในขณะนั้นร่องน้ำดังกล่าวได้ถูกปิดกั้นลง อาจเนื่องมาจากคันดินธรรมชาติที่ทับถมตัวสูงและสถานีประมงจังหวัดพิจิตรและประชาชนได้ปลูกสิ่งก่อสร้างรูก้ำเข้าไปในคลองน้ำ ทำให้บึงสีไฟขาดการเชื่อมต่อกับแม่น้ำนานจนกลายเป็นบึงแบบปิด

สภาพบึงสีไฟในปัจจุบันมีคันดินและถนนล้อมรอบ กลายเป็น “ระบบนิเวศน้ำจืดแบบปิด” ส่งผลให้ในปัจจุบันมีความต้องการใช้ประโยชน์จากที่ดินรอบบึงสีไฟสูงขึ้น เนื่องจากชุมชนบึงสีไฟอยู่ติดกับบึงสีไฟ ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพิจิตร ทำให้มีการกว้านซื้อที่ดินในบริเวณรอบบึงสีไฟและบริเวณใกล้เคียงเป็นจำนวนมาก โดยนายทุนและผู้มีอำนาจรวมถึงข้าราชการระดับสูงมากว่ากว้านซื้อพื้นที่ใกล้บึงสีไฟแทบทั้งหมด ซึ่งการอ้างว่าจะมีการเวนคืนที่ดิน ทั้งนี้เพื่อสร้างสิ่งก่อสร้างและสถานการณต่าง ๆ และราคาที่ดินสูงขึ้นเรื่อย ๆ คราวเรือนที่ขายที่นาไปหมดแล้ว หรืออาจจะเหลือเพียงที่ดินเพียงเล็กน้อยสำหรับอยู่อาศัยและทำเกษตรกรรมบ้าง ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกในครอบครัว จึงจำเป็นต้องหาอาชีพอื่นมาชดเชยรายได้ที่ขาดหายไป

คนในชุมชนมีความตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม มีความอยากรู้อยากลอง มีการลองรับมาปฏิบัติ เมื่อเห็นว่าสิ่งเหล่านี้มีความเหมาะสมกับครัวเรือน และชุมชนก็จะรับไว้ และเมื่อเห็นว่าขัดต่อสภาพชุมชนหรือไม่เหมาะสมก็จะยกเลิกไป การรับจึงเป็นการเลือกรับ หรือมีได้รับไว้ทั้งหมด แต่มาปรับใช้เพื่อให้เหมาะสมแก่ตนเอง ครัวเรือน และชุมชนเพราะเห็นว่าได้รับประโยชน์และเหมาะสมแก่ครัวเรือน เนื่องจากมีความสะดวกและมีประโยชน์ต่อครัวเรือนและชุมชนจริง เช่น การรวมกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มจักสานต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาโครงการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว และยังทำให้เกิดการมีส่วนร่วมขึ้นอย่างทั่วถึง สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนกิจกรรมส่วนรวมของชุมชนทั้ง 9 หมู่บ้านนั้น มีการทำเวทีประชาคม ซึ่งนับว่าประชาชนให้ความสนใจกับความเป็นไปของหมู่บ้านในระดับที่สูงพอสมควร รวมถึงในเรื่องของการประชุมร่วมกับการพัฒนาบึงสีไฟบ้างในชุมชน เช่น หมู่บ้านบึงสีไฟ หมู่ที่ 4 และหมู่บ้านท่ากระทุ้ หมู่ 5 ตำบลท่าหลวง จังหวัดพิจิตร อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน หรือชุมชน ก็ไม่สามารถหาข้อสรุปได้มากนักเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในลักษณะอื่น ๆ

4.5.2.2 ปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชน

1) ปัจจัยด้านการส่งเสริมการการท่องเที่ยวด้านโครงสร้างพื้นฐาน

(1) การพัฒนาด้านการคมนาคมขนส่ง โดยเฉพาะการขนส่งทางถนนได้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้สามารถขนส่งผู้โดยสารได้เป็นจำนวนมาก มีความสะดวกสบายและปลอดภัย เหมาะแก่การเดินทางท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยเฉพาะบึงสีไฟนั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในตัวเมืองจังหวัดพิจิตร ซึ่งมีความสะดวกสบายเป็นอย่างมากต่อการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว

(2) การพัฒนาด้านการสื่อสารและโทรคมนาคม ทำให้เกิดมีสื่อชนิดใหม่ ๆ ที่สามารถสื่อสารได้อย่างชัดเจนและรวดเร็ว ทำให้มนุษย์สามารถรู้เห็นความเป็นไปของแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ไกล ๆ และต้องการที่จะไปเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยว นั้น เช่น การสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต แผนที่ท่องเที่ยว หนังสือท่องเที่ยว โฆษณา ฯลฯ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นตัวดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเกิดความต้องการที่จะท่องเที่ยวไปยังที่ต่าง ๆ มากขึ้น

(3) มีเวลาว่างเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้ชาวบ้านหันไปใช้แรงงานเครื่องจักรแทนแรงงานคนและแรงงานจากสัตว์มากขึ้น รวมทั้งธรรมชาติของมนุษย์มีความต้องการที่จะพักผ่อนและแสวงสิ่งใหม่ ๆ ทำให้มีการท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น

(4) การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ทำให้ท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่ต้องมีการแข่งขัน ทำให้เกิดการพัฒนาก่อให้เกิดให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น เช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ต่าง ๆ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความต้องการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น ประกอบกับมีบริษัทท่องเที่ยวทำหน้าที่ให้บริการต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้การท่องเที่ยวมีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาพบว่าการท่องเที่ยวนั้นเกิดขึ้นมาเป็นเวลายาวนาน ประสบปัญหาและอุปสรรคมากมาย แต่ท้ายที่สุดการท่องเที่ยวได้กลายมาเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญมากอย่างหนึ่งของชุมชนและประเทศ เนื่องจากการท่องเที่ยวนั้นสามารถสร้างรายได้ให้กับผู้ประกอบการ นักลงทุนด้านการท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมถึงสร้างรายได้ให้กับประเทศอย่างมหาศาลอีกด้วย

2) ปัจจัยด้านการส่งเสริมท่องเที่ยวด้านการสนับสนุนและนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว

(1) โครงการศิลปหัตถกรรมไทย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้อนุมัติจากคณะรัฐมนตรีให้ประกาศปีศิลปหัตถกรรมไทย ระหว่างวันที่ 12 สิงหาคม 2531 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2532 โดยใช้ชื่อว่า “ปีศิลปหัตถกรรมไทย 2531-2532”

(2) ช่วงปีท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2530-2533 ประเทศไทยประสบความสำเร็จสูงสุดเมื่อ พ.ศ. 2530 เป็นปีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาห้าวรอบ ซึ่งตรงกับโครงการปีท่องเที่ยวไทยปี 2530 เป็นปีมหามงคลเฉลิมฉลองในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระชนมายุครบ 60 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม 2530 และพิธีรัชมิ่งคลาภิเษกในวันพุธที่ 2 กรกฎาคม 2530 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยโดยการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยวไทย เป็นปีท่องเที่ยวไทย "วิสิตไทยแลนด์เยียร์" (Visit Thailand Year) มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวบึงสปีไฟเพิ่มขึ้น

(3) เมื่อปี พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้มีการแก้ไขกฎหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีหน้าที่ตามกฎหมายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ชัดเจนขึ้น

(4) เมื่อ พ.ศ. 2541-2542 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเริ่มโครงการ Amazing Thailand 1988-1999 เพื่อรณรงค์ครั้งใหญ่โดยภาคเอกชนมีการรวมตัวจากสมาคมท่องเที่ยวต่าง ๆ เป็นสถาบันเพื่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

3) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

เมื่อการท่องเที่ยวขยายตัวสู่ชุมชน มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบด้านบวก ซึ่งถือเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นดังนี้

(1) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น เมื่อการท่องเที่ยวขยายตัวสู่ท้องถิ่น จะเริ่มมีการลงทุนผลิตสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว รายได้ที่เกิดจากการเกษตรจะเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และช่วยให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งขึ้น เช่น สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชนต่าง ๆ มาจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้ โดยผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านนำมาขาย ได้แก่ ผ้าทอ เครื่องจักรสาน เมล็ดบัวอบแห้ง มะขามแก้ว สีสรร ส้มโอหวาน และอื่น ๆ และนอกจากนี้ยังมีสินค้าที่ชาวบ้านนำมาขายอีก เช่น ผักปลอดสารพิษ สายบัว ผักบัว รากบัว ข้าวโพดต้ม ถั่วต้ม รวมถึงอาชีพการขายอาหารปลา ซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบึงสปีไฟ

(2) การกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น การเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวย่อมต้องมีการจับจ่ายใช้สอยในการซื้อสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนบึงสปีไฟและแหล่งท่องเที่ยวบึงสปีไฟอยู่ในตัวเมืองจังหวัดพิจิตรทำให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกสบายส่งผลให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวเพิ่มขึ้น เมื่อมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทำให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ทำให้รายได้ต่อหัวของประชากรในชุมชนท้องถิ่นเพิ่มสูงขึ้น ซึ่ง

แสดงถึงความกินดีอยู่ดีขึ้นโดยส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะใช้จ่ายในรายการต่าง ๆ เช่น การซื้อของที่ระลึก ค่าที่พัก ค่าอาหารและเครื่องดื่ม การเที่ยวในสถานบันเทิง ค่าขนส่งในท้องถิ่น เป็นต้น

(3) การจ้างงานแก่ชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากธุรกิจท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่ต้องใช้แรงงานมากในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว โดยแรงงานส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะที่ต้องมีความชำนาญปานกลางและมีความชำนาญต่ำ จึงเปิดโอกาสให้เกิดการจ้างงานภายในชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับเยาวชนในชุมชนในช่วงปิดเทอมอีกด้วย

4) ปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

(1) การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร เมื่อในสังคมมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นย่อมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชนด้านต่าง ๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่าในขณะนี้ชุมชนบึงสีไฟมีจำนวนครัวเรือนกว่า 400 หลังคาเรือน และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยภายในและภายนอกที่เป็นตัวเร่งการสร้างบ้านเรือนในเขตชุมชนบึงสีไฟที่มีทั้งความสะดวกสบาย ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาโครงสร้างทางสังคมและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบึงสีไฟจังหวัดพิจิตร

(2) ความปลอดภัย นับเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวได้มากหรือน้อยในแต่ละแห่ง โดยนักท่องเที่ยวจะเลือกท่องเที่ยวในสถานที่ที่มีความปลอดภัยทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินของตนเองมากที่สุด โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่เดินทางไกลเพื่อมาท่องเที่ยวระยะยาวจะเน้นเรื่องความปลอดภัยเป็นสำคัญ

(3) วัฒนธรรม เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเนื่องจากมนุษย์มีความต้องการในการเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่นและสามารถเข้าใจ รวมทั้งภาวะความตระหนักทางวัฒนธรรมได้ด้วย ซึ่งจะมีผลดีในแง่ของการกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น

เมื่อการท่องเที่ยวขยายตัวสู่ชุมชน ทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวบึงสีไฟเพิ่มมากขึ้น ส่งผลดีต่อชุมชนที่อยู่บริเวณรอบบึงสีไฟ ซึ่งถือเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น ดังนี้

1) เกิดประโยชน์ในการสร้างสรรค์ความเจริญทางสังคมแก่ชุมชนท้องถิ่น เช่น รัฐและเอกชนร่วมกันสร้างและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว

2) การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการประกอบอาชีพของชุมชนในท้องถิ่นที่มีการท่องเที่ยวขยายตัวเข้าไปถึงจะทำให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นนั้นสามารถประกอบอาชีพเสริมเกี่ยวกับการบริการด้านการท่องเที่ยวได้

3) ช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่นเมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น ย่อมมีการปฏิสัมพันธ์กันระหว่าง

นักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกิดการเรียนรู้และยอมรับในวัฒนธรรมของกันและกัน ก่อให้เกิดสัมพันธภาพและความเข้าใจอันดีต่อกัน

4) ช่วยสร้างความสามัคคีแก่ชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากประชาชนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ ตระหนักในคุณค่า และเกิดความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน จึงเกิดความสามัคคี เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

5) เกิดประโยชน์ในการป้องกันการอพยพย้ายถิ่นฐานของคนในชุมชน ถ้าคนในชุมชนมีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพอันเนื่องมาจากการจ้างงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจะทำให้คนในชุมชนไม่คิดที่จะอพยพย้ายถิ่นไปยังที่ต่าง ๆ

4.5.2.3 การปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ

ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545

การปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง จังหวัดพิจิตรนั้น จากการศึกษาการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545 พบว่า การปรับตัวที่เกิดขึ้นนั้นล้วนเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ส่งผลให้ความเจริญก้าวหน้าต่าง ๆ เข้าสู่ชุมชนบึงสีไฟในแต่ละช่วงนั้นมีความแตกต่างกัน สำหรับการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545 โดยจากการศึกษาพบว่าบึงสีไฟมีการพัฒนาอย่างมาก และมีการจัดการในส่วนของความรับผิดชอบในการพัฒนาและดูแลบึงสีไฟมีการพัฒนาอย่างมาก และมีการจัดการในส่วนของความรับผิดชอบในการพัฒนาและดูแลบึงสีไฟจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่เป็นระบบ ซึ่งจากเดิมนั้นทางจังหวัดพิจิตรจะเป็นผู้ดูแลบึงสีไฟทั้งหมด ต่อมาได้ให้เทศบาลและหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาพัฒนาบึงสีไฟร่วมกัน โดยในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบมากขึ้น และยังมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยปี 2522 เป็นครั้งแรก และเมื่อ พ.ศ. 2530 เป็นปีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในปี่มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาห้ารอบ ซึ่งตรงกับโครงการปีท่องเที่ยวไทยปี 2530 เป็นปีมหามงคลเฉลิมฉลองในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระชนมายุครบ 60 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม 2530 และพิธีรัชมิ่งคลาภิเษกในวันพุธที่ 2 กรกฎาคม 2530 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยโดยการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีประกาศให้เป็นท่องเที่ยวไทย (Visit Thailand Year) ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพิจิตร รวมถึงแนวทางในการให้บริการทางการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นผลให้เกิดการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปเป็นร่าง เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวบึงสีไฟจังหวัดพิจิตร

สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างชัดเจนไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย และที่ทำกิน รวมถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ที่ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากเมื่อในสังคมมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ย่อมส่งผลให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างแน่นอน ทั้งในด้านสภาพแวดล้อม การใช้ประโยชน์จากที่ดิน การประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น เนื่องจากประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว นั้นไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกในครอบครัว จึงทำให้ชาวบ้านต้องประกอบอาชีพเสริมในช่วงที่ว่างจากการทำงานเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในครอบครัวได้ โดยผู้ศึกษาขออธิบายการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟดังต่อไปนี้

1) การปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545 ทางด้านเศรษฐกิจ

เนื่องจากในช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545 นั้น เป็นช่วงที่บึงสีไฟได้รับการพัฒนาเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากการส่งเสริมการท่องเที่ยวบึงสีไฟจังหวัดพิจิตรให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญของจังหวัดพิจิตร ทำให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวต่อการเดินทางท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นอีกทั้งยังส่งผลให้การท่องเที่ยวและบริการขยายตัวเข้าสู่ชุมชนบึงสีไฟและจังหวัดพิจิตรมากขึ้น เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการลงทุนค้าขายสินค้าประเภทต่าง ๆ เป็นจำนวนมากเพื่อสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบึงสีไฟ เช่น การซื้อของที่ระลึกที่เป็นของท้องถิ่นเอง สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของชุมชนต่าง ๆ มาจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมาก โดยผลิตภัณฑ์ที่ชาวบ้านนำมาขาย ได้แก่ ผ้าทอ เครื่องจักรสาน เมล็ดบัวอบแห้ง มะขามแก้ว สีสรรส้มโอหวาน และอื่น ๆ และนอกจากสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แล้วยังมีสินค้าที่ชาวบ้านนำมาขายอีก เช่น ผักปลอดสารพิษ สายบัว ผักบัว รากบัว ข้าวโพดต้ม ถั่วต้ม รวมถึงอาชีพการขายอาหารปลา ซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบึงสีไฟ ซึ่งถือเป็นการปรับตัวของชาวบ้าน เพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว และยังสามารถตอบสนองความต้องการของคนในครอบครัวได้อย่างเพียงพออีกด้วย และที่สำคัญการจัดการท่องเที่ยวขึ้นในช่วงนี้ได้สร้างรายได้ให้กับทางจังหวัดพิจิตรและชุมชนท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก และยังทำให้แหล่งท่องเที่ยวบึงสีไฟเป็นที่รู้จักและเป็นที่สนใจของประชาชนทั่วไปที่แวะมาเที่ยวชมอีกด้วย

จะเห็นได้ว่าในช่วงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟในช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545 นั้นมีการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตามภายหลังจากการใช้นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวมาเป็นนโยบายในการพัฒนาของจังหวัดพิจิตรมาระยะหนึ่ง เมื่อการขยายตัวของการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของสถานประกอบการค้าต่าง ๆ รวมถึงด้านบริการมีเพิ่มขึ้น ซึ่งจะมีการก่อสร้างที่อยู่อาศัย ร้านค้าขนาดเล็กเป็นจำนวนมาก ร้านจำหน่ายของที่ระลึก และร้านอาหารเพิ่มมากขึ้น แต่การขยายตัวในด้านอุตสาหกรรมแทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ

นั้นมีทั้งผลกระทบในทางบวกและผลกระทบทางลบทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนบึงสีไฟนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป มิใช่การเปลี่ยนแปลงแบบฉับพลัน จึงทำให้ชุมชนบึงสีไฟนั้นค่อย ๆ ปรับตัวไปตามสภาพของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างลงตัว และถ้าหากจะพิจารณาถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยว นอกจากประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ คือ ทำให้เกิดการว่างงานเพิ่มขึ้น ประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น ธุรกิจการคมนาคมขนส่งดีขึ้น ทนสมัยขึ้น ดุลการชำระเงินดีขึ้น เงินตราต่างประเทศไหลเข้าสู่ชุมชนและสังคมมากขึ้นแล้ว การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการปรับปรุงทางด้านโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา สาธารณูปโภคต่าง ๆ การท่องเที่ยวช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี สังคมและปัญหาเศรษฐกิจ ตลอดจนการดำรงชีวิตของท้องถิ่นอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี การท่องเที่ยวได้เข้ามามีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน ทำให้ชุมชนและประเทศมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยอาศัยทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยไม่ส่งผลกระทบหรือทำลายทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ

2) การปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ
ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545 ทางด้านสังคมวัฒนธรรม

การปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545 จากการศึกษาพบว่า ชุมชนบึงสีไฟในช่วงที่ 2 นั้น มีลักษณะของการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟในอดีตนั้นมีรูปแบบการประกอบอาชีพเกษตรกรรมเพียงอย่างเดียว คือ อาชีพทำนาข้าว นาบัว และประมงเป็นหลัก ต่อมาเริ่มมีการส่งบุตรหลานไปศึกษาไปเรียนมากขึ้น และกลับมาพัฒนาชุมชนรวมถึงการเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ กลับมาด้วย แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นหลัก ทั้งนี้เนื่องจากสมาชิกในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น รวมถึงสมาชิกใหม่เข้ามาทำให้ชาวบ้านต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันเนื่องจากในในช่วงนี้มีการพัฒนาในด้านการศึกษาทำให้ชาวบ้านส่งบุตรหลานของตนไปศึกษาต่ออย่างต่าง ๆ และรับเอาวัฒนธรรม รวมถึงการประกอบอาชีพในรูปแบบใหม่ ๆ เข้ามาพัฒนาชุมชนบึงสีไฟ และเพื่อเป็นรายได้เสริมจากรายได้ในอาชีพเกษตรกรรมที่มีอยู่เดิม ทั้งนี้ เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกในครัวเรือน และเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน

โดยสิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ย่อมต้องมีการใช้จ่ายใช้สอยในการซื้อสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนบึงสีไฟและแหล่งท่องเที่ยวบึงสีไฟอยู่ในตัวเมืองจังหวัดพิจิตรทำให้นักท่องเที่ยวมีความสะดวกสบายส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวเพิ่มขึ้นตามไปด้วย เมื่อมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทำให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับรายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ทำให้รายได้ต่อหัวของประชากรในชุมชนบึงสีไฟเพิ่ม

สูงขึ้น ซึ่งแสดงถึงความกินดีอยู่ดี โดยส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะใช้จ่ายในรายการต่าง ๆ เช่น การซื้อของที่ระลึก ค่าที่พัก ค่าอาหารและเครื่องดื่ม และอื่น ๆ

กล่าวได้ว่า คนในชุมชนบึงสีไฟมีความตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม มีความอยากรู้อยากลอง มีการลองรับมาปฏิบัติ เมื่อเห็นว่าสิ่งเหล่านี้มีความเหมาะสมกับครัวเรือนและชุมชนก็จะรับไว้อย่างถาวร และเมื่อเห็นว่าขัดต่อสภาพชุมชนหรือไม่เหมาะสมก็จะยกเลิกไป การรับเอาวัฒนธรรมใหม่ ๆ หรือยอมรับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นจึงเป็นการเลือกรับ หรือมีได้รับไว้ทั้งหมด แต่มาปรับใช้เพื่อให้เหมาะสมแก่ตนเอง ครัวเรือน และชุมชน เพราะเห็นว่าได้รับประโยชน์และเหมาะสมแก่ครัวเรือน เนื่องจากมีความสะดวกและมีประโยชน์ต่อครัวเรือนและชุมชนจริง เช่น การรวมกลุ่มหัตถกรรมพื้นบ้าน กลุ่มจักสานต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากโครงการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว และยังทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้นอีกด้วย

4.5.3 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ

ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษา ในช่วงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟ ช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521 และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟในช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545 นั้น จากการศึกษาเรื่องนี้ทำให้ผู้ศึกษาทราบถึง การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟทั้ง 2 ช่วงที่ได้กล่าวมาในข้างต้น พบว่า การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนนั้นมีลักษณะการเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ๆ หรือแบบค่อยเป็นค่อยไปเนื่องจากการพัฒนาในแต่ละช่วงนั้นมีความแตกต่างกัน โดยการเปลี่ยนแปลงในช่วง พ.ศ. 2500-2521 นั้น ชุมชนบึงสีไฟมีการเปลี่ยนแปลงที่ส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตรอย่างเป็นทางการ แต่เป็นเพียงการพัฒนาเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น และได้มีการบรรจุพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มของการพัฒนาบึงสีไฟในช่วงต่อไป

ส่วนการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟในช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545 นั้น จากการศึกษาพบว่าในช่วงนี้การพัฒนาบึงสีไฟนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านของการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนอีกทั้งยังเน้นให้มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟนั้น ย่อมเกิดผลกระทบต่อชุมชนในทางบวกและทางลบต่อชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่มีความสะดวกสบาย เกิดการขยายตัวของธุรกิจ และการบริการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบึงสีไฟ การ

เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนบึงสีไฟนั้นเป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยว การเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ไม่ใช่แบบฉับพลัน จึงทำให้ชุมชนนั้นค่อย ๆ ปรับตัวไปตามสภาพของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างลงตัว และยังคงซึ่งไว้ด้วยวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟ พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน นั้นเป็นช่วงที่มีการสนับสนุนและส่งเสริมนโยบายจากภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟเกิดขึ้นจำนวนมาก ในปัจจุบันการพัฒนาบึงสีไฟส่วนใหญ่จะเป็นการปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในบึงสีไฟ และในช่วงนี้ทางจังหวัดพิจิตรยังประสบปัญหาอุทกภัยที่ค่อนข้างรุนแรง ทำให้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดพิจิตรเสื่อมโทรมและมีทัศนียภาพที่ไม่สวยงามซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ทำให้ชุมชนบึงสีไฟเกิดการเปลี่ยนแปลง และเกิดผลกระทบในด้านต่าง ๆ ต่อชุมชนบึงสีไฟอย่างชัดเจน ทั้งนี้ผู้ศึกษาขออธิบายการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในช่วง พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

4.5.3.1 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟที่เป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟที่เป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟในช่วง พ.ศ. 2546-ปัจจุบันนั้น จากการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟนั้น พบว่าการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟนั้นเกิดได้จากหลายสาเหตุ แต่ส่วนใหญ่จะเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ติดกับสถานที่ท่องเที่ยวบึงสีไฟที่ถือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญของจังหวัดพิจิตรอย่างมาก และในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวนั้นกลายเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุดที่นารายได้มาสู่ประเทศและมีแนวโน้มว่า จะมีความสำคัญขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งการท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับธุรกิจการให้บริการตลอดจนวิธีการต่าง ๆ ที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว นอกจากนี้สถานการณ์ทางการเมืองที่มีความมั่นคง และมีเสถียรภาพจะส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเจริญก้าวหน้า นารายได้มาสู่ชุมชนมากขึ้น

จากการศึกษาพบว่า หลังจากได้รับการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเข้าสู่ชุมชนชุมชนบึงสีไฟ ทำให้ชุมชนบึงสีไฟเริ่มเป็นสังคมเปิดมากขึ้นมีการติดต่อสื่อสารกับคนภายนอก เกิดการหลั่งไหลของกระแสสังคมภายนอกเข้าสู่ชุมชนท่ามกลางธรรมชาติมีการดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งพาตนเองด้วยวิถีชีวิตที่เรียบง่ายช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน ด้วยกระแสสังคมภายนอกซึ่งเป็นสังคมที่ใหญ่ได้เข้ามามีอิทธิพลมากกว่า ทำให้คนในชุมชนนำการดำเนินชีวิตที่ต้องมีการแข่งขันด้วยความเร่งรีบ มีการดำเนินชีวิตตามวัตถุนิยมเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองส่งผลให้ชุมชนต้องพึ่งพิงคนจากภายนอกชุมชนเพิ่มมากขึ้น ใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อมากขึ้น และเมื่อมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว ทำให้เป็นตัวเร่งให้ชุมชนรับเอาการดำเนินชีวิตแบบใหม่เข้ามาสู่ชุมชนโดยไม่รู้ตัว เนื่องจากในอดีตนั้นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน

บึงสีไฟส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น อาชีพทำนาข้าว นาบัว เลี้ยงสัตว์ หาปลา ใช้ชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ต้องเร่งรีบ ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม และเนื่องด้วยเป็นชุมชนที่อยู่ในตัวเมืองจังหวัดพิจิตรทำให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลาส่งผลให้เกิดความสะดวกสบายเพิ่มมากขึ้นและเกิดการขยายตัวทางธุรกิจต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวอีกด้วย ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น แต่ทั้งนี้ชาวบ้านก็ยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เพียงแต่มีการประกอบอาชีพเสริมเพื่อเป็นการหารายได้เพิ่มอีกทางหนึ่งนั่นเอง

อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น เมื่อการท่องเที่ยวขยายตัวสู่ท้องถิ่นจะเริ่มมีการลงทุนผลิตสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว รายได้ที่เกิดจากการเกษตรจะเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ยังเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวย่อมต้องมีการจับจ่ายใช้สอยในการซื้อสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น เช่น การขายของที่ระลึกที่เป็นสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านและสินค้า OTOP ร้านอาหารและเครื่องดื่ม การขนส่งภายในท้องถิ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลดีต่อชุมชนท้องถิ่นอย่างบึงสีไฟ ทั้งนี้เป็นผลมาจากพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งสิ้น

สำหรับการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวนั้นส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐและประกอบการเอกชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาบึงสีไฟ และในส่วนของชุมชนบึงสีไฟนั้นเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวน้อยมาก หรือแทบจะไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือร่วมตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งขัดกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ระยะยาวและมีการดำเนินการต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ที่ให้ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” ในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวมและให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งทางด้านคน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ รวมทั้งการพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น และที่สำคัญองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการถ่ายโอนภารกิจ “การส่งเสริมการท่องเที่ยว” ในระดับท้องถิ่น โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นวางแผนการท่องเที่ยว การปรับปรุง ดูแล บำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยว จัดทำสื่อ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยท้องถิ่น แต่สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมีความขัดแย้งกับนโยบายส่งเสริมท่องเที่ยวที่ได้บัญญัติไว้อย่างเห็นได้ชัดเจน

ทั้งนี้จึงทำให้ชุมชนไม่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวหรือมีสิทธิใด ๆ ในการจัดการท่องเที่ยว ถึงแม้ว่าหน่วยงานรัฐจะพยายามจัดกิจกรรมขึ้นมาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวแต่ชุมชนยังเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดกิจกรรมได้น้อยมาก ทำให้ชุมชนไม่มีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมหรือผลประโยชน์เท่าที่ควร อีกทั้งผู้ประกอบการบางรายมักจะไม่ให้ความร่วมมือกับภาครัฐ ทั้งนี้ผู้ประกอบการดังกล่าวจะพยายามหาช่องทางในการที่จะหลีกเลี่ยงข้อกฎหมาย อีกทั้งหยิบยื่นผลประโยชน์บางอย่างให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐในการดำเนินการผิดกฎหมายและการจัดสรรงบประมาณที่ไม่ชอบธรรม ฯลฯ

นอกจากนี้ การพัฒนาบึงสีไฟในช่วง พ.ศ. 2546-ปัจจุบันนั้น ยังมีการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างขึ้นเป็นจำนวนมาก ได้แก่ การก่อสร้างสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตรเมื่อ พ.ศ. 2550 โดยเทศบาลเมืองพิจิตรรับผิดชอบในส่วนนี้ โดยสร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ โดยใช้งบประมาณในการก่อสร้างกว่า 47 ล้านบาท ภายใต้แนวคิดที่จะพัฒนาบึงสีไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าตื่นตาตื่นใจแก่ผู้มาเยือนควบคู่ไปกับการรักษาระบบนิเวศที่มีอยู่เดิมให้มีความอุดมสมบูรณ์เป็นการปรับปรุงพื้นที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์และรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง โดยภายในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตรประกอบไปด้วย ลำธาร/ฝายน้ำล้น เป็นลำธารเรียงหินตามธรรมชาติมีความยาวลัดเลาะไปตามสภาพสวน ที่ประดับตกแต่งไม้ร่มรื่น, หาดทรายเทียม ซึ่งเป็นลานหาดทรายขาวละเอียด กว้างขวาง มีที่นั่งริมหาดทรายเทียม เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจทั้งเป็นส่วนตัวและครอบครัว เพื่อชมพระอาทิตย์ตกยามเย็น จนเป็นที่กล่าวขานกันว่า พระอาทิตย์ตกน้ำที่บึงสีไฟเป็นบรรยากาศที่สวยงามไม่แพ้ที่ใดในประเทศไทย ทำให้ประชาชนเป็นจำนวนมากพาครอบครัวมานั่งพักผ่อนริมหาดทรายเทียมนอกจากนี้ยังมีอาคารน้ำตกจำลอง

อาคารน้ำตกจำลองซึ่งเป็นอาคารที่มีการออกแบบใช้ระบบพลังงานแสงอาทิตย์ในการผลิตพลังงานใช้กับเครื่องสูบน้ำภายในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตร จำนวนถึง 10 เครื่องโดยใช้สำหรับสูบน้ำขึ้นไปบนอาคารแล้วปล่อยลงมาเป็นน้ำตก เป็นการช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายกระแสไฟฟ้า และสนับสนุนนโยบายภาครัฐในเรื่องการรณรงค์ใช้พลังงานทดแทน ภายใต้อาคารมีหอประชุมสำหรับจัดอบรมสัมมนาได้เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่า การก่อสร้างสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตร ใช้งบประมาณในการก่อสร้างเป็นจำนวนมาก เพื่อทำพื้นที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ ซึ่งผู้ศึกษาเห็นด้วยกับชาวบ้านว่าการก่อสร้างถ้าน้ำตกจำลองเป็นสิ่งที่ดี แต่สิ่งที่เกิดขึ้นจริงนั้นไม่ได้เป็นเหมือนอย่างในโครงการ รวมถึงในปัจจุบันหากผู้ที่เกี่ยวข้องจังหวัดพิจิตรสามารถเข้าไปชมถ้ำจำลองได้ และจะทำให้ทุกท่านเข้าใจว่าทำไมไม่เป็นเหมือนในโครงการ เนื่องจากในช่วงที่ผู้ศึกษาลงไปเก็บข้อมูลทำให้ผู้ศึกษาสงสัยว่าการพัฒนาและก่อสร้างถ้ำจำลองนั้นเป็นเพียงการพัฒนาเพื่อหวังกอบโกยผลประโยชน์หรือไม่ เพราะเมื่อเดินเข้าไป พบว่า การพัฒนาบึงสีไฟไม่ได้มีการบริหารจัดการที่ดี

และที่ผ่านมาสมาคมสถาปนากษัตริย์เมืองพิจิตรได้เข้าร้องเรียนกับผู้สื่อข่าวพร้อมทั้งนำผลการตรวจจากสภาวิศวกรถึงเรื่องการก่อสร้างในการใช้งบประมาณโครงการก่อสร้างปรับปรุงทัศนียภาพสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ และก่อสร้างน้ำตกจำลอง ด้วยงบประมาณ 46 ล้านบาทเศษพบว่า มีการก่อสร้างผิดแบบไม่ตรงไปตามสัญญา อีกทั้งมีการเบิกจ่ายค่าวัสดุไปแล้ว 12 งวดเป็นเงิน 40 ล้านบาทเศษ จนสุดท้ายไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ แต่สงสัยว่าที่ผ่านมาตรวจรับงานไปได้อย่างไร ทั้ง ๆ ที่สร้างไม่ถูกแบบแปลนจนกลายเป็นสุสานแห่งการทุจริตที่ตั้งอยู่กลางเมืองพิจิตร และตั้งแต่สร้างมายังไม่เคยมีการเปิดใช้แต่จะของบซ่อมแซมเสียแล้ว นอกจากนี้ก็มีรายงานว่าบริษัท คิงส์วารีตี้ ที่เป็นผู้รับเหมาก่อสร้างก็จะดำเนินการฟ้องศาลปกครองเรียกร้องให้เทศบาลเมืองพิจิตรจ่ายค่าเสียหาย 25 ล้านบาท ส่วนเทศบาลเมืองพิจิตร ก็อ้างว่าจะฟ้องร้องบริษัท คิงส์วารีตี้ ที่ทำงานส่งผลให้เทศบาลเมืองพิจิตรเสียหายเช่นกัน อีกทั้งระบบไฟในอาคารไม่มีระบบความปลอดภัย และอีกหลายอย่างที่ล้วนทุจริตโดยทั้งสิ้น รวมถึงแผงโซลาร์เซลล์ ที่จะใช้พลังงานแสงอาทิตย์ก็ไม่สามารถใช้งานตามหลักวิชาการ เมื่อประธานวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทยได้เข้ามาตรวจพบว่า ไม่มีประสิทธิภาพในการก่อสร้างและต้องทำการยกเลิกและก่อสร้างปรับปรุงใหม่ รวมถึงสิ่งของบางอย่างก็ห้ามใช้ เพราะอาจจะเป็นอันตรายกับประชาชนที่เข้ามาท่องเที่ยวหรือใช้งาน

จากที่ได้ยกตัวอย่างในข้างต้นนั้น ส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณบึงสีไฟอย่างมาก เนื่องจากการกระทำของผู้บริหาร พัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟนั้น เป็นการพัฒนาโดยมีขอบด้วยกฎหมาย ทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบคือ ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลง ส่งผลต่อการประกอบอาชีพของประชาชนที่เข้ามาลงทุนในธุรกิจเพื่อการท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมถึงธุรกิจเพื่อการท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมถึงธุรกิจการท่องเที่ยวในช่วงนี้ต้องซบเซาลงไป ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่เคยมีความคั่งคั่งคลั่งคลั่ง ทำให้ชุมชนมีรายได้ลดลงตามไปด้วย เช่น การขายของที่ระลึกที่เป็นสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านและสินค้า OTOP ร้านอาหารและเครื่องดื่ม การขนส่งภายในท้องถิ่น และการกระทำความดีดังกล่าวได้ถือว่าการสร้างภาพลักษณ์ในเชิงลบต่อนักท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวไม่ต้องการมาเที่ยวอีกด้วย ในช่วงนี้ถือเป็นวิกฤตการณ์ที่สำคัญของชาวจังหวัดพิจิตรก็ว่าได้ ทำให้ในปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวบึงสีไฟค่อนข้างน้อย

ต่อมาบึงสีไฟได้มีการพัฒนาบึงสีไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เป็นจุดขายแก่นักท่องเที่ยวได้ เช่น “อุทยานบัว” บึงสีไฟจังหวัดพิจิตร เป็นศูนย์รวบรวมและแสดงพันธุ์บัวสายพันธุ์ต่าง ๆ ทั่วโลกภายใต้โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบึงสีไฟ ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2552-2553) หรือการพัฒนาพื้นที่ชุมชน ที่มีการสร้างภาพวาดน้ำตก 3 มิติ และรูปปั้นชาละวันพ่นน้ำที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี และการพัฒนาในช่วงนี้ถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง เนื่องจากการพัฒนาในช่วงแรกนั้นมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก เช่น ภาพวาดสามมิติซึ่งเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก เนื่องจากถ้าถ่ายภาพจากมุมสูงจะทำให้เหมือนกับว่าเรานั่งอยู่ในน้ำตก จึงทำให้

นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบึงไฟตื่นเด่นเป็นอย่างมาก ซึ่งการที่มีนักท่องเที่ยวบึงไฟเป็นจำนวนมากนั้นส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้และผลประโยชน์สู่สาธารณูปการที่ดีขึ้น ทำให้ในช่วงนี้ชุมชนเกิดความเจริญเติบโตเกิดการขยายตัวของชุมชน การใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างคุ้มค่า มีความสะดวกในการคมนาคมขนส่ง ถนนสายหลักในเขตเทศบาล และในซอยต่าง ๆ มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น

ขณะนี้องค์การบริหารส่วนจังหวัดและทางสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และบริษัท คิวบิค สเปส จำกัด ได้ดำเนินการทำโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์และก่อสร้างประติมากรรมภูมิสัญลักษณ์ ระยะที่ 2 ภายใต้โครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบึงไฟ จังหวัดพิจิตร และระยะที่ 3 บริเวณศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวพื้นที่ชุ่มน้ำ

สำหรับในช่วงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงไฟในช่วง พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน นั้นพบว่าถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นไรชาวบ้านก็สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์นั้น ๆ ได้อย่างดี ในปัจจุบันชาวบ้านเริ่มมีการปรับตัวการใช้ชีวิตมีระเบียบแบบแผนตามกระแสนิยมบ้างโดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น เกิดการเรียนรู้ทางด้านค้า การลงทุนทางธุรกิจมากขึ้น มีการแข่งขันทางด้านธุรกิจเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้สาเหตุที่ชาวบ้านมีการดำเนินชีวิตที่มีระเบียบแบบแผนมากขึ้น รวมถึงมีการดำเนินการไปในเชิงธุรกิจมากขึ้น เพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว เนื่องจากในปัจจุบันสังคมเปลี่ยนไปอย่างมากเมื่อเทียบกับสมัยก่อน เช่น ให้ความสำคัญกับความสะอาดสบายมากขึ้นและมีความเป็นปัจเจกมากขึ้น มีการทำมาหากินในส่วนของตัวเองหลัก และนอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนเริ่มเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น แต่ชาวบ้านยังคงมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไว้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับสังคมในปัจจุบัน

4.5.3.2 ปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

1) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการบึงไฟ

สำหรับการบริหารจัดการของบึงไฟนั้น พบว่าทางบึงไฟมีการจัดการวัชพืชน้ำบริเวณพื้นที่ท่องเที่ยวบึงไฟ คือ ในช่วงนี้ทางจังหวัดพิจิตรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องกับบริเวณพื้นที่ท่องเที่ยวบึงไฟ ได้แก่ หน่วยงานศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด จังหวัดพิจิตรที่เข้ามาจัดการวัชพืชน้ำบริเวณพื้นที่ท่องเที่ยวบึงไฟ โดยการใช้แรงงานคน และเครื่องจักรกลมาใช้ในการกำจัดวัชพืชน้ำ เช่น ผักตบชวา ต้นกก จอก แหน ฯลฯ โดยการนำวัชพืชที่ได้ทำการกำจัดมาคัดแยก มาสร้างรายได้ให้กับชุมชนต่าง ๆ โดยการแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นเครื่องจักรสานเพื่อทำเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP เช่น กระเป่าและที่ใส่ของที่ทำจากผักตบชวา รูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมีรูปแบบและสีสันที่สวยงาม และนำส่วนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการเป็นอาหารสัตว์ เช่น จอก แหน สาหร่าย เป็นต้น ในส่วนของวัชพืชที่สามารถนำมาบริโภคได้

เช่น บัว ผักกระเฉด ฯลฯ นอกจากนี้ยังสามารถนำวัชพืชเหล่านี้มาเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพ เพื่อใช้ในการเกษตรได้อีกด้วย

นอกจากหน่วยงานศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดจังหวัดพิจิตรแล้วยังมีหน่วยงานโครงการชลประทานจังหวัดพิจิตรที่เข้ามาจัดการวัชพืชบริเวณพื้นที่ท้องที่เยวบึงสีไฟโดยการใช้เครื่องจักรกลปรับแต่งบริเวณพื้นที่ริมตลิ่งให้มีความเหมาะสม และขุดบางส่วนนำมาทำเป็นคันดินและเกาะเพื่อความสะดวกต่อการจัดการวัชพืช นอกจากนี้ยังมีการขุดหลุมฝังกลบวัชพืชที่ไม่ใช่ประโยชน์

รวมถึงหน่วยงานศูนย์การท่องเที่ยวกีฬานันทนาการจังหวัดพิจิตรได้เข้ามามีส่วนในการกำจัดวัชพืชบริเวณพื้นที่บึงสีไฟ เพื่อให้บึงสีไฟมีทัศนียภาพที่สวยงามเหมาะแก่การมาท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ และสามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในขณะนั้น โดยเข้ามาทำการจัดการแบ่งโซนในการจัดการแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติออกเป็น 3 โซน ได้แก่ 1) โซนอนุรักษ์ เป็นโซนที่กันเอาไว้เพื่อเป็นที่อยู่ของสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในบึง 2) โซนฟื้นฟูเป็นส่วนที่เกิดความเสื่อมโทรมและต้องการฟื้นฟู 3) โซนกำจัดเป็นโซนที่อยู่ในส่วนที่บดบังทัศนียภาพที่สวยงามของแหล่งท่องเที่ยวบึงสีไฟ และยังเป็นพื้นที่ที่มีการขยายพันธุ์อย่างรวดเร็ว ควรมีการกำจัดอย่างเร่งด่วน เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามเหมาะแก่การมาเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจและเป็นที่พักใจแก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบึงสีไฟจังหวัดพิจิตร อีกทั้งยังทำให้นักท่องเที่ยวต้องการที่จะกลับมาท่องเที่ยวอีกในครั้งต่อไป นอกจากนี้ยังมีการประชาสัมพันธ์และรณรงค์ เพื่อขอความร่วมมือจากหน่วยงานสถานศึกษา ร้านค้าบริเวณรอบบึงสีไฟ ชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณบึงสีไฟ รวมถึงนักท่องเที่ยวส่งเสริมการแปรรูปจากวัชพืชน้ำให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นรายได้เสริมของชุมชนอีกด้วย

อีกทั้งยังมีหน่วยงานสำนักงานโยธาธิการและผังเมืองจังหวัดพิจิตร ซึ่งได้จัดทำโครงการสัปดาห์รณรงค์กำจัดผักตบชวา และวัชพืชน้ำ และองค์กรภาครัฐ หรือกลุ่มองค์กรบริหารส่วนตำบล ได้แก่ ตำบลในเมืองหรือเทศบาลเมือง ตำบลเมืองเก่า และตำบลท่าหลวง ซึ่งมีการจัดการวัชพืชน้ำบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวโดยมีวิธีการคือ กำหนดวันสำคัญเป็นวันรณรงค์ในการจัดการ และกำจัดวัชพืช มีการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ เพื่อขอความร่วมมือจากหน่วยงานสถานศึกษา ร้านค้าบริเวณรอบบึงสีไฟ ชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณรอบบึงสีไฟ รวมถึงนักท่องเที่ยวส่งเสริมการแปรรูปจากวัชพืชน้ำ องค์กรบริหารส่วนตำบล ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเป็นวิทยากรในการให้ความรู้เกี่ยวกับการนำวัชพืชมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มรายได้เสริมให้กับชาวบ้านได้อีกทางหนึ่งด้วย

2) ปัจจัยทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

ภาพลักษณ์หรือจินตภาพของแหล่งท่องเที่ยวเป็นความรู้สึกนึกคิดของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่นั้น ๆ ก่อนเดินทางมาท่องเที่ยวในสถานที่แห่งนั้นจริง ๆ ซึ่งความรู้สึกนึกคิดล่วงหน้าเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่นั้นเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวนึกคิดเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่นั้นก่อนได้สัมผัสจริงด้วยตนเอง โดยภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวอาจเกิดขึ้นได้จากการอ่านหนังสือ การสนทนา ภาพโฆษณา แผ่นพับ ใบปลิว หรือข้อมูลจากตัวแทนจำหน่ายบริการท่องเที่ยว ดังนั้น ตัวแหล่งท่องเที่ยวจึงควรพยายามที่จะสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวที่ดีเพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่นั้นเพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตามภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อภาพลักษณ์ล่วงหน้าของนักท่องเที่ยวที่คาดหวังจากแหล่งท่องเที่ยวที่นั้น ๆ และจะมีส่วนช่วยให้นักท่องเที่ยวเตรียมตัวเตรียมใจไปสัมผัสภาพลักษณ์นั้นได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นการสร้างภาพลักษณ์ในสถานที่ท่องเที่ยวที่นั้น ๆ ต้องพยายามสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวด้านดีให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง เพื่อที่จะได้เป็นการนำความจริงมาเป็นจุดดึงดูดและสร้างภาพลักษณ์ให้แก่แหล่งท่องเที่ยวที่นั้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวไม่ผิดหวังและเกิดความประทับใจในสถานที่แห่งนั้นและยังช่วยให้แหล่งท่องเที่ยวที่นั้นประสบความสำเร็จด้านการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

3) ปัจจัยทางการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยว

เมื่อปี พ.ศ. 2545 ประเทศไทยได้เข้าร่วมโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนานาชาติและได้วางแผนปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวในระยะเวลา 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2545-2549 และสนับสนุนการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศเพื่อเป็นการกระจายรายได้สู่ภูมิภาคอย่างทั่วถึง

ต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึงตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ พัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ รวมทั้งการพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น

อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการถ่ายโอนภารกิจ “การส่งเสริมการท่องเที่ยว” ในระดับท้องถิ่นโดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นวางแผนการท่องเที่ยว การปรับปรุง ดูแล บำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยว จัดทำสื่อ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยท้องถิ่น

ดังนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงเป็นกลไกสำคัญในการประสานงานกับองค์กรหรือหน่วยงานอื่น ๆ ในระดับต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเนื่องจากเป็นผู้ดูแลฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญที่จะสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวไปสู่ความยั่งยืน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวมากที่สุด รู้จักและเข้าใจพื้นที่เป็นอย่างดี จึงสามารถกำหนดทิศทางและแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่เป็นอย่างดี และเพื่อให้การท่องเที่ยวมีการพัฒนายั่งยืนต่อไป

จากที่ได้กล่าวมานั้น แสดงให้เห็นว่าเมื่อได้มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแล้ว ควรที่จะมีการปลูกฝังจิตสำนึกให้ผู้เกี่ยวข้องของทุกฝ่ายช่วยกันอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวให้คงความสวยงามและมีคุณค่าแก่ท้องถิ่นรวมถึงประเทศชาติตลอดไป เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืน โดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า เพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ดั้งเดิม พร้อมทั้งปรับปรุงเสริมสร้าง พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนั้นให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่ในขณะเดียวกันการพัฒนาใด ๆ ก็ตามควรที่จะพัฒนาโดยให้มีผลกระทบต่อทรัพยากรของชุมชนน้อยที่สุดซึ่งอาจจะพัฒนาที่คนก่อน โดยการใช้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เห็นคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวให้ยั่งยืน ไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรมขึ้นต่อทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นหรือแหล่งทรัพยากรในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในที่สุด

4.5.3.3 การปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ

ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน

การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับของชุมชนบึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง จังหวัดพิจิตรนั้น จากการศึกษาพบว่า การปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟช่วงที่ 3 พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน นั้น พบว่า ในช่วงนี้เกิดการพัฒนาบึงสีไฟโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านของการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนอีกทั้งยังเน้นให้มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟนั้น ย่อมเกิดสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ คือผลกระทบต่อชุมชนในทางบวกและผลกระทบทางลบต่อชุมชนบึงสีไฟทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมรวมถึงการพัฒนาระบบโครงสร้างทางสังคมที่มีความสะดวกสบาย อีกทั้งยังทำให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจและบริการต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวบึงสีไฟ โดยการเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปมิใช่แบบฉับพลัน จึงทำให้ชุมชนนั้นค่อย ๆ ปรับตัวไปตามสภาพของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างลงตัว และยังคงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไว้

โดยในปัจจุบันนั้นการพัฒนาบึงสีไฟส่วนใหญ่จะเป็นการปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในบึงสีไฟ และในช่วงนี้ทางจังหวัดพิจิตรยังประสบปัญหาอุทกภัยที่

ค่อนข้างรุนแรง ทำให้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดพิจิตรเสื่อมโทรมและมีทัศนียภาพที่ไม่สวยงาม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ทำให้ชุมชนบึงสีไฟเกิดการเปลี่ยนแปลง และเกิดผลกระทบด้านต่าง ๆ ต่อชุมชนบึงสีไฟอย่างชัดเจน อีกทั้งในช่วงที่ 3 นอกจากปัญหาที่เกิดจากอุทกภัยแล้วนั้นยังมีปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตรอีกด้วย ที่ถือเป็นประเด็นสำคัญมากอีกประเด็นหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร โดยการศึกษาการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟช่วงที่ 3 พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน ผู้ศึกษาขออธิบายผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1) การปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ

ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน ทางด้านเศรษฐกิจ

การศึกษาการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟช่วงที่ 3 พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน การปรับตัวทางด้านเศรษฐกิจในช่วงที่ 3 นั้นจากการศึกษาพบว่า การปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ของชุมชนบึงสีไฟ ส่งผลให้ชุมชนบึงสีไฟต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยหลังจากได้รับการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเข้าสู่ชุมชนชุมชนบึงสีไฟ ทำให้ชุมชนบึงสีไฟเริ่มเป็นสังคมเปิดมากขึ้น มีการติดต่อสื่อสารกับคนภายนอกมากยิ่งขึ้น เกิดการหลั่งไหลของกระแสสังคมภายนอกเข้าสู่ชุมชนท่ามกลางธรรมชาติมีการดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งพาตนเองด้วยวิถีชีวิตที่เรียบง่ายช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชน ด้วยกระแสสังคมภายนอกซึ่งเป็นสังคมที่ใหญ่ได้เข้ามามีอิทธิพลมากกว่าทำให้คนในชุมชนเริ่มเอาการดำเนินชีวิตที่ต้องมีการแข่งขันด้วยความเร่งรีบ มีการดำเนินชีวิตตามวัตถุนิยมเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองส่งผลให้ชุมชนต้องพึ่งพาคนภายนอกเพิ่มมากขึ้นใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อมากขึ้นและเมื่อมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชนอย่างรวดเร็วทำให้เป็นตัวเร่งให้ชุมชนรับเอาการดำเนินชีวิตแบบใหม่เข้ามาสู่ชุมชนโดยไม่รู้ตัว เนื่องจากในอดีตนั้นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนบึงสีไฟส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น อาชีพทำนาข้าว นาบัว เลี้ยงสัตว์ หาปลา ใช้ชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ต้องเร่งรีบ ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม และเนื่องด้วยเป็นชุมชนที่อยู่ในตัวเมืองจังหวัดพิจิตรทำให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้เกิดความสะดวกสบายเพิ่มมากขึ้นและเกิดการขยายตัวทางด้านธุรกิจต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวอีกด้วย ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น

อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น เมื่อการท่องเที่ยวขยายตัวสู่ท้องถิ่น จะเริ่มมีการลงทุนผลิตสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว รายได้ที่เกิดจากการเกษตรจะเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ยังเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวย่อมต้องมีการใช้จ่าย

สอยในการซื้อที่ระลึกที่เป็นสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านและสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ร้านอาหารและเครื่องดื่ม การขนส่งภายในท้องถิ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นผลดีต่อชุมชนท้องถิ่น อย่างบึงสีไฟ ทั้งนี้เป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งสิ้น

แต่การพัฒนาบึงสีไฟในช่วงหลังนั้นแตกต่างจากการพัฒนาบึงสีไฟในระยะแรกอย่างมากเนื่องจากการพัฒนาบึงสีไฟในระยะหลัง ๆ นั้น จากการศึกษาพบว่าเป็นการพัฒนาที่ยังไม่พัฒนา กล่าวคือการพัฒนาบึงสีไฟนั้นมีการบริหารจัดการหลายภาคส่วน หรือการพัฒนาแบบแยกส่วน จึงทำให้บึงสีไฟนั้นไม่ได้รับการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง ผิดกับบึงสีไฟได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ จึงยังทำให้บึงสีไฟนั้นไม่เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นนอกจากจะส่งผลกระทบต่อสถานที่ท่องเที่ยวแล้วนั้น ยังส่งผลกระทบต่อชุมชนและสังคมอีกด้วย

2) การปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ

ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน ทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

สำหรับการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2546-ปัจจุบันนั้นจะคล้ายกับการปรับตัวในช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545 เนื่องจากผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาบึงสีไฟที่ไม่พัฒนาจึงทำให้สังคมและชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่แย่ลงหรือไม่เปลี่ยนแปลงนั่นเอง จากการศึกษาการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟทางด้านสังคมแล้วนั้นพบว่า เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวทั้งในอดีตและปัจจุบันนั้นยังคงเหมือนเดิม แต่อาจจะมีการพบปะกับครอบครัวน้อยลง อันเนื่องมาจากในปัจจุบันนั้นอาจจะใช้เวลาบางส่วนในการทำงาน แต่ชาวบ้านก็มีการปรับตัวในเรื่องนี้ คือ การทำกิจกรรมอย่างอื่นร่วมกัน เช่น นั่งดูทีวีร่วมกัน รับประทานอาหารร่วมกัน หรือไปเที่ยวกับครอบครัวในช่วงวันหยุด ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยประสานให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวไว้เช่นเดิม หลังจากที่สูงสูญเสียเวลาไปบางส่วน ซึ่งสมาชิกในครอบครัวต่างก็ยอมรับในเรื่องนี้ และสามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี

ในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านและคนในชุมชนบึงสีไฟนั้น พบว่า การพบปะพูดคุยกับสมาชิกในชุมชนน้อยลง อันเนื่องมาจากเวลาในการประกอบอาชีพนั้นมีเพิ่มขึ้น แรงงานในการประกอบอาชีพส่วนใหญ่จะใช้แรงงานจากเครื่องจักร และเกิดการจ้างแรงงานในการประกอบอาชีพต่าง ๆ แทนการช่วยเหลือกันด้านแรงงาน ส่วนกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้นชาวบ้านก็ยังคงปฏิบัติเช่นเดิม ชาวบ้านยังมีการร่วมแรงร่วมใจกัน เมื่อเวลาที่ชุมชนมีกิจกรรมต่าง ๆ ชาวบ้านก็จะหาเวลาเพื่อมาร่วมกิจกรรมนั้น ทั้งนี้เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวบ้านในชุมชนบึงสีไฟ

สำหรับการศึกษานั้น อย่างที่ทราบกันดีว่า ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยนั้นส่งเสริมเรื่องการศึกษาอย่างมาก จึงทำให้ในปัจจุบันนี้ ผู้ปกครองมักจะส่งบุตรหลานไป

เรียนหนังสือในระดับสูง ๆ เพิ่มขึ้นมาก ซึ่งต่างจากในอดีตที่ชาวบ้านไม่ค่อยนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนในระดับสูง ๆ เนื่องจากมีฐานะค่อนข้างยากจน จึงไม่เอื้ออำนวยต่อการเรียนในระดับสูงมากนัก ส่วนใหญ่มักจะจบการศึกษาภาคบังคับเท่านั้น ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า ชาวบ้านได้มีการปรับตัวและเห็นความสำคัญของการศึกษามากขึ้น ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากสภาพทางเศรษฐกิจของชาวบ้านดีขึ้น โดยในปัจจุบันในหมู่บ้านมีเด็กที่กำลังอยู่ในวัยศึกษาเป็นจำนวนมาก มีตั้งแต่ระดับประถมจนถึงระดับปริญญา ซึ่งเป็นตัวชี้วัดอย่างหนึ่งว่าชาวบ้านได้มีการปรับตัวในเรื่องของการศึกษาทั้งนี้ เพราะต้องการให้บุตรหลานมีโอกาสในการเลือกงาน และไม่ต้องทำงานหนักและลำบากเหมือนตนเอง ซึ่งนับเป็นการปรับตัวเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคตนั่นเอง

4.5.3.4 ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

1) ปัญหาด้านการบริหารจัดการบึงสีไฟ

จากการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟนั้น พบว่า บึงสีไฟนั้นมีการบริหารจัดการที่ขาดการบูรณาการ เป็นการบริหารงานแบบแยกส่วน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ไม่มีคุณภาพ และอีกทั้งยังเป็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความต้องการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ทำให้ไม่สามารถพัฒนาบึงสีไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามได้อย่างแท้จริง แต่เป็นเพียงการพัฒนาเพียงชั่วคราวเท่านั้น และขาดความร่วมมือในการทำความเข้าใจกับกลุ่มต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันขององค์กรของรัฐ ธุรกิจเอกชน รวมถึงประชาชน

ผู้ประกอบการไม่ให้ความร่วมมือกับภาครัฐ ไม่เคารพกฎกติกาของการอยู่ร่วมกัน ไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นขาดการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่เป็นไปในทางของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่หวังกอบโกยผลประโยชน์ส่วนตน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมถึงสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

อีกทั้งยังขาดความพร้อมในการบริหารจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหน่วยงานที่เข้ามาดูแลยังมีข้อจำกัดหลาย ๆ ด้านในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยว และขาดการควบคุมดูแลสภาพแวดล้อมชุมชนและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามกฎระเบียบข้อบังคับอย่างจริงจัง

2) ปัญหายุทธศาสตร์ชาติ

สำหรับสภาพปัญหาที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาตินั้น จากการศึกษาข้อมูลจากประมง และกรมชลประทานนั้น พบว่า วัชพืชน้ำเป็นสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลให้เกิดสี และกลิ่นไม่พึงประสงค์ของน้ำในบึงสีไฟ เนื่องจากในแหล่งน้ำที่จำนวนวัชพืชขึ้นอยู่หนาแน่น เมื่อวัชพืชตายทำให้เกิดการเน่าเปื่อยและทับถมในแหล่งน้ำส่งผลให้คุณภาพของแหล่งน้ำเสื่อมโทรมลง และทำให้ประชากรสัตว์น้ำลดลงไปด้วย และวัชพืชที่มีจำนวนมากนี้ยังกีดขวางแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ เมื่อวัชพืชเน่าเปื่อยส่งผลให้ปลาตาย และในส่วนของการประมงนั้น

วัชพืชเป็นตัวขวางการทำประมงของชาวบ้านทำให้จับสัตว์น้ำลำบากมากขึ้น นอกจากนี้จำนวนวัชพืชที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นส่งผลให้น้ำเกิดการตื้นเขินอีกด้วย

ในส่วนของการชลประทาน วัชพืชเป็นตัวกีดขวางทางการไหลของน้ำ และส่งผลให้อุปกรณ์การชลประทานเกิดการอุดตันของท้องส่งน้ำ ทำให้ส่งน้ำได้ไม่รวดเร็วเท่าที่ควร และการคมนาคมทางน้ำแหล่งน้ำขนาดใหญ่มักจะมีปัญหาการแพร่กระจายของผักตบชวาจนขวางการสัญจรของน้ำได้ จนบางครั้งไม่สามารถใช้เรือผ่านไปมาได้ การเกษตรในการทำนาข้าว นาบัว หรือพืชอื่น ๆ เช่น ต้นกก และหญ้าหลายชนิดจะคอยแย่งอาหารจากพืชที่ชาวบ้านปลูก ส่งผลให้ได้จำนวนผลผลิตลดน้อยลง รวมทั้งเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มในการกำจัดวัชพืชเหล่านี้ โดยการพัฒนาแหล่งน้ำในปัจจุบันมีวัตถุประสงค์ในการใช้จ่ายประโยชน์จากแหล่งน้ำแตกต่างกันไป เนื่องจากวัชพืชเป็นปัจจัยที่สำคัญเป็นอุปสรรคต่อการใช้ประโยชน์จากน้ำ

ทั้งนี้แหล่งน้ำกับการท่องเที่ยวยังมีความสำคัญอย่างมาก มีการพัฒนาเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ แหล่งน้ำจัดจัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน ถ้าหากไม่มีการควบคุมวัชพืชที่ดี ปล่อยให้เกิดวัชพืชน้ำขึ้นอย่างหนาแน่น ก็ส่งผลให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่สวยงามได้ นอกจากนี้วัชพืชยังเป็นตัวกีดขวางของกิจกรรมบันเทิงทางน้ำ เช่น การตกปลา การว่ายน้ำ การปั่นจักรยานน้ำ การล่องเรือ เป็นต้น

สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นมีสาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นหลายสาเหตุ แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงนั้น ทั้งผลกระทบต่อชุมชนในเชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นตัวผลักดันที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนบึงสีไฟปรับตัวเพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ โดยการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟที่เกิดขึ้นนั้น ทั้งที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวและที่เกิดจากสาเหตุอื่น แต่ชาวบ้านในชุมชนบึงสีไฟก็ยังคงมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายไว้เช่นเดิม

ตารางที่ 4.4 การปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟในแต่ละช่วงของการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ

การปรับตัว/การเปลี่ยนแปลง	ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2500-2521)	ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2524-2545)	ช่วงที่ 3 (พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน)
<u>ด้านเศรษฐกิจ</u>	- ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ - มีการย้ายที่อยู่อาศัยจากข้างล่างริมบึงขึ้นมายู่บริเวณข้างบน จึงทำให้มีการนำเอาผลผลิตของตนเองออกมาขายภายในชุมชน	- ประกอบอาชีพเกษตรกรรม - มีการลงทุนค้าขายสินค้าประเภทต่าง ๆ เช่น ของที่ระลึก ร้านอาหาร อาหารปลา ร้านอาหารเพื่อตอบสนองต่อการท่องเที่ยว	- มีการลงทุนผลิตสินค้าและบริการเพื่อสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว - รายได้จากการทำเกษตรกรรมเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว - คนในชุมชนมีรายได้เพิ่มจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากกลุ่มนายทุนบางส่วนเข้ามาเปิดรีสอร์ท หรือทำร้านอาหารในบริเวณรอบบึงสีไฟ ทำให้มีการจ้างงานคนในชุมชนมากขึ้น
<u>ด้านสังคม และวัฒนธรรม</u>	- มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมและสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก สร้างถนนรอบบึงสีไฟ - ในส่วนของวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ ความเชื่อเกี่ยวกับบึงสีไฟความสัมพันธ์ของคนใน	- มีการพัฒนาและดูแลบึงสีไฟจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นระบบมากขึ้น ซึ่งแต่เดิมทางจังหวัดทางจังหวัดพิจิตรเป็นผู้ดูแลบึงสีไฟทั้งหมด มีเทศบาลและหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาพัฒนาร่วมกันและเนื่องจากในช่วงที่ 2 นี้ตรงกับ	- มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภายในบึงสีไฟเพิ่มขึ้น ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนทั้งในระบบครอบครัวและระบบชุมชน มีกิจกรรมร่วมกันน้อยลง มีการส่งบุตรหลานไปเรียนนอกชุมชนและต่างจังหวัด เพื่อหวังให้กลับมาใช้ความรู้กลับมาพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่มี

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

การปรับตัว/การเปลี่ยนแปลง	ช่วงที่ 1 (พ.ศ. 2500-2521)	ช่วงที่ 2 (พ.ศ. 2524-2545)	ช่วงที่ 3 (พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน)
<u>ด้านสังคม และวัฒนธรรม</u> (ต่อ)	ชุมชนนั้นเป็นแบบกันเอง มี ความใกล้ชิดสนิทสนม ไม่มี กฎระเบียบตายตัว -มีวัดเป็นศูนย์กลางรวมใจและ สร้างความรู้สึกร่วมกันอันหนึ่งอัน เดียวกันได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิด การจัดระเบียบความสัมพันธ์เกิด ความสมดุล -มีเจ้าพ่อหลวงตุ้และเจ้าพ่อ ทองคำเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับที่ 4 ที่เน้นให้มีการ พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจึงส่งผลให้มี การพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟให้ เป็นระบบมากยิ่งขึ้น -มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกิด จากการพัฒนา เช่น มีสิ่งก่อสร้าง เกิดขึ้นมากมายภายในบริเวณบึงสี ไฟ เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยว เดินทางมาชมมากยิ่งขึ้น	อยู่ในชุมชนให้มีมูลค่าเพิ่มยิ่งขึ้น ทำให้ เกิดความสัมพันธ์ของสมาชิกใน ครอบครัวมีปฏิสัมพันธ์กันน้อยลง -เริ่มมีกลุ่มนักลงทุนจากภายนอกเข้ามา ลงทุนภายในชุมชนเพิ่มมากขึ้น มีการ เปิดรีสอร์ต และร้านอาหารในบริเวณ รอบ ๆ บึงสีไฟ ทำให้คนในชุมชนเกิด การจ้างงานเพิ่มมากขึ้น

4.6 ข้อค้นพบจากการศึกษา

หลังจากที่ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร ทำให้ผู้ศึกษาค้นพบว่า การพัฒนาบึงสีไฟนั้นมีข้อค้นพบหลายอย่าง โดยข้อมูลเหล่านี้ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เริ่มทำการศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร ทั้งในส่วนของข้อมูลจากเอกสาร และที่สำคัญคือการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับต่าง ๆ ทั้งในส่วนขององค์กร และประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาบึงสีไฟที่เกิดขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจและสามารถเก็บรวบรวมได้จากการศึกษา อีกทั้งยังเป็นข้อมูลที่ช่วยเติมเต็มในส่วนต่าง ๆ ของภาคนิพนธ์เรื่องนี้โดยผู้ศึกษาขออธิบายดังต่อไปนี้

1) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวบึงสีไฟ

ปัญหาด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวบึงสีไฟ กล่าวคือ การบริหารจัดการบึงสีไฟนั้นยังขาดการบูรณาการ เนื่องจากการบริหารงานทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึงบุคคลภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องยังมีการทำงานที่ขาดความคิดในเชิงบูรณาการ และที่สำคัญยังเป็นการบริหารงานแบบแยกส่วน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ไม่มีคุณภาพ หรือการพัฒนาที่ไม่พัฒนา อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความต้องการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งวิเคราะห์ได้จากการดำเนินงานที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าการทำงานแยกส่วน ทำให้ไม่สามารถพัฒนาบึงสีไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามได้อย่างแท้จริง แต่เป็นเพียงการพัฒนาเพียงชั่วคราวเท่านั้น และขาดความร่วมมือ ทำความเข้าใจกับกลุ่มต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาาร่วมกันขององค์กรภาครัฐ ธุรกิจเอกชน รวมถึงประชาชน กล่าวคือยังขาดความพร้อมในการบริหารจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหน่วยงานที่เข้ามาดูแลยังมีข้อจำกัดหลาย ๆ ด้านในการจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยว

ผู้ประกอบการไม่ให้ความร่วมมือกับภาครัฐ ไม่เคารพกติกาของการอยู่ร่วมกัน ไม่มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นขาดการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของภาคส่วนต่าง ๆ ในการเข้าร่วมพัฒนาบึงสีไฟ ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันของสังคมที่สำคัญ และที่สำคัญการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่หวังกอบโกยผลประโยชน์ส่วนตน ซึ่งส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมถึงสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ภาพที่ 4.18 อุทยานบัวบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร

แหล่งที่มา: พันทิปดอทคอม, 2555.

ดังตัวอย่างความผิดปกติที่เกิดขึ้น เช่น อุทยานบัวบึงจังหวัดพิจิตร และหอชมนกจังหวัดพิจิตร รวมถึง ภาพสามมิติบริเวณหอชมนกจังหวัดพิจิตร เนื่องจากทางหน่วยงานทั้งรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานราชการ หรือเอกชนก็ตามที่ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาบึงสีไฟที่เกิดขึ้นทั้งหมด โดยจากการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟจังหวัดพิจิตรนั้น ทำให้ผู้ศึกษาทราบถึงผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาบึงสีไฟโดยบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งการพัฒนาเหล่านั้นนั้น แท้จริงแล้วมิได้ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง เนื่องจากการพัฒนาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นไปในทิศทางที่มีขอบธรรมของผู้ที่เข้ามาบริหารจัดการ อาทิ อุทยานบัว บึงสีไฟ จังหวัดพิจิตรที่เกิดขึ้นนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง คือ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น โดยชาวบ้านเล่าว่า ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เป็นที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน ต่อมาได้มีผู้มีอิทธิพลออกกฎหมายบางอย่างและขับไล่ชาวบ้านออกจากพื้นที่นี้ แต่ชาวบ้านไม่ยอมจึงทำให้เกิดความขัดแย้งกันอยู่เป็นเวลานาน จนในที่สุดชาวบ้านก็ต้องย้ายออกจากพื้นที่เหล่านั้นโดยกล่าวว่าพื้นที่ของหลวง และต่อมาไม่นานชาวบ้านเล่าว่ามีผู้มีอิทธิพลก็ได้เข้ามาปลูกบ้านเพื่อใช้เป็นที่พักตากอากาศของตนเอง ทำให้เกิดความโต้แย้งจากบุคคลบางกลุ่มเกี่ยวกับการกระทำดังกล่าว จึงทำให้ในเวลาต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ดังกล่าวนี้มาเป็น “อุทยานบัว บึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร” ดังที่ได้ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

โดยจากการศึกษาในส่วนของหอชมนกและภาพสามมิตินั้น พบว่า จากเหตุการณ์น้ำท่วมในปีที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่บริเวณหอชมนกบึงสีไฟจังหวัดพิจิตรเป็นอย่างมากเนื่องจากบริเวณนี้เป็นบริเวณที่ได้มีการวาดภาพพญาล้านสามมิติไว้ในส่วนนี้ด้วยเช่นกัน ซึ่งได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

นอกจากผลกระทบจากภัยธรรมชาติ และที่ยังเป็นประเด็นอยู่ก็คือ สาเหตุที่ภาพวาดสามมิตินั้นหลุดลอกเกือบทั้งหมด น่าจะเป็นผลมาจากการทำงานที่ขาดประสิทธิภาพของผู้ประกอบการนั่นเอง จากการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตรนั้น พบว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวของบึงสีไฟในแต่ละส่วนนั้นเป็นการพัฒนาที่ไม่ต่อเนื่องหรือที่เรียกว่าการพัฒนาไปตามกระแส คือ มีการพัฒนาแต่ไม่มีการซ่อมแซมปรับปรุง สถานที่ท่องเที่ยวหลังจากที่ได้มีการพัฒนา จึงทำให้บึงสีไฟเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ยังไม่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวได้เท่าที่ควร

จากการศึกษาพบว่า ณ ปัจจุบัน สถานที่ท่องเที่ยวในส่วนของหอชมนกที่ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาตินั้นยังไม่มีหน่วยงานใดเข้าไปบูรณะซ่อมแซมในส่วนที่ได้รับความเสียหายที่เกิดขึ้น โดยบริเวณหอชมนกแห่งนี้มีสภาพเสื่อมโทรมอย่างมาก ภาพวาดสามมิตินั้นมีการหลุดลอกของสีน้ำมัน สิ่งก่อสร้างที่อยู่บริเวณนั้นถูกทำลายได้รับความเสียหายที่เกิดจากกลุ่มวัยรุ่นที่อาจจะมีความขัดแย้งกับผู้ที่เข้ามาส่วนในการบริหารจัดการในส่วนนี้ก็ได้ แต่อย่างไรก็ตามก็ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ก็ควรเข้ามาแก้ไขอย่างเร่งด่วนที่สุด เพราะนอกจากจะส่งผลกระทบต่อสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดพิจิตรแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณรอบบึงสีไฟและประชาชนทั่วไปอีกด้วย ซึ่งสิ่งที่ได้กล่าวมาในข้างต้นนี้นั้น ถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลง หรือแทบไม่มีนักท่องเที่ยวจะมาเที่ยวชมเลยก็ว่าได้ ทำให้ชาวบ้านที่มีอาชีพค้าขายและประกอบธุรกิจในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวนั้นได้รับผลกระทบจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยตรง

อย่างที่ทราบกันดีในเรื่องของการบริหารงานที่เกิดขึ้นนั้น ประชาชนเป็นเพียงคนธรรมดาไม่มีสิทธิ์ที่จะเรียกร้องในเรื่องต่าง ๆ เนื่องจากเห็นว่าชาวบ้านมีความรู้น้อย เรียนต่ำ ไม่มีความสามารถที่จะเข้าไปร่วมตัดสินใจหรือร่วมแสดงความคิดเห็นได้ แต่หากมองในอีกมุมหนึ่งการเข้าไปมีส่วนร่วมของชาวบ้านหรือประชาชนท้องถิ่นในกิจการใด ๆ ก็ตาม ชาวบ้านอาจจะเข้าไปขัดกับผลประโยชน์กับผู้ที่มีส่วนในการพัฒนาในโครงการอาจจะนำมาซึ่งความขัดแย้งได้

ทั้งนี้จึงทำให้ชุมชนไม่สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวหรือมีสิทธิใด ๆ ในการจัดการท่องเที่ยว ถึงแม้ว่าหน่วยงานรัฐจะพยายามจัดกิจกรรมขึ้นมาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวแต่ชุมชนยังเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดกิจกรรมได้น้อยมาก ทำให้ชุมชนไม่มีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกิจกรรมหรือผลประโยชน์มากนัก และผู้ประกอบการบางรายมักจะไม่ได้ความร่วมมือกับภาครัฐ ทั้งนี้ผู้ประกอบการดังกล่าวจะพยายามหาช่องทางในการที่จะหลีกเลี่ยงข้อกฎหมาย อีกทั้งหยิบยื่นผลประโยชน์บางอย่างให้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐ ในการที่จะดำเนินการผิดกฎหมายและการจัดระบบประมาณที่ไม่ชอบธรรม เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีในส่วนของกรณีโครงการก่อสร้างสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์
พิจิตร เมื่อ พ.ศ. 2550 โดยเทศบาลจังหวัดพิจิตรรับผิดชอบในส่วนนี้ โดยสร้างขึ้นเพื่อเฉลิมพระ
เกียรติพระบาทสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ โดยใช้งบประมาณในการก่อสร้าง
กว่า 47 ล้านบาท ภายใต้แนวคิดที่จะพัฒนาบึงสีไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นาดีนตาตื่นใจแก่ผู้
มาเยือนควบคู่ไปกับการรักษาระบบนิเวศที่มีอยู่เดิมให้มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นการปรับปรุง
พื้นที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์ และรักษาพื้นที่สีเขียวในเมือง และยังมีอาคารน้ำตกจำลอง ซึ่ง
เป็นอาคารที่มรการพัฒนาออกแบบการใช้ระบบพลังงานแสงอาทิตย์ในการผลิตพลังงาน ใช้กับ
เครื่องสูบน้ำภายในสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตร จำนวนถึง 10 เครื่องโดยใช้สำหรับสูบน้ำ
ขึ้นไปบนอาคารแล้วปล่อยลงมาเป็นน้ำตก เป็นการช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายกระแสไฟฟ้า และ
สนับสนุนนโยบายภาครัฐในเรื่องการณรงค์ใช้พลังงานสะอาด พลังงานทดแทนภายในอาคารที่
หอประชุมสำหรับจัดการอบรมสัมมนาได้เป็นอย่างดี

โดยจากการศึกษาทำให้ผู้ศึกษาทราบว่า การก่อสร้างสวนสมเด็จพระนางเจ้า
สิริกิติ์พิจิตร ใช้งบประมาณในการก่อสร้างเป็นจำนวนมาก เพื่อทำพื้นที่ว่างเปล่าให้เกิดประโยชน์
นั้น ผู้ศึกษาเห็นด้วยกับชาวบ้าน ว่าการก่อสร้างถ้ำน้ำตกจำลองนั้นเป็นสิ่งที่ดี แต่สิ่งที่เกิดขึ้นจริง
นั้นมิได้เป็นเหมือนอย่างในโครงการ รวมถึงในปัจจุบันหากผู้ที่เกี่ยวข้องจังหวัดพิจิตรสามารถเข้าไป
ชมถ้ำจำลองได้และจะทำให้ทุกท่านเข้าใจว่าทำไมไม่เป็นเหมือนในโครงการ เนื่องจากในวันที่ผู้
ศึกษาลงไปเก็บข้อมูลทำให้ผู้ศึกษาสงสัยว่าการพัฒนาและก่อสร้างถ้ำจำลองนั้นเป็นเพียงการ
พัฒนาเพื่อหวังกอบโกยผลประโยชน์หรือไม่ เพราะเมื่อเดินเข้าไปภายในอาคาร พบว่า ไม่มีการ
บริหารจัดการที่ดีและที่ผ่านมามีสมาชิกสภาเทศบาลเมืองพิจิตรได้เข้าร้องเรียนกับผู้สื่อข่าว พร้อม
ทั้งนำผลการตรวจจากสภาวิศวกรรมฯ ถึงเรื่องการก่อสร้างทุจริตในการใช้งบประมาณโครงการ
ก่อสร้างปฏิภูมิทัศน์สวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ และก่อสร้างน้ำตกจำลองใช้งบประมาณไปกว่า
47 ล้านบาท

อีกทั้งยังพบว่า การก่อสร้างสวนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พิจิตรนั้น มีการ
ก่อสร้างผิดแบบไม่ตรงไปตามสัญญา มีการเบิกจ่ายค่างวดไปแล้ว 12 งวด เป็นเงิน 40 ล้านบาท
แต่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ ทำให้ผู้ศึกษาย้อนกลับไปว่าที่ผ่านมามีการตรวจรับงานไปได้อย่างไร
และทั้งที่สร้างไม่ได้ถูกแบบแปลนจนกลายเป็นสุสานแห่งการทุจริตที่ตั้งอยู่กลางเมืองพิจิตร
(เครือข่ายวิทยุชุมชน) นอกจากนี้ก็มีรายงานว่าบริษัท คิงส์ วาไรตี้ ที่เป็นผู้รับเหมาก่อสร้างก็จะ
ดำเนินการฟ้องศาลปกครองเรียกร้องให้เทศบาลเมืองพิจิตรจ่ายค่าเสียหาย 25 ล้านบาท ส่วน
เทศบาลเมืองพิจิตร ก็อ้างว่าจะฟ้องร้อง บริษัท คิงส์ วาไรตี้ ที่ทำงาน ส่งผลให้เทศบาลเมือง
พิจิตรเสียหายด้วยเช่นกัน อีกทั้งระบบไฟในอาคารไม่มีระบบความปลอดภัย และอีกหลายอย่าง
ที่ล้วนทุจริตโดยทั้งสิ้น รวมถึง แผงโซลาร์เซลล์ ที่จะใช้พลังงานแสงอาทิตย์ก็ไม่สามารถใช้งานได้
ตามหลักวิชาการ เมื่อประธานวิศวกรรมสถานแห่งประเทศไทยได้เข้ามาตรวจสอบพบว่า ไม่มี

ประสิทธิภาพในการก่อสร้าง และต้องทำการยกเลิกและก่อสร้างปรับปรุงใหม่ รวมถึงสิ่งของบางอย่างก็ห้ามใช้เพราะอาจจะเป็นอันตรายกับประชาชนที่จะเข้ามาท่องเที่ยวหรือใช้งาน

จากตัวอย่างในข้างต้นนั้น ส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณบึงสีไฟอย่างมากเนื่องจากการกระทำของผู้บริหาร พัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟนั้น เป็นการพัฒนาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ทำให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบ คือ ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลง ส่งผลต่อการประกอบอาชีพของประชาชนที่เข้ามาลงทุนในธุรกิจเพื่อการท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมถึงธุรกิจการท่องเที่ยวในช่วงนี้ต้องซบเซาลงไป ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่เคยมีความคล่องตัวลดลง เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวย่อมต้องมีการใช้จ่ายใช้สอยในการซื้อสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวลดลง ทำให้ชุมชนมีรายได้ลดตามไปด้วย เช่น การขายของที่ระลึกที่เป็นสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านและสินค้า OTOP ร้านอาหารและเครื่องดื่ม การขนส่งภายในท้องถิ่น และการกระทำความดีความชอบได้ว่าเป็นการสร้างภาพลักษณ์ในเชิงลบต่อนักท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวไม่ต้องการมาเที่ยวอีกด้วย ในช่วงนี้ถือเป็นวิกฤตการณ์ที่สำคัญของชาวจังหวัดพิจิตรก็ว่าได้ ทำให้ในปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวบึงสีไฟค่อนข้างน้อย

สำหรับการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวบึงสีไฟนั้น ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการเอกชนที่เข้ามามีส่วนในการพัฒนาบึงสีไฟ และในส่วนของชุมชนนั้นเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างมาก หรือแทบจะไม่มีส่วนร่วมการพัฒนาหรือร่วมตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งขัดกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ซึ่งสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ระยะยาวและมีการดำเนินการต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ที่ให้ยึด “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” ในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวมและให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งทางด้านคน เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้กำหนดการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพึงตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง ส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ พัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น และที่สำคัญองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับการถ่ายโอนภารกิจ “การส่งเสริมการท่องเที่ยว” ในระดับท้องถิ่น โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นวางแผนการท่องเที่ยว การปรับปรุง ดูแล บำรุงรักษาสถานที่ท่องเที่ยวจัดทำสื่อ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยท้องถิ่น แต่สิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมีความขัดแย้งกับนโยบายส่งเสริมท่องเที่ยวที่ได้บัญญัติไว้อย่างเห็นได้ชัดเจน

สำหรับการพัฒนาการที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวของบึงสีไฟและแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ ให้พัฒนาไปได้นั้น เนื่องจากการท่องเที่ยวมีความเกี่ยวข้องกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยการสนับสนุน

และความร่วมมือจากทุกฝ่าย และมีการทำงานร่วมกันอย่างสอดคล้องประสานจึงจะสามารถพัฒนาไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยหน่วยงานสนับสนุนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน โดยหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการกำหนดนโยบายดำเนินการ กำกับควบคุม ดูแลและส่งเสริมการท่องเที่ยว ในขณะที่ภาคเอกชนเป็นฟันเฟืองสำคัญในการขับเคลื่อน กระตุ้นและส่งเสริมให้การท่องเที่ยวพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยกระบวนการทำงานของหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนนั้นจะต้องกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน และเกิดผลกระทบด้านลบต่อสังคม วิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ซึ่งเป็นหนทางสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

2) ผลกระทบด้านสภาพแวดล้อมชุมชนบึงสีไฟที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

ความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมของชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว จากการก่อสร้างอาคารและสิ่งก่อสร้างที่เกิดขึ้นใหม่จำนวนมากทำให้เกิดความแออัด การใช้ที่ดินขาดความเป็นระเบียบ มีการบุกรุกที่ดินสาธารณะบริเวณรอบบึงสีไฟ เพื่อปลูกสร้างที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เกิดการบดบังทัศนียภาพ ทำลายความสวยงามของแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติ

ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่มีอยู่ไม่เพียงพอ เนื่องจากมีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้ถนนชำรุดเสียหายจากปริมาณจราจรที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้การขยายตัวของชุมชนออกไปอย่างกระจัดกระจายออกไปซึ่งยากต่อการจัดการให้มีสิ่งสาธารณูปโภครองรับ

ด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนบึงสีไฟนั้นเริ่มประสบกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ปัญหาขยะมูลฝอยที่เพิ่มขึ้น ปัญหาเสียงดังรบกวน ปัญหามลพิษทางอากาศ รวมถึงปัญหาน้ำเน่าเสียอีกด้วย ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ยังมีสามเหตุมาจากภัยทางธรรมชาติ ในปีที่ผ่านมาเกิดปัญหาอุทกภัยที่ค่อนข้างรุนแรงส่งผลกระทบต่อชุมชน สังคม เศรษฐกิจ รวมถึงสิ่งแวดล้อมของสังคมและประเทศอย่างมาก และที่สำคัญบึงสีไฟเองก็ได้รับผลกระทบอย่างมาก เพราะปัญหาอุทกภัยในครั้งนี้ได้ทำให้การพัฒนาบึงสีไฟเพื่อการท่องเที่ยวเกือบทั้งหมดเกิดความเสียหาย เช่น อุทยานบัว พิจิตร และหอชมนก ในส่วนของภาพวาดสามมิติ เกิดปัญหา คือ สีของภาพสามมิติหลุดลอกออกไป ผลกระทบจากน้ำท่วมในครั้งนี้ ทำให้สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เกิดความเสื่อมโทรม และมีทัศนียภาพที่ไม่สวยงามส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลง อีกทั้งยังต้องมีการเสียงบประมาณในการซ่อมบำรุงสถานที่ต่าง ๆ ในบึงสีไฟที่ได้รับความเสียหายจากน้ำท่วมค่อนข้างสูง

3) ผลกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชนบึงสีไฟที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว การกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเพียงเล็กน้อยเท่านั้น โดยรายได้ส่วนใหญ่จะได้รับการรับจ้างตามสถานประกอบการและประกอบกิจการที่พักหรือร้านค้าเล็ก ๆ เท่านั้น

การประกอบอาชีพและปัญหาแรงงานท้องถิ่น ประชาชนในท้องถิ่นส่วนใหญ่มีความรู้ในด้านการดำเนินธุรกิจและไม่มีความชำนาญในการประกอบอาชีพ ไม่มีแหล่งเงินทุน ทำให้แรงงานในท้องถิ่นส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ การศึกษาน้อยทำให้มีข้อจำกัดในการทำงานหารายได้

ค่าครองชีพสูงขึ้น เนื่องจากต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันที่เพิ่มขึ้นจากราคาสินค้าอุปโภคที่มีราคาสูงขึ้น มีภาระหนี้สินเพิ่มขึ้นจากการลงทุนในกิจการต่าง ๆ ทำให้ชาวบ้านต้องดิ้นรนหาเลี้ยงชีพเพื่อความอยู่รอด

4) สาเหตุของผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจชุมชน

มีนักลงทุนต่างถิ่นหรือผู้ที่มีอิทธิพลในท้องถิ่นเข้ามาลงทุนธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะกิจการด้านที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทำให้รายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่ที่ผู้ประกอบการทางการท่องเที่ยว ซึ่งชาวบ้านในท้องถิ่นมีรายได้จากการเป็นลูกจ้างในสถานประกอบการและจากการลงทุนกิจการขนาดเล็ก ซึ่งเป็นในรูปแบบของรายค้าขายของอยู่บริเวณทางเข้าบึงสีไฟ เป็นต้น

ชาวบ้านส่วนใหญ่ในอดีตนั้นมีการศึกษาน้อยมีพื้นฐานการประกอบอาชีพ คือ อาชีพเกษตรกรรมและอาชีพรับจ้างเป็นหลัก จึงไม่มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่ต้องอาศัยความชำนาญและประกอบกับไม่มีแหล่งเงินทุน ทำให้ขาดโอกาสในการประกอบอาชีพทางด้านนี้ ส่งผลให้เมื่อนักลงทุนจากต่างถิ่นและผู้ที่มีอิทธิพลเข้ามาประกอบอาชีพเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ในส่วนของรายได้นั้นเกิดการกระจุกตัว

ชุมชนตั้งอยู่ในย่านของการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพิจิตรผนวกกับเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้ตัวเมืองจังหวัดพิจิตรทำให้ต้องแบกรับภาระค่าครองชีพที่สูงขึ้นเรื่อย ๆ และสินค้าที่นำมาขายนั้นจะเน้นขายให้กับนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงทำให้ชุมชนต้องแบกรับภาระค่าครองชีพสูงขึ้นตามไปด้วย

การพัฒนาบึงสีไฟส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของชุมชน เนื่องจากการพัฒนาที่ไม่มีคุณภาพ ทำให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวบึงสีไฟน้อยลง ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพ และธุรกิจของชุมชนอย่างชัดเจน

4.7 ข้อเสนอแนะ

ควรมีการเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างรายได้กระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนอย่างแท้จริงมิใช่เพื่อผลประโยชน์ของประชาชนเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ควรสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการด้านการท่องเที่ยวบ้าง เช่น ในด้านการให้บริการนักท่องเที่ยวมากขึ้น ในส่วนของการฝึกอบรมและให้ความรู้กับคนในชุมชนหรือผู้นำชุมชนเพื่อให้สามารถเป็นผู้นำเที่ยวได้ หรืออาจจะเพิ่มกิจกรรมที่ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ เช่น นวดแผนโบราณ งานหัตถกรรมพื้นบ้าน สนับสนุนเกษตรกรให้ปลูกพืชผักผลไม้ปลอดสารพิษเพื่อนำมาประกอบอาหารหรือแปรรูปขายให้แก่นักท่องเที่ยว สนับสนุนการผลิตสินค้าของที่ระลึกที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่น มีศูนย์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและศูนย์สินค้าของชุมชน เพื่อเป็นการแนะนำชุมชนและสร้างงานสร้างอาชีพให้กับประชาชนท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนอีกด้วย

นอกจากนี้ควรมีการส่งเสริมอาชีพและให้ความรู้ในการดำเนินกิจการและการให้บริการด้วยการฝึกอบรมอาชีพในสาขาต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละชุมชน ต้องการแหล่งเงินทุนสำหรับลงทุนประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการสร้างงานสร้างอาชีพให้กับชุมชนท้องถิ่น อีกทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้ามาดูแลเรื่องราคาสินค้าที่มีความจำเป็นต่อการอุปโภคและบริโภคในชีวิตประจำวันเพื่อไม่ให้มีราคาสูงเกินไป

จากการขยายตัวของการท่องเที่ยวสู่ชุมชนอย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบในทางบวกต่อเศรษฐกิจของชุมชนแล้ว แต่อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวย่อมส่งผลกระทบในเชิงลบต่อเศรษฐกิจของชุมชนได้เช่นกัน โดยผู้ศึกษาขออธิบายดังต่อไปนี้

1) เกิดความไม่เสมอภาคในการพัฒนาและกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจ พื้นที่ที่มีทรัพยากรเหมาะสมสำหรับการพัฒนาเป็นพื้นที่ทางการท่องเที่ยวจะได้รับความสนใจจากภาครัฐและเอกชนในการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐาน และดำเนินธุรกิจทางการท่องเที่ยวมากกว่าพื้นที่ที่ไม่มีศักยภาพในเชิงการท่องเที่ยว ส่งผลให้การกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจไม่ครอบคลุมและทั่วถึง เนื่องจากการพัฒนาส่วนใหญ่นั้นเป็นการพัฒนาโดยภาครัฐและเอกชน แต่ประชาชนมิได้เข้าไปมีส่วนในการพัฒนาหรือร่วมบริหารจัดการในส่วนในพื้นที่ท่องเที่ยว และในส่วนของการลงทุนต่าง ๆ ชาวบ้านไม่มีความชำนาญในด้านธุรกิจ แต่สามารถเข้าไปเป็นเพียงลูกจ้างของธุรกิจต่าง ๆ ทำให้รายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่ที่ผู้ประกอบการและภาคเอกชน ดังนั้น การที่จะพัฒนาในส่วนต่าง ๆ นั้นทางหน่วยงานหรือองค์กรที่เข้ามามีส่วนรับผิดชอบควรที่จะมีการจัดการที่ดี เพื่อเป็นการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง

2) เกิดปัญหาการแย่งแย่งผลประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวมีผลนำไปสู่การแย่งแย่งผลประโยชน์กันของผู้ประกอบการ เนื่องจากการท่องเที่ยวสามารถสร้าง

รายได้ให้กับชุมชนได้เป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดการแข่งขันในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ได้กล่าวว่า มีนายทุนทั้งในภายในและจากภายนอกเข้ามาซื้อที่ดินในบริเวณรอบบึงสีไฟเป็นจำนวนมาก โดยอ้างว่าเป็นพื้นที่ของหลวง อีกไม่นานก็จะถูกยึดเป็นของหลวง ทำให้ชาวบ้านขายที่ดินกันเป็นจำนวนมาก และราคาไม่สูงมากนัก ชาวบ้านบางส่วนยอมขายแม้กระทั่งที่อยู่อาศัยของตนเอง ต่อมาอีกไม่นานเมื่อการท่องเที่ยวบึงสีไฟมีการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมส่งผลให้พื้นที่เหล่านั้นมีราคาสูงขึ้นหลายเท่าตัว ซึ่งผลประโยชน์เหล่านี้เป็นการกระทำที่ไม่ควรกระทำของนายทุน และเป็นการกระทำที่มีข้อขัดแย้งกฎหมาย ทั้งนี้ควรมีความเข้มงวดในส่วนของการกระเบียบต่าง ๆ ของสังคม เป็นต้น

3) ทำให้ค่าครองชีพและราคาที่ดินในพื้นที่ท่องเที่ยวสูงกว่าพื้นที่อื่น เนื่องจากในพื้นที่ท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวต่างชาติจะทำให้สินค้าในบริเวณนั้นมีราคาสูงขึ้นเพื่อสร้างกำไรในระดับสูง ทั้งพื้นที่ในแหล่งท่องเที่ยวนั้นยังเป็นที่สนใจของผู้ประกอบการที่ต้องการเข้ามาลงทุน จึงส่งผลให้ที่ดินในบริเวณนั้นราคาสูงได้

4) ความปลอดภัย นับเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวได้มากหรือน้อยในแต่ละแห่ง นักท่องเที่ยวจะเลือกท่องเที่ยวในสถานที่ที่มีความปลอดภัยทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินของตนเองมากที่สุด

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “ผลของการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟจังหวัดพิจิตร” นั้นพบว่าการเปลี่ยนแปลงของชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร สามารถสรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นมีการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยการเปลี่ยนแปลงส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ ชุมชนมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ระบบโครงสร้างพื้นฐานได้รับการพัฒนา ทางด้านเศรษฐกิจนั้นส่งผลให้ประชาชนมีงานทำและมีทางเลือกในการประกอบอาชีพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังส่งผลให้รายได้ของประชาชนเพิ่มขึ้นอีกด้วย ส่วนทางด้านสังคมและวัฒนธรรมนั้นส่งผลให้ชาวบ้านที่อยู่อาศัยรอบบึงสีไฟและประชาชนจังหวัดพิจิตรโดยรวมมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น รวมถึงมีความสะดวกสบายเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาในส่วนของระบบโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม จึงทำให้ชุมชนมีความสะดวกสบายมากขึ้นและเป็นการสร้างพื้นฐานเพื่อที่จะพัฒนาสังคมต่อไปในอนาคต การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชนโดยชุมชนโดยตรงแต่กระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เข้ามาพร้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวมีส่วนทำให้สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบึงสีไฟมีการเปลี่ยนแปลงไป

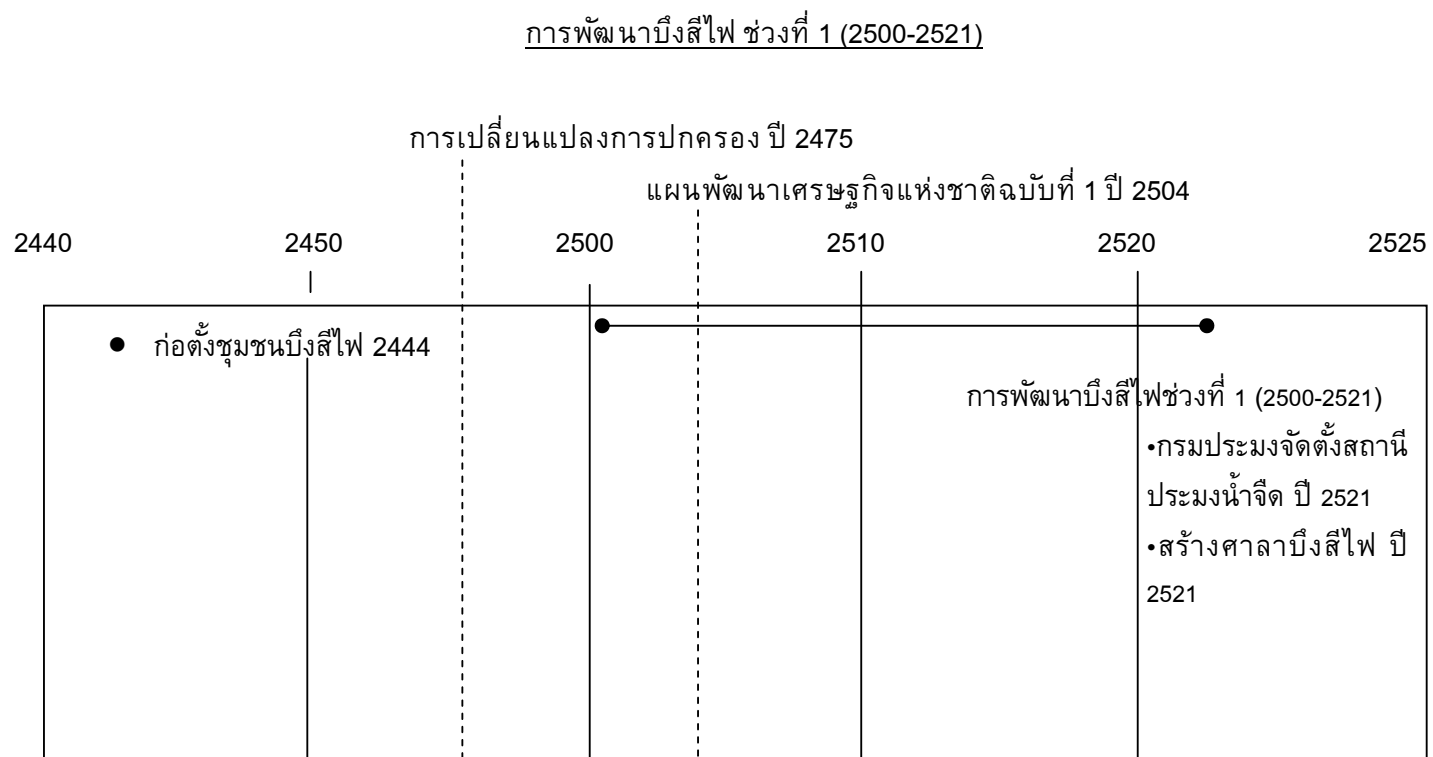
สำหรับการศึกษาผลของการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟจังหวัดพิจิตรนั้นผู้ศึกษาได้แบ่งช่วงการศึกษาออกเป็น 3 ช่วงเพื่อให้เกิดความเข้าใจและง่ายต่อการศึกษาโดยแบ่งเป็นช่วงที่ 1 ช่วงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟจะศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2521 ในช่วงที่ 2 คือช่วงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟตั้งแต่ พ.ศ. 2522-2545 สูดท้ายช่วงที่ 3 คือการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟ พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน โดยจะขออธิบายดังต่อไปนี้

ช่วงที่ 1 ช่วงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟจะศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2521 จากการศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟแต่ละช่วงนั้นมีความแตกต่างกัน เนื่องจากนั้นได้รับการพัฒนาการท่องเที่ยวในแต่ละช่วงแตกต่างกันไป โดยในช่วงการพัฒนาบึงสีไฟช่วงที่ 1 นั้น พบว่า บึงสีไฟนั้นยังไม่มีพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม เป็นเพียงนโยบายการพัฒนาบึงสีไฟในระยะที่ 2 เท่านั้น และบึงสีไฟยังมีลักษณะเป็นเพียงบึงขนาดใหญ่ที่เต็มไปด้วยทรัพยากรทาง

ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์รวมถึงพืชเป็นจำนวนมาก จึงทำให้บึงสีไฟในช่วงที่ 1 นั้นยังไม่มีเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป

ในส่วนของวิถีชีวิตการดำรงชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านชุมชนบึงสีไฟช่วง พ.ศ. 2500-2521 นั้น เนื่องจากบึงสีไฟมีความอุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรต่าง ๆ ชาวบ้านในชุมชนจึงมีลักษณะความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย จะสังเกตได้ว่าชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนบึงสีไฟนั้นจะมีความผูกพันกับบึงสีไฟนั้นเป็นแบบเป็นกันเอง มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน ไม่มีกฎระเบียบตายตัว พึ่งพาอาศัยกันอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทรต่อกัน ส่งผลให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และในช่วง พ.ศ. 2500-2521 นั้น แรงงานที่สำคัญในการทำเกษตรกรรมเป็นสมาชิกในครอบครัว เนื่องด้วยชุมชนบึงสีไฟอยู่ในบริเวณที่มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ อาชีพหาปลาและทำนาบัวเป็นอาชีพหลัก ลักษณะการผลิตส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อยังชีพ การประกอบอาชีพยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ซึ่งน่าเป็นปัจจัยที่สำคัญในการผลิตเป็นอย่างมาก อีกทั้งเป็นการสร้างบ้านในระยะต่อมาจากการที่ชาวบ้านค่อย ๆ ย้ายขึ้นมาอยู่บริเวณรอบบึงสีไฟ แต่ก็ยังคงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไว้เช่นเดิม ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเพิ่มมากขึ้น คือ เลี้ยงสัตว์ ทำสวนทำไร่ ทำนา และนำเอาผลผลิตของตนเองมาขายในชุมชน ซึ่งเป็นการกระจายรายได้ของคนในชุมชนและมีการกระจายผลผลิตไปยังชุมชนใกล้เคียง

สำหรับการปรับตัวในช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521 นั้น ชุมชนยังมิได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อการท่องเที่ยว แต่ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อให้สอดคล้องกับทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ ซึ่งลักษณะการผลิตส่วนใหญ่เป็นกานผลิตเพื่อยังชีพเป็นหลัก การประกอบอาชีพยังอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ โดยในช่วงการเปลี่ยนแปลงช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521 นี้ บึงสีไฟยังไม่มีเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป และยังไม่มีความหน่วยงานหรือองค์กรใดเข้าไปพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง แต่เป็นเพียงการเริ่มต้นที่จะพัฒนาบึงสีไฟเพื่อเป็นเพียงสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเท่านั้น จึงทำให้ชุมชนบึงสีไฟไม่มีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในช่วงนี้ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมเท่านั้น ส่งผลให้ชุมชนบึงสีไฟและสังคมมีความสะดวกสบายจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนมากขึ้นตามลำดับประชาชนมีงานทำ มีรายได้จากการประกอบอาชีพมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็ยังคงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไว้เช่นเดิม สามารถดูรายละเอียดการพัฒนาการท่องเที่ยวช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521 ได้ที่ (ตารางที่ 5.1 การพัฒนาบึงสีไฟช่วงที่ 1 พ.ศ. 2500-2521)

ภาพที่ 5.1 แสดงการพัฒนาบึงสีไฟ ช่วงที่ 1 (2500-2521)

ในช่วงที่ 2 คือ ช่วงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟจะศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2522-2545 สำหรับการเปลี่ยนแปลงในช่วงนี้ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภาคเอกชน โดยในช่วงนี้บึงสีไฟมีการพัฒนาการอย่างมาก หน้าที่ในการพัฒนาและดูแลบึงสีไฟจากเดิมนั้นทางจังหวัดพิจิตรจะเป็นผู้ดูแลบึงสีไฟทั้งหมด ต่อมาได้ให้เทศบาลและหน่วยงานอื่น ๆ เข้ามาพัฒนาบึงสีไฟร่วมกัน ต่อมาเมื่อมีพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยปี พ.ศ. 2542 และเมื่อ พ.ศ. 2530 เป็นปีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษาห้าวรอบ ซึ่งตรงกับโครงการปีท่องเที่ยวไทย ปี 2530 เป็นปีมหามงคลเฉลิมฉลองในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระชนมายุครบ 60 พรรษา และพิธีรัชมังคลาภิเษก ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นปัจจัยที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพิจิตร รวมถึงแนวทางการบริการที่มีคุณภาพซึ่งเป็นผลให้เกิดการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวบึงสีไฟจังหวัดพิจิตร โดยในช่วงนี้พบว่า การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟนั้นล้วนเป็นผลมาจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบึงสีไฟแทบทั้งสิ้น รวมถึงแนวทางในการบริการทางการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นผลให้เกิดการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวบึงสีไฟ

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนบึงสีไฟในอดีตนั้นมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง มีรูปแบบการผลิตที่ขึ้นอยู่กับแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน และในปัจจุบันก็เช่นกันคือมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเกิดขึ้นมากมายแต่ชุมชนก็สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ อีกทั้งการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวบึงซึ่งชาวบ้านถือเป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบในทางสังคมทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ สำหรับในเชิงบวกนั้นการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวนั้น ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ได้แก่ การพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมทำให้ชุมชนบึงสีไฟได้รับความเจริญในด้านต่าง ๆ ส่งผลให้ชาวบ้านชุมชนบึงสีไฟมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ก่อให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพ เกิดการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดความสามัคคีขึ้นภายในชุมชน การพัฒนาด้านการคมนาคมขนส่งการพัฒนาด้านการสื่อสารและโทรคมนาคม ทำให้เกิดมีสื่อชนิดใหม่ ๆ ที่สามารถสื่อสารได้อย่างชัดเจนและรวดเร็วการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวเป็นธุรกิจที่ต้องมีการแข่งขัน ทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความต้องการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น เมื่อการท่องเที่ยวขยายตัวสู่ท้องถิ่น จะเริ่มมีการลงทุนผลิตสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว รายได้ที่เกิดจากการเกษตรกรรมเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจใน

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น การเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวย่อมต้องมีการใช้จ่ายใช้สอยในการซื้อสินค้าและบริการ ทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

โดยการปรับตัวในช่วงการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟ ในช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545 นั้น จากการศึกษาพบว่า ในช่วงนี้เกิดการพัฒนาบึงสีไฟโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาบึงสีไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านของการสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน อีกทั้งยังเน้นให้มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงอีกด้วย แต่อย่างไรก็ตาม การพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟนั้น ย่อมเกิดสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ ผลกระทบต่อชุมชนในทางบวกและผลกระทบทางลบต่อชุมชนบึงสีไฟ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงมีการพัฒนาระบบโครงสร้างทางสังคมที่มีความสะดวกสบาย ทำให้มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวบึงสีไฟเป็นจำนวนมาก

เมื่อการท่องเที่ยวขยายตัวเข้าสู่ชุมชนบึงสีไฟมากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนเกิดการขยายตัวของธุรกิจและบริการต่าง ๆ เพื่อเป็นการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวบึงสีไฟ ซึ่งต่างจากอดีตที่มีการค้าขายเพียงชีพแต่ในช่วงที่ 2 นั้น เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชนบึงสีไฟทำให้ชาวบ้านจำหน่ายสินค้าเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวที่เกิดขึ้นกับชุมชนบึงสีไฟในช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545 ล้วนเป็นผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ ทั้งนี้ชาวบ้านชุมชนบึงสีไฟก็ยังคงรักษาวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไว้เช่นเดิมสามารถดูรายละเอียดการพัฒนาการท่องเที่ยวช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545 ได้ที่ (ตารางที่ 5.2 การพัฒนาบึงสีไฟ ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2522-2545)

การพัฒนาบึงสีไฟ ช่วงที่ 2 (2522-2545)

เฉลิมฉลองพระเกียรติพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
เนื่องในโอกาสครบ 80 พรรษา ปี 2532
พ.ร.บ.การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ปี 2522

ปีการท่องเที่ยวไทย (Visit Thailand Year) ปี 2530 และปีเฉลิมฉลองพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในปีกมหามงคลเฉลิมพระชนพรรษาครบ 60 พรรษา
และพิธีรัชมังคลาภิเษก ปี 2530

2520	2525	2530	2535	2540	2545
		•สร้างสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร ปี 2527-2529 •สร้างถนนรอบบึงสีไฟ,สร้างเขื่อนริมบึง,สร้างน้ำพุ •สร้างสถานแสดงพันธุ์ปลาเฉลิมพระเกียรติ	•การพัฒนาบึงสีไฟ ช่วงที่ 2 (2522-2545) •สร้างพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี		
อันเชิญพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทร์มาประดิษฐาน ณ บริเวณเนินไม้หอม สมเด็จพระเทพฯ เสด็จแทนพระองค์เป็นประธานในพิธีเปิด •สร้างศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์พิจิตร •สร้างบ่อจระเข้โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตร					

ภาพที่ 5.2 แสดงการพัฒนาบึงสีไฟ ช่วงที่ 2 (2522-2545)

ช่วงที่ 3 คือการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟ พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน สำหรับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟ พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน เป็นช่วงที่มีการสนับสนุนและส่งเสริมนโยบายพัฒนาบึงสีไฟส่วนใหญ่จะเป็นการปรับปรุงภูมิทัศน์และสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในบึงสีไฟและในช่วงนี้ทางจังหวัดพิจิตรยังประสบปัญหาอุทกภัยที่ค่อนข้างรุนแรง ทำให้แหล่งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดพิจิตรเสื่อมโทรมและมีทัศนียภาพที่ไม่สวยงาม ชุมชนบึงสีไฟ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่ทำให้ชุมชนบึงสีไฟเกิดการเปลี่ยนแปลง และเกิดผลกระทบในด้านต่าง ๆ ต่อชุมชนบึงสีไฟ ทำให้ชุมชนบึงสีไฟเริ่มเป็นสังคมเปิดมากขึ้นมีการติดต่อสื่อสารกับคนภายนอกมากยิ่งขึ้นเกิดการหลั่งไหลของกระแสสังคมภายนอกเข้าสู่ชุมชนท่ามกลางธรรมชาติมีการดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งพาตนเองด้วยวิถีชีวิตที่เรียบง่ายช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนด้วยกระแสสังคมสมัยใหม่จากภายนอกซึ่งเป็นสังคมที่ใหญ่ได้เข้ามามีอิทธิพลมากกว่า ทำให้คนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนการดำเนินชีวิตที่มีการแข่งขันและความเร่งรีบ มีการดำเนินชีวิตตามวัตถุนิยมเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองส่งผลให้ชุมชนต้องพึ่งพาคนภายนอกเพิ่มมากขึ้น ใช้ชีวิตฟุ้งเฟ้อมากขึ้นและมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเข้ามาสู่ชุมชนอย่างรวดเร็วทำให้ตัวเร่งให้ชุมชนรับเอาการดำเนินชีวิตแบบใหม่เข้ามาสู่ชุมชนโดยไม่รู้ตัว เมื่อมีการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม และเนื่องด้วยเป็นชุมชนที่อยู่ในตัวเมืองจังหวัดพิจิตรทำให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้ชุมชนบึงสีไฟเกิดความสะดวกสบายเพิ่มมากขึ้นและเกิดการขยายตัวทางด้านธุรกิจต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวอีกด้วย ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น

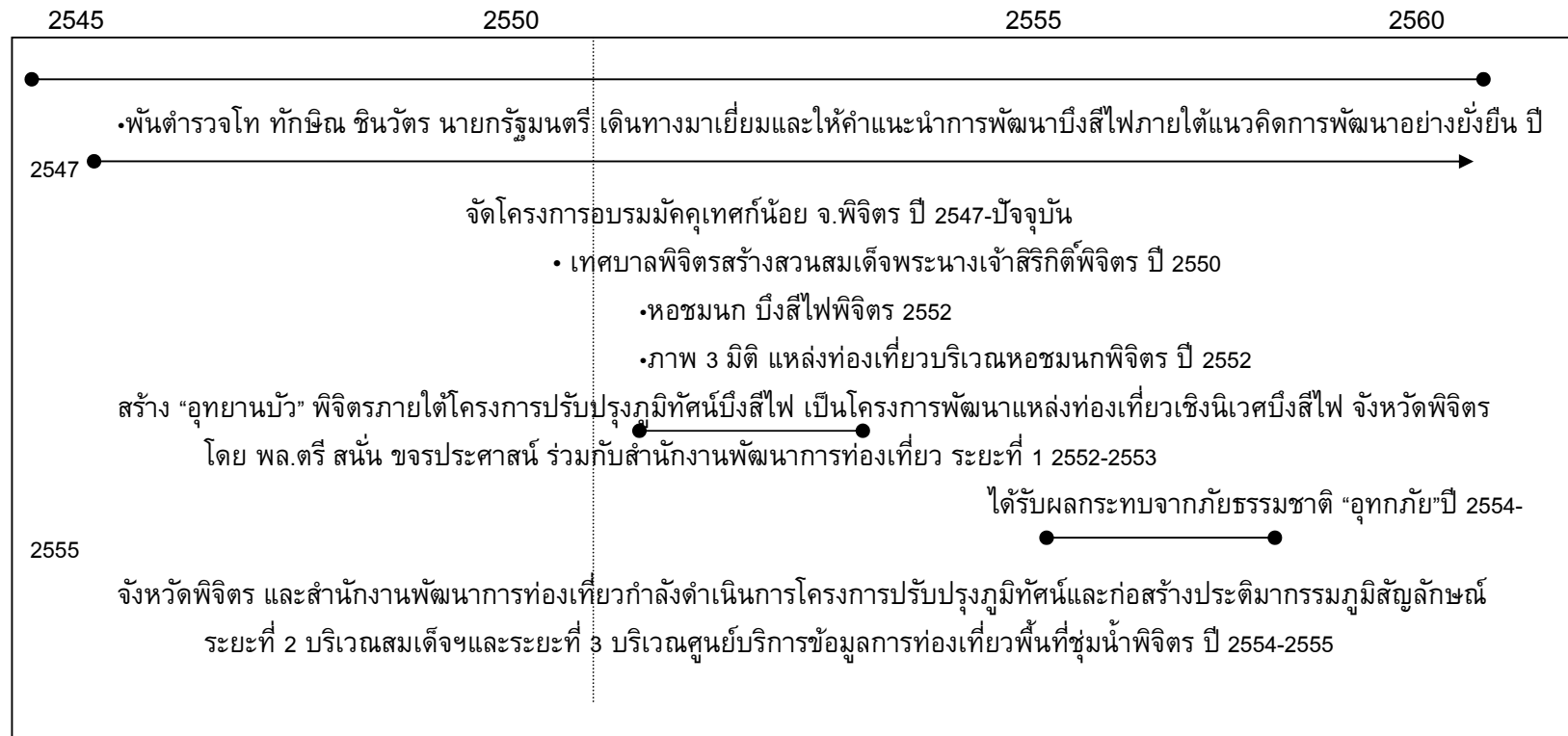
ในส่วนของการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว นั้น ส่วนใหญ่เป็นการดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการเอกชนที่เข้ามามีส่วนในการพัฒนาบึงสีไฟ และในส่วนของชุมชนนั้นเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวอย่างมาก ทำให้ชุมชนไม่มีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยวหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจกรรมหรือผลประโยชน์มากนัก อีกทั้งผู้ประกอบการบางรายมักจะไม่ให้ความร่วมมือกับภาครัฐ อีกทั้งหยิบบ่อนผลประโยชน์บางอย่างให้แก่เจ้าหน้าที่ในการที่จะดำเนินการผิดกฎหมายและการจัดสรรงบประมาณที่ไม่ชอบธรรม ส่งผลกระทบต่อชุมชนบึงสีไฟอย่างมาก ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลง ส่งผลต่อการประกอบอาชีพของประชาชนที่เข้ามาลงทุนในธุรกิจเพื่อการท่องเที่ยวต่าง ๆ รวมถึงธุรกิจการท่องเที่ยว ในช่วงนี้ต้องซบเซาลงไปส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของชุมชนที่เคยมีความคล่องตัวลดลง เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวต้องมีการใช้จ่ายสอยในการซื้อสินค้า และบริการทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวลดลง ทำให้ชุมชนมีรายได้ลดตามไปด้วย

โดยจากการศึกษาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ ในช่วงที่ 3 พ.ศ. 2546-ปัจจุบัน โดยจากการศึกษาพบว่าการพัฒนาบึงสีไฟในช่วงนี้ทางด้านการบริหารจัดการที่ยังขาดการบูรณาการ เนื่องจากการบริหารงานทั้งหน่วยงานภาครัฐและ

ภาคเอกชนยังมีการทำงานที่ขาดความคิดในเชิงบูรณาการ และที่สำคัญยังเป็นการบริหารงานแบบแยกส่วนส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ไม่มีคุณภาพ หรือการพัฒนาที่ไม่พัฒนา อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความต้องการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งวิเคราะห์ได้จากการดำเนินงานที่ผ่านมา ทำให้ไม่สามารถพัฒนาเพียงชั่วคราวเท่านั้น และขาดความร่วมมือ ทำความเข้าใจกับกลุ่มต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันขององค์กรภาครัฐ ธุรกิจเอกชน รวมถึงประชาชน อีกทั้งยังเป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่หวังกอบโกยผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ซึ่งส่งผลกระทบต่องสังคมโดยรวม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมถึงสิ่งแวดล้อมอีกด้วย สามารถดูรายละเอียดการพัฒนาการท่องเที่ยวช่วงที่ 3 พ.ศ. 2546-ปัจจุบันได้ที่ (ตารางที่ 5.3 การพัฒนาบึงสีไฟ ช่วงที่ 3 พ.ศ. 2564-ปัจจุบัน)

การพัฒนาบึงสีไฟ ช่วงที่ 3 (2546-ปัจจุบัน)

ปีเฉลิมฉลองพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เนื่องในวโรกาสเจริญพระชนมพรรษา 75 ปี (2550)

ภาพที่ 5.3 แสดงการพัฒนาบึงสีไฟ ช่วงที่ 3 (2546-ปัจจุบัน)

5.1 อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง ผลของการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟจังหวัดพิจิตร มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เมื่อมีการพัฒนาการท่องเที่ยวที่บึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร และเพื่อศึกษาการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนบึงสีไฟ ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร ซึ่งมีประเด็นที่ควรพิจารณา เปรียบเทียบแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในผลการศึกษาประเด็นการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร โดยผู้ศึกษาขออภิปรายผลการศึกษาดังต่อไปนี้

การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร จากการศึกษาพบว่าชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาบึงสีไฟจังหวัดพิจิตรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ทั้งทางบวกและในทางลบต่อชุมชนบึงสีไฟ สำหรับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟทั้งสามช่วงนั้นมีการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวในลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป คือ มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบเดิมไปสู่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่แบบทุนนิยมมากขึ้น มุ่งที่จะพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวให้ดียิ่งขึ้น แต่คงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายไว้เช่นเดิม ถึงแม้ว่าจะมีบึงสีไฟจะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องก็ตาม และจากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงนั้นเป็นผลมาจากการพัฒนาบึงสีไฟที่แตกต่างกัน โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นทำให้ชุมชนมีความสะดวกสบายและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามไปด้วย

ส่วนในการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนบึงสีไฟนั้น จากการศึกษาพบว่าระบบเศรษฐกิจของชุมชนบึงสีไฟในอดีตนั้นเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ มีการทำบัว ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ผลิตผลส่วนใหญ่ได้มาเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเมื่อมีการท่องเที่ยวขยายตัวสู่ท้องถิ่น จะเริ่มมีการลงทุนผลิตสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวเพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวรายได้ที่เกิดจากการเกษตรจะเปลี่ยนไปสู่เศรษฐกิจในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ นอกจากนี้ยังเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวย่อมต้องมีการใช้จ่ายใช้สอยในการซื้อสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้รูปแบบการบริโภคเปลี่ยนไป มีการพึ่งธรรมชาติน้อยลง สิ่งอำนวยความสะดวกเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนบึงสีไฟมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของสมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2538: 18-19) ที่ได้กล่าวว่า ระบบเศรษฐกิจของชุมชนดั้งเดิมนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่แบบทุนนิยม เศรษฐกิจเป็นระบบพื้นฐานทางสังคมเนื่องจากมนุษย์ต้องการบำบัดความต้องการของตนเอง ทำให้มนุษย์ต้องแสวงหาสิ่งของที่อำนวยความสะดวกแก่การดำรงชีวิตและหาอาหารเพื่อบริโภค

และความต้องการนี้ก็เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เป็นการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของเศรษฐกิจที่ทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านอาชีพและวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจด้วย

การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบึงสีไฟนั้น จากการศึกษา มีความสอดคล้องกับ Rogers (อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2533: 97) ให้ความหมายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นกระบวนการซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในโครงสร้างและหน้าที่ของระบบสังคม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงทางความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกในสังคมนั้น สอดคล้องกับ Fairchild (อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2533: 97) ที่ได้ให้ความหมายไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นลักษณะหนึ่งของกระบวนการแบบแผนหรือรูปแบบของสังคม ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นผลรวมของการเปลี่ยนแปลงทุก ๆ อย่างของกระบวนการทางสังคม อาจจะก้าวหน้า หรือถอยหลัง หรืออาจเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรหรือชั่วคราว มีการวางแผนหรือไม่วางแผน เป็นไปในทิศทางเดียวหรือหลายทิศทาง และอาจให้ประโยชน์หรือโทษก็ได้ เช่นเดียวกับการศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตรโดยจากการศึกษาพบว่าชุมชนบึงสีไฟนั้นมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบึงสีไฟขัดแย้งการอธิบายการเปลี่ยนแปลงของ Moore (อ้างถึงใน ผอณพันธ์ มณีรัตน์, 2521: 2-3) ได้กล่าวถึงลักษณะของการเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและสม่ำเสมอ เนื่องจากชุมชนบึงสีไฟนั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ๆ แต่มีส่วนที่สอดคล้องกันคือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีลักษณะคล้ายลูกโซ่ หรือมีผลกระทบต่อชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอาจจะเป็สิ่งที่ทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี หรือทางลบก็ได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนรุตชัย อัมสุทธ์ (2551) คือ เมื่อมีนักท่องเที่ยวมาเป็นจำนวนมาก การดำเนินชีวิตการทำงานก็เปลี่ยนไป มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวมากขึ้น ซึ่งผู้ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยว ต้องทำงานหนักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และสอดคล้องกับงานวิจัยของธวัชชัย มานิตย์ (2550) ที่ได้เสนอแนวทางในการลดปัญหาผลกระทบทางลบว่า ผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวไม่อาจแก้ไขได้ด้วยการสร้างความตระหนักของชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่ควรที่จะมีการเรียนรู้ในแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวจากชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวและการรักษาความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม และส่งเสริมสิทธิชุมชนในการกำหนดแนวทางในการพัฒนา รวมถึงการส่งเสริมให้ผู้คนในสังคมมีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นด้วยความรับผิดชอบ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนต่อไป

กล่าวได้ว่า การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบึงสีไฟที่เกิดขึ้นนั้น เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับสังคมและแปรรสภาพจากที่เคยเป็นอยู่มาสู่ชุมชนรูปแบบใหม่ โดยมีระยะเวลาเป็นเครื่อง

กำหนดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นมีลักษณะเชื่อมโยงคล้ายลูกโซ่หรือมีความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม คือเมื่อการขยายตัวของการท่องเที่ยวสู่ชุมชน ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของสถานประกอบการค้าต่าง ๆ รวมถึงด้านบริการมีเพิ่มขึ้น ซึ่งจะมีการก่อสร้างที่อยู่อาศัย ร้านค้าขนาดเล็ก ร้านจำหน่ายของที่ระลึก และร้านอาหารเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนบึงสีไฟนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไปมิใช่แบบฉับพลัน จึงทำให้ชุมชนนั้นค่อย ๆ ปรับตัวไปตามสภาพของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างลงตัว ดังนั้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจจึงต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม และนอกจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นยังมีลักษณะ และช่วงเวลาที่แตกต่างกันอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับกันยา สุวรรณแสง (2533) ได้กล่าวถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดการปรับตัวว่าเกิดจากแรงขับและความต้องการ รวมถึงเจตคติ ความสนใจ จุดมุ่งหมายของตนเปลี่ยนแปลงไป จึงจำเป็นต้องปรับพฤติกรรม และอมรา พงศาพิชญ์ (2545) กล่าวว่า การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในระดับกลุ่มมากกว่าระดับปัจเจกบุคคล กล่าวถึงการปรับตัวของคนในชุมชนเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นสาเหตุมาจากส่วนใดก็ตาม คนในชุมชนนั้นต้องหาทางออกให้กับตนเองโดยการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันซึ่งการปรับตัวก็เพื่อที่จะให้เกิดความสมดุลระหว่างชุมชนกับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เพื่อให้ชุมชนนั้นยั่งยืน จะเป็นการใช้การปรับตัวด้วยวิธีใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับคนในชุมชนจะเป็นผู้เลือกรูปแบบของการปรับตัวเอง

จากการศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟนั้นผู้ศึกษายังมีข้อค้นพบเกี่ยวกับการพัฒนาบึงสีไฟ โดยจากการศึกษาพบว่า การพัฒนาแต่ไม่มีการพัฒนาที่ไม่ต่อเนื่องหรือที่เรียกว่าการพัฒนาไปตามกระแส คือมีการพัฒนาแต่ไม่มีการซ่อมแซม ปรับปรุง สถานที่ท่องเที่ยวหลังจากที่ได้มีการพัฒนา จึงทำให้บึงสีไฟเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ยังไม่ถึงจุดนักท่องเที่ยวได้เท่าที่ควรมีการทำงานที่แยกส่วน ทำให้ไม่สามารถพัฒนาบึงสีไฟให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามได้อย่างแท้จริง แต่เป็นเพียงการพัฒนาเพียงชั่วคราวเท่านั้น และยังขาดความร่วมมือ ทำความเข้าใจกับกลุ่มต่าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของภาครัฐ ธุรกิจเอกชน รวมถึงภาคประชาชน กล่าวคือ ยังขาดความพร้อมในการบริหารจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพนั่นเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนบึงสีไฟทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนอย่างมาก ถึงแม้ว่าชุมชนจะมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมายแต่ชาวบ้านก็ยังคงดำรงชีวิตที่เรียบง่ายไว้เช่นเดิม

5.2 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องผลของการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟจังหวัดพิจิตรโดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาขอเสนอแนะผลการศึกษาเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ รวมถึงข้อเสนอแนะต่อการดำเนินการศึกษาครั้งต่อไป ดังนี้

5.2.1 ข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการบึงสีไฟ

5.2.1.1 ข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการบึงสีไฟในระดับนโยบาย

1) ทางภาครัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการบริหารจัดการบึงสีไฟอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ควรได้รับการสนับสนุนจากหลายฝ่ายเพื่อให้บึงสีไฟได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริง

2) ทางภาครัฐและเอกชน รวมถึงผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีการดำเนินการแก้ไขเกี่ยวกับปัญหาทางด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการบริหารจัดการบึงสีไฟอย่างจริงจัง เช่น ดำเนินคดีความตามกฎหมายโดยมีโทษขั้นสูงสุด

3) ในการบริหารจัดการบึงสีไฟนั้นควรมีการปรับเปลี่ยนนโยบายบางอย่างให้มีความเหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและไม่กระทบต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าว

5.2.1.2 ข้อเสนอแนะต่อการบริหารจัดการบึงสีไฟระดับปฏิบัติการ

1) ควรนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันผลกระทบ หรือป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาการท่องเที่ยวบึงสีไฟ ดังนั้นทางเทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และชุมชน ควรที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน และหากจะมีการพัฒนาใด ๆ ควรที่จะมีการทำประชาพิจารณ์ก่อนลงมือปฏิบัติ

2) ผลการศึกษาเรื่อง “ผลของการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟจังหวัดพิจิตร” สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการกำหนดนโยบายวางยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงเพื่อการพัฒนาที่สมบูรณ์และยั่งยืน

3) การศึกษาในครั้งนี้สามารถนำไปเป็นประเด็นในการศึกษาต่อยอดสำหรับผู้สนใจเรื่อง “ผลของการท่องเที่ยวต่อการเปลี่ยนแปลง และการปรับตัวของชุมชนบึงสีไฟจังหวัดพิจิตร” อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อ นักเรียน นักศึกษาหรือประชาชนที่มีความสนใจในประเด็นที่ผู้ศึกษาทำการศึกษาซึ่งสามารถนำประเด็นดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาและใช้ในชีวิตประจำวันได้อีกด้วย

5.2.2 ข้อเสนอแนะในการดำเนินการศึกษาครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเดียวกัน เพื่อให้ทราบถึงความเหมือนและความแตกต่างด้านสภาพปัญหาและผลกระทบ ที่เกิดจากการดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาและผลกระทบที่มีความชัดเจนมากที่สุด และนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างตรงจุด

2) ศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไปต่อการพัฒนาบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตร เพื่อให้ทราบถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหา ด้านต่าง ๆ และสามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยวและประชาชนทั่วไป และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

3) ศึกษาในประเด็นความขัดแย้งที่เป็นผลมาจากการบริหารจัดการบึงสีไฟ จังหวัดพิจิตรทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบทางด้านต่าง ๆ อย่างเจาะลึก รวมถึงการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการบริหารจัดการบึงสีไฟร่วมกัน

บรรณานุกรม

- กรุณาภรณ์ อิศรางกูล ณ อยุธยา. 2538. ความสัมพันธ์ระหว่างภาพลักษณ์สัมพันธภาพ
ของคู่สมรสกับการปรับตัวของสตรีวัยหมดประจำเดือน. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2545. แผนแม่บทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ
(2544-2553). กรุงเทพฯ: กองวางแผนมหภาคการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่ง
ประเทศไทย.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2538. ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมต่อครอบครัวไทยใน
ยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จำนงค์ อติพัฒนสิทธิ์. 2543. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จำนงค์ อติพัฒนสิทธิ์ และคนอื่นๆ. 2548. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2528. เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี:
สร้างสรรค์
- มาเรีย ณ ไกลบ้าน. 2556. พิชิต (Phichit) ... เมืองนี้มีอะไรน่า ตอน ที่ 2. ค้นวันที่
15 มกราคม 2557 จาก [https://th-th.facebook.com/pg/marianaklaibaantrip/
photos/?tab=album&album_id=573451329344311](https://th-th.facebook.com/pg/marianaklaibaantrip/photos/?tab=album&album_id=573451329344311)
- นิเทศ ดินณะกุล. 2549. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ผ่องพรรณ มณีรัตน์. 2521. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พันทิปดอทคอม. 2555. ทริปปีใหม่ 2555 รำลึกบ้านเกิดครั้งที่ 2 (ตอนที่ 4: พาไปวนรอบ
บึงสีไฟ ลุยไร่ข้าวชัย). ค้นวันที่ 12 พฤศจิกายน 2557 จาก
<http://2g.pantip.com/cafe/blueplanet/topic/E11690425/E11690425.html>
- ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืด จังหวัดพิจิตร. 2538. บึงสีไฟ. ค้นวันที่ 11 มกราคม 2558
จาก <http://www.fisheries.go.th/if-phichit/BUNG1.HTM>
- สนธยา พลศรี. 2545ก. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

- สนธยา พลศรี. 2545ข. หลักสังคมวิทยา. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์.
- สนธิ สมัครการ. 2525. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2525. สังคมไทย: แนวทางการวิจัยและพัฒนา. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2528. ลักษณะการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย. ใน ชุดวิชาปัญหาการพัฒนาชนบทไทย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2536. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม : แนวทางศึกษาวิเคราะห์และวางแผน. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.
- สังคีต พิริยะรังสรรค์. 2546. รายงานสัมพันธ: ทฤษฎีและการปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 2 ปรับปรุงแก้ไข. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานจังหวัดพิจิตร. 2555. ภูมิประเทศจังหวัดพิจิตร. ค้นวันที่ 12 พฤศจิกายน 2557 จาก <http://www.phichit.go.th/phichit/index.php/about/place>
- Gills, Barry K., ed. 2000. Globalization and the Politics of Resistance. New York: St. Martins's Press.
- Prakash, Aseem and Hart, Jeffrey A., eds. 2000. Globalization and Governance. London: Routledge.
- Vanchai, Sushil. 2006. Introduction. In Transformations in Global Governance: Implications for Multinationals and other Stakeholders. Vachani, Sushil, ed. Massachusetts: Edward Wlgar.
- Walter, Malcolm. 1995. Globalization. London: Routledge.

ภาคผนวก

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

ลำดับ ที่	ผู้ให้สัมภาษณ์	ตำแหน่ง	วันที่สัมภาษณ์
1	ณัฐรัชย์ เพรชอำไพ	ผู้ใหญ่บ้านบึงสีไฟ	11 มกราคม 2558
2	นิภา อมรางกูร	ผู้อำนวยการกองวิชาการและ แผนงาน	12 มกราคม 2558
3	ประสิทธิ์ นิมพัถ	อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านท่ากระทุ้	11 มกราคม 2558
4	ยะ ภู่นุช	อดีตกำนันตำบลเมืองเก่า	12 มกราคม 2558
5	โทน โกฉิม	อดีตผู้ใหญ่บ้าน บ้านท่ากระทุ้	11 มกราคม 2558
6	พินัย (นามสมมติ)	เจ้าหน้าที่สถานแสดงพันธุ์ปลา เฉลิมพระเกียรติ	10 พฤศจิกายน 2557
7	พิน้อย (นามสมมติ)	เจ้าหน้าที่สำนักงานการท่องเที่ยว จังหวัดพิจิตร	20 พฤศจิกายน 2557
8	ต่าย (นามสมมติ)	ชาวบ้าน บ้านบึงสีไฟ	11 มกราคม 2558
9	ยายป้อม (นามสมมติ)	ชาวบ้าน บ้านบึงสีไฟ	5 กุมภาพันธ์ 2558
10	ชนะ (นามสมมติ)	ชาวบ้าน บ้านบึงสีไฟ	19 กุมภาพันธ์ 2558
11	นายประเทือง (นามสมมติ)	ชาวบ้าน บ้านบึงสีไฟ	12 มกราคม 2558
12	ลุงวิเชียร (นามสมมติ)	ชาวบ้าน บ้านบึงสีไฟ	22 เมษายน 2558
13	ลุงช่วย (นามสมมติ)	ชาวบ้าน บ้านบึงสีไฟ	22 เมษายน 2558

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ชื่อสกุล

นางสาวศศิวิมล คงเถื่อน

ประวัติการศึกษา

ศิลปศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีที่สำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2555